

සත් අනුපස්සනා

පෞරාණික විදුර්ගනා විග්‍රහයක්
පිළිබඳ විමර්ශනයක්

ප්‍රකාශක:
ධර්ම ගුණවී මුද්‍රණ හරය
රෝයල් ඉන්ස්ටිටියුට්
191, හැව්ලොක් පාර,
කොළඹ 05

2013

“මෙයින් වසර හැටදෙකකට පෙර

ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාව ජනිත කොට,

සිදුකරන ලද අනුදා‍්‍ර ආසනික මෙහෙවර

කරණ කොට ගෙන නිමල සසුන් මිහිර වීදගැනීමේ භාග්‍යය ලත්

ගිහි පැවිදි හැම වෙනුවෙන් පිදෙන

කාතඥතා පූර්වක පුරෝපහාරයක් වශයෙන්,

මිනිරිගල නිස්සරණ වනසෙනසුනෙහි වැඩ විසූ

අපවත් වී වදාල අතිපූජනීය

මහෝපාධ්‍යාය

මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේ

සහ

අපවත් වී වදාල අතිපූජනීය රාජකීය පණ්ඩිත

කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජනවංශාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේ

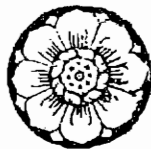
වෙත

පි. පිණස

“සත් අනුපස්සනා”

නම් මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථය

ධර්මදානයක් ලෙස බෙදාහැරීම සඳහා මුද්‍රණය කරන ලද වගයි.”

පටුන

අනුශාසනය ...	v
සංඥාපනය ...	vii
පෙර වදන ...	viii
ප්‍රකාශක නිවේදනය ...	xii
ග්‍රන්ථ සඵකේත ...	xiii
මඩගලාවරණය ...	xv

1. සමාරම්භය ... 1
2. අනිච්චානුපස්සනාව ... 15
3. දුක්ඛානුපස්සනාව ... 27
4. අනත්තානුපස්සනාව ... 37
5. නිබ්බිදානුපස්සනාව ... 56
6. විරාගානුපස්සනාව ... 72
7. නිරෝධානුපස්සනාව ... 87
8. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ... 101
9. සම්පීණ්ඩනය ... 118

- උපග්‍රන්ථය: i. සම්මුතිය සහ පරමාර්ථය ... 129
- ii. සුතමය ඤාණය සහ භාවනාමය ඤාණය ... 131
  - iii. සතර කමට්ඨන් ... 133
  - iv. සක්කාය දිව්ඪිය ... 134
  - v. අච්චාරය මහ විපස්සනා ... 138

ශ්‍රී කලාණි යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවෙහි ගරු සමුක්පාදක සහ අනුශාසක, රාජකීය පක්ෂිත අතිපුජනීය කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජිනවංශ මහා ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේගේ අනුශාසනය.

සැනසිලි පෙරහැර

“එවං සමමාවිමුක්තචිත්තස්ස හනෙන, හික්ඛුනො භුසා වෙසි වක්ඛවිසෙක්ඛායා රූපා වක්ඛස්ස ආපාථමාගච්ඡති..... වයඤ්චස්සානුපස්සති.....”

(මහාවග්ග පාලි)

බුදුසව් පෙළේ යෝණ හිමියන්ගේ චරිතය ඉතා විසිතුරු එකකි. උන්වහන්සේ ගිහිකාලයේ පුදුම විධියේ සම්පත් වින්ද කෙනෙකි. පතුල්වල රෝම තුබුණාය යි කියනු ලැබේ. මේ සියලු සැප අත්හැර මේ උතුමා මහණ වී මහා වීර්යයෙන් භාවනා කරගෙන ගිය නමුත් රහත් වෙන්ට බැරිවිය. ‘මහණ කමින් මට වැඩක් වෙන්තේ නැත. සිවුරු හැරයන්ට ඕනෑය’යි උන්වහන්සේට සිතුවේ මෙසේ වීර්ය කොටත් රහත් බව නොලැබුණු නිසාය. මේ අවස්ථාවට සර්වඥයන් වහන්සේ වැඩමවා, විණාවේ උපමාව දක්වමින් උපදෙස් දී වදාළේ ඉන්ද්‍රිය සමතාව ඇතිකරගන්නා ලෙසය. සද්ධා - සති - චිරිය - සමාධි - පඤ්ඤා යන මානසික ගුණ සමච ඇතිවීම මාර්ග ප්‍රතිඵලයට අවශ්‍ය ම දෙයකි. මෙයින් එකක් දෙකක් වැඩියෙන් දියුණු වී අතින්වා ඒ තරමට නොවුවොත් සිත නිසි පරිදි නිසි තැනට ගෙන යා නොහැකිය. යෝණ හිමියන්ගේ චිරිසින්ද්‍රිය අධික විය. සෙසු ඉන්ද්‍රිය එතරම් දියුණු නැත. උන්වහන්සේට භාවනාවෙන් වැඩක් නොවූයේ මේ වෙනස නිසයි. බුද්ධාවච්චාදයෙහි පිහිටා ඉන්ද්‍රිය සමතාව ඇතිකරගෙන භාවනා කිරීමෙන් පසුකලෙක යෝණ හිමියෝ රහත් වූහ. එසේ රහත් වී සච්ඤයන් වහන්සේ වෙත පැමිණි එහිමියන් රහත් සිත පහදමින් කර තිබෙන්නේ ආකෂිණිය දේශනයකි. මෙහි මූලින් දක්වූයේ රහත් සිතේ සැටි පළ කළ උන්වහන්සේගේ දේශනයෙහි එක් අංශයකි. ඇස - කණ - නැහැය - දිව - සිරුර යන ඉඳුරන් විසින් ගන්නා රූපාදී අරමුණු හමුවේදී රහත් සිත පවතින්නේ කෙසේ ද, යනු එයින් පැහැදිලි වෙයි. ඒ සියලු අරමුණෙහි වය දර්ශනය හෙවත් නැසී යන ගතිය දැක්මෙන් ඒ මොන ම දෙයක්වත් සිතට වැද්ද නොගැනීම, සිතේ පදිංචි නොවීම, රහත් සිතේ ස්වභාවයයි. අපටත් ඕනෑ කරන්නේ මෙවැනි සිතක් හද ගැනීමය. එතකොට කිසි බරක් නැත. වේදනාවක් නැත. සැහැල්ලු ශාන්ත සිතක සැනසුම අපට ඇතිවන්නේ එසේ වූ කල්හිය. වාණිජයෙකුගේ බඩු කරන්නකයක් මෙන් සිතේ කෙලෙසුන්ට ඕනෑ කරන අරමුණු බර පටවාගෙන කෙදිරිගාමීන් යසර වටයේ කැරකුණා දැන් ඇති. සිතේ බර අඩු කරගැනීමට දැන් අප සුදුනම් විය යුතුය. සිත සැහැල්ලු කරගන්නා පිළිවෙතෙහි යෙදෙමින් ආර්ය පරපුරට ඇතුළුවන සේය අපේ වැයම විය යුත්තේ. භාවනාවේ ආනිසංස ඵලය මෙය යි.

අප මේ නොකඩවා පටන්වන්නේ අපේ ම සැනසිලි පෙරහැරය. අපි අපේම පෙරහැර බල බලා සැනසිගන්නට සුදුස්සෝ වෙමු. අපේ වැයම දුක් ඉතිරිකර ගැනීමට නොවේ. දුක් අවසන් කර ගැනීමටය. තවමත් අපේ පැවැත්ම දුක ඇතුළෙහි බව සැබෑය. එහෙත් අපට සැනසුමක් තිබෙනවා. ඒ දුක් ගෙවත් කරමින් දුක් නැති තැන බලා යන සැනසුමය. අපි නිරතුරුව අපේ ඒ සැනසිලි ගමන සිහි කරමු. ඒ අපේ ජීවිත සමාපත්තිය යි.

ඇවිලෙන පහත කොතැනක තිබුණත් සිදුවන්නේ එළිය වීමය; අඳුර දුරු කිරීමය; පෙනීම ඇතිකිරීමය. තැන් වෙනස් වීමෙන් පහතේ එළිය වෙනස් වන්නේ නැත. එකතැනකට අඩුවෙන් එකතැනකට වැඩියෙන් එළිය දෙන විභේදයක් පහතේ නැත. අපත්

නොනිවෙන පහත් මෙන් විය යුතුය. අප එළිය වී පළමුවෙන් සැනසෙන්නට ඕනෑ, සමාජයේ වශයෙන් නොනිවෙන එළියේ පරම අස්සාස ස්වරූපය දකිමිනි. අපේ කරුණා සේවය නම් ඒ ආත්ම මහිමය තව හැකිතාක් දෙතොට අත්කර දීමයි. මේ උභයාර්ථයෙන් ඔබ-අප සේලි වී පවත්වන මේ සැනසිලි පෙරහැර සේනි සේනි පරායන වේවා!

මේ කරුණා ගුණයට අනුයාත වෙමින්, අතිගරු මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ සදුපදේශ පරිදි අපේ සයුන් දරු පෙලේ භාවිත වාසනා ගුණ සම්පන්න සුරතල් දරුවාණ කෙනෙකුත් විසින් සම්පාදිත “සත් අනුපස්සනා” විදර්ශනා භාවනා පොත සැනසිලි පෙරහැරට තවත් එළියක් වේවා යනු මගේ ධර්ම ප්‍රාර්ථනාව යි.

“සමමා ධමමං විපස්සතු”.

මෙයට, ධර්මයෙන් සැනසෙන,

කඩවැද්දුවේ ජීනවංස ස්ථවිර.

ගුණවර්ධන යෝගාශ්‍රම මද්ධ්‍යස්ථානය,
ගල්දූව - කහව.
2535/1991 ජූලි මස 17 වැනි දිනදී ය.

ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවෙහි ගරු සඤ්ඤ ලේඛකාධිකාරී, ත්‍රිපිටකාචාර්ය, කර්මස්ථානාචාර්ය, ගෞරවාර්ථන නාට්‍යයෙන් අරියධම්ම මහා ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ සංඥපනය.

පර්යේෂණාත්මක නිබන්ධනයක්

නිබ්බානං පරමං සුඛං - “නිවන පරම සැප යැ” යි සියල්ල දත් සර්වඥයන් වහන්සේ වදළ සේක්, නිවනින් මෙපිට ඇත්තා වූ සැප සම්මත සියල්ල තාවකාලික හා දුකින් මුහු බැවිනි. පරම සැපය වූ යාන්ත නිවනට පැමිණීමේ ඒකායන මාර්ගය විදර්ශනාව ය. “දහසක් නයිත් ප්‍රතිමණ්ඩිත යෝවෘත් මාර්ගය” යන්න නිතර දම් දෙපුම්හිදී අයන්නට ලැබෙන සුලබ වචනයකි. ඉන් කියැවෙන්නේ යෝවෘත් මහට පත්වීමේ ක්‍රම දහසක් ඇති බව ය. එහෙයින් යාන්ත නිවනට පිවිසීමේ විදර්ශනා ක්‍රම රාශියක් ඇති බව දත යුතු ය. එසේ විවිධ වූ විදර්ශනා ක්‍රමයන් කෙරෙහි මේ “සත් අනුපස්සනා” ග්‍රන්ථය අපේ අවධානය යොමු කරවයි.

විදර්ශනා භාවනාව පිළිබඳ අත්දැකීම් ද පිටක ග්‍රන්ථාගත සාරවත් දේශනා ද අනිපුජනීය පණ්ඩිත මාතර සිරි ඤාණරාමාණිධාන මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ දේශනා හා සදුපදේශයන් ද සංකලනය කිරීමෙන් මෙම විදර්ශනා භාවනා ග්‍රන්ථය සකස් වී ඇත. පෙළ - අටුවා- ටීකා ග්‍රන්ථයන්හි පැතිරී- විසිරී තිබෙන විදර්ශනා ක්‍රම සහ සාධක කරුණු රාශියක් මිණිවිටින් වැළක් සේ මෙහි එක්තැන් කොට ගොතා පැති නිපැයුම අතිශයින් ම ප්‍රශංසනීය ය. පර්යේෂණාත්මක නිබන්ධනයක් වන බැවින් මෙහි අගය අසීමිත ය. එක් වරක් පමණක් කියවා පසෙක නොතබා නැවත නැවත කියවා මෙහි යථාර්ථය තේරුම් ගැනීම ම විදර්ශනාවක් වන බව නුවණැතියනට වැටහෙනු ඇත.

වසර දසයක තරම් කලක් මුළුල්ලෙහි අනිපුජ්‍ය මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ පා සෙවනෙහි කමටහන් වඩා පළපුරුදු, චතුර - ව්‍යක්ත දේශක ලේඛකයාණන් වහන්සේ නමක් අතින් මෙය සංස්කරණය වී ඇත. මෙහි සම්පාදනය පිළිබඳ කිවයුතු කරුණු සියල්ල සංස්කාරක හිමියන් විසින් ම පෙර වදනෙහි ලා දක්වන ලද්දේය. බුද්ධ ශාසනයේ පරමාර්ථය මෙහි මැනවින් පැහැදිලි කොට ඇත්තේ ප්‍රවීන කර්තෘවරයෙකුගේ කෘතහස්ත නිර්මාණයක ස්වරූපයෙනි.

හේතු සම්පත් ඇති භව්‍ය උතුමනට මේ ජීවිතයේදී ම මහ - පල - නිවන් සුව සාක්ෂාත් කරගැනීමටත් පාරමී අසම්පූර්ණයනට මතු භවයකදී හෝ යාන්ත නිවනට පැමිණීමටත් ඒකායන මාර්ගය පහදමින් සදුපදේශ දනයෙන් මහෝපකාරී වූ අනිපුජනීය මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේට නිරෝගී සැප බල - දීර්ඝායු ශ්‍රී අභිවර්ධනය වේවා! අනාර්යභම ග්‍රන්ථ රත්නයක් සම්පාදනය කිරීමෙන් උදර ධර්ම දනය පිරිනැමූ පුජ්‍ය සම්පාදක ස්වාමීන් වහන්සේට උසස් ධර්ම ප්‍රාර්ථනා සඵල වී ඹාරීචූත්‍ර මහා රහතන් වහන්සේට මෙන් ගම්භීරතම ප්‍රඥා කෞශල්‍යය වැඩේවා!

“විරං තිට්ඨතු ලොකසම් - සමමා සමබුද්ධ සාසනං.”

මෙයට, මෙනැති,
අරියධම්ම ස්ථවිර

ශ්‍රී ඉණවඩිත යෝගාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානය,
ගල්දූව - කහව.
2535/1991. 07. 10

පෙර වදන

මීට දස වසරකට පමණ පෙර “ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ” හි ප්‍රධානාචාර්ය සහ මිනිරිගල “නිස්සරණ වනයේ” හි ප්‍රධාන කථිස්ථානාචාර්ය ධුරන්ධර අතිපූජනීය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාම මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් නිස්සරණ වනවාසී යෝගාවචර ස්වාමීන් වහන්සේලා වෙනුවෙන් “අවධාරය මහා විපස්සනා” (= “අටලොස් මහ විදසුන්”) මැයෙන් දේශනා පෙලක් පවත්වන ලදී. අනුපස්සනා දහ-අටකින් සමන්විත අති-පෞරාණික විදර්ශනා භාවනා ක්‍රමයක් ඉන් හෙළිපෙහෙළි විය. යෝගාවචරයන් වහන්සේලාහට එම දේශනාවන් බලවත් පිටුවහලක් වූයෙන් බෙහෙවින් ජනප්‍රිය ද වී.

එම දේශනා පෙලෙහි අගය වටහාගත් විදේශීය භික්ෂූන් වහන්සේලා කීප නමක් ඒවා ඉංග්‍රීසියට පරිවර්තනය කොට පොතක් වශයෙන් ජාත්‍යන්තරව ප්‍රසිද්ධියට පත්කිරීමට සැලසුම් කළහ. (මේ වන විට අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ “සජ්ජ විශුද්ධිය සහ විදේශිතා ඥාන” නමැති ගත ඉංග්‍රීසියට පෙරලා පළකිරීමේ කටයුතු ද සම්පූර්ණ වෙමින් තිබුණි.) මේ සඳහා අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේ විසින් තවත් කරුණු ද අඩංගු කොට “අවධාරය මහා විපස්සනා” නමින් පොතක් සකස් කරන ලදී. එහෙත් යම් යම් හේතූන් නිසා එහි පරිවර්තන කායභීය සඵල නොවීය.

මේ අතර වඩාත් පුළුල් හා ප්‍රායෝගික පදනමක් මත මුල් පොත නැවත සංශෝධනය කළ යුතුයැ යි තීරණය විය. ඒ අනුව, පෙළ-අටුවා- වීකා හා ඇතැම් නූතන පොතපත ද තවදුරටත් ගවේෂණය කෙරුණු අතර, පළපුරුදු දේශීය හා විදේශීය යෝගාවචරයන්ගේ ප්‍රායෝගික අත්දැකීම් හා වැටහීම් විමර්ශනයක් ද සිදුවිය.

එහි ප්‍රතිඵලය වූයේ, අටලොස් මහ විදසුන් (= අනුපස්සනා) පිළිබඳ නිම් වළලු වඩවඩාත් පුළුල්වීම සහ යම් යම් ගැටළු තැන් ද මතභේද ද ප්‍රකටවීම ය. එහෙයින් සියලු අනුපස්සනා පිළිබඳ පුණී විග්‍රහයක් ඉදිරිපත් කිරීමට උත්සාහවත් වීමට වඩා මුල් අනුපස්සනා සහ විස්තරාත්මක ව දක්වා, සෙසු අනුපස්සනා II උපග්‍රන්ථයක් තුළින් හඳුන්වාදීම සුදුසු යැයි හැඟුණි. “සත් අනුපස්සනා” නමින් මේ පොත එළි දකිනුයේ ඒ අනුව ය.

මෙසේ මේ පොත වසර කීපයක් තුළදී ක්‍රමයෙන් පරිණාමය වුවෙකි. ඒ අතර අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේ පොත සකස් කිරීම දිගට කරගෙන යාමට අපහසු වන තරමට වයෝවෘද්ධ භාවයට හා ගිලන්බවට කෙමෙන් පත් වූ බැවින් ලිවීමේ කාර්ය අපට ම කරන්නට සිදුවිය. උන් වහන්සේ සමඟ නිතර සාකච්ඡා කරමින්, උන්වහන්සේගේ මුල් පිටපත ද ඇසුරු කරමින්, සංශෝධිත පිටපත ද හැමවිට ම උන් වහන්සේගේ පරීක්ෂණයට ලක් කරවමින්, අපට විවේක ලැබුණු පමණින් හා අපගේ ශක්ති ප්‍රමාණයෙන්, උන්වහන්සේ වෙනුවෙන් පොතේ සැකසීම කරගෙන යන ලදී.

අපගේ මූලික පරමාර්ථය වූයේ මෙම පොත මගින් “මහා විපස්සනා” හෙවත් “අනුපස්සනා” පිළිබඳ අවබෝධයක් ඇතිකරලීම සහ අනුපස්සනාවන්ගේ ප්‍රායෝගික ස්වරූපය මතු කොට දැක්වීම ය. ඒ සඳහා ප්‍රධාන වශයෙන් බුද්ධ දේශනා ද විවිධ යෝගාවචරයන්ගේ අත්දැකීම් හා සංකල්ප ද උපයෝගී කොට ගත් අතර, ඒවා වෙනත්

පෞරාණික ග්‍රන්ථයන්හි දැක්වෙන අදළ කරුණු හා සැසඳීමට ද උත්සාහ ගෙන ඇත. (පොත්වලින් උපුටාගත් කරුණුවල මූලාශ්‍රය බොහෝ විට අධ්‍යාලිපිවල දක්වා තිබේ). ඇතැම් මතභේද ද සාකච්ඡාවට භාජනය කොට ඇත. වැඩිදුර ගවේෂණය කරනු කැමැත්තකුගේ පහසුව තකා බොහෝ විට අධ්‍යාලිපි මහින් අන්වැල සපයා තිබේ. යෝග්‍යවචරයන් සඳහා ප්‍රායෝගික උපදේශ වරින්වර ඉදිරිපත් කොට තිබෙන අතර විදර්ශනාවේ සෛද්ධාන්තික පක්ෂය කෙරෙහි උනන්දු වන්නාහට වැදගත් වන දෑ ද මෙම පොතෙහි අඩංගු වෙයි.

කාහටත් තේරුම් ගතහැකි සරල ආකාරයකින් විස්තර ඉදිරිපත් කිරීමට උත්සාහ කළ නමුදු, ඇතැම් අවස්ථාවලදී විස්තර කෙරෙන කාරණයේ ගැඹුරු බව ද විස්තර කථනය කෙටි කිරීමට සිදුවීම ද නිසා ගම්භීර ස්වරූපයක් නිරූපණය වීම නොවැලැක්විය හැකි විය. සාමාන්‍ය භාවිතයෙහි නොවන වචන හඳුන්වාදෙන විට ඒවා තේරුම් කරදීමට ද උත්සුක වීනි. පරිච්ඡේදයන් කෙටි කරමින් අමතර කරුණු අධ්‍යාලිපිවල බහන ලදින් අධ්‍යාලිපි දික් විය; වැඩි විය. (සෑම පරිච්ඡේදයක් අග මැ එහි අධ්‍යාලිපි දැක්වෙයි.) අධ්‍යාලිපි ප්‍රමාණවත් නොවන තැන් කීපයකදී උපග්‍රන්ථ එක්කරන ලදී.

තවක යෝග්‍යවචරයනට ඵලදයක බොහෝ දෑ මෙහි අන්තර්ගත වුවත්, පළපුරුදු විදර්ශනා යෝග්‍යවචරයනට මෙම ග්‍රන්ථය වඩාත් ගෝචර වනු ඇත. කමටහන් ඇඳුරුතුමනට ද මෙය මහෝපකාරී වනු ඇතැයි හභිමු.

මෑත කාලයෙහි බොහෝ සෙයින් යටපත්ව තිබෙන්නා වූ මහා විපස්සනා හෙවත් අනුපස්සනා පිළිබඳව උනන්දුව හා අවබෝධය නැවත මතුකර ලීමක් මේ පොතින් කෙරෙයි. අපට මෙතෙක් හමු වූ කිසිදු පොතක මෙම අනුපස්සනාවන් මෙතරම් දුරට විස්තර කොට නොතිබුණි. එහෙත් මෙම කෘතියෙහි ද අනුපස්සනාවන් විග්‍රහ කෙරෙනුයේ එක්තරා මූලික හා සීමිත පදනමක් මත ය. මීට වඩා පුළුල් හා ගැඹුරු ලෙසින් මේ අනුපස්සනා විවරණය කළ හැකිය. විශේෂයෙන්, බුද්ධ දේශනාවන්හි සඳහන් වන අභිශයින් ප්‍රායෝගික වූ ද විචිත්‍ර වූ ද අනුදර්ශනා (= අනුපස්සනා) ක්‍රමානුකූලව වර්ණනා කරන්නේ නම්, ඒ සඳහා වෙන ම ගතක් සම්පාදනය කළ යුතුව ඇත්තේය. මෙසේ මේ අනුපස්සනා ගැන දැනීම පුළුල් වීම යෝග්‍යවචරයන්ගේ යහපත පිණිස ම වේවා!

1991 දෙසැම්බර් මස 11 ද අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේට 90 වෙනි විය සපිරීම නිමිතිකොටගෙන මෙම පුස්තකය එළි දක්වන්නට ලැබීම අපේ බලවත් සතුටට හේතුවකි. වත්මන් බුදු සයුන එළිය කරන මාහැඟි මිණි පහනක් වන උන් වහන්සේගේ මහා ගුණ කඳට මේ පොත පුපෝපහාරයක් වේවා! සයුන් අඹර තවතවත් දිදලවමින් ගුණ යුවද තවතවත් විහිදුවමින් සැදුහැනි ලෝ සතුන් සනසවමින් නිදුක්ව - නිරෝගිව - සුවපත්ව ස්වකීය සකල ධර්ම ප්‍රාර්ථනාවන් ඒකාන්තයෙන් මුදුන්පත් කරගැනීමට උන්වහන්සේට ශක්තිය ලැබේවා!

අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේ පෙරටුකොටගෙන, අධිපණ වූ බුදු සයුන නහා සිටුවීමේ මහා අධිෂ්ඨානයෙන් මීට සතලිස් වසරකට පෙර ශ්‍රී කළුපාණි යෝගාග්‍රම සංස්ථා වැඩ පිළිවෙල දියත් කොට අදත් විශිෂ්ට ආකාරයෙන් එය පවත්වාගෙන යන්නා වූ රාජකීය පණ්ඩිත අතිගරු කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජිනවංශ මානිමිපාණන් වහන්සේ 1992 අප්‍රේල් මස 1 වන ද 85 වන විය පසු කරති. ඒ වීර පුරුෂයාණන් වහන්සේ ද බුදු සයුන තවදුරටත් පණ

ගන්වමින් දිගු කලක් අප'තර යෙහෙන් වැජඹී සුවසේ පෙරුම්දම් සපුරා ස්වකීය සකල ධර්ම ප්‍රාර්ථනාවන් සමෘද්ධිමත් කරගනිත්වා!

ප්‍රතිපත්ති හා ප්‍රතිවේදි ශාසනයන්ගේ උද්දීපනය උදෙසා ම අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ ප්‍රධානත්වයෙන් ආරම්භ කෙරුණු මිනිරිගල නිස්සරණ වනය අද 25 වන වසරට පා තබා සිටියි. පිළිවෙත් කැමැති ජනතාව සුදුසුමින් සුදු සයුනට උරදෙමින් මේ ශ්‍රේෂ්ඨ ශාසනික ආයතනය වීරාත් කාලයක් නිරුපදිනට පවතිවා!

මෙම ගත මුද්‍රණද්වාරයෙන් එළි දකින මොහොත දක්වා මෙහි විවිධ කටයුතු සඳහා විවිධාකාරයෙන් හවුල් වූ ගිහි - පැවිදි පිරිස බොහෝ ය. ශාරීරික උර්වලතාවන් මධ්‍යයෙහි වුව ද සැමවිට ම හැකි සෑම ආකාරයකින් ම සිය අමිල මහ පෙහැවීම, භාගිරිවාදය හා උපකාරය අපට ලබාදුන් අතිගරු මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේ මෙහි ලා පළමු කොට ම ගෞරවයෙන් සිහි කරමු. එසේ ම කායික අපහසුතාවන්ගෙන් පෙළෙමින් සිටියදී වුව ද ඉතා කරුණාවෙන් මෙම ග්‍රන්ථය පිළිගෙන නොපමාව ම උදන ස්වරූපි පණිවුඩයක් නිකුත් කළ අතිගරු කඩවැද්දුවේ පණ්ඩිත මාහිමිපාණන් වහන්සේ ද, ශාසනික කටයුතු රාශියක් මැද අවිච්ඡිකිව සිටියදී වුව ද මෙහි අන් පිටපත කියවා අසුපාසු සොයා බලා සංඥපනයක් ද සැපයූ ගරුතර නාලයෙන් ස්වාමීන්ද්‍රයාණන් වහන්සේ ද, බැනියෙන් සපරමු. තවද මෙම පොත මුද්‍රණද්වාරයෙන් ප්‍රකාශයට පත්කිරීම නොපැකිලි භාරගත්, අතිගරු මහෝපාධ්‍යායයන් වහන්සේගේ හත්තිමත් ශිෂ්‍යයෙකු හා දායකයෙකු වන, වචනයේ පරිසමාප්තාර්ථයෙන් ම බොදධ මහෝපාසකයෙකු ද වන දනපති මිත්‍ර වෙත්තිමුනි මහතාගේ ශ්‍රද්ධා සම්පන්න අනුග්‍රහය ද මෙහිදී සිහිපත් කළ මනා ය. නම් වශයෙන් සඳහන් කිරීමට අවකාශයක් නොලැබෙතැයි, ස්වකීය භාවනා අන්දකීම අප සමඟ සාකච්ඡා කිරීමෙන්, පෞරාණික ග්‍රන්ථ ගවේෂණයෙහි ලා උදව්වීමෙන්, පිටපත් කිරීමෙන්, යතුරු ලිවීමෙන්, ලිපි ද්‍රව්‍යාදිය සපයාදීමෙන්, අන් පිටපත් ශෝධනයේදී උපකාරවීමෙන්, පිට කවරය හා ඇතුළු පිටු සඳහා චිත්‍ර හා ඡායාරූප සැපයීමෙන්, මුද්‍රණ කටයුතු සංවිධානයෙන්, මුද්‍රණ වියදම් දැරීමෙන්, යෝද්‍යපත් බැලීමෙන් සහ වෙනත් නොයෙක් ආකාරයන්ගෙන් අපට සහාය දුන් ගිහි - පැවිදි හැම සත් පුරුෂයන් ම මෙහිදී කෘතඥතා පූර්වකව සිහිපත් කරමින් පින් අනුමෝදන් කරමු. ඒ මේ හැම ධර්මකාමීහු ප්‍රාර්ථනීයාකාරයෙන් සුවසේ ම විදහිනා භාවනාව මුද්‍රන්පත් කර ගනිත්වා!

වසර කිහිපයක් මුළුල්ලෙහි නිරාමිස අදහසින් ධර්ම දනය පිණිස මෙම ධර්ම පර්යේෂණ ග්‍රන්ථය සැකසීමේදී අප සන්තානයෙහි යම් කුශල ධර්මයක් ජනිත වූයේ නම් ඒ මහාර්ඝ කුශල සම්භාරය, අපගේ ආචාර්ය-උපාධ්‍යායයන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛ අපට දහම් මහ පහළි කොට දුන් සියලු ගිහි-පැවිදි කලාණ මිත්‍ර උත්තමයෝ ද අප හැද වැඩු ගුණවත් දෙමව්පියෝ ද 40 වසරක ජීවන ගමනේදී අපට නන් අයුරින් උපකාරවත් වූ ගුරු-බන්ධු-මිත්‍ර-දයක-කාරකාදීහු ද එළි 1991 අගෝස්තු මස 3 ද අපවත්වී වදළ, ශ්‍රී කලාණ්ක යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවෙහි ප්‍රධාන සභාපති ධුරය හෙබවූ අතිගරු ගැටමාන්තෝ ශ්‍රී විමලවංශ මාහිමිපාණන් වහන්සේ ඇතුළු පරලෝ සැපත් ගුරු-ඥනි-මිත්‍රාදීහු ද හිත-අනිත-මැදහත් සදේවක ලෝකයා ද අනුමෝදන් වී සකල ධාර්මික අභිමතාර්ථයන් සාධනය කර ගනිත්වා!

අපගේ ශක්ති ප්‍රමාණයෙන් මෙම පොත සම්පාදනය කිරීමේදී අප'තින් යම් ප්‍රමාද දේශයක් වී නම්, සුධිහු ක්ෂමාව හඳුනා කරත්වා!

සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේගේ නිරන්තර අනුශාසනය වූයේ, හිය ගිනිගන්නෙකු මෙන්, හැඳිවන ගිනිගන්නෙකු මෙන්, බියකරු සසර දුකින් නිදහස්වීම පිණිස අප්‍රමාදීව විදහිනා ප්‍රඥාව උපදවා ගන්නා ලෙස ය. ඉදින් මේ පොත කියවා, යමෙකුට ඒ ප්‍රධන් වීර්යය වැඩීම සඳහා සිත් පහළවන්නේ නම් හෝ, අරඹන ලද වෙර සාර්ථක කර ගැනීමට රුකුලක් ලැබෙන්නේ නම් හෝ, මේ ගත සැකසීමේහි ලා අප දැරූ ඉමහත් වෙහෙස ඒකාන්තයෙන් සඵලවත් වූයේ යැයි අපට අමන්දනන්දයට පත්විය හැකිවනු ඇත.

සියලු සත්හට විදසුන් නුවණ - හරි දැකීම - සත්‍යාවබෝධය පහළ වේවා!

සංස්කාරක

2535/1991 ඔක්තෝබර් 11

ප්‍රකාශන නිවේදනය

මෙම මහඟු ධර්ම ග්‍රන්ථය මුල්වරට මුද්‍රණය කොට ධර්මදානයක් ලෙස සැදුනුවකුත් අතර බෙදාදීම පිණිස සසුන් ලැදී මිත්‍ර වෙන්තමුණි මහතා විසින් පළකරන ලද නිවේදනය (සහ මුල් ප්‍රකාශනයෙහි පළවූ සියළු පෙරවදන්) ඒ අයුරින්ම මෙහි දැක්වේ.

*****

විපස්සනා භාවනා වැඩිමට ඉමහත් උපදේශයන් සහ මගපෙන්වීම් සහිත මෙම බෞද්ධ උපදෙස් මාලාව අනුගමනය කිරීමෙන් ජනිත වන්නා වූ ප්‍රඥාලෝකයෙන් තම සන්තානයෙහි ඇති දුකින් මිදීමට හැකිවේවායි ! අපගේ පැතුමයි.

ධර්ම ග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය
2013 වෙසක් පොහොය දින දී ය.

විපස්සනා භාවනාව සම්බන්ධයෙන් නූතන යුගයෙහි බිහි වන්නා වූ ප්‍රමිත අන්තර්ගතම ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් “සත් අනුපස්සනා”ව යැලකිය හැකිය. විපස්සනා වඩන යෝගාවචරයන් මෙම ග්‍රන්ථයෙහි අඩංගුවන උපදෙස් පිළිපැදීමෙන් සිවුන්ගේ සම්බෝධි ප්‍රාර්ථනාවන් සාර්ථක කොටගත හැකිවනු ඇති බව අපට නියැක ය.

“සත් අනුපස්සනා” ව ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කිරීම පිණිස හේතු වූයේ, මහා සංඝ රත්නය නියෝජනය කරන ජීවමාන මහා චේතනයක් බදු කම්ප්පානාචාර්යාණි මහෝපාධ්‍යාය අතිපුජනීය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේගේ ගාමනීර ඥානය සහ කරුණාව ප්‍රමුඛ මහා ගුණ ධර්මයන් ය; එසේ ම, උන්වහන්සේට කාලයක් තුළ දිවා රාත්‍රී උපස්ථාන කළා වූ බුද්ධ චුත්‍ර රත්නයක් වන, මෙම පොතෙහි සංස්කාරක ස්වාමීන් වහන්සේගේ ශ්‍රද්ධා - ප්‍රඥා සම්පන්න වීර්යයන් ය.

මහෝපාධ්‍යාය මාහිමිපාණන් වහන්සේටත් සංස්කාරක ස්වාමීන් වහන්සේටත් මෙම ග්‍රන්ථය මුද්‍රණයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කිරීමේදී අපට බෙහෙවින් උපකාරවත් වූ ධර්මසේනරාජ පෙරේරා මහතා ඇතුළු අනෙක් සියලු පින්වතුන්ටත් අපේ කෘතඥතාවය සහ භාද්‍යාධිගම ස්තූතිය මින් පිදෙයි.

සියල්ලෝ ම මෙම ධර්ම දන්තය කුශලය අනුමෝදන් වෙත්වා! සියල්ලන්ට ම යථාහුන ඥානය පහළ වේවා!

මෙයට, මෙත් සිතැති,

මිත්‍ර වෙන්තිමුණි

173, ඇතුළත මල් පාර,
කොළඹ 3.

2535/1991 මක්තෝබර් 11.

ගුණ'ඵ සඨකේත නිරූපණය

- දී. නි. = දීඝ නිකාය 1
- ම. නි. = මජ්ඣිම නිකාය 1
- ස. නි. = සංයුක්ත නිකාය 1
- අ. නි. = අංගුත්තර නිකාය 1
- බු. නි. = බුද්දක නිකාය 1
- ප. ම. = පටිසම්භිද - මග්ගප්පකරණය 1
- සු. නි. = සුත්ත නිපාතය 1
- චූ. නි. = චූල්ල නිද්දේසය 1
- චෙර. = චෙර ශාථා 1
- පු.ප. = පුග්ගල - පඤ්ඤාත්තිප්පකරණය 1

- දී.අ. = දී.නි. අටුවාව (සුමභිගල විලාසිනී) 2
- ම.අ. = ම.නි. ,, (පපඤ්ච සුදනී) 2
- ස.අ. = ස.නි. ,, (සාරත්ථප්පකාසිනී) 2
- අ.අ. = අ.නි. ,, (මනොරථපුරණී) 2
- ප.අ. = ප.ම. ,, (සද්ධම්මප්පකාසිනී) 2
- උ.අ. = උදන ,, (පරමත්ථදීපනී) 2
- ඉ.අ. = ඉතිවුත්තක අටුවාව (පරමත්ථදීපනී) 2
- බු.අ. = බුද්දක පාඨ ,, (පරමත්ථජොනිකා) 2
- ච.අ. = චතුහණවර ,, (සාරත්ථසමුච්චය) 2
- වි.ම. = විසුද්ධි මග්ගය 2

- දී. වී. = දී. නි. විකාව (ලීනත්ථප්පකාසිනී) 3
- ම. වී. = ම. නි. ,, (-ඵම-) 4
- ස. වී. = ස.නි. ,, (-ඵම-) 4
- අ. වී. = අ.නි. ,, (සාරත්ථමඤ්ඡුසා) 4
- වි.වී.(බු.) = වි.ම. ,, (පරමත්ථමඤ්ඡුසා) 4 - බුරුම අකුරු
- වි.වී.(සි.) = ,, ,, (-ඵම-) 5 - සිංහල අකුරු

- 1. = බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක මුද්‍රණ
- 2. = සයිමන් භේවාචිතාරණ මුද්‍රණ
- 3. = යෝමාවතී භේවාචිතාරණ මුද්‍රණ
- 4. = ඡව්ඨ සභිගීති මුද්‍රණ (බුරුම අකුරු)
- 5. = බයිරන් සෙනෙවිරත්න මුද්‍රණ

මධ්‍යම ලාභය

(විද්‍යුත් චුම්බක කොටගෙන රහත් බව දිනු මොහොතෙහි නන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ මුඛින් පිට වූ බුද්ධ වන්දනාමය උදනයක්, අශ්වසෝභ හිමිපාණෝ “සොන්දර නන්ද” මහා කාව්‍යයෙහි මෙසේ දැක්වූහ.)

1. “නමෝඤ්ඤ නයෙම සුගතාය යෙන - හිතෙමිණා මෙ කරුණාතමකෙන බහුනි දුඃඛාන්‍යපවතීතානි - සුඛානි භුයාංසුපසංභානානි
2. රොහා දිවාරොග්‍ය මයන්‍ය රූපා - දුණා දිවානාණා මනන්‍ය සංඛානන්, ද්විෂන් සකාශා දිව වාපයානා - දුර්භික්‍ෂ යොගා චච යථා සුභික්‍ෂමි.
3. නදවන් පරාං ශාන්ති මුපාගතෝභං - යසාංනුභාවෙන විනායකයා, කරොමී භුයං පුනරුක්‍ෂ මයෙම - නමො නමෝරොග්‍ය නරාගතාය.”

- (සොන්දර නන්ද - 17 යථා: 63,69,70 ශ්ලෝක)

අර්ථය:-

1. “ස්වාමීනි භාග්‍යවන් බුදුරජාණන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ මහාකරුණා ඤාණයක් ඇතිවන සේක. සුගතයන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ මා කෙරෙහි හිතවත් වූ සේක් අනන්ත කාලයක් තුළ පීඩාකාරීව තිබූ දුඃඛ ධර්මයන් මා තුළින් ඉවත් කරවූ සේක. කියා නිමකළ නොහෙන බොහෝ ගුණවත් සුඛ ස්වභාවයන් මා කෙරෙහි යොදාදුන් සේක. ඒ ඔබ වහන්සේට මාගේ නමස්කාරය වේවා!

2. ස්වාමීනි මහාකරුණිකයාණන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ, ඉවසිය නොහෙන්නා වූ සාංසාරික මහා රෝගයෙන් පෙළෙන මා සඳහම් අමා ඔසුව දීමෙන් නිරෝග කළ සේක. ශුද්ධාදී ධන භීතත්වයෙන් ගුණයට ණයගැති වූ මා අප්‍රමාණ ලොවුතුරා මහා ධනය දීමෙන් ණයෙන් නිදහස් කළ සේක. ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේ, කෙලෙස් සතුරන් විසින් වටකරනු ලැබූ බියපත්ව සිටි මා සඳහම් බලය පාමින් ලොවුතුරු අභය භූමියට පැමිණ වූ සේක. ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ ගුණයෙන් නුවණින් පිරිහි කෙලෙස් තැවුලෙන් බැහැරවූ මාහට ලොවුතුරු දහම් අමා ඔසුව පානය කරවා සැපය සලසා දුන් සේක.

3. ස්වාමීනි විනෝදයන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේගේ ආශ්වයා කරුණා අමාන සාගරයෙහි අමා සිසිල ලැබගත් මම අද මෙසේ සියලු ආකාරයෙන් උතුම් සැනසිල්ලට පත්විමි. සියල්ලන්ගේ සියලු පුජාවතට පුදුසු වූ නරාගතයන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේට නැවැත නැවැතත් මම නමස්කාරය කරමි. මාගේ නමස්කාරය වේවා!”

සාධු, සාධු, සාධු!

සිංහලානුවාදය:

මහෝපාධ්‍යාය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාම මානිමිපාණන් වහන්සේ.

සත් අනුපස්සනා

I

සමාරම්භය

නමෝ කසා හඟවනෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධසා!

විදර්ශනා මාර්ගය

සැපය-සම්පත්තිය ළඟා කරගැනීමටත්, දුක ඉවත් කරලීමටත් මේ ලෝකයේ සත්වයෝ බරපතල මහන්සියක යෙදෙති. ඒත් තමතමන්ගේ සිතූම පැතුම සපුරා ගැනීමට නොහැකි වී දිගින් දිගට ම තැවෙන්නාහ. “අපි සැප වින්දනයකට ආසා කළමු. ඒ සඳහා ම නොයෙක් දේ රැස් කළමු. සැපත් වින්දමු. ඒත් සැනසිල්ලක් නැහැ. අපට තේරුමක් නැති. අරමුණක් නැති ගමනක යෙදෙන්නට සිදුවුණා. අප බලාපොරොත්තු වූයේ සැපය යි. එහෙත් අප රැවිලි නැමැති සැපයෙක යි දැවී කල් ගෙවූයේ.” මේ වනාහි ඔවුන්ගේ මුඛින් නිකුත් වන අදෝනාවන්ගෙන් ස්වල්පයෙකි.

මෙයට හේතුව කුමක්ද? නියම සැපය කුමක්ද යි ඔවුන් නොදන සිටීම යි. සැපය වශයෙන් ඔවුන් විසින් සලකනු ලබන්නේ තම හිතේ ම පහළවන සැප වේදනාව යි. මේ වින්දනයෙහි නියම ස්වරූපය නොදැනීමෙන්, “මේ සැපය විදින්නේ මම ය” යන වැරදි හැඟීමෙන් ඔවුහු මුළාවෙති. එහෙයින් සැප වේදනාව කෙරෙහි තණ්හාවෙන් ඇලෙති. නමුත් මේ සැපය දිගට ම පවතින්නේ නැත; ඇතිව නැතිව යයි; තම වසයෙහි පැවැත්වීමට නොහැකි වෙයි. එනිසා නැවත නැවතත් සැප වින්දන ලැබීම පිණිස ඔවුහු නිරන්තරයෙන් ක්‍රියා කරති. මේ ක්‍රියාවලිය එක ම දුක්ඛෙයෙකින් බව මොහොතකටවත් නොසිතති. එබඳු මායාකාරී සැපයකට ගිවුටීමෙන් අනාගත දුක ගොඩ නැංවෙන හැටි ද නොදනිති. මෙසේ දුක්ඛෙයෙක ගැලී, ඒ බවක් නො දන තණ්හාවට වහල් වී තව- තවත් දුක ම රැස් කිරීමෙන්, භයානක සංසාර චක්‍රය නොසිඳී පැවැත්වෙයි. ඉන් දුකක් ම ලැබෙනවා වීනා, කිසිදක නියම සැපයක් නොලැබෙයි.

ලෝකයේ කවදත් දකින්නට ලැබෙන මේ තත්වය ඇති සැටියෙන් දන වදල සම්මා සම්බුද්ධරජාණන් වහන්සේ නියම දුක හා නියම සැපය කුමක්ද යි පැහැදිලිව පෙන්වා දුන්හ. ඒ අනුව, සසර පැවැත්ම ම නියම දුක ය. සසර ඇති තතු නොදැනීමෙන් හටගත් තණ්හාව දුකට හේතුව ය. ඒ තණ්හාව මුලිනුපුරා දැමීම, දුකෙන් මිදී නියම සැපයට පත්වීම ය. ආයඹ අෂ්ඨාභිගික මාර්ගය වැඩීම, තණ්හාව හා මුළාව ප්‍රධාන සියලු කෙලෙස් නැතිකර දුකෙන් මිදීමේ උපාය යි.

දුකෙන් මිදී හැබූ සැපය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම තමතමන් විසින් ම කළ යුත්තකි. ඒ සඳහා දුකත් දුකට හේතුවත් හොඳින් තේරුම්ගෙන, ඉන් මිදීමේ පිළිවෙත වැඩිය යුතුය. මේ පරමාර්ථය මුද්‍රාත්පත් කර දෙන වැඩ පිළිවෙළ වශයෙන් විදර්ශනා භාවනාව හදුන්වාදිය හැකි ය. විදර්ශනා හෙවත් විපස්සනා යන වචනයෙහි තේරුම නම්, “විශේෂ වූ, විවිධ වූ දර්ශනය” යි. එනම් ඇත්ත! ඇති සැටියෙන් දැකීම යි. භාවනා යනු වැඩීම යි. මේ අනුව විදර්ශනා භාවනාව යනු සත්‍ය දර්ශනය සිතෙහි වර්ධනය කිරීම යි.

විදර්ශනා භාවනාව යාර්ථකව ගෙනයාම පිණිස සම්පූර්ණ කරගතයුතු මූලික කරුණු රාශියෙකි. ඉන් වඩාත් වැදගත් වන කරුණු කීපයක් ගැන දැන් කෙටියෙන් අපේ අවධානය යොමු කරමු.

පළපුරුදු කමටහන් ඇදුරුකුමෙකු යටතේ ම භාවනා කිරීම නවක යෝගාවචරයකුහට වඩාත් සුදුසු වෙයි. ඇතැම්විට යෝගාවචරයා සුතමය ඤාණයෙන්² යුක්ත විය හැකිය. එහෙත් නුපුරුදු මහක ගමන් කරන ඔහුට ගුරු උපදෙස් අවශ්‍ය වන අවස්ථා කොතෙකුත් උදවනු ඇත.³ ඉදින් කර්මස්ථානාවාර්යවරයා වෙත ම විසීමට නොහැකි නම්, වරින් වර එතුමා වෙත එළඹ (හෝ යටත් පිරිසෙයින් ලිපි මඟින් හෝ) භාවනා තොරතුරු දන්වා උපදෙස් ගතයුතුය. නිසි ගුරු ඇසුරක් ලබාගත නොහැකි වී නම්, විශ්වාසය තැබිය හැකි පොත්පත් ඇසුරෙන් හෝ භාවනා කිරීමට උනන්දු විය යුත්තේ, අප ලබා සිටින මේ වාසනාවන්ත ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් හැකි තාක් ප්‍රයෝජන ගතයුතු හෙයිනි.

භාවනාව ආරම්භ කිරීමට පෙර, එය දිගට කරගෙන යාමට බාධක වන පළිබෝධයන්⁴ සිහින් හා කයින් ඉවත්කරගෙන, විවේකය සලසා ගැනීම සුදුසුය. පළිබෝධ තිබෙන නිසා ම භාවනා කළ නොහැකි යයි මින් අදහස් නොකෙරෙයි. ඇතැම් යෝගාවචරයෝ නොයෙක් බාධා මැද ම, ඒවායින් තවත් හිත උනන්දු කරවාගෙන භාවනා කොට, ප්‍රතිඵල ලබති. එහෙත් ඔවුනට ද භාවනා කරන අවස්ථාවේදී තාවකාලිකව හෝ ප්‍රධාන පළිබෝධවලින් ඇන්වීමට සිදුවනු ඇත. එසේ ම විවේකය හොඳින් ලැබීම නිසා කුසිතකමට යට වී ප්‍රමාදයට නොවැටීමට ද යෝගාවචරයා වග බලා ගතයුතුය.

ආරම්භයේදී තමාගේ තකයට ගැලපෙන සිලයක (= ගිහි සිලය හෝ සාමණේර සිලය හෝ උපසම්පද සිලය හෝ වශයෙන්) පිරිසිදුව පිහිටා ශීල විභූද්ධිය සම්පූර්ණ කරගත යුතුය. එසේ ම, ආය - කන - නැහැය - දිව - කය - සිත යන ඉන්ද්‍රිය හය මඟින් කෙලෙස් මතු නොවන සේ සංවරවීම (= ඉන්ද්‍රිය සංවර සිලය), ආහාරයෙහි ප්‍රමාණය දැනගැනීම (= හෝජනයෙහි මත්තඤ්ඤතාවය), නිදි වරමින් කෙලෙස් තැවීමෙහි යුක්තවීම (= ජාගරියානුයෝගය) යනාදී යෝගාවචර ප්‍රතිපත්ති ද සැලකිල්ලෙන් ප්‍රභූණ කරගතයුතුය. මේවා මඟින් සිතෙහි කෙලෙස් බලපෑම් ගෙවීයාම නිසා භාවනා කටයුතු යාර්ථකව කරගෙන යාමට ඉඩ සැලසෙනු ඇත.

ප්‍රධාන කර්මස්ථානයක් වැඩීමට පළමුව, බුදුගුණ, මෙමන්ත්‍රිය, අයුභය, මරණයනිය යන සතර කමටහන්⁵ වඩා සිත භාවනාවට සුදුසු වන සේ හැඩගසා ගැනීම ප්‍රයෝජනවත් වනු ඇත. මේ අවස්ථාවේදී, යෝගාවචරයාහට ශමථ කර්මස්ථාන වැඩීමට සහජ හැකියාවක් තිබේ දැයි කර්මස්ථානාවාර්යවරයා විමසුමෙන් සිටිය යුතු වෙයි.

මෙහිදී අතීත සංසාරික පුරුදු මතුවීමට ඉඩ ඇත. ඉදින් පහසුවෙන් සමථය දියුණු කරගත හැකි බව වැටහෙයි නම්, යෝගාවචරයාගේ වර්තයට අනුකූල වන ශමථ කර්මස්ථානයක් වඩා, නීවරණ⁶ විෂ්කම්භනය කොට ධ්‍යාන සමාධියක් ඉපදවීම සඳහා උත්සාහ කිරීම සුදුසු ය.⁷ ධ්‍යානයක් උපදවා ගත්තේ නම් එය මැනවින් රකිමින් එහි වර්ධනය ඇතිකර ගතයුතුය. දැන් යෝගාවචරයාහට එම ධ්‍යාන සමාධිය පාදක කරගෙන විදර්ශනාවට බැසිය හැකිය. නැත්නම් තවත් ඉහළ ධ්‍යාන මට්ටම් දක්වා සමථය දියුණු කරගෙන ම විදර්ශනාවට හැරෙනු හැකිවෙයි⁸.

සමථය දියුණු කිරීම අපහසු හෝ ප්‍රමාද හෝ වන අයට ද, ඒ සඳහා සුදුසු පරිසරයක්

හෝ කාලයක් හෝ නොමැති අයට ද, ස්වභාවයෙන් ම විදර්ශනාව කෙරෙහි නැඹුරුවක් පෙන්වන අයට ද, සතර කමටහන් හා ආනාසානාසනීය වැනි පොදු කමටහන් මඟින් සිත මදක් තැන්පත් කරගෙන, විදර්ශනා කර්මස්ථානයක් වැඩීම ආරම්භ කළ හැකිය. ඒ මඟින් ම යෝගාවචරයාගේ සිතෙහි තදබල වශයෙන් නිවරණ ප්‍රභාණය⁹ වී, විත්ත සමාධිය¹⁰ පහළ වනු ඇත.

මෙසේ ශමථ හෝ විදර්ශනා හෝ කර්මස්ථානයකින් සිතේ නිවරණ බලපෑම ඉවත්ව සිත පිරිසිදුවන මේ අවස්ථාව විත්ත විභූද්ධිය නම් වේ. නියම විදර්ශනාව ආරම්භ වන්නේ මේ පදනම මත ය.

විදර්ශනා මාර්ගය කෙටියෙන් හඳුන්වා දෙන දේශනාවක් අංගුත්තර නිකායේ වතුක්ක නිසානයෙහි අසුර වග්ගයට අයත් තනීය සමාධි යුත්තයෙහි දක්නට ලැබෙයි. විදර්ශනා ප්‍රඥාව නොලද ධාතුලාභියකු විසින් විදර්ශනාලාභියකු වෙත එළඹ විමසිය යුතු ප්‍රශ්ණ මාලාවක් ද, ඊට දිය යුතු පිළිතුරු ද මෙහි අඩංගු වෙයි. ඒ මෙසේ ය.

1. “ඇවැත්නි, සංස්කාරයෝ¹¹ කෙසේ දත යුත්තාහු ද?”
“ඇවැත්නි, සංස්කාරයෝ මෙසේ දත යුත්තාහුය”.
2. “කෙසේ සංස්කාරයෝ සම්මර්ශනය කළ යුත්තාහු ද?”
“මෙසේ සංස්කාරයෝ සම්මර්ශනය කළ යුත්තාහුය.”
3. “කෙසේ සංස්කාරයෝ විදර්ශනා කළ යුත්තාහු ද?”
“මෙසේ සංස්කාරයෝ විදර්ශනා කළ යුත්තාහුය.”¹²

මේ ප්‍රශ්ණ-උත්තර මාභීයෙන් උපදේශ මුඛ තුනක් පැහැදිලි වන යැවී පෙනෙයි. එයින් විදර්ශනා භාවනා මනාසිකාරය පැවැත්වීම පිළිබඳ අවස්ථා තුනක් දක්වෙන සේ අපට සලකා ගත හැකිය. ඒ මෙසේ ය:

1. දැනගැනීමේ අවස්ථාව
2. සම්මසන අවස්ථාව
3. විපස්සනා අවස්ථාව.

දැන් මේ අනුසාරයෙන් විදර්ශනා මාර්ගය විස්තර කළ හැකි ආකාරය කෙටියෙන් දක්වන්නෙමු.

1. දැනගැනීමේ අවස්ථාව

විදර්ශනාව අරඹන යෝගාවචරයා පළමුවෙන් තම කමටහන කුළින් පරමාර්ථ ස්වභාවය මතුකර ගත යුතුය. නිදසුනක් වශයෙන් ධාතු කර්මස්ථානය වඩන යෝගාවචරයා ගැන සලකා බලමු. කයෙහි පට්ඨි ධාතුවට අයත් කොටස් අරමුණු කරගෙන භාවනාරම්භය කරන මොහු පළමුවෙන් කෙස් කොටසෙහි ඡීලාරිකව, සමස්තයක් වශයෙන් වැටහෙන තද ගතිය වන සසම්භාර පට්ඨිය සලකයි. ඉන්පසු මනාසිකාරය තවත් තියුණු කරමින්, මේ කෙස් නමැති සසම්භාර පට්ඨියෙහි අන්තර්ගත වන පරමාර්ථ පට්ඨි ධාතු ස්වභාවය, එනම් ලක්ඛණ පට්ඨිය, තේරුම් ගනියි. එම කෙස් කොටසෙහි ම ආපො, තේජො, වායො යන පරමාර්ථ ධාතු ස්වභාවයන් ද වටහා ගනියි. (මෙසේ දෙතිස් කුණප කොටස් ම අරමුණු කරගෙන, මේ

ධාතු ලක්ෂණ මතුකරගත හැකිවනු ඇත.) මේවා රූප බවත්, ඒ එකක් පාසා අරමුණු කරමින් පහළ වන දැනීම වන විඤ්ඤාණ ධාතුව නාමය බවත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මෙසේ 'රූපය අනෙකෙකි, නාමය අනිකෙකි' යන භාවනාමය ඤාණය තහවුරුවන අවස්ථාව නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය නම් වේ. මේ පිරිසිදු නුවණත් සමඟ ම, "ඇත්තෙන් ම තිබෙන්නේ නාම-රූප පමණකි; මෙහි සත්ත්වයෙක්-පුද්ගලයෙක් නැත" යන පිරිසිදු දැකීම පහළ වෙයි. එබැවින් මෙම අවස්ථාව දිට්ඨි විසුද්ධිය නමින් ද හැඳින්වෙයි.

තවදුරටත් මනසිකාරය විහිදුවන විට, නාමයන් ඇතිවීමේ හේතු ද රූපයන් ඇතිවීමේ හේතු ද යෝගාවචරයට අවබෝධ වෙයි. මෙය පව්වය පරිග්ගහ ඤාණය යි. මෙවිට හේතු-ඵල සන්තතියක් වශයෙන් සත්ත්වයාගේ පැවැත්ම සිදුවන ආකාරය ඉතා පැහැදිලිව අවබෝධ කොට ගැනීමෙන්, අතීත-වර්තමාන-අනාගත පැවැත්ම පිළිබඳ සියලු සැක දුරු කරමින්, කඩබාවිතරණ විසුද්ධිය සම්පූර්ණ වෙයි.

මෙයින් "දැනගැනීමේ අවස්ථාව" සපිරෙන අන්දම සලකාගත හැකිවෙයි. මෙහිදී මූලික වශයෙන් සිදුවන්නේ ඒ ඒ සංස්කාරයන්ගේ පොදු නොවූ-ආවේනික වූ ලක්ෂණ (= පව්වත්ත ලක්ඛණ) ප්‍රතිවේධ කිරීම යි, හෙවත් නුවණින් විනිවිද දැකීම යි. ඒ අනුව, සත්ත්වයකු-පුද්ගලයකු නැති බවත්, හුදෙක් හේතු-ඵල වශයෙන් සංස්කාර පරම්පරාවක පැවැත්මක් පමණක් ඇති බවත්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමට ඉඩ සැලසෙයි. මෙම අවස්ථාව "ඤාන පරිඤ්ඤාව"¹³ නමින් ද හැඳින්විය හැකිය.

2. සම්මසන අවස්ථාව

සම්මර්ශනය යනු (නුවණින්) සලකා බැලීම යි. හේතු-ඵල වශයෙන් නොසිඳ පැවැත්වෙන නාම-රූප සමුදය, කලාප (= සමූහ) වශයෙන් විවිධාකාරයෙන් භාවනා ඤාණයෙන් සලකා බලන්නා වූ යෝගාවචරය ඒවා ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙකින් යුක්ත හෙයින් අනිත්‍ය බව දැනගනී. ඒ අනිත්‍යභාවය නිසා වන පෙළීම, බිය ගෙන දෙන බව, දුක් වශයෙන් වටහා ගනියි. අනිත්‍ය වූ දුක් වූ නාමරූපයන්හි ආත්ම වශයෙන් ගතහැකි ස්ථිරයාර ස්වභාවයක් නැති හෙයින් ඒවා අනාත්ම බව ව්‍යවස්ථා කරයි. මෙසේ සම්මර්ශනයට ගොදුරු වන තාක් සංස්කාර සමූහයන් මේ ත්‍රිලක්ෂණයෙන් යුක්ත වන බව මූලික වශයෙන් අවබෝධ කිරීම සම්මසන ඤාණය යි.

තවදුරටත් සම්මර්ශනය මෝරන කල්හි, වර්තමාන වශයෙන් අරමුණු වන සියලු සංස්කාරයන් ඒවායේ හේතු ධර්මයන් ද සමඟින් ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින ආකාරය ඉතා පැහැදිලිව දකිමින්, යෝගාවචරය ත්‍රිලක්ෂණය ගැන තීරණාත්මක අවබෝධයක් ඇතිකර ගනියි. මෙය තරුණ උදයබබය ඤාණ අවස්ථාව යි. මෙහිදී ආලෝක ආදි විදර්ශනා උපක්ලේශ¹⁴ හට ගනියි. ඒවාට මූලාවිම භාවනා මාර්ගයෙන් පිට පැනීමක් බවත්, තම කර්මස්ථානය ගරුකොට සලකා එය වැඩීම ම නියම මඟ බවත්, යෝගාවචරයා වටහා ගනියි. මෙය මග්ගාමග්ගඤාණදස්සන විසුද්ධිය නම් වෙයි. එමඟින් උපක්ලේශයන් දුරු කළ විට, උදයබබය ඤාණය බලවත් ආකාරයෙන් පහළ වෙයි. එය පටිපදඤාණදස්සන විසුද්ධියේ ආරම්භය යි.

මෙතෙකින් "සම්මසන අවස්ථාව" සම්පූර්ණ වන ආකාරය අපට සිතා ගත හැකිය. මෙහිදී සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය, දුඃඛ, අනාත්ම යන පොදු ලක්ෂණ (= සාමඤ්ඤ ලක්ඛණ) පිළිබඳ

තිරණත්මක ප්‍රතිවේදයකට ඉඩ සැලසෙයි. එබැවින් මෙම අවස්ථාව “තිරණ පරික්ෂාව”¹⁵ වශයෙන් ද හැඳින්විය හැකිය.

3. විපස්යනා අවස්ථාව

සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ත්‍රිලක්ෂණය ම විවිධ ආකාරයෙන් නුවණින් දකිමින් බලවත් විදර්ශනාව පවත්වන අන්දම මෙම අවස්ථාවෙන් පැහැදිලි කරගත හැකි වෙයි. ඇතිවීම-නැතිවීම දෙක ම දර්ශනය වන බලවත් උදයබ්බය ඤාණය වැඩිදුරටත් දියුණු වන විට, සංස්කාරයන්ගේ ඇතිවීම නොපෙනී නැතිවීම ම පෙනෙන්නට වෙයි. මෙය හඬග ඤාණ අවස්ථාව යි. මෙසේ අතරක් නැතිව බිඳෙමින් පවත්නා සංස්කාරයන් ඒකාන්තයෙන් හය සහිතය යි වැටහෙන හයතුපටියාන ඤාණය ද, සංස්කාරයන්ගේ දෙස් ම දකින ආදීනව ඤාණය ද, සංස්කාරයන් කෙරෙහි කලකිරෙන නිබ්බිද ඤාණය ද, අනුක්‍රමයෙන් පහළ වෙයි. අනතුරුව මේ සංස්කාරයන්ගෙන් මිදී ගතයුතුය යි වැටහෙන මුක්ඛිතකම්මානා ඤාණය ද, ඊට උපාය සෙවීම වශයෙන් නැවත නැවත ත්‍රිලක්ෂණය ම මෙනෙහි කරන පටිසංඛා ඤාණය ද, සංස්කාරයන් කෙරෙහි මධ්‍යස්ථ වන සංඛාරුපෙක්ඛා ඤාණය ද පිළිවෙළින් හට ගනියි. මෙහිදී ත්‍රිලක්ෂණය ම පිළිබඳ අවබෝධය තිවු වී, ඉන් එක් ලක්ෂණයක් පෙරටු කොටගෙන අනුලෝම ඤාණය උපදී. ඉක්බිති සංස්කාර අරමුණු අතහැර, ලොකික ගෝත්‍රය ඉක්මවා යමින්, පළමුවරට සාන්ත නිවන අරමුණු කෙරෙන ගෝත්‍රභූ ඤාණය ඇති වෙයි. මිලහට වතුරායභී සත්‍යාවබෝධය සම්පූර්ණ කරමින් සෝතාපත්ති මග්ග ඤාණය ඉපිදී, සක්කාය දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සීලබ්බන පරාමාස යන කෙලෙස් බැමි තුනක් නැවත නූපදින සේ (= සමුච්ඡේද වශයෙන්) ප්‍රභාණය කරයි. ලෝකෝත්තර මාර්ග සිතෙහි විපාකය වශයෙන්, නිවන අරමුණු කරගත් ඵල ඤාණය ඉතික්ඛිතිව පහළ වේ. ඉන්පසු මාර්ගය, ඵලය, නිර්වාණය, ප්‍රභාණය වූ කෙලෙස්, ඉතිරිව ඇති කෙලෙස් යන කරුණු ගැන පව්වවෙක්ඛණ ඤාණ උපදිනු ඇත.¹⁶

අනුලෝම ඤාණයෙන් පටිපදඤාණදස්සන විසුද්ධිය සම්පූර්ණ වෙයි. මාර්ග ඤාන අවස්ථාව ඤාණදස්සන විසුද්ධිය නම් වෙයි.

හඬග ඤාණයේ සිට අනුලෝම ඤාණය දක්වා “විපස්යනා අවස්ථාව” වශයෙන් සැලකිය හැකිය. මෙහිදී කෙලෙසුන්ගේ නදඬග ප්‍රභාණයට මුල් තැන ලැබෙන “පහන පරික්ෂාව”¹⁷ සම්පූර්ණ වන ලෙසින් ගත හැකිය.

විදර්ශනා මාර්ගය මෙඹූ ලා කෙටියෙන් හඳුන්වා දෙන ලද්දේ පොදු මට්ටමකින් බව සැලකිය යුතුය. මූලික රටාව එකක් ම වුනත්, ඒ ඒ යෝගාවචරයාගේ වරිතානුකූලව ලැබෙන අත්දැකීම්වල යම් යම් වෙනස්කම් තිබීමට ඉඩ ඇත. යෝගාවචරයාට ඇතැම් අවස්ථා වඩාත් පැහැදිලි වීමට ද, අනෙක් අවස්ථා එතරම් ප්‍රකට නොවීමට ද, හැකිය; සමහර අවස්ථා වේගයෙන් සම්පූර්ණවීමට ද, අනෙක් අවස්ථා සෙමෙන් වැඩීමට ද, ඉඩ තිබේ. ඇතැම් විටෙක නොයෙක් හේතූන් නිසා මනසිකාරය කඩ වී, පසුබැසීම් ද සිදුවිය හැකිය. එබැවින් තමාට විශේෂ වන අත්දැකීම් පිළිබඳව තම කමටහන් ඇදුරුතුමා දෙන උපදෙස් ගරුත්වයෙන් සලකා පිළිපැදිය යුතුය. මෙහිදී අපට කළ හැක්කේ සාමාන්‍ය මහ පෙත්වීමක් කිරීම පමණෙකි.

ඉදිරියේදී ද හැකිතාක් දුරට ප්‍රායෝගික මුහුණුවරකින් කරුණු පැහැදිලි කිරීමට

බලාපොරොත්තු වන අතර, ඒ අවස්ථාවන්හිදී ද ඉහත දැක්වූ පරිදි සලකා බැලීම යුද්‍ය වනු ඇත.

සත්තානුපස්සනා

විදර්ශනා මාර්ගය විවරණය කෙරෙන්නා වූ තවත් ආකාරයෝ ද වෙත්. ඒ අතුරින් එක් සම්භාවිත පෞරාණික ක්‍රමයක් පිළිබඳව ඔබේ අවධානය යොමු කරවීමට අපි දැන් අපේක්ෂා කරමු. ඒ වනාහි “අනුපස්සනා” (= “අනුදර්ශනා”) වශයෙන් විදර්ශනා මාර්ගය දැක්වීමේ පිළිවෙළ යි.

අනුපස්සනා යන්නෙහි තේරුම නම්, නොයෙක් ආකාරයෙන් පුනපුනා දැකීම යි.¹⁸ මේ අනුව නොයෙක් අවස්ථාවලදී අනුපස්සනා යන්න විවිධ ලෙසින් යෙදී ඇත. සතර සතිපට්ඨානයන් දක්වා ඇත්තේ (කායානුපස්සනා ආදී) අනුපස්සනා නමිනි. ඇතැම් සම්මත විදර්ශනා ඥාන ද¹⁹ අනුපස්සනා යනුවෙන් හඳුන්වා තිබේ. (නිදසුන් : උදයබ්බයානුපස්සනා ඤාණය හා භඩ්ගානුපස්සනා ඤාණය)²⁰.

ඇත්තෙන් ම සියලු ම විදර්ශනා ඥාන අනුපස්සනා ලෙසින් සැලකිය හැකිය. විපස්සනා සහ අනුපස්සනා යන පද දෙකේ ම ප්‍රායෝගික අර්ථය බෙහෙවින් එකිනෙකට සමාන ය. එහෙත් මෙහිදී අනුපස්සනා නමින් හැඳින්වෙන්නේ විදසුන් ක්‍රමය මේරීම පිණිස හේතු වන්නා වූ සුවිශේෂ ඥානමය මනසිකාරයන් ය. මේ අනුපස්සනාවේ සම්මත විදර්ශනා ඥානයෝ ම නොවෙති; එම ඥානයන් ජනිත කිරීමට හා දියුණු කිරීමට තුඩු දෙන්නා වූ සම්මර්ශනයෝ ය. ඇතැම් විටෙක සම්මත විදර්ශනා ඥාන වශයෙන් සමහර අනුපස්සනා ක්‍රියාත්මක වීමට ඉඩ තිබේ. එහෙත් බොහෝ විට විදර්ශනා ඥානයක් මුහුකුරා යාම සඳහා අනුපස්සනා කීපයක් ම මාරුවෙන් මාරුවට ක්‍රියාවත් වීම අවශ්‍යවනු ඇත. එසේ ම එක ම අනුපස්සනාව විදර්ශනාවේ විවිධ අවස්ථාවන්හිදී මතු විය හැකිය. එමඟින් විදර්ශනා ඥාන කීපයකට ම පිටුවහල් වීම ද සිදුවනු ඇත.

බුද්ධ දේශනාවෙහි නොයෙක් තැන්වල මෙවැනි අනුපස්සනා රාශියක් දක්නට ලැබේ.²¹ මේ ඇතැම් තැනෙක අනුපස්සනා යන නම සඳහන් නොවුවත්, ඒවා අනුපස්සනා ගණයට වැටෙන බව පැහැදිලිව පෙනී යයි.

යුත්‍ර පිටකයෙහි බුද්දක නිකායට අයත් වන්නා වූ “පට්ඨමහිදමග්ගප්පකරණයෙ”හි මෙබඳු අනුපස්සනා දහ අටක එකතුවක් පෙන්වා තිබේ.²² (සම්මත විදර්ශනා ඥාන පද්ධතියෙහි මූලික ස්වරූපය අඩංගු වන්නේ ද මෙම ග්‍රන්ථයෙහි ය.) “පට්ඨමහිදමග්ගයෙ” හි බොහෝ තැන්වලදී විදර්ශනාව විස්තර කෙරෙන්නේ, “අට්ඨාරස මහා විපස්සනා” නමින් අටුවාවෙහි හඳුන්වනු ලබන මෙම අනුපස්සනා මාලාවෙනි. (ඇතැම් විටෙක මින් අනුපස්සනා 10 ක්, 9 ක්, 7 ක් හෝ 3 ක් පමණක් ද දක්වා තිබේ)²³. ඒ අනුව “විසුද්ධි මග්ගය” ඇතුළු අටුවා - ටීකා පොත් ද මෙම අටළොස් මහ විදසුන් පෙල වරින්වර ගෞරවයෙන් ඉදිරිපත් කොට තිබේ.²⁴

මෙම අනුදර්ශනා පඩික්තියෙහි විද්‍යමාන වන්නා වූ විශේෂ ලක්ෂණයක් නම්, ඒ ඒ අනුපස්සනාව වැඩීමෙන් දුරු කෙරෙන ක්ලේශයක් බැගින් සඳහන් වීම යි. (මෙහිදී අදහස් කෙරෙන්නේ කෙලෙසුන්ගේ තද්ධිත ප්‍රභාණය බව සැලකුව මනා ය.)

අධ්‍යාර්මය මහා විපස්සනා මුළුවෙහි මුළින් ම දැක්වෙන අනුපස්සනා යන, “පට්ඨමහිද මග්ගයෙ”හි කීප තැනෙකදී ම ස්වාධීන පද්ධතියක් ලෙසින් නිරූපණය වන බැවින් ඒවා යෙසු අනුපස්සනා අතර ප්‍රධාන ස්ථානයක් හොබවන බව පෙනෙයි. 25 “විසුද්ධි මග්ගය” ප්‍රධාන අටුවා විකා ද විවිධ අවස්ථාවලදී “සත්තානුපස්සනා” (= “සජ්ජන අනුදර්ශනා”) නමින් මෙම සත් අනුපස්සනා එකතුව හඳුන්වා දෙමින්, එමඟින් විදර්ශනාව විග්‍රහ කරයි. 26

ප්‍රායෝගික අංශයෙන් සලකා බලන කල්හි මෙම සත්තානුපස්සනා පිළිවෙලෙහි පරිපූර්ණ බවක් දක්නට ලැබෙයි. මෙකී අනුපස්සනා මඟින් විදර්ශනාව මුළුමනින් ම විවරණය කළ හැකි වන්නේ ය. එහෙයින් මෙතැන් සිට සත් අනුපස්සනාවන්ගේ වශයෙන් විදර්ශනා මාර්ගය තේරුම් කිරීමට අපි උත්සාහ දරන්නෙමු.

“විසුද්ධි මග්ගය” සත් අනුපස්සනාවන් හඳුන්වා දී තිබෙන්නේ මෙසේ ය:

1. “අනිවච්චානුපස්සනං භාවෙනොතා නිව්වසඤ්ඤං පජ්ජති.
2. දුක්ඛානුපස්සනං භාවෙනොතා සුඛසඤ්ඤං පජ්ජති.
3. අනත්තානුපස්සනං භාවෙනොතා අත්තසඤ්ඤං පජ්ජති.
4. නිබ්බිදානුපස්සනං භාවෙනොතා නන්දිං පජ්ජති.
5. විරාගානුපස්සනං භාවෙනොතා රාගං පජ්ජති.
6. නිරෝධානුපස්සනං භාවෙනොතා සමුදයං පජ්ජති.
7. පටිනිසාගානුපස්සනං භාවෙනොතා ආදානං පජ්ජති.”

- (වි. ම. : 472 පිට)

මේවායේ තේරුම් මෙසේ ය:

1. සංස්කාරයන් අනිත්‍ය වශයෙන් නැවත නැවත නුවණින් දැකීම (= අනිවච්චානුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාර නිත්‍ය ය යන (වැරදි) සංඥාව (= නිව්ව සඤ්ඤාව) තදබල වශයෙන් දුරු කරයි.
2. සංස්කාරයන් දුක් ලෙසින් පුන පුනා නුවණින් දැකීම (= දුක්ඛානුපස්සනාව) වඩන්නේ සංස්කාර සැප සහගත ය යන වැරදි හඳුනාගැනීම (= සුඛ සඤ්ඤාව) පහ කරයි.
3. සංස්කාරයන් ආත්ම ස්වභාවයෙන් තොර බව පුන පුනා නුවණින් බැලීම (= අනත්තානුපස්සනාව) භාවිතා කරන්නා සංස්කාර ආත්ම ස්වභාවයෙන් යුක්ත ය යන සදෙස් හැඟීම (= අත්ත සඤ්ඤාව) හැර දමයි.
4. සංස්කාරයන් පිළිබඳව හට ගන්නා කලකිරීම පුන පුනා නුවණින් දැකීම (= නිබ්බිදානුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන් පිළිබඳ ප්‍රීති සහගත තෘෂ්ණාව (= නන්දිය) ප්‍රහාණය කරයි.
5. සංස්කාරයන් කෙරෙහි නොඇලීම පුන පුනා නුවණින් බැලීම (= විරාගානුපස්සනාව) වඩන්නේ සංස්කාරයන් පිළිබඳ ඇලීම (= රාගය) දුරු කරයි.

6. සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම පුන පුනා නුවණින් දැකීම (= නිරෝධානුපස්සනාව) වඩනුයේ සංස්කාරයන්ගේ නැවත ඉපදීම හෙවත් ඒ සඳහා හේතුවන කැමැත්ත (= සමුදය) පහකරයි.

7. සංස්කාරයන් අත්හැර දැමීම නැවත නැවත නුවණින් බැලීම (= පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන් ග්‍රහණය කිරීම (= ආදනා) දුරු කරයි.

“අනුපසානා”, “භාවෙනො” යන “පජහති” යන පොදු පදවලින් කියවෙන අර්ථයන් මේ අනුව ඔබට පැහැදිලි වනු ඇත.

“භාවෙනො” යන පදයෙහි ප්‍රකට තේරුම “වඩන්නා” යන්න යි. එහෙත් මෙහි ඇතුළත තේරුම් රැසක් ගැබ් වී ඇති බව කිව යුතු ය. විදර්ශනා යෝගාවචරයාගේ පිළිවෙත් මඟ අපට මේ තුළින් මුළුමනින් ම විස්තර කළ හැක්කේ ය. කෙටියෙන් කිවහොත්, සත්තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් මතුවන සේ, දියුණුවන සේ, අනුපස්සනාව වැඩීම මින් අදහස් කෙරෙයි. (ඉදිරි පරිච්ඡේදයන්හිදී මේ සම්බන්ධව වැඩි දුරටත් කරුණු දක්වෙනු ඇත.)

මීළඟ පරිච්ඡේදයෙහි සිට මෙම අනුපස්සනාවන් එකින් එක විස්තර කෙරෙනු ඇත. එහිදී, එක් එක් අනුපස්සනාවක ස්වරූපය, විදර්ශනාවේදී එය මතුවන ආකාරය, විදර්ශනා මාර්ගයෙහි විවිධ අවස්ථාවල දී විවිධාකාරයෙන් ක්‍රියාවත් වන අන්දම, විදර්ශනා ඥාන සමඟ සම්බන්ධතාව, අනුපස්සනාවෙන් සිදුවන ක්ලේශ ප්‍රහාණය ආදී කරුණු සාකච්ඡා කෙරෙනු ඇත. මෙහිදී හැකි තාක් දුරට ප්‍රායෝගික අංශයට බරව කරුණු ගෙන හැර පෑමට උත්සාහ දැරෙනු ඇත. එසේ ම ඒ ඒ අනුපස්සනා එකිනෙකට සම වියම වන අන්දම සහ පෞරාණික ග්‍රන්ථයන්හි දක්නට ලැබෙන අදාළ කරුණු පිළිබඳව ද සුදුසු අවස්ථාවන්හි දී විමසා බලනු ඇත. සියලු අනුපස්සනා වෙන්වෙන්ව විභාග කළ පසුව සම්පිණ්ඩනාත්මක විග්‍රහයක් ද ඉදිරිපත් කෙරෙනු ඇත.

අධ්‍යයනය

1. උප ග්‍රන්ථය - i: “සම්මුතිය සහ පරමාර්ථය” බලන්න.
2. උප ග්‍රන්ථය - ii: “සුභමය ඤාණය සහ භාවනාමය ඤාණය” බලන්න.
3. ඇතැම් යෝගාවචරයෝ තම භාවනාව තරමක් දුරට සකස් වූ පසු කර්මස්ථානාවාර්ථවරයා ගැන පවා නොතකා අන්තන්‍යෝමනිකව කටයුතු කිරීමට පෙළඹෙති. ඒ, තමන්හට දැන් එබඳු ස්වාධීන ශක්තියක් ඇතැ යි මූලාවට පත්වීමෙනි. ඉන් මහ වරදදගන්නා ඔව්හු භාවනාවෙන් පිරිහෙති. එබැවින් සැමවිට ම තම භාවනා තත්ත්වය නොසහවා ගුරුතුමාට දන්වා, ලැබෙන උපදෙස් ඒ අයුරින් ම ක්‍රියාත්මක කිරීම භාවනාව සාර්ථක කරගැනීමට හේතුවනු ඇත. යම් භෙයකින් ආචාර්යතුමා හෝ එතුමාගේ උපදෙස් හෝ කර්මස්ථානය හෝ ගැන සැක ඇති වී නම්, භාවනාව ඇණහිටින බැවින්, සුදුසු අයුරකින් වහා ඒ සැක දුරු කර ගතයුතු වෙයි.
4. “විසුද්ධි මග්ග” යෙහි ප්‍රධාන පළිබෝධ දහයක් දැක්වෙයි. (වි.ම.: 67-72 පිටු) ඒවා නම්: /i/ ආවාස = වාසස්ථානය පිළිබඳ බැඳීම; /ii/ කුල = උපකාරක නැ මිතුරන් කෙරෙහි බැඳීම; /iii/ ලාභ = බොහෝ ප්‍රත්‍යය ලැබීම; /iv/ ගණ = පිරිසකට ඉගැන්වීම, /v/කම්ම = ගොඩනැගිලි නැතවීම ආදී නවකම්; /vi/අද්ධාන = දුර බැහැර ගමන් බිමන්; /vii/ඤානි = රෝගී වූ දෙමාපිය - ගුරුවරාදීනට උපස්ථාන කිරීමට සිදුවීම; /viii/ආබාධ = රෝග, /ix/ගන්ථ = ඉගෙනීම හා උගත් දේ රැකීම, /x/ඉද්ධි = ලැබගත් අභිඤ්ඤ රැකීම (මෙය සමථ භාවනාවට පළිබෝධ නොවේ.)

“බුද්දකපාය්ච්ඤා” වෙහි ඉද්ධි පළිබෝධය සමභ විකල්ප වශයෙන් කිත්ති (= කීර්ති) පළිබෝධයක් ද සඳහන්ව තිබේ. (බු.අ.: 22 පිට)

5. උපග්‍රන්ථය - iii: “සතර කමටහන්” බලන්න.
6. කාමච්ඡන්දය (= ඉදුරන් පිනවීමේ ආසාව), ව්‍යාපාදය (= තරඟ), උද්ධච්ච - කුක්කුච්චය (= සිතේ විසුරුණු බව හා පසුතැවීම), ථීන-මිද්ධය (= සිතේ අලෙසකම) හා විචිකිච්ඡාව (= බුද්ධාදී අට තැනෙක හටගත් සැකය) යනුවෙන් නීවරණ පහකි. මේවා සිතෙහි සමාධිය හා ප්‍රඤ්ච පහළවීමට ඉඩ නොදෙන ප්‍රධානතම ආවරණ-බාධක වන බැවින්, යෝගාවචරයා නීවරණ ගැන විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතුය. බොහෝ යෝගාවචරයනට භාවනාවෙන් දියුණුවක් ලද නොහැකි වන්නේ, මේ නීවරණ යටපත් කර ගැනීමට අසමත්වීම නිසා ය. සිතෙහි නීවරණ හටගත් විට ඒවා හඳුනා ගැනීමට ද, වහා දුරු කරගැනීමට ද, නැවත නුපදින ලෙස කටයුතු කිරීමට ද යෝගාවචරයා සුහුණු විය යුතුය. නීවරණයක් සිතේ ඇති වූ වහා ම එය දුරු කිරීමට උත්සුක විය යුතුය. නැවත නැවතත් ඇතිවීමට ඉඩ දුනහොත්, එය ක්‍රමයෙන් ශක්තිමත් වී, යටපත් කිරීම අපහසු වනු ඇත.
7. “විසුද්ධි මග්ග” යෙහි සඳහන් වන අන්දමට, බුද්ධානුස්සති, ධම්මානුස්සති, සඨසානුස්සති, සීලානුස්සති, වාගානුස්සති, දේවතානුස්සති,

උපසමාන්‍යයන්, මරණයන්, ආහාරයෙහි පවිත්‍යකූල සංස්කෘත, ධාතු මනසිකාර යන කමටහන් 10 න් අර්පණා ධ්‍යාන ඉපදවිය නොහැකි වුවත්, නීවරණ යටපත් කිරීමට සමත් උපචාර සමාධියක් ලැබිය හැකිය. ඒ සමාධිය පාදක කරගෙන විදර්ශනාවට බැසිය යුතුය. (මෙහි මුලින් දැක්වෙන අනුස්සති කම්මට්ඨාන හත සමාද්ධිමත් වන්නේ අරියසාවකයනට පමණක් මුත්, ප්‍රථමජනයනට ද මේවා වැඩිමෙන් නීවරණ පහකොට විදර්ශනාවට බැසිය හැකි බව සඳහන් වෙයි.) දස අසුභයෙන් හා දෙතිස් කුණප-පවිත්කූල මනසිකාරයෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානය පමණක් ද, මෙන්තා, කරුණා, මුදිතා යන කමටහන්වලින් මුල් ධ්‍යාන තුන පමණක් ද, උපෙක්ඛා කම්මට්ඨානයෙන් සිවුවන ධ්‍යානය පමණක් ද ලැබෙයි. දස කසිණයෙන් හා ආනාපානසතියෙන් ධ්‍යාන හතර ම ලද හැකිය. අරූප කමටහන් හතර පිළිවෙළින් ඒ ඒ අරූප ධ්‍යානය සඳහා ම විශේෂ වෙයි. (වි. ම.: 82 පිට)

8. ධ්‍යාන සමාපත්තිවලින් විදින්නට ලැබෙන ප්‍රණීත සුවය නිසා, විදර්ශනාවට නොබැස ධ්‍යානයෙහි ම හිත අලවා සිටීමට ධ්‍යානලාභී යෝගාවචරයා තුළ පෙළඹීමක් ඇතිවිය හැකිය. ධ්‍යාන සුඛය මෙන් ම ධ්‍යාන බලයෙන් මතු භවයේදී ලැබිය හැකි බ්‍රහ්මලෝක සම්පත්තිය ද අනිත්‍ය බවත්, බුද්ධ ශාසනයේ සාරය ගම්ඵය නොව විදර්ශනාවෙන් ලැබෙන මහ-ඵල-නිවන් සුවය බවත්, මෙහිදී හොඳින් අවධාරණය කොට, විදර්ශනාවට යොමු විය යුතුය.

ආරම්භයේදී විදර්ශනාවෙන් එක්තරා ප්‍රමාණයකට කෙලෙස් සන්සිදුවා ගත් පසු, පහසුවෙන් සමථය දියුණු කර ගැනීමට ද හැකිවනු ඇත. එහෙත් විදර්ශනාවට ම හුරුවුණු ඇතැම් යෝගාවචරයනට සමථයට හිත යොමු කිරීමේ අපහසුතාවක් - උදසිනකාවක් උද්ගතවීමට ද ඉඩ තිබේ.

9. නීවරණ ඇතුළු කෙලෙස්වල ප්‍රභාණය (= දුරුවීම, නැතිවීම) ප්‍රධාන වශයෙන් අවස්ථා තුනකින් සිදුවෙයි. කාමාවචර කුසලයන්ගේ බලයෙන් ක්ලේශයන්ගේ තදබිග ප්‍රභාණය ද, රූපාවචර හා අරූපාවචර (ධ්‍යාන) කුසලයන්ගේ බලයෙන් විෂ්කම්භන ප්‍රභාණය ද, ලෝකෝත්තර (මාර්ග) කුසලයන්ගේ බලයෙන් සමුච්ඡේද ප්‍රභාණය ද, වෙයි. සමුච්ඡේද ප්‍රභාණයේදී කෙලෙසුන්ගේ අනුසය ශක්තිය ද මුළුමනින් ම විනාශ කෙරෙන නිසා, නැවත ඒ කෙලෙස් නූපදියි. තදබිග හා විෂ්කම්භන ප්‍රභාණයන්ගේ ශක්තිය පවතින්නේ අනුරූප කුසල ශක්තිය ක්‍රියාත්මක වන තුරු පමණකි. ඉන්පසු, යටපත් කළ කෙලෙස් නැවත මතු වීමට ඉඩ ඇත්තේ, ඒවායේ අනුසය දුරු නොකරන ලද නිසා ය. විදර්ශනාවේදී සිදුවන්නේ, ක්ලේශයන්ගේ තදබිග ප්‍රභාණය යි.

10. ශමථයෙන් හෝ විදර්ශනාවෙන් හෝ ජනිත වූ චිත්ත සමාධිය මේ ලක්ෂණ දහයෙන් යුක්ත විය යුතුය.

- /i/ අතීතය ලුහුබැඳීමෙන් විකෘෂිත බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම
- /ii/ අනාගත පැතුමටලින් කම්පාවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම
- /iii/ කුසිතකම අනුව ගොස් හැකුළුණු බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම.
- /iv/ උද්ධවචය අනුව ගොස් ඉතා දැඩිව ගත් බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම.
- /v/ රාගය අනුව ගොස් වෙසෙසින් නැමුණු බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම
- /vi/ ව්‍යාපාදය අනුව ගොස් නතු නොවූ බවට පත් නොවූ සිතක් ඇතිවීම.
- /vii/ සද්ධා-පඤ්ඤ ඉන්ද්‍රිය යුගලයත්, චිරිය - සමාධි ඉන්ද්‍රිය යුගලයත්, එකිනෙක

නො-ඉක්මවා සමච පැවතීම.

/viii/ සද්ධා-සති-විරිය-සමාධි-පඤ්ඤ යන ඉන්ද්‍රියයන් එක කෘත්‍යයකට යොමු වී පැවතීම.

/ix/ ඉහත කරුණු දෙකට සුදුසු වන පමණින් විරියය පැවතීම.

/x/ ආසේවනයෙන් (= නැවත නැවත වැඩීමෙන්) ශක්තිමත් බවට පත්වීම.

විදර්ශනා ඥාන නියම අන්දමින් පහළවන්නේ, මේ අංගවලින් සම්පූර්ණ වූ සමාධි යකින් යුක්ත වූ සිතක ය.

11. මෙහි සංස්කාර (= සංඛාර) යන පදයෙන්, හේතු-ප්‍රත්‍යයන් විසින් සකස් කරන ලද්දේ හෙවත් හේතු-ප්‍රත්‍යයන් නිසා හටගත් දේ යන අර්ථය කියවේ. එවිට “සංස්කාර” පදයට සියළු “නාම” හා “රූප” ඇතුළත් වෙයි. “අරමුණ කරා නැමෙන” යන අර්ථයෙන් “නාම” නම් වන පරමාර්ථ ධර්ම නම්, අසු නව වැදූරුම් වූ චිත්තය හා දෙ-පනස් වෙනසකයෝ ය. “යාතු ආදී ප්‍රත්‍යයන් නිසා පීඩාවට (= රුප්පනයට) පත්වන” යන අර්ථයෙන් “රූප” නම් වන පරමාර්ථ ධර්ම විසි අටෙකි. ස්කන්ධ පසකට වෙන් කොට තිබෙන්නේ ද, මේ නාම-රූප සංස්කාරය ය. එවිට වේදනා-සංඥ (= සඤ්ඤ) - සංස්කාර (= සංඛාර-මෙතැනදී සංස්කාර යනු වේදනාව හා සඤ්ඤාව හැර ඉතිරි වෛතසික 50 පමණකි)-විඤ්ඤා (= විඤ්ඤාණ) යන සතර අරූප ස්කන්ධයෝ “නාම” ධර්මයෝ වෙති; රූපස්කන්ධය “රූප” ගණයට වැටෙයි. නවදුරටත් දෙළොස් ආයතන, අටළොස් ධාතු ආදී වශයෙන් විවිධාකාරයෙන් බෙද දක්වා ඇත්තේ ද, මේ නාම - රූප සංස්කාර ම ය. සර්වඥයන් වහන්සේ විසින් මෙසේ එක ම ධර්ම සමූහය විවිධ අවස්ථාවලදී විවිධ ලෙසින් දේශනා කරන ලද්දේ, එය අසන්නා වූ ඒ ඒ පුද්ගලයාට පහසුවෙන් වැටහෙන ආකාරය අනුව ය.

12. “කථං නු ඛො ආච්ඡියො සංඛාරා දට්ඨබ්බා ?”.....
.....“එවං . ඛො ආච්ඡියො සංඛාරා දට්ඨබ්බා.”
“කථං සංඛාරා සමමසිතබ්බා?”..... “එවං සංඛාරා සමමසිතබ්බා.”
“කථං සංඛාරා විපසසිතබ්බා?”.....“එවං සංඛාරා විපසසිතබ්බා.”
-(අ.නි.-ii: 178 පිට)

අච්චාවෙහි මෙය තෝරා ඇත්තේ, “..... සංස්කාරයෝ අනිත්‍ය-දුඛ-අනාත්ම වශයෙන් දැන යුත්තාහ, සම්මර්ශනය කළ යුත්තාහ, විදර්ශනා කළ යුත්තාහ.” යනුවෙනි. (“.... ආච්ඡියො, සංඛාරා නාම අනිච්චතො දට්ඨබ්බා, අනිච්චතො සමමසිතබ්බා; අනිච්චතො විපසසිතබ්බා; නරා දුකඛතො අනත්තතොති” ... - අ. අ.-ii: 526 පිට) මින් හැඟෙන්නේ “දට්ඨබ්බ”, “සමමසිතබ්බ”, “විපසසිතබ්බ” යන පද තුනෙන් ම සමාන අර්ථයක් කියවෙන බවකි. එහෙත් විදර්ශනා මාර්ගයේ ප්‍රධාන අවස්ථා තුනක් වන ඤාන පරිඤ්ඤාව, තීරණ පරිඤ්ඤාව හා පහාන පරිඤ්ඤාව (වි.ම.:455 පිට) දැක්වීම පිණිස මේ පද තුන පහසුවෙන් යොදගත හැකි ආකාරය මේ පරිච්ඡේදයෙහි කෙටියෙන් විස්තර කෙරෙනු ඇත.

මෙම සූත්‍රයෙහි සඳහන් වන විදර්ශනාලාභියා මාර්ගඵලලාභියෙකු ලෙසින් “පුග්ගල පඤ්ඤාත්තිපකරණ”යෙහි විග්‍රහ කෙරෙන බැවින් (පු.ප.: 378 පිට) ඉහත ප්‍රශ්නෝත්තර තුනෙන් සම්පූර්ණ විදර්ශනා මාර්ගය ප්‍රකාශවන සේ සැලකීම සාධාරණ ය.

13. “නියොසා හී ලොකිය-පරිඤ්ඤායො; ඤාතපරිඤ්ඤා, තීරණපරිඤ්ඤා, පහානපරිඤ්ඤා ව... තතථ ‘රූපපන- ලකඛණං රූපං, වෙද්ධිත-ලකඛණං වෙද්ධනා’ති එවං තෙසං තෙසං ධම්මානං පච්චතත - ලකඛණං - සලලකඛණවයෙන - පච්චතතා පඤ්ඤා ඤාතපරිඤ්ඤා නාම..... තස්ස සඨ්ඨාරපරිච්ඡේදනො පට්ඨාය යාව පච්චයපරිගහනා ඤාතපරිඤ්ඤාය භූමී. එතස්මිං අනතරෙ ධම්මානං පච්චතතලකඛණපච්චේධියෙසව ආධිපච්චං හොති...”

— (වි.ම.: 455 - 456 පිටු)

“ඤාත පරිඤ්ඤා, තීරණ පරිඤ්ඤා, පහාන පරිඤ්ඤා යනුවෙන් ලොකික පරිඤ්ඤාවන් තිදෙනෙක් වෙති..... එහි ‘රූපපනය (= ගැවීම - පෙළීම - වෙනස්වීම) ලක්ෂණය කොට ඇත්තේ රූපය යි. වින්දනය ලක්ෂණය කොට ඇත්තේ වේදනාව යි, යනුවෙන් මෙසේ ඒ ඒ (සංස්කාර) ධර්මයන්ගේ පච්චන්ත (= පොදු නොවන - පොදුගලික) ලක්ෂණයන් සැලකීම වශයෙන් පච්චන්තා වූ ප්‍රඥාව ඤාතපරිඤ්ඤා නම් වේ..... එහි සංඛාර පරිච්ඡේදයේ (= නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණයෙනි) සිට පච්චය පරිගහනය (ඤාණය) දක්වා ඤාත පරිඤ්ඤාවට භූමිය වෙයි. මේ අනතරෙහි (සංස්කාර) ධර්මයන්ගේ පච්චන්ත ලක්ෂණ ප්‍රතිචේධිය ම අධිපති වෙයි.”

14 තරුණ උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවේදී අතිශයින් පිරිසිදු බවට පත් විදර්ශනා සිත් පරම්පරාව හේතුකොටගෙන නවක යෝගාවචරයාහට පෙර නුදුටු විරූ විවිධ ආලෝක පෙනෙයි. තමාගේ භාත්පය විශේෂයෙන් ආලෝකමත් වී දිස්වෙයි. ඒ සමඟ ම, තම ඤාණය, ප්‍රීතිය, පස්සද්ධිය (= සිත-කය සන්සිදී සැහැල්ලුවීම), සුඛය, ශ්‍රද්ධාව (= අධිමොක්ෂබය), වීර්යය, සතිය (= උපට්ඨානය) හා උපේක්ෂාව වෙසෙසින් වැඩී ඇති අයුරු දැනෙයි. මේ ධර්ම කෙරෙහි නිකාන්තියක් (= සියුම් තණ්හාවක්) ඇති වී, ඒවා ආස්වාදනය කරමින් හෙතෙම භාවනා මනසිකාරය නිසි සේ නොපවත්වයි. මෙබඳු දියුණුවක් ඇතිවූයේ ඒකාන්තයෙන් තමා ලෝකෝත්තර තත්ත්වයකට පත් වී ඇති නිසා යැයි මුළා වෙයි. මේ හේතුවෙන් යෝගාවචරයා නොදනුවත්ව ම භාවනාවෙන් පිරිහෙයි. (තම භාවනාව කඩාකප්පල් කරගනිමින්, අනුන්ට භාවනා උපදෙස් දීමට, ධර්මය කියාදීමට පවා ඉදිරිපත් වෙයි.) එහෙයින් මෙම දස ධර්ම, විදර්ශනා උපක්ලේශ නමින් හැඳින්වෙයි. මේවා බාධකයන් වන්නේ නිකාන්තිය ඇතිකරගතහොත් පමණකි. නුවණැති යෝගාවචරයා නිකාන්තියකට ඉඩක් නොදී, මේ ධර්මයන් ද ත්‍රිලක්ෂණයට නතමින්, පහසුවෙන් මෙම කපොල්ල පසු කරයි. උපක්ලේශයන්ගෙන් මුළා වූ යෝගාවචරයාහට ද ගුරු උපදෙස් අනුව හෝ තම නුවණින් ම හෝ යථා ස්වභාවය තේරුම් ගත් කල, මේ අවස්ථාව පියමං කිරීමට හැකිවනු ඇත. ඇතැම් යෝගාවචරයන්ට උපක්ලේශ අතරින් කීපයක් පමණක් ප්‍රකටවීමට ඉඩ තිබේ.

15 “..... ‘රූපං අනිච්චං, වෙද්ධනා අනිච්චා’ති ආදිනා නයෙන තෙසං යෙව ධම්මානං සාමඤ්ඤලකඛණං ආරොපෙඪා පච්චතතා ලකඛණාරම්මණික-විපය්‍යනාපඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා නාම..... කලාපසමමයනතො පන පට්ඨාය යාව උදයබ්බයානුපය්‍යනා තීරණපරිඤ්ඤාය භූමී. එතස්මිං හී අනතරෙ සාමඤ්ඤලකඛණපච්චේධියෙසව ආධිපච්චං හොති.....”

-(වි.ම.: 455 - 456 පිටු)

“.....‘රූපය අනිත්‍ය ය, වේදනාව අනිත්‍ය ය’ ආදී නය අනුව, ඒ (සංස්කාර)

ධර්මයන්හට ම යාමාන්‍ය ලක්ෂණ ආරෝපණය කොට පවත්නා වූ, ලක්ෂණයන් අරමුණු කොට ගත් විදර්ශනා ප්‍රඥාව, තීරණ පරිඤ්ඤා නම් වෙයි..... කලාප සමමයනයෙහි (= සමමයන ඤාණයෙහි) සිට උදයබ්බයානුපය්‍යනාව (= උදයබ්බය ඤාණය) තෙක් තීරණපරිඥාව සඳහා භූමිය වෙයි. මේ අතරෙහි යාමාන්‍ය ලක්ෂණ (= අනිත්‍ය, දුඃඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණ) ප්‍රතිවේධයාම අධිපතිභාවය ලබයි.”

16 යෝවෘත් මහ - එල පසක් කරගත් යෝගාවචරයාගේ සන්තානයෙහි මේ වන විට ගොඩනැංවී තිබෙන ප්‍රබල විදර්ශනා ශක්තියෙන් තවත් ඉදිරියට යාමට පිළිවන්කම තිබිය හැකිය. එබැවින් පළමු මාර්ගයේ එලය ගැන අපේක්ෂාව (තාවකාලිකව) අහඹුර, සකාදගාමී මාර්ගය සඳහා අධිෂ්ඨාන තබාගෙන, නැවත විදර්ශනාව කරගෙන යාම සුදුසු ය. මෙවිට උදයබ්බය ඤාණයේ සිට පෙරට වඩා කියුණු ලෙසින් විදර්ශනා ඥාන පඩික්තිය පහළවෙමින් ද්විතීය මාර්ග ඥානයට උපනිග්‍රය වනු ඇත. මෙසේ ක්‍රමයෙන් අර්හත්වය දක්වා ම විදර්ශනාව කරගෙන යාමට යෝගාවචරයාට ශක්තිය තිබේද යි උරගා බැලිය යුතුය.

එබඳු ශක්තියක් නැති යෝගාවචරයා ප්‍රථම මාර්ගය ලද පසු, එහි එල සමාපත්තිය වශීභාවයට පත්කරගත යුතුය. විදර්ශනා ඥාන පිළිවෙළින් අධිෂ්ඨාන භාවනාව ප්‍රගුණ කිරීම මෙහිදී ඔහුට පහසුවක් වනු ඇත. (යම් ප්‍රමාදයක් නිසා මේ අවස්ථාවේදී භාවනාව අහපසු කළහොත් නැවත එලයට සමවැදීම දුෂ්කරවීමට ඉඩ තිබේ.) පල සමවන හුරුකරගත් පසු, ඒ ගැන අපේක්ෂාව දුරුකර, මීළඟ මාර්ග ඥානය සඳහා පෙරසේ ම විදර්ශනාව කළ යුතු වේ. (මුල් එලය ගැන නිකාන්තියක් ඉතිරි වී නම්, නැවත එයට ම පත්වීමෙන්, යෝගාවචරයා මුළාවීමට ද ඉඩ ඇත.) මෙසේ ක්‍රමයෙන් අර්හත්වය සාක්ෂාත් කිරීමෙන් විදර්ශනාව මස්තකප්‍රාප්ත වෙයි.

17. “..... තෙසු යෙව පන ධමමසු නිව්වසඤ්ඤාදි-පජ්ඣනාවයෙන-පවත්නා ලකඛණාරම්මණිකවිපය්‍යනාපඤ්ඤා පහනපරිඤ්ඤා නාම..... හඬගානුපය්‍යනාං ආදි-කථා උපරි පහන-පරිඤ්ඤාය භූමි. තතො පට්ඨාය හි නිව්වසඤ්ඤාදිපහනායාධිකානං සත්තනං අනුපය්‍යනානං ආධිපච්චං.....”

- (වි.ම. : 455 - 456 පිටු)

“..... එම (සංස්කාර) ධර්මයන්හි ම නිත්‍ය සංඥ ආදී (කෙලෙස් තදඬුව) ප්‍රභාණය කිරීම් වශයෙන් පවත්නා වූ ලක්ඛණාරම්මණික (= ත්‍රිලක්ෂණ අරමුණු කොට ගත්) විදර්ශනා ප්‍රඥාව, ප්‍රභාණ පරිඥා නම් වෙයි..... හඬගානුදර්ශනය (= හඬග ඤාණය) ආදී කොට ඉහළට ප්‍රභාණ පරිඥාවගේ භූමිය යි. එතැන් (= හඬගඤාණයෙහි) සිට නිත්‍ය සංඥ ආදීන්ගේ ප්‍රභාණය සිදු කරන සන් අනුපය්‍යනාවන්ගේ අධිපතිභාවය වෙයි.”

18. “ අනුපය්‍යාතීති අනු අනු පය්‍යති, අනෙකෙහි ආකාරෙහි පුනපුනං පය්‍යතීති අනෙථා.”

(වි. ම.: 482 පිට; ප. අ. : 182 පිට)

19. මෙහි මුලදී විදර්ශනා මාර්ගය අවස්ථා තුනකින් විස්තර කරද්දී, විදර්ශනා ඥාන

පඩික්කිය පිළිවෙළින් දක්වන ලදී, ඥාන පරික්කවට (= 'දැකීමේ අවස්ථාව') අයත් නාමරූප පරිච්ඡේද සහ පච්චය පරිග්ගහ ඥාණයෝ නියම විදර්ශනාවට පදනම සකසති. තීරණ පරික්කවට (= 'සම්මසන අවස්ථාව') හා පහන පරික්කවට (= 'විපස්සනා අවස්ථාව') ඇතුළත් වන, සම්මසන, උදයබ්බය, භඩ්ග, භය, ආදීනව, නිබ්බිද, මුක්ඛිකුකමානා, පට්ඨභිබ්බා, සභිබ්බාරූපෙක්ඛා සහ අනුලෝම යන ඥාණ පෙළ "දශ මහා විදර්ශනා ඥාන" නමින් හැඳින්වෙයි. බොහෝ විට මින් සම්මසන ඥාණය අනහාර උදයබ්බය ඥාණයේ සිට ඉහළට "තව මහා විදර්ශනා ඥාන" යනුවෙන් දැක්වෙයි. මෙහි සඳහන් වූ ඥාන දෙලොසට, විදර්ශනාව මුදුන්පත් වීමේදී පහළ වන ගෝත්රභූ, මග්ග, ඵල, පච්චවෙක්ඛණ යන ඥාණ සතර ද එක් කොට, ඥාණ දහසයක් වශයෙන් ද දක්වා තිබේ.

20. ප. ම. - i: 2, 104, 108, 110 පිටු; වී. ම. : 480 පිටු ආදිය.
21. මතු පරිච්ඡේදයන්හි ද අධෝ ලිපිවල ද ඇතැම් නිදසුන් දැක්වෙනු ඇත.
22. ප. ම. - i: 36, 42 - 46, 58 - 60, 86, ආදී පිටු. (උපග්‍රන්ථය - v බලන්න.)
23. ප. ම. - i: 20, 424, 448 පිටු; ප. ම. - ii: 236 - 238 පිටු ආදිය.
24. වී. ම. : 472 - 473, 521 - 523 පිටු; දී. අ. - i: 47 - 48 පිටු; ම. අ. - i: 43 - 44 පිටු; අ.අ. - i: 60 පිටු; අ. අ. - ii: 761 පිටු; දී. වී. : 74 පිටු, ම. වී. - i: 103 පිටු; ස. වී. - ii: 471 පිටු; අ. වී. - ii: 275 පිටු; ආදිය.
25. ප. ම. - i: 20 - 22, 108, 110, 144 - 150 පිටු, ප. ම. - ii: 154 - 158 පිටු ආදිය.
26. වී. ම.: 213 - 214, 456 පිටු; ම. අ. - i: 141 - 142 පිටු; ස. අ. - ii: 83 පිටු; ස. අ.-iii: 170 පිටු; අ. අ. - ii: 761 පිටු; ඉ. අ.: 134 පිටු; ස. වී.-ii: 453 - 454 පිටු

අනිච්චානුපස්සනාව

[1] “අනිච්චානුපස්සනං භාවෙනො නිච්චසඤ්ඤං පජ්හති.”

“අනිච්චානුපස්සනාව වඩන්තා නිච්ච සඤ්ඤව දුරු කරයි.”

මේ වනාහි සන්තානුපස්සනාවන්හි පළමුවන අනුපස්සනාව හඳුන්වා දෙන මාතෘකා පාඨය යි. මෙහි “අනිච්ච” (= අනිත්‍ය) යන්නෙහි තේරුම කුමක්ද යි දැන් සලකා බලමු. නිත්‍ය නොවෙන, සදකාලික නොවෙන, ආනිච නැතිවෙන, ක්ෂයවෙන - ගෙවෙන, විපරිණාමයට පත්වෙන ස්වභාවය, අනිත්‍යතාව හෙවත් අනිත්‍ය ලක්ෂණය ලෙස හඳුන්වනු ලැබේ. ඉපදීම අනිත්‍යතාවෙහි මූල ය; ජරාව (= දිරීම) එහි මැද ය; බිඳීම එහි කෙළවර ය. මේ අනිත්‍ය ස්වභාවය සියලු සංස්කාර (හෙවත් පඤ්චස්කන්ධ) ධර්මයන්හට ම යාධාරණ ය.¹ හේතු රැසකගේ එකතුවෙන් උපදින නිසා ම “(සංඛන -) සංඛාර” යන නම ලබන පඤ්චස්කන්ධ ධර්මයෝ ඒ ඒ හේතූන්ගේ වෙනස්වීමෙන් අභාවයට යති. මෙය ස්වාභාවික සිද්ධියෙකි. මෙහිදී අනිත්‍ය වූ දෙය හා අනිත්‍ය ලක්ෂණය එකිනෙකින් වෙන් කොට හඳුනාගැනීම වැදගත් ය. සංස්කාරයෝ හෙවත් පඤ්චස්කන්ධයෝ ම අනිත්‍යයෝ ය. ඒවාට ආවේණික වන, නිත්‍ය නොවන - වෙනස්වන ස්වභාවය අනිත්‍ය ලක්ෂණය යි. (= අනිච්ච ලක්ෂණය යි.)

සංස්කාරයෝ ස්වකීය අනිත්‍යභාවය තුමු ම ප්‍රකට කරති. භාවිත සිතක් ඇති නුවණැත්තෙකුට එදිනෙද ජීවිතයේ හැම අවස්ථාවක් තුළින් ම සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය ස්වභාවය දකිය හැකිවෙනු ඇත. අතු අග කුඩාවට හටගන්නා මල් කැකුලක් කෙමෙන් වැඩී, විකසිත සුවදවත් පැහැපත් මලක් බවට පත්වෙයි. ඒ මල කෙමෙන් මෝරා, ජරාවට පත් වී, නටුවෙන් ගිලිහී බිම වැටී, කුණු වී යයි. අපේ ඉඳුරන්හට නිරතුරු අරමුණුවන්නේ සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව විදහා දක්වෙන මෙබඳු දේ නොවේ ද?

බාහිර ලෝකයෙහි පමණක් නොව අපේ ම පඤ්චස්කන්ධය තුළ අනිත්‍යතාව ක්‍රියාත්මක වන හැටි, නුවණින් විමසා බැලුවහොත්, අපට ම පෙනී යනු ඇත. ඇයට නොපෙනෙන තරම් කුඩා කලල බිජයක් ලෙස මව් කුස තුළ ප්‍රථමයෙන් ම ජනිත වූ මබේ ශරීරය මොමොහොත වන විට කෙතරම් නම් විපරිණාමයකට ගොදුරු වී තිබේ ද? එසේ ම, මොහොතකට පෙර මබ සිදු කළ ක්‍රියාව දැන් නිරුද්ධ වී ගොස් ය. ක්ෂණයකට පෙර මබට පහළ වූ සිත දැන් අහෝසි වී ඇත. එහෙයින් අනිත්‍යතාව යනු අපේ ජීවිතය හා එකට බැඳුණු, අපේ පඤ්චස්කන්ධයෙන් වෙන් කළ නොහැකි ස්වභාවයෙකි.²

මේ ඇත්ත තේරුම් නොගත් අඤ්ඤා පෘථග්ජනායා තම පඤ්චස්කන්ධයන් බාහිර ස්කන්ධන් නිත්‍ය වශයෙන් ගනියි. ඒ අනුව ඔහුගේ සිතිවිලි ද, වචන ද, කායික ක්‍රියා ද, වැරදි සහගත වෙයි. එමඟින් හෙතෙම සසර දුකට වැටෙයි. නියම සැපයෙන් ඇත්වෙයි.

“අනිත්‍යයි! අනිත්‍යයි!” යනුවෙන් සංස්කාරයන් හැම දෙයින් ම මුර ගා කීවත්, සංසාරයේ දීර්ඝ කාලයක් තුළ පුරුදු කිරීමෙන් සිතෙහි මුල් බැස ගත් “සංස්කාර නිත්‍ය ය” යන හැඟීම (= නිච්ච සඤ්ඤව) දුරු කිරීම පහසු නොවන්නේය. අනිත්‍යතාව ගැන කොතරම් ඇසුවත්, කොතරම් කියවුවත්, කොතරම් සිතුවත්, එපමණකින් මැ නිත්‍ය

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යාලිපි :- 22 - 26 පිටු

සංඥාව පහ වී අනිත්‍ය සංඥාව (= “සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය” යන හැඟීම - නැඳිනීම) සිතෙහි තහවුරු නොවේ. ඒ සඳහා විශේෂ උත්සාහයක් යොදා සිත තැන්පත් කරගෙන, විදර්ශනා භාවනාව මඟින් සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය ස්වභාවය තමා විසින් ම ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතු වන්නේය.³

විදර්ශනා භාවනා මනසිකාරයෙක යෙදෙන විට, තමා ගත් කර්මස්ථානයෙහි නැවත නැවත දර්ශනය යොදාලීමට “අනුපස්සනා” යයි කියනු ලැබේ. මේ දර්ශනය නම් සතියන් නුවණත් යොදාලීම යි. එයට, සතිසමීපජක්ඛණය යෙදීම හා මෙතෙහි කිරීම යන වචන ද ව්‍යවහාර කෙරෙයි. අනිත්‍ය වූ පක්ඛණයන්ට පිළිබඳ අනිත්‍ය ස්වභාවය (= අනිවච්ච ලක්ෂණය) නැවත නැවත විදසුන් නුවණින් සලකා බැලීම “අනිවච්චානුපස්සනාව” යි, හෙවත් අනිත්‍යානුදර්ශනය යි.⁴ එමඟින් නිවච්ච සක්ඛණය දුරු වී, අනිවච්ච සක්ඛණය⁵ මතු වනු ඇත.

අනිවච්චානුපස්සනාව යාර්ථක කර ගැනීම සඳහා පිළිපැදිය යුතු උයස් වැඩ පිළිවෙළක් තිබේ. විදර්ශනා මාර්ගයේ පූර්ව කෘත්‍ය හා “දූතගැනීමේ අවස්ථාව” (= ඤාන පරික්ඛණය) පිළිබඳව දැන් නැවත අවධානය යොමු කරන්න. සුපිරිසිදු සිලයක පිහිටි යෝගාවචරයා තම සන්තානගත පංච නීවරණයන් යටපත් කරමින් වින්ත සමාධිය උපදවා ගනියි. ඉක්බිති සමාධිමත් සිතෙන් නාම-රූප සංස්කාරයන්, ඒවාට ආවේණික වූ ලක්ෂණයන් (= ජව්වත්ත ලක්ෂණ) මාර්ගයෙන් වෙන් වෙන් කොට ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. නැවත නාමරූපයන්ගේ හේතු ප්‍රත්‍යයන් ද අවබෝධ කර ගනියි. මුළු පක්ඛණයන්ට ම හුදු හේතු-ඵල ධර්මතාවයෙක පැවැත්මක් පමණක් බව භාවනාමය ඥානයෙන් දකියි. තවදුරටත් සති සමීපජක්ඛණය (= සිහි නුවණ) කියුණු වන විට, මෙතෙක් එක් කොටසක් වශයෙන් සිතා සිටියා වූ රූප කොටසෙක, එකකට පසුව තවෙකක් වශයෙන්, බොහෝ කොටස් තිබෙන බව වචනා ගනියි. ඒ ඒ කොටස් අරමුණු කරගෙන පහළ වන නාම ධර්මත් බොහෝ කොටස් වශයෙන් කැඩී කැඩී පවතින බව දකියි. මෙවිට මේ නාමරූප ධර්ම කොටස්වල වෙනස්වීම ද තේරුම් ගනියි. ඒ තුළින් ඇතිවීමත් (= උදය) නැතිවීමත් (= වය) මතු වන අන්දම අන්දකිමින් යෝගාවචරයා අනිත්‍ය ලක්ෂණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි.

මෙය වඩාත් පැහැදිලි කරගැනීමට නිදසුනක් ගනිමු. සමාධිමත් සිතින් ආනාපානාසනි භාවනාව කරගෙන යන යෝගාවචරයා නාසිකා අග හෝ උඩුනොලෙහි හෝ හැපෙන ආන-අපාන (= ඇතුළුවන-පිටවන හුස්ම) දෙකට හිත යොදයි.⁶ මුලදී ඔහුට මෙය දැනෙන්නේ එක් ආශ්වාසයකුත් එක් ප්‍රශ්වාසයකුත් වශයෙනි. පසුව සති-සමාධි දියුණුවට පත්කර ගනිමින්, (සබ්බකායපටිසංවේදී ක්‍රමය⁷ අනුව) සියලු ආශ්වාස කයත් සියලු ප්‍රශ්වාස කයත් පිළිබඳ මුල- මැද-අග යන කොටස් දැනෙන පිළිවෙළට මනසිකාරය පවත්වයි. මේ අවස්ථාවේදී, ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාස කොටස් දෙකේ ම අන්තර් හේදය (= අතර ඇති බෙදීම) ප්‍රකට කරගනියි. ඒ එකක් එකක් තුළ තව-තවත් කොටස්, සන්තතියක් (= පෙර පසු සමිඛන්ධයෙන් යුත් පරමිපරාවක්, පෙලක්) වශයෙන් පවතින බව දැන ගනියි. ඒ සමඟ ම ඒවායේ ඇතිවීමත් නැතිවීමත් දකියි. මෙතෙහි කරන සිත ද ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින අයුරු පසුව පැහැදිලි වෙනු ඇත. මෙසේ අනිවච්ච ලක්ෂණය ප්‍රකට වෙනු ඇත.

අනිත්‍ය ලක්ෂණය නොවැටහෙන්නේ සන්තති සනායෙන් වැසී තිබීම නිසා ය. පෙර පසු වශයෙන් (= සන්තතියක් ලෙසින්) ලැබෙන නාමරූප කොටස් එකට ම සමිඛන්ධ කර

එකක් ම සේ සිතින් සලකනු ලැබීම සන්තති සනය යි. එවිට නාමරූපයන් දිගට ම පවතින ආකාරයක් මිය, ඒවා ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් සන්තතියක් වශයෙන් පවතින අන්දම නොපෙනෙයි. මේ සන්තති සනය බිඳ වැටීමට නම්, නාමරූප කොටස්වල ඇතිවීම - නැතිවීම වෙන්-වෙන්ව ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතුය. ඒ සඳහා, නාමරූපයන්ගේ ප්‍රත්‍යය-පරිග්‍රහය (= ප්‍රත්‍යයන් පිළිබඳව විද්‍යුත් ක්‍රමයන් සැලකීම) මුහුණු ගිය කල⁸, අරමුණු වන නාමරූප කොටස්වල පැවැත්ම මූල-මැද-අග වශයෙන් සැලකිල්ලෙන් මෙනෙහි කළ යුතුය. එවිට ඒ එක් එක් කොටසක උදය - වය දෙක ප්‍රකටවීමෙන් සන්තති සනය බිඳී, අනිවිච්ච ලක්ෂණය අවබෝධ වනු ඇත.⁹

සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව මතුකොට තේරුම් ගැනීමට උපකාර වන මේ කරුණු සතර ගැන ද සලකා බලන්න.

1. ඉපැදීම වශයෙනුත් නිරුද්ධවීම වශයෙනුත් පැවැත්ම.
2. නිබන්ධන සැටියට නොතිබී වෙනස්වීම.
3. ක්ෂණිකතාව හෙවත් තාවකාලිකභාවය.
4. නිත්‍ය ස්වභාවය ප්‍රතික්ෂේප කරගෙන සිටීම (= නිත්‍යභාවයක් නොවීම)¹⁰

විදර්ශනාවේදී ස්වාභාවික අන්දමින් අනිවිච්ච ලක්ෂණය මතු වීමට ඉඩ සැලසීම ක්‍රමයට හුරුය. ඒ සඳහා පළමුව පව්වය පරිග්‍රහණ ඤාණය හොඳින් වැටීමට ඉඩ දිය යුතුය.¹¹ මෙවිට කඩිබාවිතරණ විසුද්ධිය සම්පූර්ණ වී යෝගාවචරයාගේ සිතෙහි “මම” යන සංඥාව තුනී වනු ඇත. හුදෙක් හේතු-ඵල ධර්ම සමූහයක් පවතිනවා වීනා, “මම” යනුවෙන් ග්‍රහණය කළ හැකි ස්ථිරයාර පුද්ගලයෙකු තම පඤ්චස්කන්ධය තුළ හෝ ඉන් පිටත හෝ නැති බව ඔහුට වැටහෙයි. ඉතික්ඛිතිව පඤ්චස්කන්ධයන් අනිත්‍ය වශයෙන් භාවනාමය ඤාණය පහළ වෙයි. එවිට ස්කන්ධයන්ගේ අනිත්‍යතාව කම්පාවකින් තොරව මධ්‍යස්ථව පිළිගැනීමට ඔහුට හැකිවෙයි. ඉදින් පව්වය පරිග්‍රහණ අසම්පූර්ණවීමේ හේතුවෙන් “මම”-හැඟීම ඉතිරිව තිබියදී අනිවිච්ච ලක්ෂණය පහළ වුවහොත්, “මම නැතිවෙන්නවා” යයි ඔහු තුළ මහත් බියක් හට ගැනීමට ඉඩ තිබේ. භාවනාව අත්හැර දැමීමට වුව ද ඔහු පෙළඹෙනු ඇත.

බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් පසුව බ්‍රහ්මදර්ශනය පතවා හික්මවන ලද ඡන්ත තෙරණුවෝ පව්වය පරිග්‍රහණ නොකොට, පඤ්චස්කන්ධයන් අනිත්‍ය-අනාත්ම වශයෙන් විදර්ශනා කළහ. එවිට “තමා” (= “ආත්මය”) ප්‍රපාතයෙක පතිතවන්නාක් මෙන් හැඟී, “මාගේ ආත්මයට කුමක් වීද? විනාශවන්නෙමි” යි බියපත් වූහ.¹² එසේ ම බුදුරජාණන් වහන්සේ වතුරාර්ය සත්‍යයන් දේශනා කරනු අසා, දීර්ඝායුෂ ඇති දෙවියෝ “අපි අනිත්‍ය වමෝලු” යයි සිංහ නාදය ඇසූ මුවන් මෙන් බියෙන් තැනිගත්හ.¹³ එබැවින් භාවනාව ආරම්භයේදී ම අනිත්‍ය ලක්ෂණය මතුකර ගැනීමට සිත යෙදීම යුද්ධ නොවේ.

භාවනාව තුළින් ම මතු වූ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ අනිත්‍යතාව පිළිබඳ නැවත නැවත සිහි ක්‍රමය යෙදීම අනිවිච්චපස්සනාව යි. අනිත්‍ය සංඥාව හොඳින් සිතට කාවැදෙන තෙක් අනිවිච්චපස්සනාව දියුණුවීමට ඉඩදිය යුතුය.

බොහෝ විට, අනිවිච්චපස්සනාවේ ආරම්භක අවස්ථාවේදී යෝගාවචරයාහට ප්‍රකටව දැනෙන්නේ, තම මූල කර්මස්ථානය (= ආත්මානුභාවය, උදර ඵලනය ආදිය) හා සම්බන්ධ ඒ ඒ

රූප කොටස්, රාශි වශයෙන් ගෙවී - ගෙවී යන ආකාරය යි. ඉන්පසු නාම කොටස්වල අනිත්‍යතාව ද ඒ අයුරින් ම පැහැදිලි වී, පක්ෂවස්කන්ධය ම අනිත්‍ය බව දළ වශයෙන් දකියි. තම (= අභ්‍යන්තර) ස්කන්ධවලින් බාහිර ස්කන්ධයන් ද අනිත්‍ය බව, ඒ අනුව මෙතෙහි කරයි. වර්තමාන අනිත්‍යතාව අනුව සැලකීමේදී (= අන්වයේ /අනුමාන සෑණ වශයෙන්) අතිත සංස්කාරයන් ද අනාගත සංස්කාරයන් ද අනිත්‍ය යයි වැටහෙනු ඇත. මෙසේ විවිධ සමූහ (= කලාප) වශයෙන් හකුළුවමින් නාමරූපයන්ගේ අනිත්‍යතාව සැකෙවින් තීරණය කිරීමේදී යම්මයන සෑණය බලවත් වෙනු ඇත.¹⁴

යනිසම්පජ්ඣය තවත් නියුණු වන විට, වර්තමාන වශයෙන් ලැබෙන අරමුණ ම ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින අන්දම පැහැදිලිව මෙතෙහි වෙමින්, අනිච්ච ලක්ෂණය හොඳින් වැටහෙනු ඇත. ඒ ඒ ස්කන්ධයන් ඇතිවීමට හේතු ද නැතිවීමට හේතු ද ප්‍රකට වෙනු ඇත. මෙය තරුණ උදයබ්බය සෑණ අවස්ථාව යි. ¹⁵ මෙවිට පහළ වන විදර්ශනා උපක්ලේශයන්ට මුළා වී ඒවා ආස්වාදනය කරන්නට පුළුවනෙන්, අනිච්චානුපස්සනා බලය හීන වී භාවනාව කඩාකප්පල්වීමට ද ඉඩ තිබේ. උපක්ලේශ ධර්මයන් පිළිබඳව ද අනිත්‍ය සංඥාව උපදවාගන්නා දක්ෂ යෝගාවචරයා මේ කපොල්ල ඉක්මවීමට යමක් වෙයි. (ඉදින් උපක්ලේශයන්ට යටපත්ව අනිච්චානුපස්සනාව දුබල වී නම, නැවත එය සවිමත් කරගැනීමට සිදුවනු ඇත.) ඉන්පසු අනිත්‍ය ලක්ෂණය අතිශයින් පිරිසිදුව දකිමින්, බලව උදයබ්බය සෑණයට පිවිසෙනු ඇත.

වැඩිදුරටත් අනිච්චානුපස්සනාව දියුණුවීමෙන්, නාමරූපයන්ගේ ඇතිවීම ඉක්මවා ගොස් නැතිවීම (= හඬගය) ම අරමුණු වන්නේය. මෙමඟින් පහළවන හඬගානුපස්සනා සෑණය වනාහී අනිච්චානුපස්සනාවේ ප්‍රබල ප්‍රතිඵලයකි. ඉතික්ඛිතිව ද අනිච්චානුපස්සනාව විවිධ මුහුණුවරින් මතු වෙමින්, විදර්ශනා ඥාන පඨකන්තිය ඉදිරියට ගෙනයාමට මහෝපකාරී වනු ඇත. විදර්ශනාව මුද්‍රාත්පත් වන මොහොතේදී ඇතැම් විට අනිච්චානුපස්සනාව විමොක්ෂ මුඛයක් වෙමින් අනිමිත්ත විමොක්ඛයෙන් නිර්වාණය අරමුණු කිරීමට ද ඉවහල් විය හැකිය.¹⁶ මෙසේ අනිච්චානුපස්සනාව, විදර්ශනා මාර්ගය පුරා පැතිර සිටින ප්‍රධානතම අනුපස්සනාවක් වන්නේය. එබැවින් අනෙක් අනුපස්සනා ගැන ඉදිරියේදී කෙරෙන විස්තරයේදී, වරින්වර අනිච්චානුපස්සනාවේ නොයෙක් ආකාරයන් මතුවෙනු ඇත.

අපේ මාතෘකා පාඨයෙහි "භාවෙනනා" (= වචන්තා) යන පදයෙන් අනුපස්සනාව දියුණු කරගැනීමට උපයෝගී වන ප්‍රතිපත්ති මාර්ගය පෙන්වුම් කෙරෙයි. මේ යම්බන්ධයෙන් කරුණු රාශියක් දැනටමත් කියැවී ඇති නිසා, පොදුවේ සියලු අනුපස්සනාවන් මුද්‍රාත්පත් කරගැනීමට හේතුවන කරුණු හතරක් පමණක් මෙහිදී දක්වන්නෙමු. ඒවා මෙසේ ය.

1. භාවනා අරමුණ පිහිට කරගෙන සිතෙහි ජනිත වූ යද්ධා - පක්ඛ්‍ය සහ විරිය - සමාධි යන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම යුගලයන් එකින් එක අඩු-වැඩි නොවී පැවැත්ම.
2. ශ්‍රද්ධා, ප්‍රඥ, විරිය, සමාධි, සමානි යන ඉන්ද්‍රිය ධර්ම පස ම එක තරමට මුහුකුරා ගොස්, එක ම කෘත්‍යයකට යොමුවීම.
3. එයට (= භාවනා කාර්යයට) ප්‍රමාණවත් තරමින් (=අඩු-වැඩි නොවී) විරියය පැවැත්වීම
4. ආසේවනයෙන් (= නැවත නැවත යෙදීමෙන්) ශක්තිමත්වීම¹⁷.

තවද, භාවනා මනසිකාරයෙක යෙදීමෙන් ලැබෙන, ලබාගත හැකිවන, යහපත් ප්‍රතිඵලයෝ ද බොහෝ ය. එසේ ම ඒවා උදර ය, ශාන්ත ය. මේ උදර වූ ද ශාන්ත වූ ද ප්‍රතිඵලයන් අත්පත් කරගැනීමට නම් අඛණ්ඩවැ යෙදෙන බලවත් සිතෙකින් හා බලවත් ලෙස යොදන ලද ඡන්දයෙකින් එහි යෙදිය යුතුය.

“පජනනී” (= “දුරුකරයි”) පදයෙන් අනුපස්සනාව වැඩීමෙන් ලැබෙන ප්‍රයෝජනය කියැවෙයි. එනම් අනුරූප කෙලෙස් තදබල වශයෙන් දුරුවීම යි. විදර්ශනාවේදී සිදුවන ක්ලේශයන්ගේ මේ තදබල ප්‍රභාණය, හිරු උදවත් සමඟ ම අඳුර දුරුවීම හා සමාන ය. අනුපස්සනා බලය හීන වූ විටෙක, හිරු බැස ගිය කල නැවත අඳුර එළඹෙන්නා සේ යළිත් මේ කෙලෙස් මතු වීමට ඉඩ තිබේ. ඉදින් විදර්ශනාව මුදුන්පත් කරගෙන ලෝකෝත්තර මාර්ග ඥානයන් ඉපිදවීමට සමත් වී නම්, ඒ ඒ මාර්ග ඥානයෙන් ප්‍රභාණය වන කෙලෙස් නැවත නුපදිනු ඇත.

අනිච්චානුපස්සනාවෙන් දුරුවෙන කිලේසය නම් නිව්ව සඤ්ඤාව යි. (= නිත්‍ය සංඤ්ච යි.) එනම් “සංස්කාරයෝ නිත්‍යයහ, සදකාලිකයහ” යන වැරදි හැඳිනීම යි. 18 සංස්කාරයන්ගේ ඇති තතු නොදැනීමේ මුළාව නිසා හටගන්නා මේ සඤ්ඤා විපල්ලායය (= සංඤ විපර්යායය = වැරදි ලෙස හඳුනා ගැනීම) නැවත නැවත ඇතිවීමෙන් වඩාත් ප්‍රබල වී, වින්ත විපල්ලායයක් (= විපරීත සිතීමක්) බවට පෙරළෙයි. වින්ත විපල්ලායය තවදුරටත් මෙරීමෙන් දිට්ඨි විපල්ලායයක් (= මිථ්‍යා දෂ්ටියක්) වී, “සංස්කාර නිත්‍ය ය” යන වැරදි මතය සිතෙහි දැඩි ලෙස මුල් බැසගන්නේ, එය දුරු කිරීම අසීරු බවට පත් කරවමිනි. 19

ආරම්භයක් නොදැකිය හැකි අතීත සංසාරය තුළ මේ නිව්ව සඤ්ඤාව කොතරම් චාර ගණනක් අප තුළ පහළ වී තිබේ ද? එමඟින් අප සිත්හි අවුටත් බැස ගත් නිව්ව - දිට්ඨි විපල්ලායය කොතරම් නම් ශක්තිමත් වී ඇත් ද? ඇතැම් විට සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍යතාව දැක දැකත්, ඊට ප්‍රතිවිරුද්ධව ලැබිය හැකි පැති අනුව සිතිවිලි පහළ කරගනිමින්, නිත්‍ය සංඤ්ච ම තහවුරු කරගැනීම අපට බොහෝ පහසු කාර්යයක් වී තිබෙන්නේ මේ නිසා ය. අපේ කිට්ටු ම හිතවතෙකු මිය ගිය විට, බලවත් ශෝකයට පත්වෙමු. “සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය” යන බණ පදය එවිට අපට හැම පැත්තෙන් ම අයන්තට - දකින්නට ලැබෙයි. ඒ පරම සත්‍යය අවබෝධ කරගැනුමට කදිම අවස්ථාවක් එළඹ තිබුණත්, ඒ ගැන හිත යොමු කිරීමට හෝ අපට නොහැකි වන්නේ, අපේ හිත්වල රජ කෙරෙන නිව්ව දිට්ඨියේ බලවත්කම නිසා නොවේ ද? ටික කලෙකින් ශෝකය තුනීවීමත් සමඟ ම අප නැවත පුරුදු ජීවන ක්‍රමයට ම බසින්නේ, නිත්‍ය දෂ්ටිය යළි තහවුරු කරගෙන ය.

සමාධිමත් සිතීන් අනිච්චානුපස්සනාව වඩන යෝග්‍යවරයාගේ සිතෙහි නිව්ව සඤ්ඤාව පහළවීමට ඉඩෙක් නැත. සංස්කාරයන්ගේ අනිත්‍ය ස්වභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දකින නිසා ය. එබැවින් වින්ත විපල්ලාය හෝ දිට්ඨි විපල්ලාය හෝ ඇතිවීමට ද ඉඩ ඇතිවෙයි. එසේ ම එතෙක් සිතෙහි පැලපදියම්ව තිබූ නිත්‍ය හැඟීම - සිතීම - මතය කෙමෙන් දිරායනු ඔහුට දැනෙයි. අනිච්චානුපස්සනාව නැවත නැවත වැඩීමෙන් ප්‍රබල වූ කල, නිත්‍ය සංඤ්ච මුළුමනින් ම යටපත්ව, අනිත්‍ය සංඤ්ච සිතෙහි බල පවත්වනු ඇත. තමාගේ පඤ්චස්කන්ධය ඇතුළු තුන් ලෝකයෙහි සියලු ම සංස්කාරයන් නිරන්තරයෙන් වෙනස්වෙමින්, බිඳෙමින් පවතින අයුරු යෝග්‍යවරයා අවබෝධ කරගනු ඇත.

මෙසේ, අනිත්‍ය වූ පඤ්චස්කන්ධය පිළිබඳව ඇති අනිත්‍ය ලක්ෂණය මතු කරමින් නැවත නැවත නුවණින් සලකමින් අනිච්චානුපස්සනාව වඩන්නා වූ යෝගාවචරයා “පඤ්චස්කන්ධය නිත්‍ය ය, සද්කාලික ය” යන වැරදි හැඳින්වීම - චිත්තය - දෂ්ටිය දුරු කරයි.

★

★

★

“මහණෙනි, අනුසස් සයෙක් මනාව දක්නා වූ හික්ෂුව විසින් සීමා කිරීමකින් තොරව සියලු සංස්කාරයන්හි අනිත්‍ය සංඥාව (සිත්හි) එළවා ගැනීමට (= ඇතිකර ගැනීමට) සුදුසු වේ මැයි. කවර සයෙක් ද යත්;

1. හැම සංස්කාරයේ ද නොනැවතී බිඳෙන සුලු සෙයින් මට වැටහෙන්නාහුය.
2. හැම (කාම-රූප-අරූප සංඛ්‍යාත භේදානුක) ලෝකයෙහි දු මාගේ සිත නොඇලෙන්නේය.
3. හැම (භේදානුක) ලෝකයෙහු දු මාගේ සිත නැඟී පිටින්නේය.
4. මාගේ සිත නිවනට නැඹුරුවීම ද වන්නේය.
5. මාගේ සංයෝජනයේ ද ප්‍රභාණයට යන්නාහ.
6. පරම වූ ශ්‍රමණ භාවයෙන් (= ආර්ය මාර්ගයෙන්) ද යුක්ත වන්නෙමි යි...” 20

අධ්‍යාපිපි

1. “තීණ්මානි භික්ඛවෙ සධ්ධතස්ස සධ්ධතලකඛණානි. කතමානි තීණ්: උපසාදෙ පඤ්ඤායති,වයො පඤ්ඤායති,ධීතස්ස අඤ්ඤාඵතං පඤ්ඤායති....”
 -(අ.නි. - i: 274 පිට)

“මහණෙනි, (උපකාරක ධර්මයන්ගේ හෙවත් ප්‍රත්‍යයන්ගේ එකතුවෙන් හටගත්) සංඛතයාගේ (= කාම-රූප-අරූප යන ත්‍රෛභූමක සධ්ධතසඨ්ඛාර ධර්මයන්ගේ) සංඛත බව හඳුන්වන මේ ලක්ෂණයෝ නිදෙනෙක් වෙති. කවර නිදෙනෙක් ද යත්: උපත ප්‍රකට වෙයි; බිඳීම ප්‍රකට වෙයි; ධීතියේ වෙනස (= ජරාව) ප්‍රකට වෙයි.....”

අටුවා විවරණය:

“සධ්ධතස්සානි පච්චයෙහි සමාගන්තවා කතස්ස. සධ්ධතලකඛණානිති සධ්ධතං එතන්ති සඤ්ඤානාකාරණානි නිමිත්තානි. උපසාදෙති ජාති. වයොති හෙදෙ. ධීතස්ස අඤ්ඤාඵතං නාම ජරා. තත්ථ සධ්ධතන්ති තෙභූමකා ධම්මා....”
 -(අ. අ. - i: 388 පිට.)

(ස. නි.-iii: 66 - 70 පිටු ද බලන්න.)

2. “..... ‘බනෙධසු ජායමානෙසු ජීයමානෙසු මීයමානෙසු ව, බණෙ බණෙ ජංභිකඤ්ඤා ජායසෙ ව ජීයසෙ ව මීයසෙ වා’ති.....”
 -(බු.අ.: 50 පිට)

“.....’මහණ, ස්කන්ධයන් උපදිද්දී ද දිරද්දී ද බිඳෙද්දී ද, ඔබ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා උපදින්නෙහිය, දිරන්නෙහිය, මැරෙන්නෙහිය’.....”

3. සසර බොහෝ පුහුණු කළ සිතක් ඇති, පාරමී පිරුණු ඇතැම් මහා පුණ්‍යවන්තයෝ ධර්ම දේශනයක් අසා සිටියදී ම මහ-ඵල ලබති. එවිට ද, ඉතා ඉක්මනින් හා පහසුවෙන් නමුදු, ශීල විභූද්ධිය සම්පූර්ණ වී, චිත්ත සමාධිය ඇති වී, විදර්ශනා වැඩිමෙන් ම නිවන් දැකීම කෙරෙයි. බාහිය සුත්තය (බු.නි.-i:142 පිට) හා එහි අටුවාව (උ.අ.:63 පිට), විමුක්තායතන සුත්තය (අ.නි. - iii: 32 පිට) හා එම අටුවාව (අ. අ. -ii:588 පිට), සධ්ධිති සුත්තය (දී. නි. - iii: 408 පිට) හා එහි අටුවාව (දී.අ.- ii:756 පිට) යන වෙනත් පෙළ - අටුවා තුළින් මෙය සනාථ වෙයි. ධර්ම ශ්‍රවණය පමණක් නොව, ධර්ම දේශනය, ධර්ම සජ්ඣායනය, ධර්ම මනසිකාරය හා කර්මස්ථානයක් මැනවින් තේරුම් කරගැනීම යන කරුණු මගින් ද, සුභමිය-චිත්තමය වශයෙන් ධර්මය වටහා ගැනීමෙන් ප්‍රීතිය උපදවාගෙන, එය වැඩිමෙන් උපචාර සමාධියක් ලැබ, එම චිත්ත සමාධිය පාදක කරගෙන විදර්ශනා කොට අර්භන්වයට පත්වෙන අන්තම විමුක්තායතන දේශනාවෙන් හා එහි අටුවාවෙන් දැක්වෙයි. මෙසේ වහා නිවන් දැකිය හැකිවන්නේ, බලවත් පාරමී ශක්තියකින් යුක්තව අප්‍රමාදීව චීර්යය වඩන අයට ය. වැඩි දෙනෙකුට, බෝධිපාක්ෂික ධර්ම වැඩෙන තෙක් යම්කිසි කාලයක් තුළ කමටහන් වැඩිමෙන්, නිර්වාණාවබෝධය සැලසෙනු ඇත.

4. “අනිච්චස්ස අනිච්චන්ති අනුපය්‍යනා - ‘අනිච්චානුපය්‍යනා’ .....”
 -(දී.වී.: 74 පිට)

5. “කතමාවානාඤ්ඤා අනිවච්චසංඤ්ඤා ඉධානාඤ්ඤා භික්ඛු අරඤ්ඤාගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසංචිකංකි: ‘රුපං අනිවචං, වේදනා අනිවචා, සංඤ්ඤා අනිවචා, සංඛාරා අනිවචා, විඤ්ඤාණං අනිවච’නති. ඉති ඉමෙසු පඤ්චපාදනකංකන්තෙධස්ස අනිවචානුපය්ඨි විහරති. අයං චූචචතානාඤ්ඤා අනිවච්චසංඤ්ඤා.”
 - (අ. නි. - vi: 196 ඊට)

“ආනන්දය, අනිත්‍ය සංඤ්ච කවරේද? ආනන්දය, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂුවක් වනයට ගියේ හෝ රුක්මුලකට ගියේ හෝ හිස් ගෙයකට ගියේ හෝ මෙසේ නුවණින් සලකයි: ‘රුපය අනිත්‍ය ය, වේදනාව අනිත්‍ය ය, සංඤ්ච අනිත්‍ය ය, සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය, විඤ්ඤාණය අනිත්‍යය’ යි. මෙසේ මේ පංච උපාදන ස්කන්ධයන්හි අනිත්‍යය අනුව නැවත නැවත බලමින් (= අනිධානුපය්‍යනාවෙන්) වෙසෙයි. ආනන්දය, මෙය අනිත්‍ය සංඤ්ච යයි කියනු ලැබේ.”

“අනිවච්චසංඤ්ඤාති අනිවචානුපය්‍යනා-ඤ්ඤාණං උපපන්න-සංඤ්ඤා.”
 - (දී.අ. - ii: 757 ඊට)

“අනිත්‍ය සංඤ්ච යනු අනිවචානුපය්‍යනා ඤ්ඤාණයෙහි උපන් සංඤ්ඤාව ය.”

6. “පටිසම්භිදමග්ගයෙ”හි, ‘ආනාපානසති-කථා’වෙහි, ආනාපාන සතිය සඳහා සිතිය පිහිටුවාගත යුතු ස්ථානය මෙසේ දැක්වෙයි.

“..... එවමෙව භික්ඛු නාසිකගෙහ වා මුඛනිමිත්තෙහ වා සතීං උපට්ඨපෙතවා නිසිත්තො භොති...”
 - (ප.ම. - i:322 ඊට)

“.... මෙසේ ම භික්ෂුතෙම නාසිකා අගෙහි හෝ උඩු තොලෙහි හෝ සතිය එළවාගෙන හුන්නේ වෙයි....”

අටුවා විවරණය:

“..... නාසිකගෙහ වානි දීඝනාසිකො නාසිකගෙහ. මුඛ-නිමිත්තෙහ වානි රය්‍යනාසිකො උත්තරොටෙඨ. උත්තරොටෙඨා හි මුඛෙ සතියා නිමිත්තනති - මුඛනිමිත්තනති චූත්තො....”
 - (ප.අ.: 328 ඊට)

7. “සබ්බකායපටිසංචේදී අය්‍යසිය්‍යාමී”ති සිකංකි, ‘සබ්බකායපටිසංචේදී පය්‍යසිය්‍යාමී’ති සිකංකි.” - (දී.නි.-ii: 438 ඊට; ම. නි. - i: 134 ඊට, ආදිය)

“සියලු ආශ්වාස කය දැනගනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි. සියලු ප්‍රශ්වාස කය දැනගනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.”

අටුවා විවරණය

“සබ්බකාය-පටිසංචේදී අය්‍යසිය්‍යාමී - පෙ- පය්‍යසිය්‍යාමීති සිකංකි”ති සකලය්‍ය අය්‍යසකායය්‍ය ආදිමජ්ඣපරියොයානං විදිතං කරොත්තො පාකටං කරොත්තො අය්‍යසිය්‍යාමීති සිකංකි; සකලය්‍ය පය්‍යසකායය්‍ය - පෙ- පය්‍යසිය්‍යාමීති සිකංකි.”
 - (වි.ම.: 201 ඊට)

“සබ්බකායපට්ඨංවෙදී -පෙ- සිකති” යනු, සියලු ආශ්වාස කයගේ මුල-මැද-අග දූතගතිමත් ප්‍රකට කරමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි; සියලු ප්‍රශ්වාස කයගේ -පෙ- ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.”

මුල-මැද-අග වශයෙන් නාසිකාග්‍රය/උඩුතොල - හෘදය- නාභිය (හෝ එහි ප්‍රතිලෝමය) යයි සලකමින්, ඒ අනුව සතිය ගමන් කරවීම සමාධියට උවදුරක් බව “පට්ඨමභිදමග්ග” - ‘ආනාපානාසනිකවා’ වෙහි දක්වා ඇති හෙයින්, (ප.ම. i:312 පිට සහ ප.අ.: 322 පිට) එසේ නොකොට, හුස්ම හැපෙන තැන (= නාසිකාග්‍රය හෝ උඩුතොල) ම සතිය පිහිටුවා, එහි හැපෙන ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන්ගේ මුල-මැද-අග සැලකිය යුතු බව “විසුද්ධි මග්ගය” පෙන්වාදෙයි. (වි.ම.: 206-208 පිටු)

ඒ අනුව, ආශ්වාසයක හෝ ප්‍රශ්වාසයක හෝ මුල යනු, හැපීම දැනීම ආරම්භ වන අවස්ථාව ය; හැපීම දැනීම අවසන්වන අවස්ථාව එහි අග ය; ඒ අතර අවස්ථාව මැද ය.

8. “..... නාමරූප -පරිගහන - කච්ඤාචිතරණානාඤ්ඤි විබ්බන්ධභූතයා මොහයා දුර්වකරණෙන ඤාතපරිඤ්ඤායං ධීනයා අනිච්චයාඤ්ඤාදයො සිජ්ඣන්ති.....”
- (දී. වි.: 73 පිට)

“නාමරූප පරිගහනයට හා කච්ඤාචිතරණයට (= පව්වය පරිගහනයෙන් සැක දුරුවීමට) බාධා කරන මෝහයේ දුරු කිරීමෙන් ඤාතපරිඤ්ඤාවෙහි සිටියහුගට අනිත්‍ය සංඥ ආදිය සිදුවෙයි...”

9. “..... අනිච්චලකඛණං නාව උදයබ්බයානං අමනසිකාරා සන්නතියා පට්ඨජනනතතා න උපට්ඨාති.... උදයබ්බයං පන පරිගහනෙකා සන්නතියා විකොපිතාය අනිච්චලකඛණං යථාවසරසතො උපට්ඨාති....”
- (වි.ම.: 480 පිට)

“උදය-ව්‍යයයන්ගේ නොමෙනෙහි කිරීමෙන්, සන්නතියෙන් වැසී ඇති බැවින්, අනිත්‍ය ලක්ෂණය නොවැටහෙයි..... උදය-වය සලකා සන්නතිය කැඩූ විට, අනිච්ච ලක්ෂණය ඇති සැටියෙන් වැටහෙයි.....”

10. “..... සබ්බ සච්ඤාරා අනිච්චා, කයමා? උපපාදවයපපත්තීනො, විපරිණාමනො, තාවකාලිකනො, නිච්චපට්ඨකෙඛපනො ච.....”
- (වි.ම.: 464 පිට)
(ම.අ. -ii: 93 පිට ද බලන්න.)

11. ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහය පහසුවෙන් සිදුවීම පිණිස, නාමරූප පරිග්‍රහය මැනවින් කෙරුණු පසු මනසිකාරය පුළුල් කළ යුතුය. සෑම ක්‍රියාවකට ම පෙර ඇතිවන ‘පූර්ව චින්තය’ මෙනෙහි කළ යුතුය. නිදසුනක් ලෙස, අත එයවීමට පෙර “ඔසවන්නට ඕනෑ” යයි මෙනෙහිකොට එයවිය යුතුය. මුලදී මෙය ඕනෑකමින් කළත්, පසුව යෝගාවචරයාගට ඉබේ ම ‘පෙර-සිත’ මෙනෙහිවනු ඇත. හේතු-ඵල වශයෙන් නාමරූප පවතින අන්දම එමඟින් ප්‍රකටවනු ඇත. (ඔසවන්නට ඕනෑ යන සිත පහළ වූ නිසා එයවීම ක්‍රියාව සිදුවෙයි, යනුවෙනි.)

12. ඡන්ත යුත්‍රය (ස.නි. - iii: 228 පිට) හා එහි අටුවාව (ස.අ. - iii:232 පිට) බලන්න.

13. අ. නි. - ii: 68 පිට (ස.නි. -iii: 146 - 148 පිටු ද බලන්න.)

14. අනිත්‍ය ලක්ෂණය කලාප වශයෙන් සම්මර්ශනය කෙරෙන ආකාර 11 ක් දේශනාවෙහි දැක්වෙයි.

“යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අස්සඤ්ඤා වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුචුමං වා භීතං වා පණීතං වා යං දුරෙ වා සන්නිකෙ වා සබ්බං රූපං අනිවචනො වචනෙථති, එකං සම්මසනං....” - (ප.ම. - i :100 පිට)

“අනිත-අනාගත-වර්තමාන, අභ්‍යන්තර-බාහිර, ඔළාරික-සියුම්, භීත-ප්‍රණීත, දුර පිහිටි - ළඟ පිහිටි යම්කිසි රූපයෙක් වෙ ද, ඒ සියලු රූපය අනිත්‍ය වශයෙන් ව්‍යවස්ථා කරයි; එක් සම්මසනයෙකි.....”

මෙසේ නාම ස්කන්ධ යනර ද එකොළොස් ආකාරයකින් සම්මර්ශනය කෙරෙයි. දේශනා පාළියෙහි නොයෙක් තැන්වල දක්නට ලැබෙන මේ 11 ආකාර සම්මසනය, ඒ ඒ යෝග්‍යවර්ගයාගේ ඥාන ශක්තිය අනුව අඩු-වැඩිවීමට ඉඩ තිබේ.

15. උදයබ්බය ඤාණය 50 ආකාරයකින් සම්පූර්ණ වෙයි. පළමුව, රූපයේ උදය (= ඇතිවීම) දැකීම පස් ආකාරයකින් සිදුවිය හැකිය. එනම්: /i/ ඉපදීමේ ලක්ෂණය දකිමින් /ii/අවිජ්ජාව ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දකිමින් /iii/තණ්හාව ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දකිමින් /iv/ කර්ම ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දකිමින් /v/ආහාර ඇති නිසා රූප හටගන්නා බව දකිමින්, යනුවෙනි. ඵලහට රූපයේ වය (= නැතිවීම) දැකීම ද පස් වැද්දරුම් ය. එනම්, රූපයේ විපරිණාම ලක්ෂණය දකිමින් හා අවිද්‍යා, තාෂ්ණා, කර්ම, ආහාර යන හේතු එක-එකකගේ අභාවයෙන් රූප නිරෝධය වන බව දකිමින්, යනුවෙනි. නාම ස්කන්ධ යනරෙහි උදය - වය දැකීම ද මේ දස ආකාරයෙන් ම වෙයි. වෙනසකට තිබෙන්නේ, රූපස්කන්ධය සඳහා වන ආහාර ප්‍රත්‍යය වෙනුවට, විඤ්ඤා ස්කන්ධය සඳහා නාමරූප ප්‍රත්‍යය ද, වේදනා - සංඤ - සංස්කාර යන ස්කන්ධත්‍රය සඳහා ම එස්ස ප්‍රත්‍යය ද, යෙදීම ය. - (ප.ම. - i: 104 පිට)

16. විමොක්ඛ මුඛ (= නිවන් අරමුණු කිරීමේ දෙරටු) තුනෙකි. අනුලෝම ඤාණ අවස්ථාවේදී පෙරට එන ලක්ෂණය අනුව මෙය තීරණය වෙයි. අනිත්‍ය ලක්ෂණය මුල් වුවහොත්, එය අනිමිත්ත (= නිත්‍ය නිමිති ස්වභාවයෙන් තොර ලෙසින් නිවන අරමුණු කිරීමට මහ සලසන) විමොක්ඛ මුඛය ද, දුඃඛ ලක්ෂණය පෙරටු වුවහොත්, එය අස්පණ්හිත (= ප්‍රාර්ථනා ස්වභාවයෙන් තොර ලෙසින් නිවන අරමුණු කිරීමට මහ සලසන) විමොක්ඛ මුඛය ද, අනාත්ම ලක්ෂණය ඉදිරිපත් වුවහොත්, එය සුඤ්ඤත (= ආත්ම ස්වභාවයෙන් තොර ආකාරයෙන් නිවන අරමුණු කිරීමට මහ සලසන) විමොක්ඛ මුඛය ද වෙනු ඇත. (ප.ම. - i: 458 පිට හා වි.ම.: 493 - 494 පිට)

17. “වතස්සො භාවනා: තතථ ජාතානං ධම්මානං අනනිවඤ්ඤානට්ඨන භාවනා, ඉතද්ධියානං එකරසට්ඨන භාවනා, තදුපභ විරියවාහනනට්ඨන භාවනා, ආසෙවනට්ඨන භාවනා.” - (ප.ම. - i: 56 පිට, අනුපස්සනාවන් සමඟ යෙදෙන ආකාරය: 58 - 62 පිට)

සමථ - විපස්සනා වශයෙන් ලැබෙන හැම භාවනාවකදී ම මේ කරුණු සතර සම්පූර්ණ වීමෙන් අර්ථ සිද්ධිය වනු ඇත.

18. “නිව්වසඤ්ඤානි සධ්ධිතධමෙම ‘නිව්වා සයාතා’නි ඵලං පවතනං මිථ්ථාසඤ්ඤා සඤ්ඤාසියෙන දිට්ඨිවිතතානමපි ගහණං දට්ඨබ්බං.”

- (දී.වි.: 74 ඡට)

19. “අනිවේච භික්ඛවෙ නිව්වනනි සඤ්ඤා-විපල්ලායො, විතන-විපල්ලායො, දිට්ඨි-විපල්ලායො.....”

- (අ.නි.-ii: 100 ඡට; ප.ම. - i: 506 ඡට)

“මහණෙනි, අනිත්‍ය (වස්තු) යෙහි නිත්‍යය යි සංඥ විපර්යාසය (වෙයි.) විත්ත විපර්යාසය (වෙයි.) දුෂ්ටි විපර්යාසය (වෙයි.).....”

මේ විපල්ලාය තුන ම යෝවාන්වීමේදී සමුච්ඡේද වශයෙන් ප්‍රභාණය වෙයි.
(ප. ම. - i: 508 ඡට; වි.ම.: 514 ඡට)

20. “ඡ භික්ඛවෙ ආනිසංසෙ සමපයසමානෙන අලමෙච හික්ඛුතා සබ්බසඬ්ඛාරෙසු අනොධිං කරිණා අනිව්වසඤ්ඤා උපට්ඨාපෙතුං. කතමෙ ඡ: සබ්බසඬ්ඛාරා ච මෙ අනවට්ඨිකතො බාධියසානනි. සබ්බලොකෙ ච මෙ මනො නාභිරමීය්‍යනි. සබ්බලොකා ච මෙ මනො වුට්ඨහීය්‍යනි. නිබ්බාණපොණං ච මෙ මානසං භවිය්‍යනි, සංයොජනා ච මෙ පහානං ගච්ඡනනි. පරමෙන ච සාමඤ්ඤාන සමන්තාගතො භවිය්‍යමීති.....”

-(අ.නි. -iv: 254 ඡට)

අටුවා විවරණය:

“..... අනවට්ඨිකතොති යානරහිතො භිජ්ජමානාව හුණා උපට්ඨහීය්‍යනීති අනෙථා. සබ්බලොකෙති සබ්බෙපි තෙධාතුකෙ. සාමඤ්ඤානනි සමණභාවෙන අරියමග්ගෙනාති අනෙථා.”

- (අ. අ. - ii : 695 ඡට)

දුක්ඛානුපස්සනාව

[2] “දුක්ඛානුපස්සනා භාවෙනොතා සුඛසඤ්ඤා පජහති.”
“දුක්ඛානුපස්සනාව වඩන්නා සුඛ සඤ්ඤාව දුරු කරයි.”

“අඟ්ගිවෙස්සනාය, එය කීමෙකැ යි සිතන්නෙහි ද: රූපය නිත්‍ය ද, අනිත්‍ය ද?”
“භවත් ගෞතමයෙනි, අනිත්‍ය යි.”
“යමක් අනිත්‍ය නම්, එය දුක් ද, සැප ද?”
“භවත් ගෞතමයෙනි, දුක් යි.”

පණ්ඩිතමානි සඵලක දමනය කරමින් රූපස්කන්ධය දුකක් බව බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔහුට තේරුම් කොට දුන්නේ එසේ ය. පෙයු ස්කන්ධ යතර පිළිබඳව ද මෙසේ ම මේ දේශනාවේ සඳහන් වේ. (මේ ආකාරයේ ම දේශනා තවත් රාශියක් ඇත.) ඒ අනුව, පඤ්චස්කන්ධයේ ම අනිත්‍යයේ ය. එහෙයින් ඒවා දුක්ඛයේ ද වෙති. දුක් වූ පඤ්චස්කන්ධයේ ඇත්තා වූ දුඛ ස්වභාවය, දුඛ ලක්ෂණය නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. මේ දුක්ඛ ලක්ෂණය නම්, ස්කන්ධයන්ගේ නිරන්තර ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙක නිසා උද්ගත වන පෙළීම යි; පීඩනය යි; බාධනය යි; බිය ගෙන දෙන බව යි.

පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ දුක්ඛතාව, ඒවායේ අනිත්‍යතාව මෙන් ම එදිනෙදා ජීවිතයේදී ප්‍රකට වශයෙන් අත්දකිනු ලබන්නකි. එහෙත් එය දුකක් වශයෙන් නොසලකනු ලැබීම නිසා තේරුම් ගත නොහැකි වන්නේය. එක් ඉරියව්වෙක වික වේලාවක් නොසෙල්වී සිටීමට සිදු වුවහොත්, දැඩි අවිච්චි මඳක් ගත කිරීමට වුනොත්, හිසරදයක්-දත් කැක්කුමක් වැනි සුළු හෝ ආබාධයක් මතු වුවහොත්, ශරීරයේ තාපය දුක් වේදනා හටගනියි. ඒ දුක් වේදනාවන් අප වහා අමතක කරන්නේ, ඒවා තාවකාලික - ආගන්තුක පීඩා ලෙස සලකමිනි. එහෙත් ඒ හැම දුක් වේදනාවක් ම අපට හඬගා කියා පාන්නේ, රූපස්කන්ධයේ විපරිණාමය නිසා නිරන්තරයෙන් හටගන්නා දුකෙහි සත්‍ය ස්වභාවය බව තේරුම් ගැනීමට අපි අසමත් වන්නෙමු. කායික දුක්ඛය මතු වී පෙනෙන අවස්ථා අපේ එදිනෙදා ජීවිතයෙහි කොතරම් නම් වේ ද? මේ හැර, ස්‍රිය අයගෙන් හා දේවලින් වෙන්වීමට සිදුවීමෙන් ශෝකය උපදියි. අප්‍රිය අරමුණු හමුවීමෙන් ක්‍රෝධය, ඊර්ෂ්‍යාව, හය හට ගනියි. බලාපොරොත්තු කඩවීමෙන් අසහනය, අමනාපය මතු වෙයි. අනිත්‍යතාව හේතුවෙන් ඇතිවෙන මෙබඳු මානසික පීඩාවන් ජීවිතය මුළුල්ලේ කොතරම් නම් අත්දකින්නෙමු ද? මේ කායික - මානසික දුක් වේදනා, ස්වභාවයෙන් ද නම් වශයෙන් ද දුක් ම වන බැවින් දුක්ඛ - දුක්ඛ² යයි හැඳින්වෙයි.

ඔබ උදයේ අවදි වූ විට සිරුර පිරිසිදු කරගැනීමෙහි යෙදෙන්නෙහිය. පුරුද්දට අනුව දිනපතා ඒ ක්‍රියාවලිය යාමාන්‍ය ආකාරයෙන් කෙරෙන නමුදු, එහි කරදරකාරී ස්වභාවය ගැන එක් දිනක් හෝ මෙතෙහි කර බැලුවෙහි ද? යෝනියොමනසිකාරය (= නුවණින් මෙතෙහි කිරීම) යෙදුවේ නම්, ඒ මුළු ක්‍රියාවලිය ම එක ම දුක් ගොඩක් බව ඔබට වැටහී යනු ඇත. ඉදින් එක දවසක් පමණක් සිරුර පිරිසිදු කරගත් විට ඒ පිරිසිදුකම දිගට ම පවතින්නේ නම්, එය ද සැනසීමෙකි. එහෙත් දිනපතා ම දෙ-තුන් වර බැගින්, මේ ක්‍රියාවලිය

ජීවිත කාලයක් මුළුල්ලේ කරන්නට සිදුවීමෙන් විදින්නට වන දුක ගැන මොහොතක් සිතා බලන්න. අපේ ජීවිතය පිරි ඇත්තේ, ස්කන්ධයන්ගේ නිරන්තර වෙනස්වීම නිසා නැවත නැවත යෙදෙන්නට සිදුවන මෙබඳු පීඩාදායක ක්‍රියාවලීන් නොවේ ද? යටත් පිරිසෙයින් නොකඩවා හුස්ම ගැනීම - හෙළීම කරන්නට සිදුවීම ද දුකක් බව, හුස්ම ගැනීමේ අපහසුකමක් උද්ගත වූ අවස්ථාවකදී තමාට ම වටහාගත හැකිවෙනු ඇත. ජීවිතය පවත්වාගෙන යාමට, ජීවිතයකට අවශ්‍ය යයි සලකන හැම දෙයක් ම ලබාගැනීමට හා ඒවා ආරක්ෂා කර ගැනීමට, ජීවිතය පුරා ම විදින දුක මෙතෙකැයි ප්‍රමාණ කළ හැකි ද? මෙසේ උදය - වය දෙක නිසා, ස්කන්ධයන් පවත්වාගෙන යාමට - සංස්කරණය කිරීමට - රැස් කිරීමට සිදුවීමෙන් ජනිත වන දුක් සමූහය සඩබාර දුක්බෝ නම් වේ.

මෙබඳු මහා දුක් ගොඩක් මැද ජීවත් වන අප මේ දුකෙහි ම ගැලී සිටින්නේ වරින් වර ලැබෙන සැප වේදනාවන් ගැන අපේක්ෂාව නිබේන හෙයින්. ඇසට ප්‍රිය රූපයක් - කනට ප්‍රිය ශබ්දයක් - නැහැයට ප්‍රිය සුවඳක් - දිවට ප්‍රිය රසයක් - කයට ප්‍රිය පහසක් - සිතට ප්‍රිය ධම්මාරම්මණයක් 4 ලැබුණු විට, සොම්නය උපදියි. එහෙත් මේ සුඛ වේදනාව දිගට ම නොපවතියි; නැතිවී යයි. ප්‍රිය අරමුණු ද නැති වී යයි. ඒ නැතිවීම ම දුකෙකි. "සැපය දිගට ම පවතිවා" යන බලාපොරොත්තුව ඉටු නොවීමෙන්, දුක උපදියි. මෙය විපරිණාම දුක්බෝ නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. පතන සැපය වහා නැතිවන බැවින්, නැවත නැවත ඒ සැපය ලභාකර ගැනීමට තව-තවත් දුක් විදීමට අපි පෙළඹෙන්නෙමු.

"සැපයෙකි" යි අප විසින් දැඩි ලෙස ග්‍රහණය කරනු ලබන මේ ජීවිතය නැතහොත් පඤ්චස්කන්ධය ඇත්ත වශයෙන් ම හැම මොහොතක ම දුක් ගෙන දෙන්නකි. දිව්‍ය-බ්‍රහ්ම ලෝකවල ද ඇත්තේ තාවකාලික වශයෙන් දුක එක්තරා ප්‍රමාණයකින් අඩුවීමක් මිස සත්‍ය සැපයකට පත්වීමක් නොවේ. කෙනෙකුට සදකාලිකව ම දිව්‍ය - බ්‍රහ්ම ලෝකවල ගත කිරීමට හැකිවන්නේ නැත. කවර භවයක හෝ සිටිමින්, සංස්කාරයනට උරුමකම් පවත්වන තාක් දුකින් මිදීමක් නොවනු ඇත. දුක යනු සංස්කාරයන් තුළ ම අන්තර්ගත ස්වභාවයක් වන බැවිනි.

මේ බැව් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස තේරුම්ගත හැකිවන්නේ දුක්බානුපස්සනාව වැඩිමෙනි. සමාහිත සිතකින් දුක් වූ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ දුක්බ ලක්ෂණය නැවත නැවත නුවණින් සලකා බැලීම දුක්බානුපස්සනාව යි; හෙවත් දුක්බානුදර්ශනය යි. එය දුක්බ සඤ්ඤාව (= "සංස්කාර දුක් ය" යන හැඟීම) සිනේ තහවුරු කරනු ඇත.

දුක්බ ලක්ෂණය යෝගාවචරයාහට ප්‍රකට නොවීම පිණිස ප්‍රධාන වශයෙන් හේතු වන්නේ ඉරියාපථයෙන් (= ඉරියව් පැවැත්මෙන්) වැසී තිබීම ය. එබැවින් ඒ ගැන විශේෂයෙන් සලකා බැලිය යුත්තේ ය.

ප්‍රධාන ඉරියාපථ සතරෙකි. එනම් හිදීම, සිටීම, ගමන හා සයනය යි. හැම මොහොතක් ම අප ගතකරන්නේ, හැම කටයුත්තක ම අප යෙදෙන්නේ, මේ ඉරියව් සතරින් එකක් තුළ ය. එහෙයින් මේ ඉරියාපථ සමහ දැඩි බැඳීමක් අප තුළ තිබේ. 'ඉරියාපථ අපට සැප ගෙන දෙති' යි හැඟීමක් අප සිත්හි කා වැදී තිබේ. යම්කිසි ඉරියව්වෙක සිටින විට පීඩාකාරී ස්වභාවයක් දැනුනහොත්, වහා අප වෙනත් ඉරියව්වකට මාරුවන්නේ සැප බලාපොරොත්තුවෙනි. ඒ පීඩාකාරී ස්වභාවය හැම ඉරියව්වක් තුළ ම අන්තර්ගත වන බවක් අපට අවබෝධ නොවේ. උදය - වය දෙකින් ඇතිවන පීඩනය නිසා සැම මොහොතක ම

උද්ගත වන දුක වසා ගැනීමට අපි ඉරියව්ව නැමැති කෝෂය තුළ සැඟවෙන්නෙමු. ප්‍රකට ලෙස දැනෙන කායික මෙන් ම මානසික පීඩා ද සන්සිඳුවා ගැනීමට කිසියම් ඉරියව්වක පිහිට යොයන ආකාරය ගැන නුවණින් සිතා බලන්න. අයෝනියොමනසිකාරයෙන් (= නුවණින් තොරව මෙනෙහි කිරීමෙන්) ඉරියාපටයන් සේවනය කිරීම හේතුවෙන්, පඤ්චස්කන්ධ දුෂ්ඨය ආවරණය වන අන්දම මේ අනුව තේරුම්ගත යුතුය.

යෝගාවචරයා විසින් මේ කන්වය මැනවින් වටහාගත යුත්තෙකි. ඉරියව්ව පවත්වන්නේ, ස්කන්ධ පරිහරණය කිරීමේදී එසේ නොකර සිටීමට නොහැකි නිසා ය; සැප ලැබීමේ අදහසින් නොවේ. හැම ඉරියව්වක් තුළ ම දුක කැවී ඇති ආකාරය නුවණින් සැලකිය යුතුය. ඉරියාපට සේවනය සනියම්පජ්ඤායෙන් ම සිදුවිය යුත්තේය. යෝගාවචරයා මෙබඳු අවබෝධයකින් ක්‍රියා කරන විට, ඉරියාපටයෙන් වන ආවරණය ඉවත් වී, දුෂ්ඨ ලක්ෂණය අවබෝධ කිරීමට සුදුස්සෙක් වන්නේය. එබැවින් උදය - වය වැටහෙන්නා වූ අවස්ථාවේදී, ඉන් උද්ගත වන පීඩනය ගැන අවධානය යොමු කරමින්, පීඩාකාරී ස්වභාවයෙන් මිදීමට සුළු වශයෙන් මුත් ඉරියව් වෙනස් කිරීමක් නොකරන ඔහුට දුෂ්ඨ ලක්ෂණය වටහාගත හැකිවනු ඇත.⁷

දුක්ඛ ලක්ෂණය ඉස්මතු කර ගැනීමට උපකාරවත් වන මෙම කරුණු සතර ගැන ද සැලකිලිමත් වන්න.

1. දුක්ඛ-දුක්ඛ, සඵඛාර-දුක්ඛ, විපරිණාම දුක්ඛ යන ත්‍රිවිධ දුෂ්ඨයනට * අනුව නිතර ලැබෙන පෙළීම, සන්තාපය (= තැවීම).
2. එහෙයින් ම ඇතිවන ඉවසිය නොහැකි බව (= දුක්ඛමභාවය).
3. පඤ්චස්කන්ධය ත්‍රිවිධ දුෂ්ඨතාවනට හා සංසාර දුකට වස්තු (= ආධාරය) වන බව.
4. සැප ගතිය ප්‍රතික්ෂේප කරගෙන සිටීම (= සැප බවින් තොරවීම)⁸

භාවනාරම්භයේ සිට කර්මස්ථානය තුළින් පස්සද්ධිය (= සිත-කය දෙකෙහි සැහැල්ලු බව) උපදවාගන්නා තෙක් ම යෝගාවචරයාහට විවිධ කායික දුක් වේදනා දැනෙනු ඇත.¹⁰ ඇතැම් විට මානසික දුක් පීඩා ද වැටහෙනු ඇත. එහෙත් එපමණකින් ම ඔහු දුක්ඛ ලක්ෂණය විනිවිද දකින්නේ නැත. එතෙක් ඔහුට අනිච්ච ලක්ෂණය මැනවින් ප්‍රකට නොවූ හෙයිනි. (සමහරුන් මේ දුක් වේදනා නිසා ම භාවනාව පත්හැර දමන්නේ දුක නියමාකාරයෙන් අවබෝධ නොකළ හෙයිනි.)

පස්සද්ධිය මුහුකුරා යාමෙන් සුබය ද, සුබයෙන් සමාධිය ද සම්පූර්ණ වූ විට II නාමරූප පරිග්ගහය හා පච්චය පරිග්ගහය සඳහා ඉඩ සැලසෙයි. ඉන්පසු, හේතු-ඵල ධර්ම පද්ධතියක් මෙන් දිස්වන නාමරූපයන් සමූහ (= මිටි) වශයෙන් ක්ෂයවෙමින් පවතින අන්දම දකිමින් යෝගාවචරයා සැකෙවින් අනිච්ච ලක්ෂණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. ඒ අනිත්‍යතාව නිසා මතුවන පීඩාකාරී බව හා බියජනක බව කෙරෙහි සති සම්පජ්ඤාය යොමු කිරීමෙන් දුක්ඛ ලක්ෂණය දළ වශයෙන් වටහා ගනියි. එසේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ නාමරූපයන්ගේ දුක්ඛ ලක්ෂණය පිළිබඳව නැවත නැවත සිහිනුවණ යෙදීම දුක්ඛානුපස්සතාව යි.

අතීත-වර්තමාන-අනාගත, අභ්‍යන්තර-බාහිර ආදී එකොළොස් ආකාරයකින් ඒ ස්කන්ධයන් කැටි කරමින්, (2 වන පරිච්ඡේදයෙහි 14 වන අධොලිපිය බලන්න.) ඒවායේ අනිත්‍යතාව අනුව දුඛ ලක්ෂණය තීරණය කරමින්, ආරම්භක අවස්ථාවේදී සිදු කෙරෙන දුක්ඛානුපස්සතාව සම්මයන ඤාණය ස්ථාවර කිරීමට ඉවහල් වෙයි. මේ කලාප සම්මයනය මුහුකුරා ගිය කල, වර්තමාන වශයෙන් ලැබෙන හැම අරමුණක ම අනිත්‍යතාව මනාව ප්‍රකට වී, ඒ තුළින් දුඛතාව ද මෙතෙහි වනු ඇත. මෙවිට උදයබ්බය ඤාණය ක්‍රියාත්මක වනු ඇත. (මෙහිදී විදර්ශනා උපක්ලේශයනට මුළා වුනොත්, දුක්ඛානුපස්සතාව දුබලවනු ඇත.)

අනිච්චානුපස්සතාව වඩාත් ප්‍රබල වී හඬග ඤාණය පහළ වූ විට, නිරන්තරයෙන් බිඳෙමින් පවතින සංස්කාරයන්ගේ බියජනක බව අනිශ්චිත ප්‍රකට කරමින්, දුක්ඛානුපස්සතාව නිවුවෙයි. එමඟින් භයතූපට්ඨාන ඤාණය ඇතිවෙයි. තවදුරටත් නාමරූපයන්ගේ දෙස් ම දකිමින් දුක්ඛානුපස්සතාව වැඩිමෙන් ආදීනව ඤාණය ද, ඉන්පසු පඤ්චස්කන්ධයන් කෙරෙහි කලකිරීම් වශයෙන් නිබ්බිද ඤාණය ද උදවෙයි. මෙය විදර්ශනාවේ වැදගත් සන්ධිස්ථානයක් වන්නේ, යෝගාවචරයා නිවන් දැකීමට මෙහෙයවන්නේ මේ කලකිරීම වන හෙයිනි.

ඉදිරියටත් විවිධ මුහුණුවරින් ඉදිරිපත් වෙමින්, දුක්ඛානුපස්සතාව විදර්ශනා ඥාන පඩික්කිය බලවත් කරනු ඇත. අනුලෝම ඤාණ අවස්ථාවේදී එය පෙරමුණ ගතහොත්, අප්පණ්ණික විමොක්ඛ මුඛයෙන් නිවන අරමුණු කරදෙන අභරවූවක් ද විය හැකිය.

මෙසේ අනිච්චානුපස්සතාව හා එක් වී විදර්ශනාව සාර්ථක කර ගැනීම පිණිස දුක්ඛානුපස්සතාව මහෝපකාරී වෙයි. එහි විවිධ ප්‍රභේදයන් ගැන ඉදිරියේදී වැඩිදුරටත් සාකච්ඡා කෙරෙනු ඇත.

මාතෘකා පාඨයෙහි “භාවෙනො” (= ‘වඩන්නා’) යන පදයෙහි අන්තර්ගත වන තවත් අදහස් කීපයක් ගැන විමසා බලනු පිණිස, මේ බුද්ධ දේශනාවට සිත යොදන්න.

“මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් සියලු සංස්කාර කෙරෙහි දුක්ඛානුපස්සතාවෙන් යුක්ත වූයේ, දුක්ඛ සඤ්ඤාවෙන් යුක්ත වූයේ, දුක්ඛා දි නුවණින් අවබෝධ කරන පුලු වූයේ, හැම කල්හි ම, පෙර - පසු සිත් එකිනෙකට සම්බන්ධ කරමින්, නිරන්තරයෙන් අන් සිතකින් මිශ්‍ර නොවෙමින්, සිතීන් නිශ්චය කරමින්, විදසුන් නුවණින් බැස ගනිමින් වෙසෙයි.¹².....”

හැම අනුපස්සතාවක් ම වැඩිම සඳහා පොදුවේ යෙදෙන වැඩ පිළිවෙළක් මෙයින් විස්තර කෙරෙයි. එය කෙටියෙන් මෙසේ වෙන්කොට දැක්විය හැකිය.

1. හැම කල්හි ම (= නොකඩවා) අනුපස්සතාව වැඩීම.
2. අනුපස්සතාවෙන් යුක්ත වූ හිතකට පසු එළඹෙන දෙවන හිත ද, ඊට ම ගැළපෙන යේ, අනුපස්සතාවෙන් ම යුක්තවීම (= අනුපස්සතා සහගත සිත් ම නොකඩවා ඇතිකර ගැනීම)

3. අනුපස්සනාවෙන් කොර වූ බාහිර සිත් ඇතිකර නොගැනීම.

4. අනුපස්සනාවේ අරමුණ ගැන සිතීන් නිශ්චයකට පැමිණීම.

5. අනුපස්සනාවෙහි ම තුවණින් බැස ගැනීම.

මේවා එකින් එකට ක්‍රමයෙන් දියුණු වන අදියර ලෙසින් සැලකිය හැකිය. අනුපස්සනා වැඩීමේ ඉතා උසස් තත්ත්වයක් මේ දේශනාවෙන් පිළිබිඹු වෙයි. මේ අයුරින් වැඩීමෙන්, ඉද්ධිපාද තත්වයක් මතු වී, නියැක වශයෙන් ම සාර්ථක ප්‍රතිඵල ගෙනදෙනු ඇත.¹³ මෙසේ අනුපස්සනාව වඩන තැනැත්තා මෙලොවදී ම අර්හත්වය හෝ අනාගාමීත්වය ලබන ආකාර හතක් මෙම දේශනාවෙහි ම අඩංගු වීමෙන්, ඒ බැව් පැහැදිලි වෙයි.

දුක්ඛානුපස්සනාව වැඩීමෙන් සුඛ සක්ඛාදා ව දුරුවෙයි. සුඛ සක්ඛාදා නම් "පක්ඛවස්කන්ධයෝ සැප සනිතයහ" යන වැරදි හැඟීම ය; සදෙස් හැඳිනීම ය. හුදු සක්ඛාදා විපල්ලාසයක් වශයෙන් මුලින් ඇතිවුනත්, නැවත නැවත තහවුරුවීමෙන් එය විත්ත විපල්ලාස - දිවධී විපල්ලාස තත්වයට බලගතු වන අන්දම තේරුම් ගතයුතුය.¹⁴ ඇසින් දකින රූපය මෙන් ම ඇසත්, කනින් අසන ශබ්දය හා කනත්, නැහැයෙන් විඳින සුවඳ හා නැහැයත්, දිවෙන් විඳින රසය හා දිවත්, කයෙන් විඳින පහස හා කයත්, සිතීන් දැනගන්නා ධර්ම මෙන් ම සිතත්, සැප ගෙන දෙන දේ ලෙසින් අපේ සිත්වල තහවුරු වී ඇති ප්‍රබල ආකාරය ගැන මදක් සිත යොමු කරන්න. ලෙඩ-දුක්-හිරිහැර-තැවුල්-අලාභ-නින්ද-බලාපොරොත්තු කඩවීම් ආදිය දහසකුත් - නැත, අසංබේධයකුත් - එකක් ලැබුණත්, 'මේ පක්ඛවස්කන්ධය දුක් සහගත ය' යන හැඟීම මොහොතකටවත් අප තුළ පහළ වේද? "දුක් පීඩා ආගන්තුක ය. මේ ලෝකයේ, ජීවිතයේ සැප තිබේ." යන බරපතල මිථ්‍යා දෂ්ටියෙන් මුළා වී, අනිශ්චිත ප්‍රකට දුක පවා අප වසාගන්නේ, ආනාගතයේ ලැබෙනු යි සිතන සැපයක් ගැන අපේක්ෂාවෙනි. මෙසේ මීරිතුවක් පසුපස හඹා යන පිපාසිතයන් මෙන්, සංස්කාර ලෝකය තුළ (නැති) නිත්‍ය සැපයක් සොයමින් අප වෙහෙසට පත්වන්නේ, සුඛ දිවධීයේ ප්‍රබලකම් නිසා ය.

සංස්කාරයන්ගේ අතරක් නැතිව ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින් පැවතීමෙන් හටගන්නා පීඩාකාරී ස්වභාවය හා බිය ගෙන දෙන බව මුළු තුන් ලෝකය පුරා ම ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය දුක්ඛානුපස්සනාව තුළින් ප්‍රතිවේධ කරන යෝගාවචරයා, සංස්කාරයන්හි අංශු මාත්‍ර හෝ සුඛයක් නැති බව ප්‍රකට කරගෙන අනාදීමත් සංසාරය මුළුල්ලේ තම සත්තානායේ ඉස්මතුව තිබූ පක්ඛවස්කන්ධයන් පිළිබඳ සුඛ සක්ඛාදා දුරු කරයි. "පක්ඛවස්කන්ධයෝ ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛයෝය" යි දුක්ඛ සක්ඛාදා සිත්හි එළවා ගනියි.

මෙසේ, දුක් රැසක් වූ පක්ඛවස්කන්ධය පිළිබඳව ඇති, විපරිණාමයෙන් පෙළීම වන දුක්ඛ ස්වභාවය නැවත නැවත තුවණින් සලකමින් දුක්ඛානුපස්සනාව වඩන්නා වූ යෝගාවචරයා ඒ පක්ඛවස්කන්ධය පිළිබඳව සැපයූ යි පැවති හැඟීම - සිතීම - දැකීම දුරු කරයි.

* * *

“මහණෙනි, ආනිසංස සයෙක් මොනොවට දක්නා වූ භික්ෂුව විසින් සීමා රහිත කොට සියලු සංස්කාරයන්හි දුක්ඛ සඤ්ඤාව එළවා ගැනීමට යුද්ධුවේ ම ය. කවර (අනුසය්) සයෙක් ද යත්:

1. ඔසවා ගත් අසිපත ඇති වධකයා කෙරෙහි මෙන්, සියලු සංස්කාරයන් කෙරෙහිද මාගේ කලකිරීම් සහගත හැඟීම එළඹ සිටින්නේය.
2. සකල (ත්‍රේධාතුක) ලෝකයෙහිද මාගේ සිත නැඟී සිටින්නේය.
3. නිවනෙහි යාන්තබව දක්නෙමි ද වන්නෙමි.
4. මාගේ අනුසයෝ ද සමුච්ඡේදයට (= මුල සුත් බවට) යෙහි.
5. (සතර මාර්ගයන් සඳහා කළ යුතු ද) කරන යුලු ද වන්නෙමි.
6. මවිසින් ඔස්තඤ්ඤා වහන්සේ මෙමනි සහගත වනින් පරිවරණය (= උපස්ථානය) කරනු ලබන්නාහු ද වෙත් සි.15.....”

අධ්‍යයන

1. "තං කිං මඤ්ඤපි අග්ගිවේසසන, රූපං නිව්චං වා අනිව්චං වානි." "අනිව්චං, හො ගොතම". "යං ජනානිව්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වානි." "දුක්ඛං, හො ගොතම.".....
 - (ම.නි. - i: 552 පිට)

2. "කාසීක - වෙනසිකා දුක්ඛා වෙදනා සභාවතො ච නාමතො ච දුක්ඛතො දුක්ඛ-
 දුක්ඛනති චුච්චති."
 - (වි. ම: 372 පිට)

3. "උපෙක්ඛා වෙදනා වෙච අවසෙසා ච තෙභුමකා සඛිඛාරා උදයබ්බය - පරිපීළිතතනා
 සඛිඛාරදුක්ඛං....."
 - (වි. ම.: 372 පිට)

4. සිතින් ගන්තා සියලු ම අරමුණු පොදුවේ "ධම්මාරම්මණ" (= ධර්මාලම්බන) නම් වේ. මෙයට සියලු ම සංස්කාර ධර්මන්, නිර්වාණ ධර්මයන්, ප්‍රඥප්ති ධර්මන් අඩංගු වෙයි.

5. "සුඛා වෙදනා විපරිණාමමන දුක්ඛාසනති-හෙතුතො විපරිණාමදුක්ඛං.... "
 - (වි. ම.: 372 පිට)

6. දේශනා පාළියෙහි ඇතැම් තැනෙක, "අනිවේදදුක්ඛසඤ්ඤා" (අනිත්‍යයෙහි දුඛ සංඥාව) නමින් ද දුක්ඛානුපස්සනාව වදා නිබේ. (උද: අ. නි. -iv: 88, 272, 356 පිටු; දී. නි. - iii: 412, 426 පිටු; ස. නි. - v/i: 246 පිට)

"අනිවේද දුක්ඛසඤ්ඤාති දුක්ඛානුපස්සනාසදුණ උපපතනයඤ්ඤා.
 - (දී. අ.- ii: 757 පිට.)

"අනිවේදදුක්ඛසඤ්ඤා යනු දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයෙහි උපන් සංඥාව ය."

7. "..... දුක්ඛලක්ඛණං අභිණහයමපතිපීළනස්ස අමනසිකාරා ඉරියාපථෙහි පටිච්ඡන්තනතනා න උපට්ඨානි.... අභිණහයමපතිපීළනං මනසිකරිත්වා ඉරියාපථෙ උග්ගාවිතෙ දුක්ඛලක්ඛණං යථාවසරසතො උපට්ඨානි....."
 - (වි. ම.: 480 පිට)

"නිතර පෙළීම ගැන මෙනෙහි තොකිරීමෙන්, ඉරියාපථවලින් වැසුණු බැවින්, දුක්ඛ ලක්ඛණය තොවැටහෙයි.... නිරන්තර පීඩනය මෙනෙහි කොටැ ඉරියාපථයන් ඉඟිල වූ (අනාවරණය කළ) කල දුක් ලකුණ ඇති සැටියෙන් වැටහෙයි."

විකා විවරණය:

“..... ඉරියාපලේ උග්ඝාවිතෙති ඉරියාපලේ ලබ්භමාන දුක්ඛපට්ඨජාදකභාවෙ උග්ඝාවිතෙ. එකස්මිඤ්ඤි ඉරියාපලේ උපපන්නායා දුක්ඛයා චිනොදකං ඉරියාපථනතරං තයා පට්ඨජාදකං විය හොති. එවං සෙයාපිති. ඉරියාපථානං නං නං දුක්ඛ - පට්ඨජාදක-භාවෙ යාථාච යරසතො ඤාතෙ තෙයං දුක්ඛ - පට්ඨජාදකභාවො උග්ඝාවිතො නාම හොති, සඬ්ඛාරානං නිරන්තරං දුක්ඛාභිතුන්නායා පාකටභාවතො.....”

- (වි. වි. (බු.)-ii: 437 පිට)

“ඉරියාපලේ උග්ඝාවිතෙ යනු ඉරියාපථයෙහි ලැබෙන්නා වූ දුක්ඛ - වයන - බව ඉවත් කළ කල්හීය. එක් ඉරියාපථයෙක උපන් දුක්ඛයාගේ දුරුකිරීමක් වන අනතුරු ඉරියාපථය දුක්ඛයාගේ වැසීමක් මෙන් වෙයි. සෙසු ඉරියවු පිළිබඳවද මෙසේ ම ය. ඉරියාපථයන්ගේ ඒ ඒ දුක් වයන බව ඇති යැවියෙන් දැනගත් කල ඔවුන්ගේ ආවරණ ස්වභාවය ඉවත් කළා වෙයි. සංස්කාරයන්ගේ නිරන්තරයෙන් දුකෙන් පෙළෙන බව ප්‍රකට වන හෙයිනි.....”

8. “දුක්ඛං දුක්ඛනති ආවුසො යාරිපුත්ත, වුච්චති. කතමං නු බො ආවුසො දුක්ඛනති.”

“නියෙසා ඉමා ආවුසො දුක්ඛතා: දුක්ඛදුක්ඛතා, සඬ්ඛාරදුක්ඛතා, විපරිණාම දුක්ඛතා”

- (ය.නි. - iv: 484 පිට.)

“ඇවැත් යාරිපුත්තයෙනි, දුක්ඛ දුක්ඛයැයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්නි, දුක්ඛ කවරේද?”

“ඇවැත්නි, මේ දුක්ඛ බැව් තුනෙකි: දුඛ-දුඛ ස්වභාවය, සංස්කාර- දුඛ ස්වභාවය ය, විපරිණාම-දුඛ ස්වභාවය ය.”

මේවා සමඟ පට්ඨජන්ත දුක්ඛ, අප්පට්ඨජන්ත දුක්ඛ, පරියාය දුක්ඛ, නිප්පරියාය දුක්ඛ යනුවෙන් තවත් දුක්ඛතා සතරක් “විසුද්ධි මග්ග” යෙහි සඳහන් වෙයි. (වි. ම.: 372 පිට) ඒවා ද ප්‍රධාන ත්‍රිවිධ දුඛතාවන්හි ඇතුළත් කළ හැකිය.

9. “යයමා පන උපපන්නා සඬ්ඛාරා ධීනිං පාපුණනති, ධීනියං ජරාය කිලමනති, ජරං පතවා අවයසං භිජ්ජනති, තයමා අභිණ්ඤාසමපතිපිලනතො දුක්ඛමතො දුක්ඛචතපුතො සුඛපටිකෙඛපතො ව දුක්ඛා.....”

- (වි. ම.: 464 පිට)

“යමි හෙයකින් වනාහි උපන් සංස්කාරයෝ ධීනියට (= සිටීමට) පැමිණෙත් ද, ධීනි අවස්ථාවේදී ජරාවෙන් වෙහෙසට පත්වෙත් ද, ජරාවට පත්ව නියැකයෝ ම

බිඳෙන් ද, එහෙයින් නිතර පෙළීම නිසා ද ඉවසිය නොහැකි බව නිසා ද දුකට වස්තු වන නිසා ද සුඛ - ප්‍රතික්ෂේපය නිසා ද දුක්බයෝය.....”

(ම. අ.- ii: 93 පිට ද බලන්න.)

10 දුක් වේදනාවලින් තාවකාලිකව මිදීම පිණිස ඇතැම් යෝගාවචරයෝ ඉරියව්ව වෙනස් කරති. එසේ නැත්නම්, හිඳගෙන සිටියදී ම සිරුර තරමක් එහාට - මෙහාට කොට ඉරියව්ව ඇතුළත ඉරියව් මාරු කිරීමෙක යෙදෙති. එමඟින් දුක තේරුම් කර ගැනීමේ අවස්ථාව මත නැරඹෙයි. දුකට වේදනාව යනු හුදු සංස්කාර ධර්මයක් මිස, “මමය-මාගේය”යි ග්‍රහණය කළ යුතු දෙයක් නොවන බව අවබෝධ වූ විට, වේදනාවන්ගෙන් “මට” වන පීඩාව ගෙවී යයි. දුක්බ ස්වභාවය පමණක් දැනෙනු ඇත. තියුණු දුක් වේදනාවන් ඉවසීමෙන්, වින්ත සමාධිය වඩාත් ප්‍රබල වනු ඇත. පැය දෙකක් පමණ එක ම පර්යාකයේ නොපෙළවී භාවනා මනසිකාරයෙන් ම ගත කරන්නේ නම්, වේදනාවල පීඩාකාරී භාවය දුරු වී, ශක්තිමත් සමාධියක් ඇතිවෙයි. එවිට විදර්ශනා ප්‍රඥාව මැනවින් ක්‍රියාත්මක වනු ඇත.

11. “..... තසය පාමොජ්ජං ජායති. පමුදිතයස පිති ජායති, පිතිමනසය කායො පසයමහති, පසයඤ්ඤායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො විතතං සමාධියති.”

-(අ.නි. - iii: 32 - 34 පිටු, ආදිය)

“..... ඔහුට ප්‍රමෝදය (= නොමේරු - තරුණ ප්‍රීතිය) උපදියි. ප්‍රමුදිතයාහට ප්‍රීතිය උපදියි. ප්‍රීතිමත් සිත් ඇත්නහුගේ (නාම හා රූප) කය සංසිද්දෙයි. සන්සිදුනු කයැත්තේ සුව විඳියි. සුවැත්තහුගේ සිත සමාධිමත් වෙයි. (= නැත්පත් වෙයි)”

සමථයෙන් හෝ විපස්සනාවෙන් හෝ වින්ත සමාධිය ඇතිවන්නේ මේ අයුරින් ය.

12. “ඉධ භික්ඛවෙ ඵකවෙවා පුග්ගලො සබ්බසංඛාරෙසු දුක්ඛානුපයසී විහරති, දුක්ඛසඤ්ඤා දුක්ඛපට්ඨංවෙදී, සතතං සමීතං අබ්බොතිණණං වෙතසා අධිමුච්චමානො පඤ්ඤාය පරියොගාහමානො....”

-(අ.නි. -iv: 298 පිට)

අටුවා විවරණය:

“සතතනති සබ්බකාලං.සමීතනති යථා පුරිමචිනෙන පච්ඡිමචිතතං සමීතං සමුපගතං සටිතං හොති, එවං.අබ්බොතිණණනති නිරන්තරෙන අඤ්ඤාන වෙතසා අසමමීයසං. වෙතසා අධිමුච්චමානොති විනෙතන සනතිට්ඨාපයමානො. පඤ්ඤාය පරියොගාහමානොති විපසයනාඤ්ඤෙන අනුපට්ඨමානො..... ”

-(අ. අ. -ii: 699-700 පිටු)

13. සන්තිස් බෝධිපාක්ෂික ධර්ම මණ්ඩලයට අයත්වන ඉද්ධිපාද (= සාර්ථකත්වයේ පදනම්) සතරෙකි. ඒවා නම්, ඡන්ද (= නොකඩවා භාවනාව ගෙනයාමට ඇති දැඩි ඕනෑකම), වින්ත (= නිරන්තරයෙන් භාවනාවට ම නැඹුරු වූ සිත), විරිය (= අතරමඟ කඩා නොවැටෙන සේ භාවනාව ඔසවාගෙන සිටීම) හා විමංසා (= නිරතුරු ක්‍රියාත්මක

වෙන විදසුන් නුවණ) ය. මේවා ඉද්ධිපාද වෙන්වෙන් භාවනාව ආරම්භයේ සිට අවසානය දක්වා නොකැඩී (= බාධකවලට යටපත් නොවෙමින්) පවත්වාගෙන යාමෙනි. භාවනාව සමාද්ධිමත් වන්නේ ඉද්ධිපාද තත්වය සම්පූර්ණ වීමෙනි. එක් ඉද්ධිපාදයක් හෝ සවිමත්ව ඇතිකර ගත්තේ නම් සෙසු ඉද්ධිපාදයන් ද ඒ සමඟ ම වැඩී අපේක්ෂිත ප්‍රතිඵල ගෙන දෙනු ඇත.

14. “දුකෙක භික්ඛවෙ සුඛතති සඤ්ඤා - විපලායො, විතත - විපලායො, දිට්ඨි - විපලායො.....”

-(අ. නි. -ii: 100 පිට; ප. ම. - i: 506 පිට)

“මහණෙනි, දුකයෙහි (= පඤ්චස්කන්ධයෙහි) සුඛ යයි සඤ්ඤා විපල්ලාසය (වෙයි); විතත විපර්යාසය (වෙයි); දුෂ්ඨි විපර්යාසය (වෙයි.).....”

මෙහි දිට්ඨි විපල්ලාසය යෝවන් මහින් ද (ප.ම. - i: 508 පිට) සඤ්ඤා සහ විතත විපලාස රහත් මහින්ද සමුඵ්චේද වශයෙන් ප්‍රභාණය කෙරේ. (ප. අ.: 409 පිට; වි. ම.: 514 පිට)

15. “ඡ භික්ඛවෙ ආනිසංසෙ සමපයසමානෙන අලමෙව භික්ඛුනා සබ්බසඬ්ඛිරෙසු අනොධිං කරිණා දුක්ඛසඤ්ඤං උපට්ඨාපෙතුං. කතමෙ ඡ: සබ්බසඬ්ඛිරෙසු ච මෙ නිබ්බිදසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා භවියන්ති, සෙය්‍යථාපි උකඛිතතාසිකෙ වධකෙ. සබ්බලොකා ච මෙ මනො චුට්ඨභියන්ති. නිබ්බානෙ ච සන්නද්ධසාචී භවියන්ති. අනුසයා ච මෙ සමුග්ගානං ගච්ඡන්ති. කිට්ඨකාරී ච භවියන්ති. සඤ්ඤා ච මෙ පරිච්ඡේදනා භවියන්ති මෙතොවතායාති.”

-(අ. නි. -iv: 256 පිට)

අටුවා විවරණය:

“මෙතොවතායාති මෙතොයුතතාය. පාරිචරියාය. සතභි සෙබ්බා තථාගතං මෙතොවතා පරිචරන්ති. ඛිණාසවො පරිච්ඡේදනපුට්ඨකො.”

-(අ. අ. -ii: 695 පිට)

“මෙතොවතාය යනු මෙමන්ත්‍රියෙන් යුක්ත පරිචරණයෙන් ය. සත් සේඛයෝ (= යෝනාපන්න, සකදාගාමී, අනාගාමී යන තුන් මහ - තුන් ඵල වලට පත් ආයථ්යෝ සදෙන සහ අරහත්ත මහට පත් ආර්යයා) තථාගතයන් වහන්සේ මෙන් වනින් පරිචරණය කරති. (අරහත්ත ඵලය ද ලත්) ඛිණාසවයන් වහන්සේ ශාස්තෘ පරිචරණය (අවසන්) කළාහු වෙති.”

අනන්තානුපස්සනාව

[3] “අනන්තානුපස්සනා භාවෙනො අනන්තසංඝං පජ්ඣති.”
“අනන්තානුපස්සනාව වඩන්තා අන්ත සංඝස්ස ව දුරු කරයි.”

අනන්ත (= අනාත්ම) යන පදයෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ ආත්ම - යත්ව - පුද්ගල වශයෙන් ගත හැකි, නිත්‍ය සාරයක් හෙවත් තම වයසෙහි පවත්වන බලවේගයක් නැති බවය. එහෙත් අදහස් හුවමාරු කිරීමේ පහසුව පිණිස, ආත්ම, යත්ව, පුද්ගල වශයෙන් ව්‍යවහාර කිරීමට අපට සිදුවෙයි. පුද්ගල පරමාර්ථයෙන් කෙරෙන මේ ව්‍යවහාර සියල්ල ම හුදෙක් ලෝක සම්මුති පමණකි. පරමාර්ථ වශයෙන් ඒවායේ සත්‍යතාවක් නැත. ආත්ත එය වුවත්, අනාදිමත් කාලයක සිට බොහෝ දෙනෙකුත් “සත්‍ය වශයෙන් ආත්මයක් ඇත; යත්වයක් සිටියි; පුද්ගලයෙක් වෙයි” යනුවෙන් ආත්ම සංඥාව (= අන්ත සංඝස්සව) දුෂ්ටයක් කරගත්තේ, ආත්ත නොදැනීම (= අවිජ්ජාව) නිසාය. ආත්ම සංඥාව පුද්ගල සන්තානයෙහි නහවුරු වන අන්දම විමසා බැලීම පිණිස, සංයුක්ත නිකායේ “යවකලාපි සුත්තය” පිළිබඳව අවධානය යොමු කරමු.

සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ දේශනාවේදී අතින් සිදුවීමක් තුළින් උපමාවක් මතුකොට දක්වති. දෙව - අසුර යුදයෙන් ජයගත් දෙවියෝ අසුර රජු වන චේපචින්ති අසුරිඳුන් පස් තැනකින් බැඳ දෙවරජු වන ශක්‍රයා හමුවට ගෙන එති. මේ චේපචින්ති බන්ධනයේ ස්වභාවය මිළහට විස්තර වෙයි. “දෙවියෝ ධාර්මිකයහ; අසුරයෝ අධාර්මිකයහ; මම දැන් මෙහිදී ම දෙව පුරයට යමි” යි යම් විටෙක චේපචින්ති අසුරිඳු සිතන්නේ නම්, ඔහුගේ බැඳුම ලිහී දිව්‍යමය පඤ්චකාම සම්පන්නියෙන් ද යුක්ත වන්නේය. ඉදින් “අසුරයෝ ධාර්මිකයහ; දෙවියෝ අධාර්මිකය හ; දැන් මම එහි ම අසුරපුරයට ම යන්නෙමි” යි සිතන්නේ නම්, දෙව පස්කම් යැපයෙන් තොර වී පඤ්ච බන්ධනයෙන් බැඳෙන්නේය. සිතන ආකාරය අනුව බන්ධනගතවීම හෝ බන්ධන මුක්තවීම හෝ වන මේ සුක්ෂම දිව්‍යමය බන්ධනය අරභයා බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ වදාරති:

“..... මහණෙනි, චේපචින්ති බන්ධනය මෙසේ සියුම් ය. මාර බන්ධනය මීට වඩා සියුම් ය. මඤ්ඤා කරන්නා (= තණ්හා-දිව්ධි-මාන වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධයන් පිළිබඳව හභින්නා) මහණෙනි, (කෙලෙස්) මාරයා විසින් බඳිනු ලද්දේ වෙයි. මඤ්ඤා නොකරන්නා පාපියාගෙන් (= කෙලෙස් මරුගෙන්) මිදුණේ වෙයි. මහණෙනි, ‘වෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. (= මඤ්ඤා කරන ලද්දෙකි.) ‘මෙය මම වෙමි’ යනු මඤ්ඤිතයෙකි. (= විපරිභ හැභීමෙකි.) ‘වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. (= කල්පිතයෙකි) ‘නොවන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘රු ඇත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි, ‘රු නැත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘සඤ්ඤ ඇත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘සඤ්ඤ නැත්තෙක් වන්නෙමි’ යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. ‘සඤ්ඤ ඇත්තේ ද නැත්තෙක්, සඤ්ඤ නැත්තේ ද නැත්තෙක් වන්නෙමි, යන මෙය මඤ්ඤිතයෙකි. මහණෙනි, මඤ්ඤිතය රෝගයෙකි. මඤ්ඤිතය ගටුවෙකි. මඤ්ඤිතය හුලෙකි. එහෙයින් මහණෙනි, ‘මඤ්ඤානාවෙන් තොර සිතින් වයන්නෙමු’ යි

මෙසේ නොප විසින් හික්මිය යුත්තේය. මහණෙනි, 'වෙමී' යන මෙය කම්පිතයෙකි,..... 'වෙමී' යන මෙය චලිතයෙකි,..... 'වෙමී' යන මෙය පපඤ්චිතයෙකි. (= පපඤ්ච ක්‍රියාවේ ඵලයෙකි)² ..... 'වෙමී' යන මෙය මානගතයෙකි. (= මානයෙකි)....."³

මෙම දේශනාව තේරුම් කර ගැනීම පිණිස, මඤ්ඤනාව සිදුවන්නේ කෙසේදැයි පළමුව සලකා බලමු.

අවිජ්ජාව (= ඇත්ත නොදන්නා බව), තණ්හාව (= ඇලෙන-පනන-ආස්වාදනය කරන - අයිති කරගන්නා - ගතිය), මානය (= "මම" යන මිණුම් දණ්ඩ යොදන බව) හා දිට්ඨිය (= විපරිත දැකීමක් සත්‍යයෙකි යි කඳින් ගන්නා ස්වභාවය) යන මේ බලවත් කෙලෙස් පුහුණත් සන්තානයෙහි අනුශය වශයෙන් යටපත්ව තිබේ.⁴ ඇස, කන, නැගැය, දිව, කය, මනස යන සදෙරිත් (හෙවත් ආධ්‍යාත්මික ආයතන හයෙන්) අරමුණු ගන්නා විට සතිය හා යෝනියො මනසිකාරය නොයෙදුණේ නම්, මේ කෙලෙස් අනුසය මතු වී ක්‍රියාත්මක වෙයි.⁵

අයත් රූපත් නියා වක්ඛු-විඤ්ඤණය (= දකින සිත) උපදියි. මේ ධර්ම තුනෙහි එක්වීම එස්සය යි. එස්සය නියා විදීම (= වේදනාව) ඇතිවෙයි. යමක් විදියි ද එය හඳුනාගැනීම වෙයි. (ඇස මෙන් ම අනිකුත් දෙරටු හෙවත් ඉදුරන් පහ මඟින් අරමුණු ගැනීමේදී ද මේ ක්‍රියාවලිය සිදුවෙයි.)⁶ ඉතා ශීඝ්‍රයෙන් සිදුවන මේ ක්‍රියා පද්ධතිය තේරුම් නොගැනීම (= අවිජ්ජාව) නියා අභාවිත සිතක් ඇත්තා මේ හඳුනාගැනීම කරන්නේ සංසාර පුරුද්දට අනුව විපල්ලාස ආකාරයෙනි. සත්‍ය වශයෙන් අනිත්‍ය වූ අයුත වූ දුක් වූ අනාත්ම වූ සංස්කාරයන් නිත්‍ය-සුභ-සුඛ-ආත්ම ලෙසින් විපරීතව හඳුනාගැනීම හේතුවෙන්, තණ්හා, දිට්ඨි, මාන යන කෙලෙස් ක්‍රියාත්මක වෙයි. ඒ අනුව අරමුණු පිළිබඳ යථා ස්වභාවය යටපත් කරමින්, නැති ගුණ ආරෝපණය කරමින්, සම්මුති ආකාරයට නාවමින්, වැරදි හැඟීම්-තර්ක-කල්පිත පහළ කෙරෙයි. මෙය මඤ්ඤනාව නමින් හැඳින්වෙයි.⁷ ආත්ම සංඥාව තහවුරු වන පරිද්දෙන් මඤ්ඤනාව ක්‍රියාවත් (= ක්‍රියාත්මක) වෙන ප්‍රධාන අවස්ථා තුනක් ඉහත දක්වූ බුද්ධ දේශනාව අනුව පැහැදිලි කර ගත හැකිය.

1. "වෙමී" (= "අසමී") මඤ්ඤිතය

සදෙරිත් එකකට ඉදිරිපත් වූ අරමුණ පිළිබඳ ඇතිවන වේදනාව ආස්වාදනය කරමින්, විපරිත සඤ්ඤාව අනුව තණ්හා මඤ්ඤනාව උපදියි. ඊට අනුකූල වෙමින්, විපරිත සඤ්ඤාව මුල්කොට ජනිතවන සදෙස් විතර්ක පදනම් කොටගෙන මානය මතු වීමෙන්, අරමුණ "මම"/ "මම-සතු" හෝ "අනිකෙක්"/ "අනිකෙකු-සතු" හෝ යනුවෙන් මඤ්ඤනා කෙරෙයි. ඉදින් "අනිකෙක්" හෝ "අනිකෙකුගේ" යයි තීරණය වුවහොත්, "මම" ට සාපේක්ෂව අරමුණ උසස් ය හෝ සමාන ය හෝ පහත් ය හෝ යනුවෙන් වැඩිදුරටත් මැනීමක් වන්නේය. මූලික සඤ්ඤා විපල්ලාසයට අනුගත වෙමින් දිට්ඨිය ක්‍රියාත්මක වීමෙන්, එම විපරිත සඤ්ඤාව මෙන්ම මාන මඤ්ඤනාවෙන් එළඹී නිගමනය ද සත්‍ය වශයෙන් දැඩිව මඤ්ඤනා කෙරෙයි. නැවත නැවත මතු වෙන තණ්හා මඤ්ඤනාවෙන්, අරමුණ පිළිබඳව "මම" කල්පිතය ඇසුරින් ගොඩනැගුණු මාන-දිට්ඨි මඤ්ඤිතයන් (= හැඟීම්) ආස්වාදනය කෙරෙයි; ප්‍රාර්ථනා කෙරෙයි; ඇතුළට බැසගෙන සිටියි. අරමුණ "මාගේ" යැයි අයත් කර ගැනීමට, දිගට තබා ගැනීමට මඤ්ඤනා කෙරෙයි.⁸ විවිධ ආකාරයෙන් එකිනෙකට ප්‍රත්‍යය විය හැකි මේ මඤ්ඤනාවන්ගේ සාමූහික ප්‍රතිඵලය නම්, "මම වෙමී" (= "අසමී") යන මඤ්ඤිතය (= කල්පිතය) සිතෙහි තහවුරුවීම යි.⁹

අවිජ්ජාවෙන් වැසුණු චිත්ත සන්තානයෙක සඳෙරින් අරමුණු ගන්නා හැමවිටෙක ම තණ්හා-දිට්ඨි-මාන යන මඤ්ඤානා අතුරින් එකක් හෝ ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය ගැන සලකා බලන විට, “මම වෙමි” යන කල්පිතය කෙතරම් ප්‍රබල ලෙස ඒ චිත්ත සන්තානයේ කාවැදී ඇත් ද යන්න පැහැදිලි වනු ඇත. එබැවින් දකින-අයන-ගඳ පුවඳ විඳින-රස විඳින-පහස විඳින- සිතන-හඳුනා ගන්න - වේදනා විඳින - ශරීරය ක්‍රියාත්මක කරන- සිත කය පාලනය කරන, කිසියම් ස්ථිරයාර “මම” කෙනෙකු වෙතැයි දැඩි විශ්වාසයක් සිතෙහි මුල්බැස ගනියි. මේ “මම” බාහිර ලෝකයෙන් වෙන්වුණු ස්වෛරී-ස්වාධීන ඒකත්වයක් ලෙසින් මඤ්ඤානා කෙරෙයි. ඒ “මම” කෙරෙහි දැඩි ඇලීමක්, “මම” පවත්වා ගැනීම හා ආරක්ෂා කර ගැනීම පිණිස මහත් උනන්දුවක්, “මම” පිතවීමට බලවත් කැමැත්තක් හට ගනියි. “මගේ” යයි විවිධාකාර, සිත් ඇති භා-නැති වස්තූන් පමණක් නොව, මන, දෂ්ටි, සංකල්ප ආදිය ද රැස්කර තබා ගැනීමට, වැඩි දියුණු කිරීමට නන් අයුරින් වෙහෙසෙයි. පෞද්ගලික වශයෙන් මෙන් ම සාමූහික වශයෙන් ද, ලෝකයා තුළ බලපවත්වන සියලු ප්‍රශ්න-අසහන-භේද-ආරවුල් ආදියෙහි මුල මේ “මම”- “මගේ” යන කල්පිත යැයි කිව හැකිය.

“මම-වෙමි” යනු පෞද්ගල පඤ්චස්කන්ධය ම ඇසුරු කොටගෙන උපන් විපරිත හැනීමකි.¹⁰ මෙය ආත්ම දෂ්ටිය පිළිබඳ මූලික අවස්ථාව ලෙස හැඳින්විය හැකිය.¹¹

2. “මෙය මම වෙමි” (= “අයමහමසමි”) මඤ්ඤිතය

“මම-වෙමි” (= “අයමි”) යන ප්‍රාථමික මඤ්ඤිතයෙහි තදින් ඇලී එය ආස්වාදනය කරන දහම නොදත් පුහුදුන් තෙමේ “මම” යන අවිනිශ්චිත කල්පිතය වඩාත් තහවුරු කරගැනීමට උත්සුක වෙයි. එය තම අත්දැකීමට ගොදුරුවන ගුණවලින් හෙබි “ආත්මයක්” ලෙසින් හභිමින් ඊට නිශ්චිත ස්වරූපයක් මවා දෙයි.¹² ආධ්‍යාත්මික හෝ බාහිර හෝ රූප කොටසක් ගෙන “මෙය මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් රූප ස්කන්ධය ද, “විඳින්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් වේදනා ස්කන්ධය ද, “හඳුනාගන්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් සංඥ ස්කන්ධය ද, “ශරීරය ක්‍රියා කරන්නේ, කර්ම රැස්කරන්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි ” යනාදී වශයෙන් සංස්කාර ස්කන්ධය ද “දැනගන්නේ මම ය, (මගේ) ආත්මය යි” යනුවෙන් විඥන ස්කන්ධය ද මඤ්ඤානා කරමින්, “මෙය මම වෙමි” (= “අයං අහං අයමි”) යන මඤ්ඤිත දිට්ඨිය ස්ථාවර කර ගනියි.¹³ මෙහිදී “හෙතෙම (= එය) මගේ ආත්මය යි” (“එයො මේ අතතා”)දිට්ඨි මඤ්ඤානාවට අනුකූලව, “හෙතෙම මම වෙමි” (= “එයො හමසමි”) යන මාන මඤ්ඤානාව ද, “එය මාගේ ය” (= “එතං මම”) යන තණ්හා මඤ්ඤානාව ද ක්‍රියා කරයි.¹⁴

ආත්මයැ යි මෙසේ හභින්නේ, දැනුවත්ව හෝ නොදැනුවත්ව හෝ, පඤ්චස්කන්ධයට ම අයත්වන කිසියම් කොටසකි; එසේ නැත්නම් මුළු පඤ්චස්කන්ධය මැයි¹⁵. එක් එක් ස්කන්ධය සම්බන්ධ කොටගෙන සතර ආකාරයක් අතුරින් කවරාකාරයකින් හෝ ඇතිවිය හැකි මේ ආත්ම දෂ්ටිය “යක්කාය දිට්ඨිය” නමින් හඳුන්වනු ලැබේ.¹⁶ මෙය පදනම් කොට ගෙන, ආත්ම සංකල්පය තහවුරු කරන අනෙකවිධ ආගමික හා දර්ශනික විශ්වාසයන්හි දැඩි ලෙස එල්බගැනීම වන්නේය.¹⁷

3. අනාගතය පිළිබඳ මඤ්ඤිත

“මෙය මම වෙමි” යි පරිකල්පනය කරන ලද (= මඤ්ඤිත) ආත්මය, අග්‍රාතවත් පාඨග්ජනයාහට අස්ථිර-අවිනිශ්චිත-තේරුමගත නොගැති ලෝකයක් තුළ (මායාකාරී) ආරක්ෂිත හැඟීමක්, (කල්පිත) ස්ථාවරත්වයක් ගෙන දෙයි.¹⁸ එහෙයින් හෙතෙම ආත්ම හැඟීම තවදුරටත් ආශාවෙන් වැළඳගනිමින්, තම වැටහීමට අනුව ආත්මයේ අනාගතය හා ස්වභාවය ගැන විවිධාකාරයෙන් මඤ්ඤනා කරයි.¹⁹ ඉදින් “මාගේ ආත්මය යදකාලික ය; මරණින් මතු නිත්‍යාකාරයෙන් වන්නෙමි” (= “භවියාං”) යි යන කල්පිතය තදින් ගත්තේ නම්, ශාශ්වත (= භව) දුෂ්චියට වැටෙයි.²⁰ යදකාලික ආත්මයේ ස්වභාවය පිළිබඳව තවදුරටත් භවිමින්, “රු ඇත්තෙක් වන්නෙමි” (= “රුපී භවියාං”), “රු නැත්තෙක් වන්නෙමි” (= “අරුපී භවියාං”), “සංඥ ඇත්තෙක් වන්නෙමි” (= “සංඤ්ඤී භවියාං”), “සංඥ නැත්තෙක් වන්නෙමි.” (= “අසංඤ්ඤී භවියාං”), “සංඥ ඇත්තේ ද නැත්තෙක් සංඥ නැත්තේ ද නැත්තෙක් වන්නෙමි” (= “නෙවසංඤ්ඤිතාසංඤ්ඤී භවියාං”) යනාදී මඤ්ඤිත ද ඇති කර ගනියි.²¹ (තේවසංඤ්ඤිතාසංඤ්ඤී වන්නේ සංඥව ඇති - නැති තරමට සියුම් වූ විටය.

ඉදින් “මාගේ ආත්මය මරණයෙන් විනාශ වන්නේය; මතු නොවන්නෙමි” (= “න භවියාං”) යන මඤ්ඤිතය ඇතිකර ගත්තේ නම්, උච්ඡේද (= විභව) දුෂ්චියට පිවිසීම වෙයි.²² මෙසේ “ආත්මයක් ඇතැ”යි පැනවීම හේතුකොට ගෙන, “ආත්මය මතු පවතින්නේ” යැ යි ශාශ්වත දෘෂ්චිය හෝ “ආත්මය මතු නොවන්නේය යි” උච්ඡේද දුෂ්චිය හෝ දැඩිව ගැනීමෙන් ආත්ම සංඥව තහවුරු වෙයි.²³

“මම” හෝ “ආත්මය” පිළිබඳ පඤ්ඤාත්ති (= පැනවීම = ප්‍රඥප්ති) සියල්ල ම හුදෙක් මඤ්ඤනා මාත්‍රයන් (= අවිජ්ජාවෙන් රුකුල් ලද, තණ්හා-මාන-දීට්ඨි යන කෙලෙසුන්ගේ ක්‍රියාකාරකම්) පමණක් බව මේ (“යවකලාපී”) දේශනාව මඟින් පෙන්නුම් බුදුරජාණන්වහන්සේ, මේ මඤ්ඤිතයන් (= කල්පිතයන්) මාර බන්ධන - රෝග-ගුණ-නුල් ලෙසින් සලකා තම සිත මඤ්ඤනාවෙන් තොරව පවත්වා ගැනීම පිණිස භික්ෂුීය යුතු යැයි අනුශාසනා කොට වදලේ, ආත්ම දුෂ්චියේ හිස් බව ද²⁴ ආදීතවය ද මූල කාරණය ද²⁵ ඉන් මිදීමේ මඟ ද විදහා දක්වමිනි.²⁶

ආගමික ඇදහීමක් වශයෙන් තදින් ගත් ආත්ම දුෂ්චියක් නැති අයට වුව ද “මම” හැඟීම (= “අස්මි” මඤ්ඤිතය) දැඩි ව බල පැවැත්වීම නිසා අනාත්මතාව වටහා ගැනීම අසීරු වන බව පෙනෙයි. භාජනයක් හෝ වෙන යම් දෙයක් හෝ කැවුණු - බිඳුණු විට “අතේ අතිව්වා!” යයි කියමින් සිත සනසා ගන්නා බොද්ධයෝ සිටිති. අවමභුල්වලදී “සබ්බෙ සබ්බාරා අතිව්වා” (“සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයෝ ය”) යනාදී අතිව්වතාව ප්‍රකට කෙරෙන බණපද සුලබ ලෙසින් අසන්නට-දකින්නට ලැබෙයි. ඇඟපතේ ලෙඩක් හටගත් විටෙක, හිතේ යෝකයක් ඇතිවූණු විටෙක, “අතේ දුකයි!” යනුවෙන් හිතන්නෝ - කියන්නෝ වෙති. විපතකදී, පෙරළියකදී “අතිව්වා දුක්බො!” යයි කියන්නෝ ද සිටිති. එහෙත් කවර අවස්ථාවකදී හෝ “අහෝ, අනාත්මයි!” කියන්නෝ දුලබ වෙති!

විමසුම් ඇසින් ජීවිතය දෙස බලන්නොකුට අනාත්ම ලක්ෂණය (= ආත්මයකින් තොර බව) ගැන එක්තරා වැටහීමක් ඇතිකර ගැනීම අපහසු නොවේ. හැමදම නිරෝගීව සිටීමට, තරුණව සිටීමට, සැප විඳීමට, ජීවත්වීමට අපි කැමති වමු. ලෙඩවීමට, මහලුවීමට, දුක්

විදීමට, මරණයට අපි කැමති නොවමු. එහෙත් අපි ලෙඩ වමු; මහලු වමු; දුකට පත්වමු; මැරෙන්නෙමු. මින් පෙන්නුම් කෙරෙන්නේ, අපේ ජීවිතය පාලනය කරන, අපේ හිත - කය කෙරෙහි අධිපතිභාවයක් දරන ආත්මයක් නැති බව නොවේද? දැඩි ලෙස රෝගාතුර වූ අවස්ථාවක් හෝ බොහෝ වයස්ගත වූ අවස්ථාවක් හෝ ගැන හිතා බලන්න. එවිට තමාගේ අත-පය තමාට ම වාරු නැත. ඇස් -කන්-නැහැයාදී ඉදුරන් ද තමාට ඕනෑ විදියට ක්‍රියා කරන්නේ නැත. බොහෝ විට හිත ද පාලනය කරගත නොහැකිය. ඉදින් අපේ හිත-කය වයසෙහි පවත්වන “මම” කෙනෙකු වේ නම්, මෙසේ සිදුවේද?

පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ අනන්ත ලක්ෂණය තේරුම් ගැනීමට මේ කරුණු හතර ද උපකාරවත් වනු ඇත.

1. නිවාසී (= ඇතුළත වාසය කරන්නා), කාරක (= කරවන්නා), වේදක (= විඳින්නා හෝ දැන ගන්නා) හා අධිවිධායක (= ඇතුළත පිහිටා සිටින්නා) යන මේ පුද්ගල තත්වයන් පඤ්චස්කන්ධයන් තුළ නැති හෙයින්, එයින් ශුන්‍ය බව.
2. පඤ්චස්කන්ධයන්ට ස්වෘතී වූ කිසිවෙකු නැති බැවින්, අස්වාමික බව.
3. පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ විපරිණාමය පිළිබඳ ව්‍යවත්ති (= වයසෙහි හෙවත් යටතෙහි පවත්වන) භාවයක් හෝ ඊශ්වර (= අධිපති) භාවයක් හෝ නැති බව.
4. ආත්ම ස්වභාවය ප්‍රතික්ෂේපය හෙවත් පරපරිකල්පිත (= අන්‍ය ලබ්ධිකයන් විසින් සිතා ගන්නා ලද) ආත්මයක් නැති බව.²⁷

විදර්ශනාවේදී අනාත්ම ලක්ෂණය මතු වෙන ආකාරය ගැන දැන් සලකා බලමු. චිත්ත විසුද්ධිය සම්පූර්ණ කරගත් යෝගාවචරයාගේ සිත සන්සුන් ය. සති - සම්පජ්ඣාදිය මැනවින් යෙදීමට හැකිවන පරිද්දෙන් කර්මණය ය. (= ක්‍රියාවට යුද්ධ ය.) මේ යෝගාවචරයා උදරයේ පිම්බීම - හැකිළීම මුල කර්මස්ථානය වශයෙන් ගත්තේ යැයි සිතමු. හෙතෙම සමාහිත සිතින් උදර වලනය අරමුණු කරයි. එහි වලනය වන ස්වභාවය අනුව වායෝ ධාතුව හොඳින් ප්‍රකට කර ගනියි. ඇතැම් විට උණුසුම් පැයවන ස්වභාවයක් (= තේජෝ ධාතුව) එතුළින් ඔහුට දැනෙයි. තද, ආධාරවන ස්වභාවයක් (= පඨවි ධාතුව) ද කැටිකරන, වැගිරෙන ස්වභාවයක් (= ආපො ධාතුව) ද වැටහෙයි.²⁸ මේ එක එකක් අරමුණු කෙරෙන, දැනගන්නා වූ ස්වභාවයක් (= විඤ්ඤාණය) ද, මේ දැනගන්නා ස්වභාවය හා අරමුණු හමුකිරීම් වශයෙන් පවත්නා වූ ස්වභාවයක් (= එස්සය) ද අරමුණු රසය විඳින්නා වූ ස්වභාවයක් (= වේදනාව) ද අරමුණු හඳුනාගන්නා වූ ස්වභාවයක් (= සඤ්ඤාව) ද මේ එක් එක් ක්‍රියාව සඳහා මෙහෙයවන ස්වභාවයක් (= චේතනාව) ද, අරමුණට යොමු කෙරෙන ස්වභාවයක් (= මනසිකාරය) ද, ඇති බව හෙතෙම තේරුම් ගනියි. මෙසේ ඒ ඒ සංස්කාර ධර්මයන් යථා ස්වභාවයෙන් වැටහෙද්දී, අරමුණු දත හැකි ස්වභාවයන් (= එස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤාණ ආදී සාරම්මණ හෙවත් නාම ධර්ම) හා අරමුණු දත නොහැකි ස්වභාවයන් (= පඨවි, ආපො, තේජො, වායෝ ආදී අනාරම්මණ හෙවත් රූප ධර්ම) වශයෙන් ඒවා දෙ-කොටසක් වන බව පැහැදිලි කර ගනියි. තව දුරටත් නාම ධර්මයන් විඤ්ඤාණ-වේදනා-සඤ්ඤා-සඨ්ඨාර (= චේතනාව ප්‍රධාන කොටගත් ඉතිරි නාම ධර්ම) වශයෙන් වර්ගීකරණය කොට, රූපයන් හා එකතු කොට පඤ්චස්කන්ධයන් ලෙස තේරුම්

කර ගැනීමට ද හැකිවනු ඇත. යෑම මොහොතක ම මේ පක්‍ෂවස්කන්ධයන් එකිනෙකට සම්බන්ධව පවතින අන්දම ද අවබෝධ වෙනු ඇත.²⁹

මේ නාම-රූප පරිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාව හොඳින් ක්‍රියාත්මක වන විට, යෝගාවචරයාගේ සිත සම්මුතියෙන් ඉවත්ව, පරමාර්ථ ස්වභාවයෙහි ම පිහිටයි. මූල කර්මස්ථානයෙන් බාහිරව වුව ද, සඳරට ම ලැබෙන අරමුණු හුදෙක් නාම රූප ධර්ම මාත්‍රයන් බව දකියි. අවිජ්ජාව (තදඬුගව) යටපත් වී යෝනියො මනසිකාරය යෙදෙන බැවින්, නාම-රූපයන් පිළිබඳ විපරිත සක්‍ෂ්‍ය ඇතිවන්නේ නැත. එහෙයින් මක්‍ෂ්‍යනා ක්‍රියාවන් වී ආත්ම කල්පිත තහවුරු වන්නේ ද නැත. කිසිවක් “මමය”, “මාගේය” සි ගතහැකි - ගතයුතු දේ නොවන බව යෝගාවචරයා තෙමේ ම ප්‍රතිවේධ කරයි. නාම-රූපයන් මිය “මම” හෝ ආත්මයක් හෝ සත්වයකු හෝ නොදකියි. කරන්නකු, විඳින්නකු, සිතන්නකු, හැඳිනගන්නකු, ඇතුළත පිහිටා සිටින්නකු නැති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මෙතෙක් සිතේ දැඩිව සටහන්ව තිබූ ආත්ම සංඥාව දියවී යන්නට වෙයි. අනාත්ම ස්වභාවය මතු වෙයි. “සැබවින් ම පවතින්නේ නාමරූපයන් පමණෙකි. ආත්මයක්, සත්වයෙක්, පුද්ගලයෙක්, ‘මමෙක්’ නැත” යන නිවැරදි දැකීම තහවුරු වී, දිවයි විසුද්ධිය සපිරෙයි.

සති-සම්පජ්ඣය හා සමාධිය තවදුරටත් තියුණුවීමෙන්, ඒ ඒ නාමරූපයන් ඒවාට අනුරූප හේතූන් ඇති නියා පහළවන බව යෝගාවචරයා ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. අවිජ්ජාව, තණ්හාව, කර්මය, ආහාර, සිත, යාතුව (= තේජෝ ධාතුව) යන හේතු-ප්‍රත්‍යයන් නියා රූප ඇතිවන බව දකියි. නාම ධර්මයන්ගේ ඇතිවීමට ද හේතු ව්‍යවස්ථා කරයි. විවිධාකාරයෙන් පවිච්ච සමුප්පාදය අවබෝධ කරයි. හේතු-ඵල වශයෙන් නාම රූප සන්තනියක් ම නිරන්තරයෙන් පවතින බව ප්‍රතිවේධ කරයි. වර්තමාන ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානය අනුව, අතීතයේදීත් හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවෙන් යුක්ත නාමරූප පරම්පරාවක් ම පැවතී බව තීරණය කරයි. අනාගතයේදීත් ඒ අයුරින් ම වන බව තේරුම් ගනියි. “ලෝකය මවන්නෙක්, පවත්වන්නෙක්, විනාශ කරන්නෙක් නැත. හේතු රහිතව ලෝකය හටගන්නේ ද නැත. අහේතුකව උපන් හෝ පවතින හෝ කවර අන්දමක ආත්මීය බලවේගයක් නැත. ස්වභාව ධර්ම මාත්‍රයේ ම හේතු-ඵල වශයෙන් පවතින” යනාදී ලෙසින් වැටහීම් පහළ වෙයි. පවිච්ච සමුප්පාදය නොදැනීමෙන් හටගන්නා සියලු ආත්ම කල්පිතයන් හිරු දුටු පිණි මෙන් වියළවමින් අනාත්ම සංඥාව ම සිතෙහි එළඹ සිටියි. “මම” යනුවෙන් නිත්‍ය පුද්ගලයකු තුන් කල්හි ම නොලැබෙන බවත් හුදෙක් හේතු-ඵල ධර්ම සන්තානයක් ම පවතින බවත් පසක් කිරීමෙන්, “මම අතීතයෙහි වූයෙමි ද? වර්තමානයෙහි වෙමි ද? අනාගතයෙහි වන්නෙමි ද?” යනාදී තුන්කාලය ම පදනම් කරගත් සියලු සැකයන් මෙහිදී ප්‍රභාණය වන බැවින් මේ අවස්ථාව “කඩබාවිතරණ විසුද්ධිය” නමින් හැඳින්වෙයි.

තමාට අරමුණු වන තාක් නාම - රූපයන් හේතු-ඵල වශයෙන් පවත්නා අන්දම සම්මයනය කරන යෝගාවචරයාගේ සිහි-නුවණ තවත් දියුණුවීමෙන් ඒ ඒ නාමරූප සමුභයන්ගේ ඇතිවීම්-නැතිවීම් සැකෙවින් දකින්නේය. “අතීත රූප අතීතයේදී ම නිරුද්ධ විය; වර්තමානයට ආවේ නැත. එනිසා අතීත රූප අනිච්ච ය. වර්තමාන රූප වර්තමානයේදී ම ක්ෂය වෙයි. අනාගතයට යන්නේ නැත. එහෙයින් වර්තමාන රූප අනිත්‍ය ය. අනාගත රූප අනාගතයේදී ම නැතිවන්නේය. එබැවින් ඒවාද අනිත්‍ය ය. මාගේ පක්‍ෂවස්කන්ධයට සම්බන්ධ (= අප්කිත්තික) රූප අභ්‍යන්තර වශයෙන් ම ගෙවී යන්නේය. එනිසා අනිත්‍යය. ඉන් බාහිර රූප බාහිරයේදී ම ගෙවී යන්නේය, එහෙයින් අනිත්‍ය ය....” යනාදී වශයෙන් නාම රූපයන් කොටස් (= කලාප) බැගින් ගෙන අනිත්‍ය යැයි ව්‍යවස්ථා කරයි. එසේ ගෙවී

ගෙවී යාම හයජනක බැවින් ඒ නාම - රූපයන් දුක් යැයි තීරණය කරයි. "අනිච්ච වූ දුක් වූ නාම රූපයන් සාරයකින් තොරය; වසවත්ති බවින් තොරය; ආත්ම ස්වභාවයෙන් තොරය;" යනුවෙන් සමුභ වශයෙන් ගත් නාම-රූපයන් අනාත්ම යැයි නිශ්චයට පැමිණෙයි.

මෙසේ නන් අයුරින් මතුකරගත් සංස්කාරයන්ගේ අනන්ත ලක්ෂණය නැවත නැවත නුවණින් සලකා බැලීම අනත්තානුපස්සනාව යි. එමඟින් අත්ත සඤ්ඤාව දුරු වී, අනාත්ම සංඤ්ඤාව තහවුරු වෙයි.³⁰

සඳෙරට හමුවන හැම අරමුණක් ම වර්තමාන වශයෙන් ම ඇතිව නැතිවන අන්දම පැහැදිලිව දර්ශනය වන විට ආත්මයක් හෝ "මම" හෝ වශයෙන් ගත හැකි කිසිදු නිත්‍ය සාරයක් පඤ්චස්කන්ධයන් තුළ නැති බව තවදුරටත් තහවුරු වනු ඇත. ස්කන්ධයන්ගේ උදය දැකීමෙන් උච්චේද දිවයිණේ බොල් බව ද, වය දැකීමෙන් ශාශ්වත දුෂ්ටියේ හිස් බව ද මනාව වැටහෙනු ඇත. ස්කන්ධයන්ගේ අතරක් නැති උදය-වය ස්වභාවය හෝ ඉන් මතුවන පීඩාකාරී ස්වභාවය හෝ සිය වයසෙහි පැවැත්විය හැකි කිසිදු ආත්මීය බලවේගයක් නැති බව ද අවබෝධ වනු ඇත. අනිත්‍ය වූ දුඃඛ වූ ස්කන්ධයන් නිත්‍ය වූ ආත්මයකට අයත් නොවන බව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ වනු ඇත.

අනිච්ච හා දුක්ඛ අනුපස්සනාවන් සමග අත්වැල් බැඳගෙන, විදර්ශනා ඥාන පරමිපරාව මතුකර දීමට ඉවහල් වන අනත්තානුපස්සනාව ක්‍රමයෙන් වඩ වඩාත් ගැඹුරට විහිදී යනු ඇත. (ඇත්ත වශයෙන් ම විදර්ශනා මාර්ගය පුරා ම විහිදී ඇත්තේ අනිච්ච, දුක්ඛ හා අනන්ත යන අනුපස්සනා තුනයි. මේ පිළිබඳව මතුවට තවත් කරුණු පැහැදිලි කෙරෙනු ඇත.)

සංඛාරපෙක්ඛ ඤාණය නිවු කිරීම පිණිස අනත්තානුපස්සනාව විශේෂයෙන් ඉවහල් වනු ඇත. සඛිඛාරයන් පිළිබඳ උපෙක්ඛාව (= මැදහත් බව) තහවුරු වන්නේ, ඒවායේ අනාත්මතාව හොඳින් වැටහුණු විට ය. සත්ව-පුද්ගල-ආත්ම ආදී කවර හෝ බලවේගයකින් ශුන්‍ය වූ සංස්කාරයන් තෙද රහිත, අසරණ, ධාතු මාත්‍ර - ක්‍රියා මාත්‍ර පමණක් බැව් මෙවිට ප්‍රත්‍යක්ෂ වනු ඇත. සියලු සංස්කාරයන් අත්හරිමින් අමා මහ නිවන අරමුණු කළ හැකි වන්නේ සංස්කාරොපෙක්ෂා ඥානය මුදුන්පත් වූ කල්හීය. මෙවිට උපදින අනුලෝම ඤාණයේ දී අනත්තානුපස්සනාව ඉදිරියට පැමිණියේ නම්, එය සුඤ්ඤාන විමොක්ඛ මුඛය වෙමින් ශුන්‍ය ආකාරයෙන් නිවන දැකීම පිණිස හේතු වන්නේය.

අනත්තානුපස්සනාවෙන් දුරුවන අත්ත සඤ්ඤාව ගැන මෙතෙක් කරුණු රැසක් කියැවී තිබේ. මෙය ද සඤ්ඤා, චිත්ත, දිවයි යන අවස්ථා තුනකින් වැඩි දියුණු වන බව සැලකිය යුතුය. යෝවන් විමේදී දිවයි අනුසය මුලිනුපුටා දැමීමත් සමඟ ම මේ විපල්ලාස අවස්ථා තුන ම දුරින් ම දුරුවෙයි.³¹ එහෙත් අස්මි (= "මම වෙමි") මාන අනුසය ඉතිරි වන හෙයින් අර්හත් මාර්ගයෙන් එය නසන තුරු ආර්ය පුද්ගලයා තුළ ද "මම වෙමි" යි හැඟීම සියුම් ලෙසින් පවතියි. මෙය දිවයි මෙන් තදින් ගැනීමක් - බැස ගැනීමක් නොවන මුත්, දිවයිගේ විලාසයෙන් ක්‍රියා කිරීමට ඉඩ තිබේ.³²

* * *

“මහණෙනි, අනුසස් සයක් මොනවට දක්නා වූ භික්ෂුව විසින් සියලු සංස්කාරයන් පිළිබඳව සීමා රහිත වශයෙන් අනන්ත සක්කව ඵලවා ගැනීමට සුදුසු වේ මය. කවර (අනුසස්) සයෙක් ද යත්:

1. සියලු ලෝකය පිළිබඳව (තණ්හා හා දිට්ඨි යන) තම්මය නැත්තෙමි ද වන්නෙමි.
2. මාගේ අභව්‍යකාරය (= “මම” හැඟීම උපදවන දිට්ඨිය/මානය) ද ආචරණයට යත්තේය.
3. මාගේ මමභව්‍යකාරය (= “මගේ” හැඟීම ගෙන දෙන තණ්හාව) ද වැළකීමට යත්තේය.
4. (පාඨග්ජනයන් හා) අසාධාරණ වූ ඥානයෙන් ද යුක්ත වන්නෙමි.
5. මා විසින් හේතු ද මැනවින් දක්නා ලද්දේ වන්නේය.
6. හේතුවෙන් උපන් ඵල ධර්මයෝ ද මවිසින් මනාව දක්නා ලද්දහු ද වන්නාහ....”³³

1. න + අතතා = අත් + අතතා = අත්තතා

මෙහි න කාරයෙන් අභාවාර්ථය හැඟවෙයි. මෙහි ලා "අතත" යන පදය විද්‍යාමාන ආත්මය - පුද්ගලයා - සත්වයා යන අරුත දෙයි. මේ හැර, "තමා", "සිත", "ශරීරය", "එක් ජීවිත කාලයක් තුළ ස්කන්ධ සන්තතිගේ යාමුභික පැවැත්ම" යනාදී අර්ථයන්හි ද "අතත" යන්න ආත්ම දුෂ්ටියකින් තොර ව්‍යවහාර මාත්‍රයක් ලෙස පෙළෙහි යෙදී ඇත. "අතත-පට්ටාහ" (= ආත්මභාව ලැබීම) තුනක් පිළිබඳව කරන ලද යාකච්ඡාවක අගදී, තථාගතයන් (තණ්හා-මාන-දිට්ඨි වශයෙන්) වරදවා ගැනීමකින් තොරව ව්‍යවහාර කරන මේ යෙදුම් හුදෙක් ලෝක සම්මත, ලෝක නිරුක්ති (= වචනාර්ථ), ලෝක ව්‍යවහාර, ලෝක (නාම) ප්‍රඥප්ති පමණක් බව බුදුරජාණන් වහන්සේ වදලේ මෙසේය:

"ඉමා ඛො චිතත, ලොක-සමඤ්ඤ, ලොක-නිරුතනියො, ලොක-වොහාරා, ලොක-පඤ්ඤනතියො, යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමසනති."
-(දී.නි. - i : 436 පිට.)

(ම.නි. - ii : 284 පිටද බලන්න.)

2. විත්ථාර (= පැනිරීම) අර්ථයෙහි යෙදෙන "පච්චි" ධාතුවෙන් උපන් "පපඤ්චති" ක්‍රියාපදයෙන් සෑදෙන කිතකය වන "පපඤ්චිත" පදයෙන් මෙහිදී අදහස් කරන්නේ, "විපරිත සංකල්පය" යන්න යි. (මෙහි 6 වන අධ්‍යාලිපිය ද බලන්න.) "පපඤ්චිත" හා "මඤ්ඤිත" යන දෙපදයෙන් ම සමාන අර්ථයක් කියැවෙන බව මෙම දේශනාව අනුව පෙනෙයි. පපඤ්ච හා මඤ්ඤනා යන ක්‍රියා දෙක ම එක සමාන බව මෑදුම සභි අටුවාවේ සඳහන් වෙයි. (මෙහි 7 වන අධ්‍යාලිපිය බලන්න.)

3. ".....ඵවං සුබ්බමං ඛො භික්ඛවෙව, වෙපච්චිතති බ්ඤ්ඤානං. තනො සුබ්බමතරං මාරබ්ඤ්ඤානං. මඤ්ඤාමානො භික්ඛවෙව, බද්ධො මාරය්‍යා. අමඤ්ඤාමානො මුනෙනා පාපිමනො. 'අයමී' ති භික්ඛවෙව මඤ්ඤිතමෙතං. 'අයමහමයමී' ති මඤ්ඤිතමෙතං. 'භවිය්‍යනති' මඤ්ඤිතමෙතං: 'න භවිය්‍යනති' මඤ්ඤිතමෙතං. 'රුපි භවිය්‍යනති' මඤ්ඤිතමෙතං. 'අරුපි භවිය්‍යනති' මඤ්ඤිතමෙතං. 'සඤ්ඤා භවිය්‍යනති' මඤ්ඤිතමෙතං. 'අසඤ්ඤා භවිය්‍යනති' මඤ්ඤිතමෙතං. 'නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා භවිය්‍යනති' මඤ්ඤිතමෙතං. මඤ්ඤිතං භික්ඛවෙව රොගො, මඤ්ඤිතං ගණ්ඤා, මඤ්ඤිතං සලලා. තසමානිභ භික්ඛවෙව, අමඤ්ඤාමානොන චෙතසා විහරිය්‍යාමානී, ඵවං හි වො භික්ඛවෙව සික්ඛිතබ්බං. 'අයමී' ති භික්ඛවෙව ඉඤ්ඤිතමෙතං..... 'අයමී' ති භික්ඛවෙව ඵජ්ඣිතමෙතං..... 'අයමී' ති භික්ඛවෙව පපඤ්චිතමෙතං..... 'අයමී' ති භික්ඛවෙව මානගතමෙතං....."

- (ස. නි. - iv: 384 - 388 පිටු.)

අටුවා විවරණය

"..... මඤ්ඤාමානොති තණ්හා-දිට්ඨි-මානානං වයෙන බ්ඤ්ඤා මඤ්ඤානොනා. බද්ධො මාරය්‍යාති... කිලෙසමාරෙන බද්ධොති අනො... අයමීති පදෙන

තණ්ණාමසුද්දිතං චුත්තං. අයමහමසමීති දිට්ඨිමසුද්දිතං. හවිසානති සයනාවසෙන දිට්ඨිමසුද්දිතමෙව. න හවිසානති උචෙජදවසෙන. රුපිති ආදීති සයනවසෙන පහෙදදීපනාති....”

- (ස.අ. - iii : 82 පිට.)

4. “අනුසයාති ටාමගතටෙය්න. ‘කාමරාගානුසයො පටිස-මාන-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා - හවරාග-අච්ඡානුසයො’ති එවං චුත්තා (ම.නි.-i : 276; අ. නි. - iv : 292) කාමරාගාදයො යනන. තෙහි ටාමගතතො පුනපපුන කාමරාගදීනං උප්පත්තිහෙතුභාවෙන අනුසෙතති යෙවා’ති අනුසයා.”

(වි.ම.: 513 පිට)

“බලවත් බවට පැමිණි අර්ථයෙන්, අනුසය නම් වෙයි. (එනම්) කාමරාග-පටිස-මාන-දිට්ඨි-විචිකිච්ඡා-හවරාග-අච්ඡා අනුසය වශයෙන් වදරන ලද (ම.නි. -i:276 පිට, අ.නි.- iv : 292 පිට.) සන ය. ශක්තිමත් වූ බැවින් නැවත නැවත කාමරාගාදී කෙලෙසුන්ගේ ඇතිවීමට හේතු භාවයෙන් (චිත්ත සන්තානයෙහි) පුනපුනා සයනය කෙරේනුයි අනුසය නම්.”

අනුසය අවස්ථාවේදී කෙලෙස් ඇතිබව දන නොහැකිය. සුදුසු ප්‍රත්‍යයන් ලද විට අනුසය මට්ටමෙන් නැගී සිටින කෙලෙස්,පරිපූර්ණතා (= සිතෙහි ක්‍රියාත්මක වීම) හා විනික්කම (= කය - වචන ආදීන් ක්‍රියාත්මක වීම) යන අවස්ථාවලට පත්වෙයි. කෙලෙස් නැගී ගයෙහි මූල අනුසය යි; කඳ පරිපූර්ණතා යි; අනු-කොළ-මල්-ගෙඩි ආදිය විනික්කම යි. මානස, හවරාගය (= පැවැත්මට ඇලීම) සහ අච්ඡාව යන අනුසය තුන ම දුරුවන්නේ අර්භත් මාර්ගයෙන් නිසා ඒවා ප්‍රබලතම කෙලෙස් මුල් සේ සිතිය හැකිය. කාමරාගානුසය හා පටිසානුසය අනාගාමී මහින් ද, දිට්ඨි හා විචිකිච්ඡා අනුසය යෝවාන් මහින් ද වැනසෙයි. (වි.ම.: 514 පිට) හවරාගය හා කාමරාගය යනු තණ්ණාවේ ම ප්‍රහේදයෝය.

5. යඛ්ඛාසව යුත්තයෙහි “සංවර-පහානස” (ම.නි.- i : 24 පිට) හා එහි අටුවාව (ම.අ. - i:70 - 72 පිටු) බලන්න.

6. “චක්ඛුඤ්ඤාචුසො පටිච්ච රූපෙ ව උපපජ්ජති චක්ඛුච්ඤ්ඤං.තිණ්ණං සඬගති ඵයෙසා. ඵයසපච්චයා වෙදනා. යං වෙදෙති, නං සඤ්ජානාති. යං සඤ්ජානාති, නං විතකෙකති. යං විතකෙකති, නං පපඤ්චෙති..... යොනඤ්ඤාචුසො පටිච්ච සංඤා ව උපපජ්ජති යොනච්ඤ්ඤං -පෙ- ... සාණඤ්ඤාචුසො .....පෙ-.....ඵවහඤ්ඤාචුසො...-පෙ-... කායඤ්ඤාචුසො..... -පෙ-... මනඤ්ඤාචුසො... -පෙ-...”

- (ම.නි. - i : 280 පිට.)

7. “සඛ්ඛධමම-මූලපරියායං වො භික්ඛවෙ දෙසෙය්‍යාමී.... ඉධ භික්ඛවෙ, අය්‍යුතවා පුට්ඨජ්ජනො අරියානං අදය්‍යාවී, අරියධමමසස අකොච්ඤෙ, අරියධමමම අචිනිතො.....පඨවිං පඨවිතො සඤ්ජානාති. පඨවිං පඨවිතො සඤ්ඤාතො පඨවිං මඤ්ඤති.”

- (ම.නි.- i : 2 පිට)

“මහණෙනි, සියලු සත්කාය ධර්මයනට මූල කාරණය දේශනා කරන්නෙමි..... මහණෙනි, මෙලොව (බුද්ධාදී) ආර්යයන් නොදක්නා සුලු, ආයථී ධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ, ආර්ය ධර්මයෙහි නොහික්මුණු..... අශ්‍රැතවත් (අන්ධ) පෘථග්ජන තෙමේ (ලක්ඛණ, සයම්භාර, ආරම්මණ, සම්මුති යන සිවුවැදූරුම්) පද්විය (ලෝක ව්‍යවහාරය අනුව) පද්විය වශයෙන් (සක්කු විපල්ලායයෙන්) හඳුනයි. පද්විය පද්වියැ යි (විපරිතව) හැඳින, (තණ්හා-මාන-දිට්ඨි වශයෙන්) හඹියි. (= තර්ක කරයි, විතර්ක කරයි, නානා ප්‍රකාර වශයෙන් අන්‍යාකාරයෙන් ගනියි).....”

අටුවා විවරණය:

“..... පද්විතො සක්කුනානිති පද්වීති.... පද්විභාගෙන.... ලොකවොහාරං ගහෙනා සක්කු විපල්ලායෙන සක්කුනානි.... පද්විං පද්විතො සක්කුකාති යො තං පද්විං එවං විපරිතසක්කුස සක්කුනිතවා..... අපරහාගෙ ටාමපපතෙනති තණ්හාමානදිට්ඨි- පපඤ්චනී, ඉධ මක්කුනානාමෙන වුතෙනහී, මක්කුනී; කපෙපනී; විකපෙපනී; නානාපපකාරතො අක්කුආ ගණහානී. තෙන වුතතං පද්විං මක්කුනීති.....”

- (ම. අ.- i : 23 පිට.)

8. තණ්හා, මාන, දිට්ඨි යන කෙලෙස් තුන ම යෙදෙන්නේ ලෝහමූල අකුසල සිත්වල ය. තණ්හාව (= ලෝභ වෛතසිකය) සෑම ලෝහ මූල සිතෙක ම යෙදෙයි. එය ඇතැම්විටෙක මාන - දිට්ඨි දෙකෙන් තොරව ද, තවත් විටෙක ඉන් එකක් සමඟ ද ඇතිවෙයි. මානය හා දිට්ඨිය එක ම සිතෙහි තුළපදිසි. එහෙත් පෙර-පසු සිත්වල යෙදී, එකිනෙකට ප්‍රත්‍යය විය හැකිය.

“.....තණ්හා පපඤ්චයා වෙදනා, දිට්ඨිපපඤ්චයා සක්කු, මානපපඤ්චයා විතකෙකා, නිමිතතං.....”

- (උ.අ.: 248 පිට.)

“..... තණ්හා පපඤ්චයට (= මක්කුනාවට) වෙදනාව ද, දිට්ඨි පපඤ්චයට සක්කුච ද, මාන පපඤ්චයට විතර්කය ද නිමිත්ත (= අරමුණ, හේතුව) වෙයි.”

9. “..... පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං අවකකන්ති හොති; වකඤ්චන්ද්‍රියයා යොතින්ද්‍රියයා සංචිත්තන්ද්‍රියයා ජීවහිත්තන්ද්‍රියයා කායිත්තන්ද්‍රියයා. අඤ්චිකඛවෙ, මනො. අඤ්චි ධම්මා. අඤ්චි අවිජ්ජාධාතු. අවිජ්ජාසමඵයාපෙන භිකඛවෙ, වෙදධිතෙන චුට්ඨයා අයුහුතවතො පුපුජ්ජන්ද්‍රියා ‘අයමී’ තිපියා හොති. ‘අයමභමයමී’ තිපියා හොති, ‘භවියානති’ පියා හොති, ‘න භවියානති’ පියා හොති.....”

- (ස.නි. - iii: 84 පිට.)

“.....ඇස, කන, නැහැය, දිව, කය යන මේ පසිඳුරන්ගේ එළඹ සිටීම වෙයි. මහණෙනි, සිත ඇත; අරමුණු ඇත; අවිජ්ජාව ඇත. මහණෙනි, අවිජ්ජාවෙන් යුත් එස්සයෙන් උපන් වෙදනාවෙන් පහස්නා ලද අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනහට (තණ්හා-මාන-දිට්ඨි මක්කුනා මභිත්) ‘වෙමී.’ (යන මක්කුනිය) ද වෙයි; ‘මෙය මම වෙමී’ (යන මක්කුනිය) ද ඔහුට වෙයි; ‘වන්නෙමි’ (මක්කුනිය) ද ඔහුට වෙයි; ‘නොවන්නෙමි’ (මක්කුනිය) ද ඔහුට වෙයි.....”

අටුවා විවරණය:

“..... අයථීති තණනාමානදිට්ඨි-සංඛාතං පපඤ්චතනයං..... අයථීතිපියා හොති ති තණනාමානදිට්ඨි - වයෙන අයථීති එවමපියා හොති..... අයථීති තණනාමාන-දිට්ඨියො...”

-(ස.අ.- ii : 196-197 පිටු)

- 10. (i) “උපාදය ආවුයො ආනන්ද, ‘අයථී’ති හොති, නො අනුපාදය. කිඤ්ච උපාදය ‘අයථී’ ති හොති, නො අනුපාදය; රූපං උපාදය ‘අයථී’ති හොති, නො අනුපාදය. වේදනා -පෙ- සඤ්ඤාං -පෙ-සඬ්ඛාරෙ-පෙ-විඤ්ඤාණං උපාදය ‘අයථී’ති හොති, නො අනුපාදය.....”

-(ස. නි. - iii : 180 පිට.)

“ඇවුත් ආනන්දයෙනි, ‘වෙමී’යි (තණනා-මාන-දිට්ඨි හැඟීම), (යමක්) නියා වෙයි. නො නියා නොවෙයි. කුමක් නියා ‘වෙමී’ (හැඟීම) වේ ද, නො නියා නොවේ ද යත්: රූපය නියා ‘වෙමී’ යි වෙයි, නො නියා නොවෙයි. වේදනාව..... සඤ්ඤාව..... සඬ්ඛාර..... විඤ්ඤාණය නියා ‘වෙමී’ යි වෙයි, නො නියා නොවේ.....”

අටුවා විවරණය:

“උපාදයානි ආගමම, ආරබ්භ, සක්ඛාය, පටිච්ච. ‘අයථී’ති හොතීති ‘අයථී’ති එවං පච්චතං තණනාමානදිට්ඨිපපඤ්චතනයං හොති....”

-(ස. අ.- ii : 225 පිට.)

- (ii) “අයථීති භික්ඛවෙ, සතී’ති භික්ඛවෙ, යදෙන අජ්ඣන්තං ඛන්ධපඤ්චකං උපාදය තණනාමානදිට්ඨි-වයෙන සමුභග්ගාහතො ‘අයථී’ති හොති, තයමීං සතීති අකො.”

-(අ. අ.-ii: 575 පිට.)

“මහණෙනි, ‘වෙමී’ යි ඇති කල්හි යනු, මහණෙනි, තමා පිළිබඳ වන (= ආධ්‍යාත්මික) පඤ්චස්කන්ධය නියා (= ගෙන) තණනා-මාන-දිට්ඨි වශයෙන් සමුභග්ගාහය (= සමුභ වශයෙන් ගැනීම) හේතුවෙන් යම් මේ ‘අයථී’ (= වෙමී) යි වෙයි ද, එය ඇතිකල්හි යන අර්ථය යි.”

- 11. දිට්ඨිය හා කාමරාගය මුලිනුපුටා දැමූ අනාගාමී ආර්ය ශ්‍රාවකයා තුළ සියුම් වූ “වෙමී” යන මානය (= අයථී මානය), “වෙමී” යන ඡන්දය, “වෙමී” යන අනුයය නොනැසී පවතින බව බෙමක සුත්තයෙහි (ස.නි. - iii : 218 - 226 පිටු.) සඳහන් වෙයි. එනියා පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයන් පිළිබඳ “මෙය මම වෙමී” (= “අයමභමසමී”) යන සක්කාය දිට්ඨිය නැතිවූව ද, සමුභ වශයෙන් ගත් පස්කඳ අරභයා “වෙමී” (= “අයථී”) හැඟීම ඉතිරිව තිබේ. (“සමුභතො පඤ්චසුපි බකෙසු ‘අයථී’ති අධිගතො....” -ස.අ.- ii :231 පිට.) අවිජ්ජා, භවරාග, මාන යන කෙලෙස් ඉතා සියුම් මට්ටමකින් ක්‍රියාවත්වීම හේතුවෙන් භටගන්තා මේ “වෙමී” හැඟීම, අශ්‍රැතවත්

සාප්තකයා තුළ ආත්ම දුෂ්ටිය ඇතිවීමට පදනම් වන ඕලාරික “වෙමි” මඤ්ඤිතයේ මූලිකතම හා සුඛ්‍රමතම ස්වරූපය ලෙස ගිණිය හැකිය.

12 “ඉධ භික්ඛවෙ, අයස්සතවා පුපුප්පනො... රූපං අත්තනො සමනුපය්‍යනී. යා ඛො පන යා භික්ඛවෙ සමනුපය්‍යනා, සඬ්ඛාරො සො. සො පන සඬ්ඛාරො කීනනිදනො කිංසමුද්දො කිඤ්ජාතිකො කිම්පහවොති: අවිජ්ජාසම්ඵය්‍යපෙන භික්ඛවෙ, වෙදධිනෙන පුට්ඨස්ස අයස්සතවතො පුපුප්පනස්ස උප්පන්නා තණ්හා, තතොජො සො සඬ්ඛාරො....”

- (ස.නි.-iii :164 පිට)

“මහණෙනි, මෙහි..... අග්‍රාතවත් සාප්තක තෙම රූපය ආත්ම වශයෙන් දකියි. මහණෙනි, යම් ඒ (දිට්ඨි) සමනුපය්‍යනාවෙක් වේ ද, ඒ සංස්කාරයෙකි. ඒ (දිට්ඨි) සංස්කාරය කුමක් නිදන කොට, කුමක් හේතු කොට, කුමක් ජාති කොට, කුමක් ප්‍රභව කොට වේ ද යත්, මහණෙනි, අවිජ්ජාව සහිත ඵස්සයෙන් උපන් වේදනාවෙන් ස්පර්ශ කරන ලද දහම් නොදත් පුහුදුන්හට ජනිත වූ තණ්හායෙක් ඇත් ද, ඒ සංස්කාරය ඉන් ජනිත වූවෙකි.”

13. “අයමහමසමීති රූපාදීසු කිඤ්චිදෙව ධම්මං ගහෙඤා, ‘අයං අහමසමී’ති අත්තදිට්ඨිවයෙන වුත්තං.”

- (ස.අ.- ii :196 පිට.)

“මෙය මම වෙමි” යි රූපාදිය අතුරෙහි කිසි (ස්කන්ධ) ධර්මයක් ම ගෙන ‘මෙය මම වෙමි’ යි ආත්ම දුෂ්ටි වශයෙන් කියන ලදී.”

14 “රූපං ‘ඵතං මම, ඵයොහමසමී, ඵයො මෙ අත්තා’ති අභිනිවෙසපරාමායො දිට්ඨි. වෙදනාං - පෙ-සඤ්ඤාං-පෙ- සඬ්ඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං-පෙ.....”

- (ප.ම.- i :250 පිට.)

“රූපය, (තණ්හා මඤ්ඤනාව මූලික වූ දිට්ඨිය වශයෙන්) ‘ඵය මාගේ ය.’ (මාන මඤ්ඤනාව මුල් වූ දිට්ඨිය වශයෙන්) ‘හෙතෙම මම වෙමි’ (දිට්ඨි මඤ්ඤනා වශයෙන්) ‘හෙතෙම මාගේ ආත්මය යි’ යනුවෙන්, නිත්‍ය-සුභ-ආත්ම වශයෙන් පිච්ඡිම - පිච්චිම-දුට්ඨිව ගැනීම (= අභිනිවෙසය) ද, අනිත්‍යාදී ආකාරය ඉක්මවා නිත්‍යාදී අත්‍යාකාරයෙන් ස්පර්ශ කිරීම - ගැනීම (= පරාමායය) ද දිට්ඨියයි. වේදනාව-පෙ-සඤ්ඤාව-පෙ-සඬ්ඛාර-පෙ-විඤ්ඤාණය-පෙ.-”

අටුවා විවරණය:

“ඵතං මමාති තණ්හාමඤ්ඤනාමූලිකා දිට්ඨි. ඵයොහමසමීති මානමඤ්ඤනාමූලිකා දිට්ඨි. ඵයො මෙ අත්තාති දිට්ඨිමඤ්ඤනා ඵව.... යා අනිච්චාදිකෙ වත්ථුසමී නිච්චාදි වයෙන අභිනිවිසති, පතිට්ඨහති, දුඤාං ගණ්හාතීති අභිනිවෙසො. අනිච්චාදි ආකාරං අභිකකමිඤා නිච්චතති ආදී වයෙන වත්තමානො පරතො ආමසති, ගණ්හාතීති... පරාමායො.....”

- (ප. අ: 298 පිට-)

ම.නි. - i : 338 පිට, ස. නි. - iii :380 පිට ආදිය ද බලන්න.

15. “යෙහි කෙටි භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රහ්මණා වා අනෙකවිභිතං අත්තානං සමනුපසසමානා සමනුපසසනති, සබ්බෙ තෙ පඤ්චපාදනකඛ්‍යෙ සමනුපසසනති, එතෙසං වා අඤ්ඤතරං....”

-(ස.නි. - iii : 82. පිට.)

“මහණෙනි, යම්කිසි ශ්‍රමණ කෙනෙක් හෝ බ්‍රහ්මණ කෙනෙක් හෝ නොයෙක් ආකාරයෙන් ආත්මය (දිවයි වශයෙන්) දකින්නාහු ද, ඔවුහු සියල්ලෝ ම උපාදනා කළ පඤ්චස්කන්ධයන් හෝ ඒ අතුරින් කිසිවක් හෝ දකිති.”

16 උපග්‍රන්ථය /iv/: “සක්කාය දිවයි” බලන්න.

17 “යා ඉමා ගහපති අනෙක විභිතා දිවයිභො ලොකෙ උපපජ්ජති,.. යානිවිමානි ද්වාසට්ඨි දිවයිගතානි බ්‍රහ්මජාලෙ භණ්ණානි, ඉමා බො ගහපති දිවයිභො සක්කාය දිවයිසා සති භොතනි, සක්කාය දිවයිසා අසති න භොතනීති” .....

-(ස. නි.- iv: 528. පිට.)

“ගහපතිය, යම් මේ නන්වැදූරුම් දුෂ්චිත්‍ර ලොව උපදින්න ද, ... යම් මේ දෙසෑට දිවයිනු බ්‍රහ්මජාල සුත්තයෙහි වදාන ලද්දහු ද, (දී. නි. - i : 22-66 පිට) ගහපතිය, මේ දුෂ්චිත්‍ර සක්කාය දිවයිසා ඇති කල්හි වෙති, නැති කල්හි නොවෙති..”

18 එහෙත් මේ ආත්ම මඤ්ඤිතයේ පුහුබව නියා ම, ඒ මත ගොඩනැංවුණු ආරක්ෂාව හා ස්ථාවරත්වය දෙදරා යෑමෙන් අශ්‍රැතවත් පාඨග්ජනායා දුක්ච වැටෙන යැවි භග්‍යවතුන් වහන්සේ නොයෙක් වර පෙන්වා දුන්හ. (උදහරණ:- ම. නි. - i : 22, 342 - 344 පිට; ස. නි. - iii :28-32, 76, 236 පිට ආදිය.)

19 ඇතැම් වින්තකයෝ හුදු තර්ක මාත්‍රයෙන් ආත්මයේ අනාගතය මෙන් ම අතීතය ගැන ද හභිමිත් ආත්ම සංකල්පය පුළුල් කර ගනිති. ඇතැම් යෝගාවචරයෝ සමථ භාවනාව දියුණු කිරීමෙන් ලැබෙන නිමිති, ධ්‍යාන, අභිඤ ආදිය මඤ්ඤනා කිරීමෙන් ආත්මය ගැන විවිධ දුෂ්චිතලව බැස ගනිති. [බ්‍රහ්මජාල සුත්තය - (දී. නි. - i :22-66 පිට) හා එම අටුවාව (දී. අ. - i :72-86 පිට), ද, දී. නි.-ii : 94 පිට හා දී. අ.-i :345 - 346 පිට ද බලන්න.] මොවුන්ගේ උගැන්වීම් අවිචාරයෙන් පිළිගැනීම නියා, තවත් බොහෝ දෙනෙක් ආත්ම දුෂ්චිය තහවුරු කර ගනිති.

20 “..... එවං දිවයි භොති: ‘යො අත්තා යො ලොකො යො පෙචච භවියාමි, නිච්චො ධුච්චො සයසතො අවිපරිණාමධම්මො’ති. යා බො පන යා භික්ඛවෙ සයසන දිවයි, සඬබාරො යො.’”

- (ස. නි. -iii : 168 පිට)

“..... මෙසේ දිවයිසා වෙයි: ‘ඒ මම ආත්මය වෙමි. ඒ මම ලෝකය වෙමි. ඒ මම පරලොව වන්නෙමි. නිත්‍ය, ස්ථිර, සඳකාලික, නොපෙරළෙන සුලු වන්නෙමි” යි.

මහභෞතී, යම් මේ ශාශ්වත දුෂ්ටියක් වේ නම්, එය සංස්කාරයෙකි. (= ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත්තෙකි)....”

21. මෙම මඤ්ඤිත පහ අනුව ගොඩනැංවෙන ශාශ්වත දුෂ්ටි 32 ක් චුන්මජාල සුත්තයෙහි දක්වෙයි. අතීතය සම්බන්ධ කොටගෙන උපන් සස්සත දිට්ඨි 18 ද, දිවයධම්ම නිබ්බාණ වාද 5 ද මීට එක්වූ කල, මෙම දේශනාවෙහි ශාශ්වත දුෂ්ටි 55 ක් සඳහන් වෙයි. (දී. නි. - i : 22 - 66 පිටු.)

22. “..... හවෙනෙව බො පනෙනෙක අට්ඨිමානා හරායමානා ජීගුච්ඡමානා විභවං අභිනාදන්ති. ‘යතො කීර හො අයං අත්තා කායය්‍ය හෙද උච්ඡ්ඡති, චිතය්‍යති, න හොති පරං මරණං. එතං සන්තං, එතං පභිතං, එතං යාථාවන්ති, එවං බො භික්ඛවෙ අතිධාවන්ති එකෙ.’”
 -(ප. ම. - i : 302 පිට; චූ.නි. - i : 376 පිට)

“ඇතැමෙක් හවයෙන් මැ පෙළඹු ලබන්නාහු ලජ්ජාවට පත්වන්නාහු පිළිකුලට පැමිණෙන්නාහු, ‘හවන්ති, යම් තැනෙක පටන් මේ ආත්මය කය බිඳීමෙන් සිදේ ද වැනසේ ද මරණින් මතු නොවේ ද, එය ශාන්තය; එය ප්‍රණීතය; එය ඇති යැවිය’ යි උච්ඡේදය සතුවූ වෙති. මහභෞතී, මෙසේ ඇතැමෙක් (නිවන් මහ) ඉක්මවා දුවන්.....”

චුන්මජාල සුත්තයෙහි උච්ඡේද දිට්ඨි හතක් දේශනා කොට තිබේ. (දී. නි.-i : 60-62 පිටු.) බුදුරජාණන් වහන්සේ ද උච්ඡේදවාදියෙකි යි කරන ලද චෝදනාව සහේතුකව ප්‍රතික්ෂේප කරන අන්දම අලගද්දුපම සුත්තයෙහි (ම.නි.-i : 350 පිට) දක්වෙයි.

23. “ආයං නියසිතො බොයං කච්චාන, ලොකො යෙභුයොන, අත්ථිකඤ්චව නත්ථිකඤ්ච.... උපසුපාදනාභිනිවෙය - විනිබ්බො බොයං කච්චාන, ලොකො යෙභුයොන..... ‘සබ්බමජී’ති බො කච්චාන අයමෙකො අනෙතා; ‘සබ්බං නත්ථි’ති බො අයං දුතියො අනෙතා. එතෙ තෙ කච්චාන, උභො අනෙත අනුපගමම මජ්ඣෙත තථාගතො ධම්මං දෙසෙති:.....”
 -(ස.නි. - ii : 28 පිට; ස.නි. - iii : 230 - 232 පිට)

“කච්චායනය, මේ ලෝකය බෙහෙවින් (= ආයථියන් හැර) ඇති බව (= ශාශ්වතය) ද නැති බව (= උච්ඡේදය) ද ඇසුරු කළේ වෙයි..... කච්චායනය, මේ ලෝ වැසියා (තණ්හා-දිට්ඨි සංඛ්‍යාත) උපයයෙන් (= අනුව යැමෙන්) ද, උපාදනයෙන් (= දැඩිව ගැනීමෙන්) ද, අභිනිවෙසයෙන් (= ඇතුල්වීමෙන්) ද බැඳුණේ වෙයි. .... කච්චායනය, ‘සියල්ල ඇතැ’ යි යන මෙය (= ශාශ්වතය) එක් අන්තයෙකි. ‘සියල්ල නැතැයි යන මෙය (= උච්ඡේදය) දෙවැනි අන්තය යි. කච්චායනය, ඒ අන්ත දෙකට නොපැමිණ, තථාගත තෙම මැදුම් මඟින් දහම් දෙසයි....”

අටුවා විවරණය:

“යෙහුයෝනානි ඉමීනා ය්පෙචා අරියපුග්ගලෙ යෙයමහාජනං දයෙයති. අතර්ථනනි යය්‍යනං, නාඤ්ඤානි උචෙජ්ඣං.... උපසුපාදනාභිනිවෙය - විනිබ්බො... තඤ්ඤා උපයාති ඥෙ උපයා: තඤ්ඤාපයො ව, දිට්ඨපයො ව, උපාදනාදීසුපි එයෙව නයො.....”

- (ස.අ. - ii: 25 පිට.)

24. පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ ක්‍රියාකාරීත්වය විනිවිද දකින විපස්සනා ඤාණයෙන් තොරවීම නිසා, (නොයෙක් දෙනා විසින් නොයෙක් ආකාරයෙන් විග්‍රහ කරන ලද) ආත්මයක් සත්වයා ඇසුරුකොටගෙන වෙනැ යි සියලු දෙනා ම අත්ධානුකරණයෙන් පිළිගෙන සිටී සමයෙක, මහා චින්තන විජලවයක් සිදුකරමින් කවර ආකාරයක හෝ ආත්මයක් කොතැනක හෝ නැතැ යි තමන් වහන්සේගේ ම යථාභූත ඤාණය (= ඇත්ත ඇති සැටියෙන් දැකීමේ නුවණ) මත පිහිටා සර්වඥයන් වහන්සේ වදාළහ. (ම.නි. - i: 344, 546 පිටු; ස.නි. - iv: 680, 704 පිටු ආදිය) ස්කන්ධ - ධාතු - ආයතන වශයෙන් විවිධාකාරයෙන් “සත්වයා” බෙද දක්වමින්, ආත්මයකි යි ආන භූතී බලවේගයක් නැති බව පෙන්වූහ. (ම. නි.- i : 546 - 550 පිටු; අ. නි. - ii: 320 පිටු; ස.නි. -iv: 8, 10 පිටු ආදිය) මේ සියලු සංස්කාර ධර්මයන් ම හේතු-ඵල පරම්පරාවක් වශයෙන් පවතින බැවින් ආත්මයකින් කෙරෙන පාලනයක් නැති බව සනාථ කළහ. (ම.නි. - i: 606 - 616 පිටු; ස. නි. - iv : 330 පිටු ආදිය) විශ්ව යාධාරණ ධර්මතාවන් (= සාමඤ්ඤ ලක්ඛණ) වන අනිච්චතාව හා දුක්ඛතාව අනුව ආත්ම සංකල්පය බිඳ වැටෙන සැටි පැහැදිලි කළහ. (ම.නි. - iii : 584 පිට, ම. නි. - i: 552 පිට, ස. නි. iii: 40 පිට ආදිය)

විවිධ අෂ්ටින් ගැන ප්‍රශ්න කරන ලද ඇතැම් විටෙක උන්වහන්සේ නිහඬ වූයේ නිසි පිළිතුරු දීම ඒ අවස්ථාවට අනුවිත වූ නිසා ද ප්‍රශ්නයේ පදනම වැරදි නිසා ද නිවන පිණිස හේතු නොවන නිසා ද බව පෙනේ. (අබ්‍යාකත සංග්‍රහය: ස. නි. - iv: 668-708 පිටු බලන්න.)

25. විවිධ බුද්ධ දේශනාවන්හි දැක්වෙන දිට්ඨි ඉපදීමේ හේතු ප්‍රත්‍යයන් “පට්ඨමභිද මග්ග” යෙහි කරුණු අටක් ලෙසින් සංග්‍රහ කොට තිබේ. ඒවා නම්: පඤ්චස්කන්ධය, අවිජ්ජාව, එස්සය, සඤ්ඤාව, චිතක්කය, අයොනියො මනසිකාරය, පාපමිත්‍ර සේවනය හා පරතෝසෝඡය (= අනුන්ගේ දුෂ්චර්යාද ඇසීම) වෙයි. (ප.ම. - i : 256 පිට) මේවාට උදහරණයන් එම අටුවාවේ සඳහන් වෙයි. (ප. අ. : 299-300 පිටු)

26. “යං භි භිකඛවෙ මඤ්ඤති, යයමී මඤ්ඤති, යතො මඤ්ඤති, යමෙමති මඤ්ඤති, තතො තං හොති අඤ්ඤාඨා. අඤ්ඤාඨාභාවී භවයතොනා ලොකො භවමෙව අභිනාදති.

යාවතා භිකඛවෙ බඤ්ඤා-ධාතු-ආයතනං, තමපි න මඤ්ඤති, තයමිමපි න මඤ්ඤති, තතොපි න මඤ්ඤති, තමෙමතිපි න මඤ්ඤති. යො එවං න මඤ්ඤාමානො න ව කීඤ්චි ලොකෙ උපාදියති. අනුපාදියං න පරිතසයති, අපරිතසයං පච්චන්තඤ්ඤාව පරිනිබ්බායති. ‘විණං ජාති, වුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණියං, නාපරං ඉඤ්ඤායා’ ති පජානාති. අයං ටො යා භිකඛවෙ සබ්බමඤ්ඤිත - සමුඤ්ඤානපපජාය - පටිපදති!’

- (ස.නි.- iv: 49-50 පිටු)

“මහණෙනි, යමක් (ආත්මය යි) හභී ද, යම් තැනෙක (ආත්මය ඇතැ යි) හභීයි ද, යමෙකින් බැහැර (ආත්මය වෙනැ යි) හභී ද, යමක් මාගේ යයි හභීයි ද, එයින් එය අන් අයුරෙකින් වෙයි. අන් අයුරෙකින් වුව ද හවයෙහි ම ඇලුණු ලෝකයා හවයට යතුටු වෙයි. (= පතයි.)

මහණෙනි, යම්තාක් ස්කන්ධ -ධාතු- ආයතනයක් ඇද්ද එය ද (ආත්ම යයි) නොහභීයි. එහි (ආත්මය ඇතැයි) ද නොහභීයි. ඉන් බැහැර (ආත්මය ඇතැයි) ද නොහභීයි. එය මාගේ යයි ද නොහභීයි. හේ මෙසේ මඤ්ඤානා නොකරනුයේ ලොව කිසිවක් උපාදනය නොකරයි. (= දැඩිව නොගනීයි). උපාදන නොකරන්නේ තෘෂ්ණාවෙන් න්‍රායයට පත් නොවෙයි. ත්‍රස්ත නොවනුයේ එම ජීවිතයේදී ම (කෙලෙස් නිවීමෙන්) පිරිනිවෙයි. ‘ඉපැදීම ගෙවුණි. මහ බඹයර වැය නිමවන ලදී. කළ යුත්ත කරන ලදී. මේ (රහත් බව) පිණිස (කළයුතු) අනෙකක් නැතැ’යි දැන ගනීයි. මහණෙනි, මෙය සියලු මඤ්ඤිත මූලිනුපුටා දැමීම යදහා උපකාරිවන ප්‍රතිපදාව යි.”

27. “..... සුඤ්ඤානො අය්‍යාමිකතො අවයවතතිතො අත්තපටිකෙබ්පතො ච අනත්තා.”
 - (වි. ම.: 464 පිට.)

ටීකා විවරණය:

“සුඤ්ඤානොති නිවාසි-කාරක-වෙදක-අධිවයායක-විරහෙන, තතො සුඤ්ඤානො, න නියාභාවතොති, එකවච-පරිකපපිත-යභාව-සුඤ්ඤානො. අය්‍යාමිකතොති යාමිභුතය්‍ය කය්‍යචි අභාවතො. එතෙන අනත්තතියතං දයෙයති... අත්තපටිකෙබ්පතො -ති පරපරිකපපිතය්‍ය අත්තතො පටිකබ්පතතො. සුඤ්ඤානොති ආදිනා හි ධම්මානං බාහිරක-පරිකපපිත-අත්ත-විරහො වුනෙතො. ඉමිනා පන අතං යභාවතො අත්තා න හොති -ති.”

- (වි. ටී. (බු.) - ii : 407 පිට.)

“සුඤ්ඤානො යනු නිවාසි-කාරක-වෙදක - අධිවයායක යන ආත්ම ලක්ෂණවලින් ශුන්‍ය බැවින් ය. (මින් කියැවෙන්නේ) ඇතැමුන් විසින් පරිකල්පනය කරන ලද (ආත්ම) ස්වභාවයෙන් හිස් බව ය. (ස්කන්ධයන්ගේ ඒ ඒ ධර්ම) ස්වභාවයන් නැති බව නොවේ. අය්‍යාමිකතො යනු ස්වාමී වූ කිසිවෙකු නොවන බැවින් ය. මින් (ස්කන්ධයන්) ආත්මයකට අයත් නොවන බව පෙන්නුම් කෙරෙයි..... අත්තපටිකෙබ්පතො යනු අන්‍යයන් විසින් සිතා ගන්නා ලද ආත්මයාගේ ප්‍රතික්ෂේපය හේතුවෙන් ය. සුඤ්ඤානො ආදියෙන් (ස්කන්ධ) ධර්මයන්ගේ බාහිර දෂ්ටිගතිකයන් විසින් පරිකල්පනය කරන ලද ආත්මයෙන් තොර බව කියන ලදී. මෙයින් (= අත්තපටිකෙබ්පතො යන්නෙන්) සත්‍යවශයෙන් ම ආත්ම ස්වභාවයක් නොවන බැවින් ආත්මය නොවේ නුයි, (කියන ලදී.)”

(ම. අ. - ii : 94 පිට ද බලන්න.)

28. ආපෝ ධාතුව යෙසු රූප ධාතු තුනට වඩා සියුම් ස්වභාවයක් වන බැවින් ආරම්භයේදී එය පහසුවෙන් නොවැටහීමට ඉඩ තිබේ. එහෙයින් පඨවි ධාතු කැටි කරන ස්වභාවය ලෙසින් ආපො ධාතුව සිතීන් සලකමින් මෙනෙහි කළ යුතුය.

සති-සමාධි-ප්‍රඥ දියුණුවන විට ප්‍රත්‍යක්ෂාවබෝධය උදවනු ඇත. (ධාතු යන්තෙන් හැඟවෙන්නේ සත්ව-ආත්ම ස්වභාවයකින් තොර ධර්ම මාත්‍රයකි.) මේ මහා භූත රූප හතර ඇසුරෙන් පවතින උපාද රූපයන් ද යෝගාවචරයාගේ ඥාන මට්ටමේ තරමට වැටහෙනු ඇත.

29. උදර වලනය අරමුණු කරන මොහොතක් ගැන හිත යොදන්න. මෙහිදී සිතට අරමුණු වන පටවි හෝ තේජෝ හෝ වායෝ හෝ ආපෝ හෝ ආදී ධාතු ස්වභාවය රූපස්කන්ධයට ගැනෙයි. එය දූනගන්නා සිත විඥන ස්කන්ධයෙහි ඇතුළත් වෙයි. ඒ සිතෙහි ම යෙදෙන අරමුණ (ඒ ඒ රූපධාතු) හැඳින් ගන්නා ස්වභාවය සංඤ ස්කන්ධයට ඇතුළත් වෙයි. ඒ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වන, සැප-දුක්-මැදහත් ලෙසින් අරමුණේ රසය විඳින ස්වභාවය වේදනා ස්කන්ධය යි. ඒ සිතෙහි උපදින වේතනාව ප්‍රමුඛ අනිකුත් නාම ධර්ම සංස්කාර ස්කන්ධය යි. (ම.නි. - i : 460 පිට බලන්න.) අරුපී අරමුණක් ගෙන සිත පවතින විටෙකදී සිතට ආධාරවන (හදය වත්පු) රූපය රූපස්කන්ධය ලෙසින් ගත හැකිය. මෙසේ හැම විට ම පඤ්චස්කන්ධය ම ඒකරාශීව පවතින අන්දම විදර්ශනාවේදී ප්‍රකට වෙයි. ඇතැමෙකුට මේ තත්වය වැටහෙන්නේ විදර්ශනා මාර්ගයේ වඩාත් දියුණු අවස්ථාවකදී ය. එසේ වැටහෙන විට, පඤ්චස්කන්ධය ම එකට ගෙන විදර්ශනා කළ හැකි වෙයි.

30. “කතමාවානාන්ද අනන්ත සඤ්ඤා? ඉධානන්ද භිකචු අරඤ්ඤගතො වා රුකඛමුලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසංචිකංති: 'වකචුං අනන්තා, රූපං අනන්තා, යොනං අනන්තා, සඤ අනන්තා, සොණං අනන්තා, ගඤ්ඤා අනන්තා, ජීවහා අනන්තා, රසා අනන්තා, කායො අනන්තා, ඓධංඨබ්බා අනන්තා, මනො අනන්තා, ධම්මා අනන්තා' ති. ඉති ඉමෙසු ජස්‍ර අස්සධන්තිකං ඛාහිරෙසු ආයනනෙසු අනන්තානුපස්සී විහරති. අයං චුච්චනානන්ද අනන්තසඤ්ඤා.”

-(අ. නි. -vi: 196 පිට.)

“අනන්දය, අනාත්ම සංඤ්ච කවරේද? ආනන්දය, මේ සස්තෙහි හික්ෂුතම වනයට ගියේ හෝ රුක් මුලකට ගියේ හෝ හිස් ගෙයකට ගියේ හෝ, මෙසේ නුවණින් යලකයි. 'ඇය අනාත්මය; රූපය අනාත්මය; කණ අනාත්මය; සද්ද අනාත්මය; නැහැය අනාත්මය; ගඳ අනාත්මය; දිව අනාත්මය; රස අනාත්මය; කය අනාත්මය; පහස අනාත්මය; සිත අනාත්මය; අරමුණු දහම අනාත්මය' යි; මෙසේ මේ සවැදූරුම් ඇතුළත පිටත ආයනනයන්හි අනන්තානුපස්සීව (= අනාත්ම වශයෙන් පුන පුනා බලමින්) වෙයෙයි ද, ආනන්දය, මෙය අනන්ත සඤ්ඤා යයි කියනු ලැබේ.”

පෙළෙහි ඇතැම් නැනෙක “දුකෙඛ අනන්ත සඤ්ඤා” (= දුකෙහි අනාත්ම යයි පවතින සංඤ්ච) නමින් ද අනන්තානුපස්සීව දක්වා තිබේ. (දී. නි. - iii : 412, 426 පිටු; ස. නි. -v/i/ : 246 පිට; අ. නි. -iii : 136 පිට ආදිය)

“දුකෙඛ අනන්ත-සඤ්ඤාහි අනන්තානුපස්සනා- ඤ්ඤෙණ උපනන - සඤ්ඤා.”
-(දී. අ. -ii : 757 පිට.)

“දුකෙඛ අනන්ත සඤ්ඤා යනු අනන්තානුපස්සනා ඤ්ඤෙණෙහි උපන් සංඤ්ච ය.”

31. ප.ම. - i: 508 පිට, ප. අ.: 409 පිට හා වි. ම.: 514 පිට

32. “.... යො සබ්බයො රාගානුසයං පහාය පටිසානුසයං පටිච්චනොදෙත්වා අසමීතිදිට්ඨිමානානුසයං සමුහනිත්වා අවිජජං පහාය විජජං උපපාදෙත්වා දිට්ඨස්ව ධම්මෙ දුක්ඛස්සානනකරො හොති....”

-(ම. නි. - i : 112 පිට.)

“..... හෙතෙම සියලු ආකාරයෙන් රාග අනුසය හැර දමා, පටිස අනුසය දුරුකොට, අස්මි (= ‘මම වෙමි’) යන දිට්ඨිය බඳු වූ මාන අනුසය නයා, අවිජජාව හැර විජජාව උපදවා මේ ජීවිතයේදී ම දුක් කෙළවර කරන්නෙක් වෙයි...”

අටුවා විවරණය.

“..... දිට්ඨිමානානුසයනති දිට්ඨියදිසං මානානුසයනති වුත්තං හොති. අයං හි මානානුසයො අසමීති පච්ඡන්තනා දිට්ඨියදියො හොති. නයමා ඵලං වුත්තො.....”

-(ම. අ. -i : 186 පිට)

බේමක සුත්තය (ස.නි. - iii : 218 - 227 පිටු හා මෙහි 11 වන අධ්‍යාය ලිපිය) හා මූලපරියාය සුත්තයේ “ද්විතීය භූමි පරිච්ඡේදය” (ම.නි.-i :10-12 පිටු) ද බලන්න.

33. “ඡ භික්ඛවෙව, ආනිසංසෙ සම්පය්‍යමානෙන අලමෙව භික්ඛුතා සබ්බසම්බාරෙසු අනොධිං කරිත්වා අනත්තසඤ්ඤං උපධාපෙතුං, කතමේ ඡ:සබ්බලොකෙ ච මෙ අතමමයො භවීය්‍යමි. අභධ්දකාරා ච මෙ උපරුජ්ඣිස්සනති. මමධ්දකාරා ච මෙ උපරුජ්ඣිස්සනති. අසාධාරණෙ ච ඤාණෙන සම්නනාගතො භවීය්‍යමි. හෙතු ච මෙ සුද්දිට්ඨො භවීය්‍යති, හෙතු සමුපපන්නා ච ධම්මා....”

-(අ. නි. -iv: 256 පිට)

අටුවා විවරණය

“අතමමයොති තමමයා වූව්වනති තණණං- දිට්ඨියො, තාහි රහිතො. අභිධ්දකාරාති අභිංකාර දිට්ඨි. මමධ්දකාරාති මමිංකාර තණණං...”

-(අ. අ.-ii : 695 පිට)

නිබ්බිදනුපස්සනාව

[4] “නිබ්බිදනුපස්සනං භාවෙනො නාදිං පජනති.”
“නිබ්බිදනුපස්සනාව වඩන්තා නන්දිය දුරු කරයි.”

“නිබ්බිද” (= නිර්වේද) යන පදයෙන් කලකිරීම යන අදහස කියැවෙයි. විදර්ශනාවේදී මේ කලකිරීම හෙවත් නිබ්බිදව පහළ වන්නේ සංස්කාර නොහොත් පඤ්චස්කන්ධ ධර්මයන් පිළිබඳව ය. සංස්කාරයන්ගේ යථා ස්වභාවය විදසුන් නුවණින් පසක් වන විට එතෙක් ඒවා සම්බන්ධ කොටගෙන සිතෙහි බල පැවැත්වූ ප්‍රීති සහගත තෘෂ්ණාව (= නන්දිය) යටපත්ව, නිබ්බිදව මතුවෙයි.¹ මෙය තේරුම් ගැනීම සඳහා කදිම උපමාවක් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මාගන්දිය පරිබ්‍රාජකයාහට දේශනා කරන ලදී.² ඒ කෙටියෙන් මෙසේ ය:

උපතින් ම හටගත් ආබාධයකින් දුස් අන්ධ වූ මිනිසකුට “සුදු පාට වස්ත්‍රය ලස්සන යි, පිරිසිදු යි, ප්‍රසන්න යි” යන කථාව අයන්තට ලැබෙයි. ඒ අනුව තමාටත් සුදු වස්ත්‍රයක් ලබා ගැනීම පිණිස සොයයි. මේ බව දැනගත් එක් තැනැත්තෙක් තෙල් දැලි තැවරුණු, ගොරෝසු, කළු රෙදි කඩක් ගෙනවුත් ඔහුට දී, “මිත්‍රය, මේ ඒ කියන සුදු වස්ත්‍රය යි. මෙය ප්‍රසන්න යි, හොඳ යි, හැඩ යි, පිරිසිදු යි. මෙය ඇඳගන්න; පෙරවගන්න. මෙයින් ඔබේ තත්වය බොහොම උසස්වෙනවා” යි වර්ණනා කරයි. අන්ධයා මහත් සතුටින් එය පිළිගෙන තණ්හාවෙන් - මානසෙන් යුක්තව හදිසි, පෙරවයි.

පසුකලෙක ඔහුගේ නෑයෝ හා හිතවත්තු එක්ව අක්ෂි ශල්‍ය වෛද්‍යවරයෙකු වෙත මොහු ඉදිරිපත් කරති. වෛද්‍යවරයාගේ පිළියම් ක්‍රියාවේ යෙදවීමෙන් ඇසේ පෙනීම මතුවෙයි. දර්ශන ශක්තිය ලද ඇසෙන් තම ආදරණීය වස්තුව වූ වස්ත්‍රය දෙස බලන මේ මිනිසා ඇත්ත තේරුම් ගනියි. වස්ත්‍රය ගැන තිබූ ආයාච දුරුකරමින්, කලකිරීමට පත්වෙයි. මෙතෙක් කලක් තමා රැවටී සිටී බව වටහා ගනියි.

මෙසේ ම විදර්ශනා ප්‍රඥාව නම් ඇස පාද ගත් යෝගාවචරයා පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ ඇති තතු දක තමා මෙතෙක් මුළා වී සිටී බව අවබෝධ කර ගනියි. සියලු සංස්කාරයන් පිළිබඳ ආස්වාදය වියළවා දමමින් නිබ්බිදවෙහි ම පිහිටයි.

විදර්ශනාවේදී නිබ්බිදව මතුවන ආකාරය පෙළෙහි නොයෙක් අයුරින් දේශනා කොට තිබේ. ඉන් මූලික උදහරණ කීපයක් පිළිබඳව දැන් අවධානය යොමු කරමු.

(1) “මභණෙනි, රූපය අනිත්‍ය ය; වේදනාව අනිත්‍ය ය; සඤ්ඤාව අනිත්‍ය ය; සංඛාර අනිත්‍ය ය; විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය ය. මෙසේ (විදසුන් නුවණින්) දක්නා, දහම් දත් ආයථි ශ්‍රාවකයා රූපයෙහි ද කලකිරෙයි; වේදනාවෙහි ද කලකිරෙයි; සඤ්ඤාවෙහි ද කලකිරෙයි; සංඛාරයන්හි ද කලකිරෙයි; විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි.....”³ (දුක්ඛ සහ අනත්ත ලක්ඛණ මුල් කොටගත් මෙවැනි ම දේශනා මීට අනතුරුව පෙළෙහි දක්වා ඇත.)

(ii) “මහණෙනි, රූපය අනිච්ච ය. යමක් අනිච්ච නම්, එය දුක් ය. යමක් දුක් නම් එය දුකින් ය. යමක් අනාත්ම නම්, එය මාගේ නොවෙයි; එය මම නොවෙමි; එය මාගේ ආත්මය නොවෙයි’ යයි මෙසේ ඇති සැටියෙන් මනා (විදුහුන්) නුවණින් දැක්ක යුතුය. වේදනාව අනිච්ච ය.... සඤ්ඤාව අනිච්ච ය.... සංඛාර අනිච්ච ය..... විඤ්ඤාණය අනිච්ච ය..... මෙසේ එය ඇති සැටියෙන් මනා නුවණින් දැකිය යුතුය. මහණෙනි, මෙසේ දක්නා යුතුවත් අරියවු (= ශ්‍රාතවන්ත ආයාඪ ශ්‍රාවකයා) රූපයෙහි ද කලකිරෙයි. වේදනාවෙහි ද කලකිරෙයි. සඤ්ඤාවෙහි ද.... සංඛාරයන්හි ද.... විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි.....”⁴

(අනිත්‍ය ලක්ෂණය නැතිව දුඃඛ හා අනාත්ම ලක්ෂණ පමණක් සඳහන් වන්නාවූ ද අනිත්‍ය-දුඃඛ ලක්ෂණ දෙක ම නැතිව අනාත්ම ලක්ෂණය පමණක් සඳහන් වන්නාවූ ද මේ ආකාරයේ ම දේශනා මීට පසුව පෙළෙහි දක්වා තිබේ)

(iii) “මහණෙනි, අනීත-අනාගත රූපය අනිත්‍ය ය. වර්තමාන රූපයාගේ (අනිච්චතාව ගැන) කවර කථා ද! (= අනිත්‍ය මැ යි.) මහණෙනි, මෙසේ දක්නා ශ්‍රාතවත් ආයාඪ ශ්‍රාවකයා අනීත රූපයෙහි අපෙක්ෂා රහිත වෙයි; අනාගත රූපය නොපතයි; වර්තමාන රූපයාගේ කලකිරීම පිණිස, නොඇලීම පිණිස, නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේ වෙයි. අනීත-අනාගත වේදනාව අනිත්‍ය ය..... අනීත-අනාගත සංඤ්ච අනිත්‍ය ය.... අනීත-අනාගත සංස්කාර අනිත්‍ය ය.... අනීත-අනාගත විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය ය... වර්තමාන විඤ්ඤාණයාගේ නිර්වේදය පිණිස විරාගය පිණිස නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේ වෙයි.”⁵

(පිළිවෙළින් දුඃඛ හා අනාත්ම ලක්ෂණ මුල් කොටගත් දේශනා ද මෙබඳු ම වෙයි.)

(iv) “මහණෙනි, රූපය අනිච්ච ය. රූපයාගේ ඉපදීමට යමක් හේතු වේ නම්, ප්‍රත්‍යය වේ නම්, එය ද අනිච්ච ය. මහණෙනි, අනිච්චතාව උරුමකොට උපන් රූපය කෙසේ නම් නිත්‍ය වන්නේ ද? වේදනාව අනිත්‍ය ය... සංඤ්ච අනිත්‍ය ය..... සංස්කාර අනිත්‍ය ය..... විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය ය.... මහණෙනි, මෙසේ දක්නා දහම දත් අරියවු රූපයෙහි දු කලකිරෙයි.... වේදනාවෙහි දු ... සංඤ්චෙහි දු.. .. සංස්කාරයන්හි දු..... විඤ්ඤාණයෙහි දු කලකිරෙයි.... ”⁶

(දුක්ඛ හා අනාත්ම ලක්ෂණ පිළිබඳ දේශනා ද මෙසේ ම වෙයි.)

(v) “මහණෙනි, එහි ලා උගන් අරියවු පටිච්ච සමුප්පාදය ම මනාව නුවණින් මෙනෙහි කරයි: ‘මෙසේ මෙය (= මේ හේතුව) ඇති කල්හි මෙය (= මේ ඵලය) වෙයි. මෙය (= මේ හේතුව) ඇතිවීමෙන් මෙය (= මේ ඵලය) උපදියි. මෙය (= මේ හේතුව) නැති කල්හි මෙය (= මේ ඵලය) නොවෙයි. මෙය (= මේ හේතුව) නිරුද්ධ වීමෙන් මෙය (= මේ ඵලය) නැතිවෙයි. එනම්: අවිජ්ජා ප්‍රත්‍යයෙන් සංඛාර වෙයි. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤ්ඤාණය වෙයි.... ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ-ශෝක-වැළපීම-දුක්-දෙමනස්-දැඩි වෙහෙස හට ගනියි. මෙසේ මේ හුදු දුක් රැසෙහි හටගැනීම වෙයි. අවිජ්ජාව ම ඉතුරු නොකොට නිරුද්ධ කිරීමෙන් සංස්කාර නිරෝධය වෙයි..... ජාති නිරෝධයෙන් ජරා-මරණ-ශෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දේමනස්ස-උපායාය නිරුද්ධ වෙයි. මෙසේ මේ හුදු දුක් රැසෙහි නිරෝධය වෙයි; මහණෙනි, ආයු පිරු නැත් ඇති අරියවු මෙසේ දක්නේ, රූපයෙහි ද කලකිරෙයි. වේදනායෙහි ද.... සඤ්ඤාණයෙහි ද .... සංඛාරයන්හි ද ..... විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි....”⁷

(vi) “මහණෙනි, එහි සුතවත් අරියවු පටිච්ච සමුප්පාදය ම මනාව නුචණින් මෙනෙහි කරයි. ‘මෙසේ මෙය ඇති කල්හි මෙය වෙයි..... මෙය නිරුද්ධ වීමෙන් මෙය නිරුද්ධ වෙයි.’ මහණෙනි, සැප වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා සැප වේදනාව උපදියි. ඒ එස්සයාගේ ම නිරෝධයෙන්, ඉන් උපන් සැප වේදනාව නැති වෙයි; සන්සිදෙයි. මහණෙනි, දුක් වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා දුක් වේදනාව උපදියි. ඒ එස්සයේ ම නැතිවීමෙන්, ඉන් උපන් දුක් වේදනාව නිරුද්ධ වෙයි; සන්සිදෙයි. නොදුක්-නොසුව (මැදහත්) වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා මැදහත් (= උපේක්ෂා) වේදනාව උපදියි. ඒ එස්සයේ ම නිරෝධයෙන්, ඉන් ජනිත මැදහත් වේදනාව නිරුද්ධ වෙයි; සන්සිදෙයි.”

“මහණෙනි, යම් සේ දඩු දෙකක ගැටුම-එක්වීම හේතුවෙන් උණුසුම උපදී ද, ඒ දඩු දෙකේ ම වෙන්වීමෙන් බැහැරලීමෙන් ඒ උණුසුම නිරුද්ධ වෙයි ද සන්සිදෙයි ද, එසේ ම සැප වේදනාවට ප්‍රත්‍යය වූ එස්සය නිසා සැප වේදනාව උපදියි.... මැදහත් වේදනාව නිරුද්ධ වෙයි; සන්සිදෙයි. මහණෙනි, මෙසේ දක්නා උගත් අරියවු එස්සයෙහි ද කලකිරෙයි; වේදනාවෙහි ද කලකිරෙයි; සඤ්ඤාවෙහි ද කලකිරෙයි; සංඛාරයන්හි ද කලකිරෙයි; විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි”....⁸.

(vii) “ඇසත් රූපත් නිසා චක්ඛු-විඤ්ඤාණය (= ඇස ඇසුරෙන් උපදින රූප පිළිබඳ දැනීම) උපදියි. (ඇස, රූප හා චක්ඛු විඤ්ඤාණය යන) මේ තිදෙනාගේ එක්වීම එස්සය යි. එස්සය නිසා වේදනාව උපදියි. මහණෙනි, මෙසේ දක්නා දහම් ඇසූ අරියවු ඇපෙහි ද කලකිරෙයි; රූපයන්හි ද කලකිරෙයි; චක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි ද කලකිරෙයි; චක්ඛු සම්පස්සයෙහි (= ඇස මුල්කොට ඇතිවන චෛතසික ස්පර්ශයෙහි) ද කලකිරෙයි; වේදනායෙහි ද කලකිරෙයි...”

[කත, සද්ද හා යෝග-විඤ්ඤාණය (= කත මුල්කොට පවතින, ඇසීම සිදු කෙරෙන සිත) ද නැහැය, ගඳ-සුවඳ හා සංඝ-විඤ්ඤාණය (= නැහැය ආධාර කොට පවතින, ගන්ධයන් දැනගන්නා සිත) ද දිව, රස හා ජීවිතා-විඤ්ඤාණය (= දිව හේතුකොට පවතින, රස දැනගන්නා සිත) ද කය, ඓච්චිඛ්ඛ (= කායික පහස) හා කාය - විඤ්ඤාණය (= කය ඇසුරෙහි පවතින, කායික පහස දැනගන්නා සිත) ද මනස, (මනසට අරමුණු වන-) ධර්ම හා මනෝ-විඤ්ඤාණය (= ධර්මාරමණ පිළිබඳ දැනීම) ද, ඒ ඒ අවස්ථාවට අදළ එස්සය හා වේදනාව ද සම්බන්ධ කොටගෙන, ඒ සියලු සංස්කාරයන් පිළිබඳව නිබ්බේදව පහළ වෙන ආකාරය මේ ලෙසින් ම විස්තර කෙරෙයි.⁹]

(viii) “රාහුලය, මෙය කෙසේ සිතන්නෙහි ද, ඇස නිත්‍ය ද අනිත්‍ය ද?”
 “වහන්ස, අනිත්‍ය ය.”

“යමෙක් අනිත්‍ය වේ නම්, එය දුක් හෝ සැප හෝ වේ ද?”
 “වහන්ස, දුක ය.”

“යමක් අනිත්‍ය ද දුක් ද වෙනස්වන සුලු ද වේ නම්, ‘එය මාගේ ය; එය මම වෙමි; එය මාගේ ආත්මය’යි (තණ්හා, මාන, දිවයි. වශයෙන්) දැකීමට සුදුසු වේද?”

“වහන්ස, සුදුසු නොවේ ම ය.....”

(මේ ආකාරයෙන් ම රූප, වක්‍රව විඤ්ඤාණය හා වක්‍රව සම්ඵස්සය පිළිබඳව ද ත්‍රිලක්ෂණ දේශනාව පැවැත්වෙයි. ඉන්පසු.....)

“.... මේ වක්‍රව සම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යයයෙන් යම් වේදනාවක් - සංඤ්චක් - සංස්කාරයක්-විඤ්ඤාණයක් උපදී නම්, එය ද නිත්‍ය හෝ අනිත්‍ය හෝ වේද?”

“වහන්ස, අනිත්‍ය ය.”.....

(මෙහිදී ද පෙරසේ ම ත්‍රිලක්ෂණය දේශනා කෙරෙයි. අනතුරුව, ඇස මුල්කොට ගෙන කරන ලද මේ දේශනාවේ විලාසයෙන් ම, කතා-නැහැය- දිව-කය-මනස යන සෙසු අභ්‍යන්තර ආයතන පස ප්‍රධාන කොටගෙන දේශනාව දිගට පැවැත්වෙයි. ඉක්බිතිව....)

“.....රාහුලය, මෙසේ දක්නා වූ ශ්‍රාවණයේ ආයථි ශ්‍රාවකයා ඇසෙහි ද කලකිරෙයි; රූපයන්හි ද.... වක්‍රව විඤ්ඤාණයෙහි ද... වක්‍රව සම්ඵස්සයෙහි ද... වක්‍රව සම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් උපන් යම් මේ වේදනාගතයෙක් සඤ්ඤාගතයෙක් - සංඛාරගතයෙක් - විඤ්ඤාණගතයෙක් වේ නම් එහි ද කලකිරෙයි....”

(සෙසු ඉන්ද්‍රිය-ද්වාර හෙවත් ආයතන සම්බන්ධ කොටගෙන ද මෙසේ ම කලකිරීම ඇතිවෙයි)¹⁰

(ix) “මහණෙනි, සියල්ල භාත්පසින් ඇවිලගන්නා ලද්දේය. මහණෙනි, කවර සියල්ල භාත්පසින් ඇවිලගන්නා ලද්දේ ද? මහණෙනි, ඇස ඇවිලගන්නා ලදී. රූපයේ ඇවිලගන්නා ලද්දේය. වක්‍රව විඤ්ඤාණය ඇවිලගන්නා ලදී. වක්‍රව සම්ඵස්සය ඇවිලගන්නා ලදී. මේ වක්‍රව සම්ඵස්සය හේතුවෙන් සුඵ හෝ දුක් හෝ නොදුක්-නොසුඵ (= මැදහත්) හෝ යම් වේදනාවක් උපදීයි ද, එය ද ඇවිල ගන්නා ලදී. කුමකින් ඇවිලගන්නා ලද්දේ ද? රාග ගීත්තෙන්, දෙස ගීත්තෙන්, මෝහ ගීත්තෙන්, ජාතියෙන්, ජරාවෙන්, මරණයෙන්, සෝකයෙන්, වැලපීමෙන්, (කාසික-) දුකින්, (මානසික-) දෙමනසින්, දූඨ වෙහෙසින් ඇවිලගන්නා ලදී පවසමි....”

(කතා, නැහැය, දිව, කය හා මනස යන අතිකුත් අභ්‍යන්තර ආයතන මුල් කොටගෙන ද මෙසේ ම දේශනාව කෙරෙයි. අනතුරුව....)

“.....මහණෙනි, මෙසේ දක්නා සුතවත් අරියවූ තෙම ඇසෙහි ද කලකිරෙයි; රූපයන්හි ද... වක්‍රව විඤ්ඤාණයෙහි ද... වක්‍රව සම්ඵස්සයෙහි ද... වක්‍රව සම්ඵස්සය නියා උපන් සැප හෝ දුක් හෝ මැදහත් හෝ වේදනායෙහි ද කලකිරෙයි....”

(සෙසු ආයතන ඇසුරු කොටගත් සංස්කාරයන් පිළිබඳව ද මෙපරිද්දෙන් ම කලකිරීම පහළ වෙයි.)¹¹

(X) “රාධය, රූපය ඇති කල්හී මරු (= මරණය) හෝ මැරිය යුත්තා හෝ මැරෙන්නා හෝ වන්නේය. රාධය, එහෙයින් මෙහි ලා තෙපි රූපය මරු යයි දකිවු; මැරිය යුත්තා යයි දකිවු; මැරෙන්නා යයි දකිවු; රොගයෙකි යි දකිවු; ගවෙකි යි දකිවු; හුලෙකි යි දකිවු; ව්‍යසනයෙකි

යි දකිවු; වාසනායට පැමිණියෙකි යි දකිවු. යමෙක් රූපය මෙසේ දකිත් ද, ඔවුහු මැනවින් දකිති.....”

(වෙදනාව, සංඤච, සංස්කාර හා විඤ්ඤාය පිළිබඳව ද මෙලෙසින් ම දේශනා කෙරෙයි. මිළහට...)

“වහන්ස, මැනවින් දැකීම කුමක් පලය කොට ඇත් ද?”

“රාධය, මනා දැකීම, කලකිරීම ඵලය කොට ඇත”.....¹²

(xi) “රාහුලය, එය කිමැයි සිතන්නෙහිද, පස්වි ධාතුව නිත්‍ය ද අනිත්‍ය ද?”

“වහන්ස, අනිත්‍ය ය.”

“යමක් අනිත්‍ය නම් එය දුක් ද සැප ද?”

“වහන්ස, දුක් ය.”

“යමක් අනිත්‍ය නම් දුක් නම් පෙරළෙන සුදු නම්, ‘මෙය මාගේ ය, මෙය මම වෙමි, මෙය මාගේ ආත්මය’යි එය දක්නට සුදුසු ද?”

“වහන්ස, සුදුසු නොවේ ම ය.....”

(ආපො, තේජො, වායො, ආකාශ සහ විඤ්ඤාණ යන අවශේෂ ධාතූන් පස ගැන ද මේ ආකාර දේශනාව වෙයි. ඉතික්ඛිතිව....)

“රාහුලය, මෙසේ දක්නා ග්‍රාහවත් ආයාච්ඤා ග්‍රාහකයා පස්වි ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; ආපො ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; තේජෝ ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; වායො ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; ආකාශ ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි; විඤ්ඤාණ ධාතුවෙහි ද කලකිරෙයි.”¹³

(xii) “මහණ, ඉදින් වක්ඛුන්ද්‍රියෙහි (= ඇසෙහි) උදය-වය පුනපුනා දකිමින් වසන්තේ නම් වක්ඛුන්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; යෝතින්ද්‍රියෙහි (= කනෙහි) උදයබ්බයානුපස්සිව වසනුයේ නම් යෝතින්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; සාණ්න්ද්‍රියෙහි (= නැහැයෙහි)..... සාණ්න්ද්‍රියෙහි කල කිරෙයි; ජීවිහින්ද්‍රියෙහි (= දිවෙහි)... ජීවිහින්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; කායින්ද්‍රියෙහි (= කයෙහි)..... කායින්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි; මනින්ද්‍රියෙහි (= සිහෙහි) උදයබ්බයානුපස්සිව වසනුයේ නම් මනින්ද්‍රියෙහි කලකිරෙයි....”¹⁴

ඒ ඒ අයන්තාගේ වරිතානුකූලව ඔවුනට ධර්මය අවබෝධ වන පරිදි සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ විසින් මෙසේ විවිධාකාරයෙන් දේශනා කරන ලද මුත්, මේ උදහරණ හා මෙබඳු වෙනත් දේශනා ද අනුව විමසා බැලීමේදී, නිබ්බදව මතුකැර ගැනීමට ඉවහල් වන පොදු ක්‍රියා මාර්ගයක් පිළිබඳව අපට තේරුම් කරගත හැකිය. එම මූලික (තරුණ) විදර්ශනා ප්‍රතිපදව මෙසේ කෙටියෙන් දැක්විය හැකිය:

1. ස්කන්ධ හෝ ආයතන හෝ ධාතූ හෝ ඉන්ද්‍රිය හෝ වශයෙන් යෝගාවචරයාහට වැටහෙන අයුරින් ඒ ඒ තාමරූපයන් වෙන්වෙන්ව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම (= පව්චන්ත ලක්ඛණ පටිච්චය)
2. එසේ අවබෝධ කොටගත් සියලු සංස්කාරයන් ම හේතු-ඵල වශයෙන් පවතින අන්දම පසක් කිරීම (= පව්චය පරිග්ගහය)

3. මේ සකල හේතු-ඵල ධර්මයන් ම අනිච්ච-දුක්ඛ-අනත්ත යන තිලක්ඛණයෙන් යුක්ත වන බැවින් ආදීනව (= දෙෂ) සහිත බව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම.

තිලකුණු වශයෙන් සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව පැහැදිලිවීම , නිබ්බිදාව පහළවීමේ ප්‍රසන්න හේතුව වන බව පෙනෙයි.¹⁵

නිබ්බිදාව ඇතිවීම සඳහා පදනම වන්නේ යථාභූත-සුඤ්ඤයන්‍යාව බව ද, යථාභූත-සුඤ්ඤයන්‍යාව සඳහා හේතුව වන්නේ සමාධිය බව ද, සඳහන් වන දේශනා රාශියක් (ප්‍රධාන වශයෙන් අංගුත්තර නිකායෙහි) දක්නට නිබ්බි.¹⁶ යථාභූත සුඤ්ඤයන්‍යාව යන පදයෙන් දඳහස් කෙරෙන්නේ, ඇති සැටිය (විදයුන්-) නුවණින් දැකීම යි. මේ වනාහි නිබ්බිදාවේ පදනම වශයෙන් ඉහතින් දක්වා ඇති අවස්ථා තුන ම කැටිකොට දක්වන තනි පදයක් ලෙස සැලකිය හැකිය.¹⁷ යථාභූත සුඤ්ඤයන්‍යාව තරුණ විපස්සනාව වශයෙන් ද නිබ්බිදව බලවත් විපස්සනාව වශයෙන් ද අටුවාව හඳුන්වා දෙයි.¹⁸

මෙසේ විදර්ශනාව තුළින් මතු වූ නිබ්බිදව (= කලකිරීම) වැඩි දියුණු වන අයුරින් නැවත නැවත දෙනසම්ප්‍රසුක්ත මනසිකාරයන් පැවැත්වීම නිබ්බිදනුපස්සනාව යි. මේ පුන පුනා නුවණින් සැලැකීම අතරමඟ කඩ නොකොට පැවැත්වීමෙන් ම නිබ්බිදනුපස්සනාවේ අභිවර්ධනය සැලැසෙයි. කඩවීම් හේතුවෙන් සතිය පිරිහෙයි. එයින් සල්ලක්ඛණ චිත්ත පරමපරාව (= තිලකුණු මෙනෙහි කරන සිත් පෙල) ශක්තිමත් වන්නේ නැත. සිත විසිරී යන විට සමාධියේ වැඩිමැසිදුවන්නේ ද නැත. ඒ නිසා අනුපස්සනාව කරනවා කියා සිතමින් සිටීම යුද්‍යු නැත. සතී, සමාධි, පඤ්ඤ යන මේ ධර්මයන් මතුවෙන-වැඩෙන ආකාරයෙන් සිත් පෙල පවත්වා ගැනීම ම අනුපස්සනාවේ වැඩිම බව සැලකිය යුතු වෙයි.

අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන් කෙමෙන් මුහුකුරා යන් ම සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදීනව ස්වභාවය (= දෙස් සහිත බව) ප්‍රකට වෙයි. ඒ අනුව සංස්කාරයන් පිළිබඳ කලකිරීම මතුවෙයි. මේ නිබ්බිදව ද අනුපස්සනාවක් බවට පත්ව කෙමෙන් වැඩෙයි. හඬන සුඤ්ඤ ප්‍රකට වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව ද නන්දිය ප්‍රභාණය කිරීමට තරම් ශක්තියක් ලැබගෙන සිටීයි.¹⁹ මෙතැන් සිට තව තවත් ප්‍රබල වන මෙම අනුදර්ශනාව, නිබ්බිද සුඤ්ඤ උදවන විට උච්ච අවස්ථාවකට පත්වෙයි. ඉන්පසු සංඛාරාපෙක්ඛා සුඤ්ඤ නහවුරු වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව සන්ධිදෙයි.²⁰ නන්දිය මෙන්ම නිබ්බිද මුහුණුවර ද දුරු වී, සාන්ත මැදහත් තත්වයකින් විදර්ශනාව කෙරිගෙන යනු ඇත.

අතීත සංසාරයෙහි සමථ-විපස්සනා භාවනාවන් බොහෝ දුරට පුහුණු කිරීමෙන් ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියන් පරිණත බවට පත්ව තිබෙන, දියුණු උපනිශ්‍රය සම්පත්තියකින් යුක්ත පින්වතුන්හට තිලකුණු පසක් කිරීමෙන් එක්වර ම බලවත් ලෙසින් නිබ්බිදව පහළ විය හැකිය. ඔවුන්ට නිබ්බිදනුපස්සනාවේ වැඩිදුර රැඳීමක් නොවී ඉක්මනින් ම විදර්ශනාව මුදුන්පත් කර ගැනීමට හැකි වන්නේය.²¹ . බොහෝ භාවිත සිතක් ඇති උත්තමයෙකුට, සාමාන්‍ය කෙනෙකුට නම් කෙලෙස් උපදවන අරමුණක් මගින් වුවත්, බලවත් නිබ්බිදාව මතුකර ගත හැකි බව නාගසමාල තෙරුන් වහන්සේගේ පුවතීන් පෙනෙයි. දිනක් පිඩු පිණිය නුවරට පිවිසි මෙම තෙරුන් වහන්සේ, වීථියක් මැද තුර්‍ය වාදනයට අනුව නටමින් සිටී. අබරණ-මල්දම් පැළඳ, සඳුන් ආලේප කොටගත්, සුන්දර ඇඳුමින් සැරසුණු නළඟනක දුටුවාහ. උන්වහන්සේට ඇය දිස්වුයේ අටවා තබන ලද මර උගුලක් ලෙසිනි. යෝනියො මනසිකාරය උපදවා ගත් උන්වහන්සේට ඒ තුළින් සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව මැනවින් ප්‍රකට

විය. බලවත් ලෙසින් නිබ්බද්ධ ඵලඹ සිටියේය. තෙරුන් වහන්සේ ත්‍රිවිද්‍යා ප්‍රාථම වෙමින් අර්භත්වය පයක් කළහ²².

එබඳු බලවත් ශක්තියක් නොමැති යෝගාවචරයකුට, පළමුව දුබලව හටගන්නා නිබ්බද්ධ අවශ්‍ය තරම් ප්‍රබල මට්ටමකට දියුණු කරගැනීම පිණිස නැවත නැවත නිබ්බද්ධව ම කුඩුදෙන මනසිකාරයන් පැවැත්වීමට සිදුවෙයි මෙහිදී අප සලකා බලන නිබ්බද්ධත්වයන්ට මෙම අවස්ථාව සඳහා බෙහෙවින් යෝග්‍ය වන්නේය.

කෙසේ වුව ද, නිබ්බද්ධත්වයන්ට විදර්ශනාවේදී ඉතා වැදගත් කාර්ය භාරයක් දරන බව කිව හැකිය. නිබ්බද්ධ දියුණු වූ පමණට, සංස්කාරයන් අත්හැරීම පහසු වන්නේය. සංස්කාරයන් මුළුමනින් ම අත්හැරීමෙන් නිවන් දැකීම සිදුවන්නේය.

නිබ්බද්ධත්වයන්ට මූලික තුන් අනුපස්සනාවන්හි ම ප්‍රතිඵලයක් වන බව දැන් සැඟවීලිය ය. එහෙත් එහි ස්වරූපය ද ඉන් දුරුවන නන්දිය යනු තණ්හාවේ ම ප්‍රශේදයක් වීම ද නිසා නිබ්බද්ධත්වයන්ට ද දුක්ඛානුපස්සනාවේ ම විශේෂ ආකාරයක් ලෙසින් සැලැකිය හැකිය.

නන්දිය ගැන සාකච්ඡා කිරීමට දැන් අවස්ථාව ඵලඹ ඇත. නන්දිය යනු ප්‍රීතියෙන් සුක්ත තෘෂ්ණාව යි²³. සංස්කාරයන්ගේ ඇති තතු නොදැනීම නිසා, ඒවා “මම ය, මාගේ ය, ඉෂ්ට ය, කාන්ත ය, ප්‍රිය ය, මනාප ය, සුබදයක් ය” යි මූලා වී, දැඩි ලෝභයෙන් යුක්තව ඒවා සතුටින් ආස්වාදනය කරන ස්වභාවය නන්දිය යි. මේ නන්දිය ඇතිවෙන සැටින් එහි කටුක විපාකක් තේරුම් කර ගැනීමට බුද්ධ දේශනාවකට ම සිත යොදමු.

“... හෙතෙම ඇසින් රූපයක් දක, ප්‍රිය රූපයෙහි ඇලෙයි; අප්‍රිය රූපයෙහි ගැටෙයි. අකුසල සිත් ඇතිව , කයෙහි ඇති තතු ගැන වැටහීමක් නැතිව කල් ගෙවයි. ඒ ලාමක අකුසල් දහම් නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ කිරීමට යම් පල සමවතක් සමත් වේ ද? ඒ වේතෝවිමුත්තිය (= අර්භත් ඵල සමාධිය) ද පඤ්ඤවිමුත්තිය (= අර්භත් ඵල ප්‍රඥාව) ද හෙතෙම නොදැනයි. මෙසේ ඇලීම්-ගැටීම් දෙකට පත්ව, සැප වූ හෝ දුක් වූ හෝ සැප ද දුක ද නොවූ (= මැදහත්) හෝ යම්කිසි වේදනාවක් විඳියි ද, හෙතෙම ඒ වේදනාව සතුටින් පිළිගනියි. (= අභිනන්දනය කරයි); ‘අහෝ සැපයි, අහෝ සැපයි’ යයි වචනයෙන් කීම වශයෙන් පැවති තණ්හාවෙන් ‘මේ මගේ’ යයි කියයි; බලවත් වූ මුදලීමට නොහැකි වූ තණ්හාවෙන් ඒ වේදනාවෙහි ම බැසගෙන සිටියි. මෙසේ ඒ වේදනාව සතුටින් පතන්නා වූ ‘මම ය, මාගේ ය’ යි කියාගන්නා වූ තණ්හාවෙන් ගැලී සිටින්නා වූ ඔහුට නන්දිය උපදියි. වේදනාවන් පිළිබඳ යම් නන්දියෙක් වේ ද, එය උපාදන (= තණ්හාවෙන් දැඩිව ගැනීම) වෙයි. ඔහුට උපාදන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය (= කර්ම රැස්වීම) වෙයි. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය (= ඉපදීම) වෙයි. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරා, මරණ, ශෝක, වැළපීම්, දුක්, දෙමනස්, දැඩි වෙහෙස වෙයි. මෙසේ මේ හුදු දුක් රැසෙහි හටගැනීම වෙයි. කනිත් ශබ්දයක් අසා ප්‍රිය ශබ්දයෙහි ඇලෙයි.... නැහැයෙන් ගන්ධයක් ආභ්‍රාණය කොට.... දිවෙන් රසයක් විඳ.... කයින් පහසක් විඳ... මනසින් ධම්මාරම්මණයක් දැන... මෙසේ මේ හුදු දුක් රාසියේ හටගැනීම වෙයි....”²⁴

සදෙරින් අරමුණු ගැනීමේදී යෝනියො-මනසිකාරය, සතිසම්පජ්ඤා නොයෙදීමෙන් ඇතිවන නන්දිය, ඔබේ එදිනෙද ජීවිතය කෙරෙහි කොතරම් දුරට බලපාන්නේ දැයි

මොහොතක් සිතා බලන්න. ඔබේ ඉඳුරන් අසංවර වන හැම විට ම මේ තන්දිය උපදින බවත්, එහි ප්‍රතිඵලය වන්නේ අනාගත සංසාරයේදී ජාති, ජරා, මරණ ආදී මහා දුක් රැසක් ලැබීම බවත්, නුවණින් මෙතෙහි කිරීමෙන් ඔබට බලවත් සංවේගයක් ජනිත කොටගෙන වඩාත් උනන්දුවෙන් නිබ්බිදනුපස්සනාව වැඩීම පිණිස යොමුවිය හැකි වන්නේය.

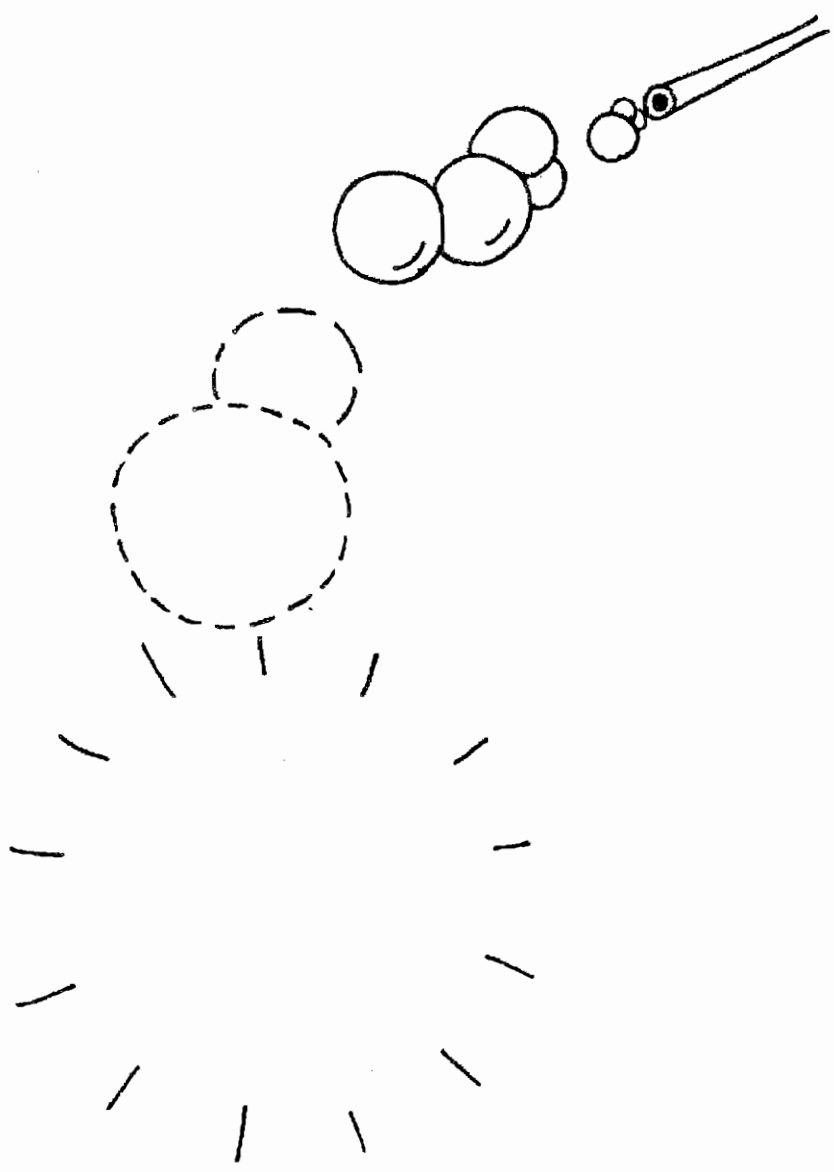
සමාහිත සිතීන් විදර්ශනාවේ යෙදෙන යෝගාවචරයා ඉඳුරන් මගින් අරමුණු ගැනීමේ ක්‍රියාවලිය යථාහත වශයෙන් (= ඇති සැටියෙන්) ප්‍රතිවේධ කරයි. හැම මොහොතක ම සිදුවන්නේ හුදෙක් තාම-රූප ධර්ම සමුහයක් හේතු-ඵල වශයෙන් ක්‍රියාත්මකවීම පමණක් බව පිරිසිදු දකියි. මේ හැම සංස්කාර ධර්මයක් ම ක්ෂණයක් පාසා ඇතිවෙමින් නැතිවෙන අන්දමත්, ඉන් මතු වෙන පීඩාකාරී ස්වභාවයත්, මේ කිසිවක් තුළ ස්ථිර වූ ආත්ම යාරයක් නැති බවත්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව නොයෙක් ආකාරයෙන් අවබෝධ කරයි. මෙවිට සංස්කාරයන් පිළිබඳව සිතෙහි පවතින්නා වූ රස විදින ගතිය, සතුවත් පිළිගන්නා බව දුරුවන්නට වෙයි. ඒ වෙනුවට සංස්කාරයන් කෙරෙහි කලකිරීම දියුණු වෙයි. කිසිවක් “මම ය - මගේ ය” යි ආසාවෙන් ගැනීමක් සිදු නොවේ. තණ්හාවෙන් බැසගැනීමක් සිදු නොවේ. නිබ්බිදව වැඩී තන්දිය යටපත් වන්නේ, අන්ධයා ඇස් ලද කල එතෙක් ආදරයෙන් පරිහරණය කළ අප්‍රියජනක වස්ත්‍රය ගැන උකටලී වන්නාක් මෙනි.

ක්‍රමයෙන් නිබ්බිදනුපස්සනාව වැඩෙන විට යෝගාවචරයාට දිව්‍යලෝක - බ්‍රහ්මලෝක පවා පිළිකුල් වෙයි. කාම-රූප-අරූප යන තුන් ලෝකය ම සම්බන්ධ කොටගත් ආස්වාදජනක හැඟීම් සිදී යයි. “මට මුලින් ඕනෑ වි තිබුණේ අසායෙන් නිදහස් වෙන්නට යි. ඒත් දැන් නම් තුන් ලෝකය ම ගිනි ගොඩක් - දුක් රැසක් හැටියට යි ජේන්නේ. කිසිම භවයක් ගැන දැන් මාගේ රූචියක් නැත”. යනාදී ලෙසින් යෝගාවචරයා පවසන්නට වෙයි. ආනන්ද ජනක ලොකික සිතිවිලිවලට දැන් සිතේ කිසිදු ඉඩක් නොලැබෙයි. සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් ඇත්වීමේ කැමැත්ත බලවත් අන්දමින් නැඟී සිටියි.²⁵

මෙසේ නිබ්බිදනුපස්සනාව ඇතුළත- පිටත සියලු වස්තූන් සම්බන්ධ කොටගෙන පුළුල් වන විට, ඇතැම් යෝගාවචරයන් එක්තරා අවුලකට පත්වීමට ද ඉඩ තිබේ. මෙම අවස්ථාවේදී යෝගාවචරයාට සියල්ල එපා වෙයි. දැන් වැළඳීම/ආහාර ගැනීම, වතාවත් කිරීම ආදී අත්‍යාවශ්‍ය කටයුතු ගැන පවා උනන්දුව නැතිවෙයි. නිතර සිවුරු/ඇඳුම්, ආසන ආදිය වෙනස් කිරීමට සිතෙයි. නමා වසන කුටිය/නිවෙය ද භාවනා ආසනය ද තම කර්මස්ථානාචාර්යතුමා ද අප්‍රිය විය හැකිය. මේ සියල්ල අත්හැර දමා හිස හැරුණු අතේ යාමට ද පෙළඹිය හැකිය. එහෙත් භාවනාව අත්හැරීමට නම් ඔහුට නොසිතෙයි.

මෙවැනි තත්ත්වයක් උද්ගත වුවහොත්, ඒ බව තම ගුරුතුමාට හෝ දනුම් තේරුම් ඇති වැඩිහිටියෙකුට හෝ නොසහවා දැන්විය යුතුය. මේ කලකිරීම ඇතිවන්නේ සංස්කාරයන් පිළිබඳව බවත්, නොකඩවා භාවනා මනසිකාරය පැවැත්වීම ම නියම මඟ බවත්, තේරුම් කර ගතයුතුය. එසේ අඛණ්ඩව නිබ්බිදනුපස්සනාවෙහි ම යෙදීමෙන්, යථා කාලයේදී මේ කලකිරීම සන්සිදි අතිශය ශාන්ත මානසික තත්ත්වයක් උදවනු ඇත.

* * *

“මහණෙනි, (සක්කාය දිට්ඨිය ආදී දසයක් වූ) සංයෝජනයන්ට ප්‍රත්‍යය වන (ත්‍රෛභුමක සංස්කාර) ධර්මයන් පිළිබඳව නිබ්බිදනුපස්සනාවෙන් යුක්තව වසනුයේ රාගය පහකරයි; ද්වේෂය පහකරයි; මෝහය පහකරයි. රාගය දුරලීමෙන් ද්වේශය දුරලීමෙන් මෝහය දුරලීමෙන්, (නැවත නැවත සසර) ඉපදීමෙන්, ජරාවෙන්, මරණයෙන්, ශෝකයෙන්, වැළපීමෙන්, කායික දුකින්, මානසික දෙමනසින්, දැඩි වෙහෙසින්, මිඳෙයි; (සියලු සසර) දුකින් මිඳෙයි; යයි කියමි.”²⁶

අධෝලිපි

1. අකුසල කලකිරීමක් ද තිබේ. තමා අප්‍රිය කරන අරමුණු, නිත්‍ය දේවල් හා පුද්ගලයන් වශයෙන් ගෙන ඒවා පිළිබඳව ගැටීම තුළින් ඇතිකර ගන්නා කලකිරීම (= "එපා වීම") ද්වේෂයේ ම එක් මුහුණුවරකි. විදර්ශනාවේදී සංස්කාර ධර්මයන් සම්බන්ධව ඇතිවන කලකිරීම ද්වේෂයෙන් තොර ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත කුසලයෙකි.

2. ම. නි. - ii: 301 - 302 පිටු බලන්න.

3. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං, වෙදනා අනිච්චා, සඤ්ඤා අනිච්චා, සංඛාරා අනිච්චා, විඤ්ඤාණං අනිච්චං. එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො රූපසමිමපි නිබ්බිද්දති, වෙදනාසපි නිබ්බිද්දති, සඤ්ඤාසපි නිබ්බිද්දති, සංඛාරෙසුපි නිබ්බිද්දති, විඤ්ඤාණං සමිමපි නිබ්බිද්දති....."

-(ම. නි. - iii : 38 පිටු)

4. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං. යදනිච්චං තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං තදනන්තා. යදනන්තා තං 'නෙතං මම, නෙයොභමස්මී, නමෙයො අන්තා'ති එවමෙතං යථාභූතං සමමප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. වෙදනා අනිච්චා, -පෙ-සඤ්ඤා අනිච්චා, -පෙ- සංඛාරා අනිච්චා -පෙ- විඤ්ඤාණං අනිච්චං-පෙ-එවමෙතං යථාභූතං සමමප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො රූපසමිමපි නිබ්බිද්දති-පෙ-විඤ්ඤාණං සමිමපි නිබ්බිද්දති....."

- (ම. නි. -iii: 38-40 පිටු)

5. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං අනිත්‍යානාගතං; කො පන වාදො පච්චුප්පන්තාය්‍ය. එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො අනිත්‍යමී රූපසමී අනාපෙබො භොති; අනාගතං රූපං නාභිතද්දති; පච්චුප්පන්තාය්‍ය රූපය්‍ය නිබ්බිද්ද ය පිරාගාය නිරොධාය පට්ඨපන්තො භොති. වෙදනා අනිච්චා-පෙ-සඤ්ඤා අනිච්චා-පෙ-සංඛාරා අනිච්චා-පෙ-විඤ්ඤාණං අනිච්චං-පෙ-පච්චුප්පන්තාය්‍ය විඤ්ඤාණය්‍ය නිබ්බිද්ද ය පිරාගාය නිරොධාය පට්ඨපන්තො භොති'ති."

-(ම. නි. -iii : 34 පිටු)

6. "රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං. යොපි හෙතු යොපි පච්චයො රූපය්‍ය උපපාදය, යොපි අනිච්චො. අනිච්චසමුත්තං භික්ඛවෙ රූපං කුතො නිච්චං භවීය්‍යති. වෙදනා අනිච්චා-පෙ-සඤ්ඤා අනිච්චා-පෙ-සංඛාරා අනිච්චා-පෙ-විඤ්ඤාණං අනිච්චං-පෙ-එවං පය්‍යං භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො රූපසමිමපි නිබ්බිද්දති-පෙ- විඤ්ඤාණං සමිමපි නිබ්බිද්දති....."

-(ම. නි. -iii : 40 පිටු.)

7. "තනු භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො පට්චවසමුප්පාදං යෙව යාධුකං යොනියො මනසිකරොති; 'ඉති ඉමස්මී සති ඉදං භොති, ඉමසුප්පපාද ඉදං උපපජ්ජති, ඉමස්මී අසති ඉදං න භොති, ඉමස්ස නිරෝධා ඉදං නිරුජ්ඣති, යදීදං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං..... ජාතිපච්චයා ජරාමරණං යොකපරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනසු'පායායා සමභවන්ති. එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයො

හොති. අවිජ්ජායනෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සංඛාර - නිරොධො... ජාතීනිරොධා ජරාමරණං යොක- පරිදෙව- දුක්ඛ-දෙමනාසුපායායා නිරුජ්ඣනති. එවමෙනසු කෙවලසු දුක්ඛකක්ඛයස නිරොධො හොතී'ති. එවං පසුං භික්ඛවෙ, සුන්ඛා අරියසාවකො රූපසමිමපි නිබ්බිදුති-පෙ-විඤ්ඤාණසමිමපි නිබ්බිදුති.....”

- (ස. නි. - ii : 150 පිට)

8. “නත්‍ර භික්ඛවෙ, සුන්ඛා අරියසාවකො පටිච්චසමුපපාදං යෙව් යාධුක්ඛං යොනියො මනාසිකරොති: ‘ඉති ඉමිසමිං සති ඉදං හොති-පෙ- ඉමසු නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති’. සුඛ-වෙදනීයං භික්ඛවෙ එසුං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛාවෙදනා. තසෙසව් සුඛවෙදනීයසු එසුසු නිරොධා යං තජ්ජං වෙදයිතං සුඛවෙදනීයං එසුං පටිච්ච උපපනනා සුඛාවෙදනා යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. දුක්ඛවෙදනීයං භික්ඛවෙ එසුං පටිච්ච උපපජ්ජති දුක්ඛාවෙදනා. තසෙසව් දුක්ඛවෙදනීයසු එසුසු නිරොධා යං තජ්ජං වෙදයිතං දුක්ඛවෙදනීයං එසුං පටිච්ච උපපනනා දුක්ඛාවෙදනා, යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයං භික්ඛවෙ, එසුං පටිච්ච උපපජ්ජති අදුක්ඛමසුඛාවෙදනා. තසෙසව් අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයසු එසුසු නිරොධා යං තජ්ජං වෙදයිතං අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයං එසුං පටිච්ච උපපනනා අදුක්ඛමසුඛාවෙදනා, යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. යෙසංචාපි භික්ඛවෙ, ඤානං කට්ඨානං සංඛාරොපමොධානා උසමා ජායති, තෙජො අභිනිබ්බනනති, නෙසං යෙව් ඤානං කට්ඨානං නානාභාවා විනිකෙඛපා යා තජ්ජා උසමා යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, සුඛවෙදනීයං එසුං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛාවෙදනා-පෙ-අදුක්ඛමසුඛාවෙදනා, යා නිරුජ්ඣති; යා චූපසමමති. එවං පසුං භික්ඛවෙ, සුන්ඛා අරියසාවකො එසෙසපි නිබ්බිදුති, වෙදනාසපි නිබ්බිදුති, සඤ්ඤාසපි නිබ්බිදුති, සංඛාරොසුපි නිබ්බිදුති, විඤ්ඤාණසමිමපි නිබ්බිදුති.....”

- (ස. නි. - ii : 152 පිට)

9. “චක්ඛුඤ්ඤා පටිච්ච රූපෙ ව උපපජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං. නිණ්ණං සඛගති එසෙසා. එසුසුපච්චයා වෙදනා. එවං පසුං භික්ඛවෙ, සුන්ඛා අරියසාවකො චක්ඛුසමිමපි නිබ්බිදුති; රූපෙසුපි නිබ්බිදුති; චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිදුති; චක්ඛුසමිමසෙසපි නිබ්බිදුති; වෙදනාසපි නිබ්බිදුති;..... යොනඤ්ඤා පටිච්ච සමඤ්ඤා ව උපපජ්ජති යොනවිඤ්ඤාණං; -පෙ-... සාණඤ්ඤා පටිච්ච ගතෙව උපපජ්ජති සාණවිඤ්ඤාණං -පෙ-.... ජීවනඤ්ඤා පටිච්ච රසෙ ව උපපජ්ජති ජීවනවිඤ්ඤාණං -පෙ-.... කායඤ්ඤා පටිච්ච ඵොට්ඨකෙව උපපජ්ජති කායවිඤ්ඤාණං-පෙ- .... මනඤ්ඤා පටිච්ච ධමමෙව උපපජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණං. නිණ්ණං සඛගති එසෙසා. එසුසුපච්චයා වෙදනා. එවං පසුං භික්ඛවෙ, සුන්ඛා අරියසාවකො මනසමිමපි නිබ්බිදුති; ධමමෙසුපි නිබ්බිදුති; මනොවිඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිදුති; මනොසමිමසෙසපි නිබ්බිදුති, වෙදනාසපි නිබ්බිදුති.....”

-(ස. නි. -iv : 74 - 76 පිටු.)

10. “තං කිමමඤ්ඤාසි රාහුල, චක්ඛුං නිව්චං වා අනිව්චං වාති.” “අනිව්චං, භනෙත.” “යං පනානිව්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වා ති.” “දුක්ඛං, භනෙත.” “යං පනානිව්චං දුක්ඛං විපරිණාමධමමං, කලලනත්‍ර තං සමනුපසයිතුං: ‘එතං මම, එයොහමයමි, එයො මෙ අත්තා’ති”. “නොහෙතං, භනෙත.”..... “රූපා නිව්චං වා අනිව්චං වාති.” -පෙ- “..... චක්ඛුවිඤ්ඤාණං නිව්චං වා අනිව්චං වාති.” -පෙ- “චක්ඛුසමිමසෙසා නිව්චං වා අනිව්චං වාති.” -පෙ- “යමපිදං චක්ඛුසමිමසුපච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං

සංඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං, තමයි නිව්චං වා අනිව්චා වාති," -පෙ- "... යොතං-පෙ-සද්ද-පෙ-යොතවිඤ්ඤාණං -පෙ- යොතසමඵයොසා -පෙ- යමපිදං යොතසමඵයා පච්චයා -පෙ-නිව්චං වා අනිව්චං වාති"-පෙ-... "සාණං-පෙ-ජීව්හා-පෙ-කායො- පෙ-මනො නිව්චා වා අනිව්චා වාති." -පෙ- "... යමපිදං මනොසමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං, සඤ්ඤාගතං, සංඛාරගතං, විඤ්ඤාණගතං, තමයි නිව්චං වා අනිව්චං වාති" - පෙ-"එවං පසයා රාහුල, සුතවා අරියසාවකො චක්ඛු සමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති; රූපෙසුපි නිබ්බිඤ්ඤති; චක්ඛු විඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිඤ්ඤති; චක්ඛු සමඵයෙපි නිබ්බිඤ්ඤති; යමපිදං චක්ඛු සමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සංඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං, තසමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති;..... යොතසමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති;..... සාණසමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති;.....; ජීව්හසමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති;..... කායසමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති; ..... මනසමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති; ධම්මෙසුපි නිබ්බිඤ්ඤති; මනොවිඤ්ඤාණෙපි නිබ්බිඤ්ඤති; මනොසමඵයෙපි නිබ්බිඤ්ඤති; යමපිදං මනොසමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සංඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං, තසමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති....."

- (ම.නි. -iii: 574 - 580 පිටු; ස. නි. -iv : 220 - 222 පිටු)

11. "සබ්බං භික්ඛවෙ ආදිත්තං. කිඤ්ඤ භික්ඛවෙ සබ්බං ආදිත්තං; චක්ඛුං භික්ඛවෙ ආදිත්තං, රූපා ආදිත්තා, චක්ඛු විඤ්ඤාණං ආදිත්තං, චක්ඛු සමඵයො ආදිත්තා, යමපිදං චක්ඛු සමඵයා පච්චයා උපපජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තමපි ආදිත්තං. කෙන ආදිත්තං: ආදිත්තං රාගගිතා දෙසගිතා මොහගිතා, ආදිත්තං ජාතියා ජරාමරණෙන, යොකෙහි පරිදෙවෙහි දුක්ඛෙහි දෙමනසෙසෙහි උපායායෙහි ආදිත්තතති වදමි. යොතං-පෙ-සාණං-පෙ-ජීව්හා-පෙ-කායො-පෙ-මනො -පෙ- එවං පසයා භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකො චක්ඛු සමීමපි නිබ්බිඤ්ඤති; -පෙ-යොතසමීමපි -පෙ- සාණසමීමපි -පෙ -ජීව්හසමීමපි -පෙ -කායසමීමපි -පෙ- මනසමීමපි -පෙ-නිබ්බිඤ්ඤති;....."

-(ස. නි. -iv : 38 - 42 පිටු.)

12. "රූපෙ ඛො රාධි සති, මාරො වා අසා, මාරෙතා වා යො වා පන මීයති. තසමාතිහ නිං රාධි, රූපං මාරොති පසා; මාරෙතාති පසා; මීයතිති පසා; රොගොති පසා; ගණධාති පසා; සලලනාති පසා; අසනාති පසා; අසභුනනාති පසා. යෙ තං එවං පසානති, තෙ සමමා පසානති. වෙදනාය සති-පෙ-සඤ්ඤාය සති-පෙ-සඛිනාරොසු සති-පෙ-විඤ්ඤාණෙ සති-පෙ-යෙ තං එවං පසානති, තෙ සමමා පසානති."

"සමමාදසානං පන භනෙත, කිමජ්ඣියනති."

"සමමාදසානං ඛො රාධි, නිබ්බිද්දාං."

-(ස. නි. -iii : 340 පිටු.)

13. "තං කිමඤ්ඤාසී රාහුල, පඨවිධාතු නිව්චා වා අනිව්චා වා ති." "අනිව්චා, භනෙත." "යං පනානිව්චං, දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති." "දුක්ඛං, භනෙත. " "යං පනානිව්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කලලනාතු තං සමනුපසයිතු: 'එතං මම, එයොභමයමී, එයො මෙ අත්තා'ති." "නොභෙතං, භනෙත." "..... ආපොධාතු-පෙ-තෙජොධාතු -පෙ-වායො ධාතු -පෙ- ආකාසධාතු-පෙ- විඤ්ඤාණ ධාතු-පෙ-" "එවං පසා රාහුල, සුතවා අරියසාවකො පඨවිධාතුයාපි නිබ්බිඤ්ඤති; ආපොධාතුයාපි

නිබ්බිදුනි; තෙජොධාතුයාපි නිබ්බිදුනි; වායොධාතුයාපි නිබ්බිදුනි; ආකාශධාතුයාපි නිබ්බිදුනි; විඤ්ඤාණධාතුයාපි නිබ්බිදුනි.....”

-(ස. නි. - ii : 384 පිට.)

14 “වකඛුන්ද්‍රියෙ වෙභිකඛු උදයබ්බයානුපයසී විහරනොනො වකඛුන්ද්‍රියෙ නිබ්බිදුනි; යොතින්ද්‍රියෙ -පෙ- සාණ්දන්ද්‍රියෙ- පෙ- ජීවහින්ද්‍රියෙ -පෙ- කාධිත්තන්ද්‍රියෙ පෙ- මනින්ද්‍රියෙ වෙ උදයබ්බයානුපයසී විහරනොනො මනින්ද්‍රියෙ නිබ්බිදුනි;.....”

-(ස. නි. - iv : 280 පිට)

15. “..... යං රූපං අනිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, අයං රූපස්ස ආදීනවො.....”

(ස. නි. - iii : 50 පිට.)

“..... යසමා ච බො භිකඛවෙ අපී රූපස්ස ආදීනවො, තයමා යතනා රූපස්මී නිබ්බිදුනි;.....”

-(ස. නි. - iii : 54 පිට)

“..... යමි රූපයක් අනිත්‍ය ද දුක් ද පෙරළෙන සුලු ද, මේ රූපයාගේ ආදීනවය යි.....”

“..... මහණෙනි, යමි භෙයකින් රූපයාගේ ආදීනවයෙක් ඇත් ද, එහෙයින් සත්වයෝ රූපයෙහි කලකිරෙති.....”

සෙසු ස්කන්ධ සතර සඳහා ද, මේ ආකාරයට දැක්වෙයි. අනිච්ච- දුක්ඛ- විපරිණාම ස්වභාවයන් නිසා සංඛාරයන් අනාත්ම වන බව ඉහත අධොලීපි අංක 4, 10,13 තුළින් පැහැදිලි වෙයි. එහෙයින් අනිත්‍ය-දුක්ඛ-අනාත්ම යන ත්‍රිලක්ෂණය ම සංඛාරයන්ගේ ආදීනව බවත්, එම ආදීනව ප්‍රකට කර ගැනීමෙන් සංස්කාරයන් කෙරෙහි නිබ්බිදුව පහළවන බවත් තේරුම් ගත හැකිය. (අධොලීපි අංක 22 ද බලන්න.)

16. අ. නි. - vi: 586-596 පිටු; ස. නි. - ii: 48 පිටු ආදිය.

“..... යමමායමාධිමහි සති යමමායමාධි-යමපනනායය උපනියසමපනනං හොති යථාභුතඤ්ඤාදය්‍යනං. යථාභුතඤ්ඤාදය්‍යනෙ සති යථාභුතඤ්ඤාදය්‍යනසමපනනායය උපනියසමපනොනො හොති නිබ්බිදු;.....”

-(අ. නි. - vi : 590-596 පිටු)

17. යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනය, නාමරූප පරිච්ඡේද ඤ්ඤායේ සිට මග්ගාමග්ග ඤ්ඤාය (= බලව උදයබ්බය ඤ්ඤාය) තෙක් විහිදෙන බව සංයුක්ත අටුවාව සඳහන් කරයි. (ස.අ- ii: 40 පිට) එවිට පච්චන්ත ලක්ඛණ පටිච්චේධය, පච්චය පරිග්ගහය හා සාමඤ්ඤ ලක්ඛණ පටිච්චේධය යන අවස්ථා තුන ම ඊට ඇතුළත් වෙයි. (උපග්‍රන්ථය V ද බලන්න.)

18. අ. අ.- ii : 587, 676, 725 පිටු; ස. අ.- ii: 40 පිටු ආදිය.

මෙහි සංයුක්ත අටුවා විවරණයට අනුව නිබ්බිද (= "බලවත් විපස්සනාව") යනු භයකුපට්ඨාන, ආදීනව, මුඤ්චිතුකමාසනා හා සංඛාරුපෙක්ඛා යන විපස්සනා ඤාණ හතරට වචනයෙකි. භයකුපට්ඨාන පඤ්ඤා, ආදීනව ඤාණය හා නිබ්බිද යනු එක ම අර්ථයක් ගෙනදෙන පද බව "පට්ඨමභිදමග්ග"යෙහි සඳහන් වෙයි. (ප. ම. - 1:484 පිට) "විසුද්ධිමග්ග"යෙහි මේ තුන පිළිවෙළින් ලැබෙන විදර්ශනා ඥාන තුනක් ලෙස දක්වා ඇත. (වි. ම.: 480 පිට ආදිය) මජ්ඣිම අටුවාව නිබ්බිදව හඳුන්වන්නේ චූට්ඨානාගමිනී විපස්සනාව (= ලෝකෝත්තර මාර්ග ඤාණය වෙත ගමන් කරන විදර්ශනාව) වශයෙනි. (ම. අ. - ii: 94 පිට) නිබ්බිද යනු විදර්ශනාව හඳුන්වන පොදු පදයක් ලෙසින් අටුවාවේ ඇතැම් තැනෙක දැක්වෙයි. (දී. අ. -ii: 476 පිට; ප. අ.: 152, 316 පිටු ආදිය)

19. ප. ම.- i: 108 පිට

20 "..... අනිවචානුපයසී අය්‍යාසං යථාභුතං ජානානි පය්‍යනීනි නිබ්බිද ඤාණං..... අනිවචානුපයසී අය්‍යාසං භයකුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිදනුලොමෙ ඤාණං..... අනිවචානුපයසී අය්‍යාසං පට්ඨංඛා - සනතිට්ඨනා පඤ්ඤා නිබ්බිදපට්ඨපය්‍යඤ්ඤාණං"

-(ප. ම.- i: 374 - 376 පිටු)

"..... අනිවචානුපස්සනාවෙන් යුතුව ආශ්වාස කරනුයේ ඇති සැටියෙන් දකියි, දනියි නුයි නිබ්බිද ඤාණයකි.... අනිවචානුපස්සිව ආශ්වාස කරන්නනුට භය වශයෙන් වැටහීමේ නුවණ නිබ්බිදවට අනුලෝම වූ ඤාණයකි..... අනිත්‍ය වශයෙන් දකිමින් ආශ්වාස කරන්නනුට සංඛාරුපෙක්ඛා ඤාණය නිබ්බිදව සංසිදීමේ නුවණෙකි....."

නිබ්බිදව සම්බන්ධ කොටගත් මේ ඥාන පද්ධතිය කලාප-සම්මයන ඤාණයේ සිට විදසුන් මුසුන් පත්වීම දක්වා විහිදී යන අන්දම මෙහි අටුවාව දක්වයි. - (ප. අ. : 363-364 පිටු)

21. "..... නිබ්බිදානි; නිබ්බිදාං විරජජනි; විරාගා විමුච්චනි; විමුත්තසමිං විමුත්තමිනි ඤාණං හොති....."

-(ම. නි. -ii: 285 පිට ආදිය)

"..... කලකිරෙයි. කලකිරෙමින් නොඇලෙයි. (= ලෝකෝත්තර මාර්ගය ලබයි.) නොඇලෙමින් මීදෙයි. (= අර්හත් ඵලය ලබයි.) මීදුණු කල්හි 'මීදුනෙමි' යි දැනීම වෙයි. (= අර්හත් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ඥානය ඇතිවෙයි)....."

(වරහන් තුළ ඇත්තේ අටුවා විවරණ ය. ම. අ.-ii: 95 පිට ආදිය බලන්න.)

22. "අලධකතා සුවසනා මාලිනී වඤ්ඤාසද
මජ්ඣෙ මහාපථෙ නාරී තුරියෙ නව්වනී නාවකී
පිණ්ඩකාය පට්ටොයාහං ගච්චන්තො නං උදිකබ්බං
අලධකතං සුවසනං මච්චසාසංච ඔධකිතං"

තනො මෙ මනසිකාරො යොනියො උදපජ්ජථ

ආදීනවො පාතුරහු නිබ්බිද්ද සමතිට්ඨථ

තනො විතනං විමුච්චි මෙ-සය්‍ය ධම්ම-සුධම්මනං

නියෙයා විජජා අනුපපන්නා - කතං බුද්ධය්‍ය යාසන නති”

-(පෙර : 94 පිට)

ත්‍රිවිදු:- (i) පෙර භවයන් දැකීමේ ක්‍රමය (ii) සත්වයන් කම්මානුරූපව මැරී ඉපදෙනු දකින දිවැස් ක්‍රමය (iii) සියලු කෙලෙසුන් නැසූ බව දක්නා ක්‍රමය

23. “..... නන්දිනති සප්පිතික - තණනා”

-(වි.ම.: 482 පිට.; ප. අ.: 94 පිට ආදිය)

24. “..... යො චකඛුනා රූපං දිසවා පියරූපෙ රූපෙ යාරජ්ජති; අපපියරූපෙ රූපෙ බ්‍යාපජ්ජති; අනුපට්ඨිත කායසතිච විහරති පරිත්තවෙනයො; තඤ්ඤවෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං තපපජානාති, යසංය්‍ය තෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරියෙයා නිරුජ්ඣන්ති. යො එවං අනුරොධවීරොධං සමාපනොනා, යං කිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති පුබං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමිසුබං වා, යො තං වෙදනං අභිනානුති, අභිවදති, අජෙක්ඛායාය තිට්ඨති. තය්‍ය තං වෙදනං අභිනානුතො අභිවදනො අජෙක්ඛායාය තිට්ඨන්තො උපපජ්ජති නන්දී. ය වෙදනාසු නන්දී කදුපාදනං; නය්‍ය උපාදනපච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං යොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමිනසුපායායා සමභවන්ති. එවමෙනය්‍ය කෙවලය්‍ය දුක්ඛඤ්ඤාය්‍ය සමුදයො හොති, යොනෙන සඤ්ඤා සුඤ්ඤා.... ඝාණෙන ගඤ්ඤා සාධිතා.... ජීවහාය රසං සාධිතා.... කායෙන ඓච්චිකා චුඤ්ඤා.... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය.... එවමෙනය්‍ය කෙවලය්‍ය දුක්ඛඤ්ඤාය්‍ය සමුදයො හොති.....”

-(ම.නි. -i: 624 පිට.)

අටුවා විවරණය:-

“..... පරිත්තවෙනයොති අකුසල විනො. යසංය්‍ය තෙ පාපකාති යය්‍යං ඵලසමාපන්නියං එතෙ නිරුජ්ඣන්ති, තං න ජානාති; නාධිගච්චිති අනො. අනුරොධවීරොධනාති රාගඤ්ඤ වෙදසඤ්ඤ. අභිනානුතිති තණනාවයෙන අභිනානුති. තණනාවයෙනෙව අනො සුබනති ආදීනී වදනොනා අභිවදති. අජෙක්ඛායාය තිට්ඨතිති තණනා-අජෙක්ඛායානෙන ගිලිඤා පරිනිට්ඨපෙඤා ගණනාති....”

- (ම. අ. -ii: 259 පිට)

ම.නි. -iii: 546 පිට; ස. නි. -iii: 22-24 පිටු, යනාදී තැන්වල ද මෙබඳු ම දේශනා දක්නට ඇත.

25. “සබ්බලොකෙ අනභිරත-සඤ්ඤා” (සියලු ලෝකයෙහි නොඇලීම් වශයෙන් පවත්නා සඤ්ඤාව) නමින් (ප්‍රධාන වශයෙන් අංගුත්තර නිකායෙහි) නොයෙක් තැන්වල (අ.නි.- vi: 200 පිට; අ. නි. -iv: 356 පිට; අ.නි.-iii :126 පිට; අ. නි.- i : 86 පිට; ම.නි.- i: 784 පිට ආදිය) දක්වා තිබෙන්නේ ද නිබ්බිදනුපස්සනාවේ දියුණු අවස්ථාව බව පෙනෙයි.

“ඉඬ හිකබවෙ, හිකබු.... විහරනි... සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤී.....”

- (අ. නි. - ii:290 ඊට)

“..... මහණෙනි, මෙ සස්තෙහි හික්ඝු තෙම ..... සියලු ලෝකයෙහි නොඇලීම් සඤ්ඤා ඇත්තේ .... වෙසෙයි...”

අටුවා විවරණය:-

“සබ්බලොකෙ-අනභිරතසඤ්ඤීති සබ්බයම්මපි තෙධාතුකෙ ලොකයනත්ථායෙ අනභිරතාය උකකණ්ඨිතසඤ්ඤාය සමන්තාගතො....”

- (අ. අ. - ii : 540 ඊට.)

“සියලු ලෝකයෙහි නොඇලුණු සඤ්ඤා ඇත්තේ යනු සකල ත්‍රේධාතුක ලෝකයෙහි ම විසීම පිළිබඳ නොඇලීමෙන් උකටලී හැඟීමෙන් යුක්ත වූයේ (යන අර්ථයි)....”

වීතා විවරණය:-

“උකකණ්ඨිතසඤ්ඤාය සමන්තාගතොති තීප්පු භවෙසු අරුච්චන-වයෙන-පචන්තාය විපයානාපඤ්ඤාය සමන්තාගතො. නිබ්බිදනුපයානා භෙයා සඤ්ඤාසීයෙන වුත්තා.....”

- (අ. වී. - ii :342 ඊට.)

“උකටලී හැඟීමෙන් යුක්ත වූයේ යනු ත්‍රිවිධ භවයන් කෙරෙහි රුචි නොකිරීම් වශයෙන් පචන්තා විදර්ශනා ප්‍රඤ්චෙන් යුතු වූයේ, (යන අර්ථයි.) මෙහි සඤ්ඤා (= හැඟීම) යන ශීර්ෂයෙන් නිබ්බිදනුපස්සනාව කියන ලදී....”

26.

“සඤ්ඤාපතියෙසු හිකබවෙ ධම්මෙසු නිබ්බිදනුපයාසී විහරන්තො රාගං පච්ඤති, දොසං පච්ඤති, මොහං පච්ඤති. රාගං පහාය, දොසං පහාය, මොහං පහාය පරිමුච්චති ජාතියා ජරාය මරණෙන යොකෙහි පරිදෙවෙහි දුකෙබ්හි දෙමනායෙහි උපායායෙහි, පරිමුච්චති දුකබසමානි වදම්.”

- (අ. නි. - i:100 ඊට)

අටුවා විවරණය:-

“සඤ්ඤාපතියෙසු ධම්මෙසුති දසනාං සඤ්ඤාපතානාං පච්චයභූතෙසු තෙභූමකධම්මෙසු”

- (අ. අ. - i : 296 ඊට.)

විරාගානුපස්සනාව

[5] “විරාගානුපස්සනාං භාවෙනොතා රාගං පජහති.”
“විරාගානුපස්සනාව වඩන්නා රාගය දුරු කරයි.”

“විරාග”¹ යන පදය නොයෙක් අර්ථයන්හි යෙදී තිබේ.² ඒ අතුරින්, විරාගානුපස්සනාව විවරණය කිරීම පිණිස ඉවහල් වන ප්‍රධාන අර්ථ කීපයක් පහත දැක්වෙයි.

1. විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් සංස්කාරයන් පිළිබඳ රාගය (= ඇලීම, රැඳීම) තදභිගව දුරුවීම, සේදී යාම³ (= තදභිග විරාගය⁴)
2. සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික බිඳීම⁵ (= බය විරාගය⁶)
3. නිවන⁷ (= අවිචන්ත විරාගය⁶ හෙවත් නිස්සරණ විරාගය⁴)
4. ලෝකෝත්තර මාර්ගය⁸ (= සමුච්ඡේද විරාගය⁴)

සත්තානුපස්සනාවන්හි අන්තර්ගත වන මෙම විරාගානුපස්සනාව සඳහා මෙහි මුල් ම අර්ථ කථනය වඩාත් ගැලපෙන බව පෙනෙයි.⁹ එහෙයින් මෙහිදී අපි එම අර්ථය මුල් කොට ගෙන, සෙසු අර්ථයන් ද සම්බන්ධ කොට ගනිමින් විරාගානුපස්සනාව විස්තර කරන්නෙමු.

බලව උදයබබය ඤාණ අවස්ථාව වන තෙක් විරාගානුපස්සනාව ප්‍රකට වශයෙන් කෙරෙන බවක් කිව නොහැකිය. බලවත් උදයබබය ඤාණය ක්‍රියාකාරී වන විට යෝගාවචරයාහට සංස්කාරයන්ගේ නිලකුණු මනාව වැටහෙයි. එහි පලයක් ලෙසින් නිබ්බිදනුපස්සනාව එක්තරා ප්‍රමාණයකින් සිද්ධවීමට ඉඩ සැලසෙයි. ඒ සමඟ ම සංස්කාරයන් පිළිබඳ නොඇලීමක් ද ජනිත වෙයි. මේ නොඇලීම වැඩෙන ආකාරයෙන් විදර්ශනා මනසිකාරය පැවැත්වීම තදභිග විරාගානුපස්සනාව ය.

මෙම තදභිග විරාගය හේතුකොට ගෙන, මෙවිට මෑතවත් වැටහෙමින් පවතින උදය - වය දෙක අතුරින් වය (= හඬගය) කෙරෙහි යෝගාවචරයාගේ අවධානය වඩා යොමුවෙයි. මෙසේ උදය අවස්ථාව පිළිබඳ උනන්දුව ක්‍රමයෙන් හීන වන විට, සංස්කාරයන්ගේ ඇතිවීමට වඩා නැතිවීම ම අරමුණු වන්නට වෙයි. (අනිච්චානුපස්සනාව ද ක්‍රියාණු වෙයි.) සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික හඬගය පමණක් ම වැටහෙන්නා වූ හඬග ඤාණය උදවෙයි. ක්ෂණයක් පාසා සිදුවන සංස්කාර බිඳීම බය - විරාගය වශයෙන් සලකන කල්හි, මෙතැන් සිට බය විරාගය ම පුනපුනා දකිමින් බය - විරාගානුපස්සනාව ප්‍රබලව සිදු කෙරෙන සැටි සිතා ගත හැකිය.

අරමුණු වන්නා වූ සියලු ම නාම - රූප සංස්කාරයන් හා ඒවා මෙනෙහි කරන්නා වූ සිත් ද බිඳී - බිඳී යන අන්දම දකින යෝගාවචරයාහට සංස්කාර ලෝකය පිළිබඳ මහත් (ඤානමය) භයක් හටගනී. බය-විරාගානුපස්සනාව තුළින් සංස්කාරයන්ගේ විවිධ ආදීනව ප්‍රකට වෙයි. එවිට නිබ්බිදනුපස්සනාව පෙරට විත් බලවත් වෙයි. එමඟින් නොඇලීම

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි පටුපටු:- 79 - 86 පිටු.

වශයෙන් තදබල-විරාගානුපස්සනාව උත්සන්න වෙයි. නිබ්බිද ඤාණය මුදුන්පත් වූ පසු නිබ්බිදනුපස්සනාව කෙමෙන් සන්සිඳෙන නමුදු විරාගානුපස්සනාව දිගට ම වැඩෙනු ඇත. තදබල - විරාගානුපස්සනාව රාගය යටපත් කරමින් උපේක්ෂාවට මඟ පාදමින් සධ්ධාරූපෙක්ඛා ඤාණය සම්මත් කිරීම සඳහා බෙහෙවින් උපයෝගී වන්නේය.

මේ අතර යෝගාවචරයාහට අවිචන්ත (= අන්තයන් ඉක්ම වූ) විරාගය වන නිවන ද අත්වයේ (= අනුමාන) ඥාන වශයෙන් වැටහෙනු ඇත. බිය - විරාගානුපස්සනාව කෙරෙද්දී, “සංස්කාරයන්ගේ මේ නිරන්තර ක්ෂයවීම ස්වභාවය ඉක්ම වූ විරාග නම් නිවන අතිශයින් ශාන්ත ය, ප්‍රණීත ය” යි ද, තදබල - විරාගානුපස්සනාව කෙරෙද්දී, “සංස්කාරයන්ගෙන් මුළුමනින් ම වෙන් වූ අණුමානු හෝ රාගයකින් තොර වූ විරාග නම් නිවන, අහෝ, ශාන්ත ය, ප්‍රණීත ය” යි ද මෙතෙහි වනු ඇත.¹⁰ ඉදින් මේ ඥාන මනසිකාරයන් නැවත නැවත පහළ වන්නේ නම් එය ද විරාගානුපස්සනාව ලෙසින් හැඳින්විය හැකිය.

විදර්ශනාව මස්තකප්‍රාප්තවීම විරාගානුපස්සනාවෙහි උච්චතම අවස්ථාව ලෙස දැක්විය හැකිය. විරාගානුපස්සනාව සාර්ථකව සම්පූර්ණවීම හේතුවෙන් සියලු සංස්කාරයන් කෙරෙහි වන රාගය තදබල වශයෙන් දුරු වූ අවස්ථාවක යෝගාවචරයා සියලු සංස්කාර අරමුණු ක්ෂය කරමින් අවිචන්ත (= පරියෝජනා) විරාගය ස්පර්ශ කරන්නේය. සමුච්ඡේද විරාග නම් වන මෙම ලෝකෝත්තර මාර්ග අවස්ථාව ද විරාගානුපස්සනාවක් ලෙස අටුවාව විග්‍රහ කරයි.¹¹

පියවර 16 කින් යුත් ආනාපානසනී කර්මස්ථානයෙහි 14 වන පියවර වන්නා වූ විරාගානුපස්සනාව, “පට්ඨමහිද මග්ග”යෙහි මෙසේ විවරණය කොට තිබේ. (මෙහි වරහන් තුළ දක්වා ඇත්තේ “පට්ඨමහිදමග්ග අටුවා”වෙන් උපුටා ගත් විස්තරයන් ය.)

“..... (භව්ග ඤාණයෙහි සිට) රූපයෙහි ආදීනව දක, රූප - විරාගය (= නිවන) පිළිබඳව (අනුස්සව හෙවත් ඇසීමෙන් ලද දැනුම වශයෙන්) උපන් (ධාර්මික) කැමැත්ත ඇත්තේ, (ඒ නිවන කෙරෙහි) ශ්‍රද්ධාවෙන් නිශ්චයට ගියේ වෙයි. යෝගාවචරයාගේ සිත ද (අරමුණු කිරීම වශයෙන් බය-විරාගය වන රූපයෙහි බිඳීමෙහි ද, අනුස්සව වශයෙන් අවිචන්ත විරාග නම් නිවනෙහි ද) මොනොවට පිහිටියේ වෙයි. (මෙසේ හේ) රූපය පිළිබඳ විරාගය පුන පුනා දකිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි. රූපයෙහි විරාගානුපස්සිව ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.” (සෙසු සතර ස්කන්ධයන් පිළිබඳව ද මෙසේ ම විස්තර කෙරෙයි.)¹²

“විසුද්ධි මග්ගය” ආනාපානසනී විදර්ශනාවෙහි විරාගානුපස්සනාව විග්‍රහ කරන විට තදබල - විරාගය ගැන නොකියා බිය - විරාගය ම අවධාරණය කොට ඇති බැවින්¹³ “පට්ඨමහිද මග්ග අටුවාව” මෙහිදී ද (පෙළෙහි නොදක්වෙන නමුත්) ඒ සම්ප්‍රදය අනුගමනය කොට තිබෙන බව පෙනෙයි. එහෙත් “රූපයෙහි ආදීනව දක” යන පෙළ අනුව තදබල-විරාගානුපස්සනාව ද මෙහිදී පහසුවෙන් ම සම්බන්ධ කරගත හැකිය. (ආදීනව දකීමෙන් නිබ්බිදව ද තදබල - විරාගය ද ඇතිවන සැටි ඉහත පෙන්වා දී ඇත.) බය-විරාගානුපස්සනාවෙහි ඵලය වශයෙන් තදබල-විරාගය පහළ වන බව ද සැලකිය යුතු වෙයි.¹⁴ කෙසේ වුව ද ඉහත දැක්වෙන්නේ විදර්ශනාවේ උසස් තත්ත්වයකි.

සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් මතුවන නිබ්බිදනුපස්සනාව ද එමගින් පණ ගැන්වෙන විරාගානුපස්සනාව ද බෙහෙවින් එකිනෙකට සමීප වන අනුපස්සනා දෙකක් බව පෙනී යයි. (මෙතැන් සිට, විරාගය සහ විරාගානුපස්සනාව යන පදයන් පොදුවේ යෙදෙන විට ඉන් හැඟවෙන්නේ තදභිග-විරාගය බව සැලකුව මැනවි.) විරාගානුපස්සනාව “පටිසම්භිදමග්ග අටුවාවේ” හි එක් තැනෙක නිබ්බිදනුපස්සනාව වශයෙන් දක්වා තිබේ.¹⁵ “නිබ්බිදවිරාගො” යනුවෙන් නිබ්බිදව හා විරාගය එක ම පදයක් ලෙසින් සඳහන් වන දේශනා පෙළෙහි වෙයි.¹⁶ “සබ්බලොකෙ අනභිරත-සඤ්ඤා” (=“සකල ලෝකයෙහි නො ඇලුණු හැඟීම”) යනුවෙන් පෙළෙහි දැක්වෙන්නේ නිබ්බිදනුපස්සනාව බව අටුවා හා ටීකා අනුව කිව හැකි වුවත්, මෙය විරාගානුපස්සනාවට ද බොහෝ සමාන ස්වරූපයක් දරයි. ¹⁷

නිබ්බිදනුපස්සනාවෙන් දුරුවෙන නන්දිය සහ විරාගානුපස්සනාවෙන් දුරුවෙන රාගය එකිනෙකට අතිශයින් සමාන වීම ද මෙම අනුපස්සනා දෙක අතර සමීපතාව පැහැදිලි කරන්නකි. “සතුටුවීම වශයෙන් ඇතිවන ලෝභය නන්දිය යි. ඇලීම වශයෙන් ඇතිවන ලෝභය රාගය යි”.¹⁸ නන්දිය ප්‍රීතියෙන් යුක්ත තණ්හාව වන බැවින් රාගය යනු ප්‍රීතියෙන් තොර තණ්හාව යයි ද දක්වා තිබේ.¹⁹ නන්දියත් රාගයත් එකම පදයකට ගෙන “නන්දිරාග” නමින් සඳහන් කෙරෙන දේශනා ද සුලබ ය.

“මහණෙනි, රූපය නුවණින් මෙනෙහි කරන, රූපයෙහි අනිත්‍යතාව ඇති සැටියෙන් දකින භික්ෂුව රූපයෙහි කලකිරෙයි. නන්දිය ගෙවීමෙන් රාගය ගෙවෙයි. රාගය ගෙවීමෙන් නන්දිය ගෙවෙයි. නන්දිරාගය ගෙවීමෙන් සිත මිදුණේය, මැනවින් මිදුණේ යැ යි කියනු ලැබේ.”²⁰

මෙම බුද්ධ දේශනාවෙන්, නන්දියත් රාගයත් අර්ථයෙන් සමාන වන බවක් හැඟවෙයි.

එසේ නම් නිබ්බිදව හා විරාගය යනු එකක් ම ද?

මේ දෙකෙහි ද වෙනසක් ඇති බව, හේතු-ඵල සබඳතාවක් පවතින බව පෙන්වනුම කෙරෙන බුද්ධ දේශනා ද වෙයි.

“මහණෙනි, විරාගය ද සහේතුක ය; අහේතුක නොවේ යැ යි මම කියමි. මහණෙනි, විරාගයට හේතුව තුමක් ද? නිබ්බිදව යැ යි කිව යුතුය.”²¹

මෙහිදී නිබ්බිදව යනු බලවත් විදර්ශනාව බව ද විරාගය යනු (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය බව ද අටුවාව කියයි.²² නිබ්බිදව හා විරාගය එකට යෙදෙන (විශේෂයෙන් ම නිබ්බිද - විරාග - විමුක්ති යන අවස්ථා තුන ම එකට සම්බන්ධ කොට ඇති) දේශනාවන්හි විරාග පදය බොහෝ විට අටුවාව අර්ථ දක්වන්නේ ලෝකෝත්තර මාර්ගය හැටියට ය.²³ (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි නිබ්බිදව මතුවන ආකාරයන් දක්වන ලද නිදසුන් අතුරින් එකක් හැර අන් සියල්ල ම නිබ්බිදවෙන් විරාග- විමුක්ති ලැබීම තෙක් විහිදෙයි.)

එහෙත් නිබ්බිදවට අනන්තරව ලැබෙන විරාගය සෑම විටකදී ම ලෝකෝත්තර විය යුතු නොවන බවට ද සාක්ෂි ඇත.

“මහණෙනි, යම් තාක් කාසි-කෝසල වැසියෝ වෙත් ද පසේනදි කොයොල් රජුගේ විජිතයෙහි යම්තාක් රජවරු වෙත් ද ඒ හැම අතුරෙහි පසේනදි කොයොල් රජු අග්‍ර යැයි කියනු ලැබේ. මහණෙනි, පසේනදි කොයොල් රජුගේ ද වෙනස්වීමක් ඇත්තේම ය; මරණයක් ඇත්තේය. මහණෙනි, මෙසේ දකින්නා වූ ශ්‍රැතවත් ආයාණී ශ්‍රාවකයා එහි (= රාජ සම්පත්තියෙහි) දු කලකිරෙයි. එහි කලකිරෙන්නේ, අග්‍ර සම්පත්තිය වන කෝසල රාජ්‍ය භාවයෙහි ද නොඇලෙයි. ඊට හීන වූ පස්කම් යැප ගැන කවර කථා ද?”²⁴

මෙහි දැක්වෙන්නේ ලෞකික විරාගයක් බව පැහැදිලි ය. (බාහිර ලෝකයේ සාමාන්‍ය වස්තු තුළින් ද විරාගය මතු කරගත හැකි ආකාරය මේ දේශනාවෙන් පැහැදිලි වෙයි. මෙවැනි තවත් නිදර්ශන කීපයක් ම මෙම දේශනාවෙහි අඩංගු වේ.)

දියුණු විදර්ශනාවේදී නිබ්බිදව සමඟ ම ලෞකික විරාගය ලැබෙන අන්දම මැදුම් සහියෙහි (= මජ්ඣිම නිකායෙහි) ධාතු විභවග පුත්තයෙහි සඳහන් වෙයි. එහි ඇතුළත් වන සවිස්තර ධාතු කර්මස්ථානය සැකෙවින් මෙසේ ය:

“ආධ්‍යාත්මික පඨවි ධාතුව ද බාහිර පඨවි ධාතුව ද සඨවි ධාතුව ම ය. එය මාගේ නොවේ. එය මම නොවෙමි. එය මාගේ ආත්මය නොවේ” යැයි ඇති සැටියෙන් මනා විද්‍යුත් නුවණින් දක්නා යෝග්‍යවචරයා පඨවි ධාතුවෙහි කලකිරෙයි. පඨවි ධාතුවෙහි සිත නොඅලවයි. (= ලෞකික විරාගය ඇති වෙයි.) ආපො, තේජො, වායො, ආකාශ යන ධාතූන් පිළිබඳව ද මෙසේ ම නිබ්බිදව හා විරාගය පහළ වෙයි. ඉක්බිති පිරිසිදු වූ ප්‍රභාස්වර වූ විඤ්ඤාණය ඉතිරි වෙයි. මේ විඤ්ඤාණයෙන්, සැප - දුක් - මැදහත් යන ත්‍රිවිධ වේදනාවන් එස්සය නිසා භවගන්නා සැටින් එස්සය නිරුද්ධවීමෙන් නැතිවන සැටින් දැන ගනියි. (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි නිබ්බිදව මතු වීම දැක්වෙන 6 වන නිදසුනෙහි මෙය සවිස්තරව දැක්වෙයි. මෙම අවස්ථාවේදී නාම ධර්මයන් කෙරෙහි නිබ්බිදව හා විරාගය ඇති වන සැටි එහි පෙන්නවා තිබේ.) අනතුරුව පිරිසිදු වූ මාදු වූ කර්මණුස වූ ප්‍රභාස්වර වූ උපෙක්ඛාව ශේෂ වෙයි. යෝග්‍යවචරයා එය සසර වධන සංස්කාර රැස් කිරීම පිණිස නොයොදවයි. භෙතම ලෝකයෙහි කිසිවක් දැඩි කොට නොගන්නේ, තණ්හාවෙන් තැනී නොගන්නේ, කෙලෙස් ගිනි නිවමින් අර්භත්වය සාක්ෂාත් කරයි. (= ලෝකෝත්තර විරාගය අත් දකියි.)²⁵

මෙහිදී පඨවි, ආපො, තේජො, වායො, ආකාශ යන පංච රූප ධාතූන් පිළිබඳව ඇතිවන විරාගය විදර්ශනාවේ උසස් මට්ටමකදී සිදුවන ආකාරය පෙනෙයි. එහෙත් එය ලෞකික අවස්ථාවකි. (ලෝකෝත්තර අවස්ථාවේදී නාම හා රූප සියල්ල ම සම්බන්ධයෙන් එකවර විරාගය පහළ විය යුතු බැවිනි.) ඉන්පසු තවදුරටත් විදර්ශනාව ගෙනයමින් නාම ධර්මයන් කෙරෙහි ද විරාගය සම්පූර්ණ කොට ගැනීමෙනි, ලෝකෝත්තර අවස්ථාව උදවන්නේ. මේ අනුව විදර්ශනාවේදී නිබ්බිදවට අනුකූලව ලැබෙන විරාගය පළමු කොට ලෞකික තත්වයක් බවත් එය ම වර්ධනය වීමෙන් ලෝකෝත්තර තත්වයට පත්වන බවත් කිව හැකිය.²⁶

නිබ්බිදනුපස්සනාව හා විරාගානුපස්සනාව ප්‍රායෝගික මට්ටමේදී එකිනෙක හා සම්බන්ධ වෙමින් ක්‍රියාත්මක වන අන්දම විමසා බැලීමෙන්, මෙම මනස සනාථ වන්නේය. සංස්කාරයන්ගේ ආදීනව දැකීමෙන් නිබ්බිදව ද ඒ අනුව විරාගය ද හට ගනියි. නිබ්බිද ඤාණයේ උපරිම අවස්ථාව දක්වා මේ අනුපස්සනා දෙක හේතු-ඵල සබඳතාවකින් යුක්තව අත්වැල් බැඳගෙන වැටෙයි. මේ අවස්ථාවේදී මේවා අනුපස්සනා දෙකක් ලෙස ප්‍රායෝගික වශයෙන් වෙන්කොට දැකීම ද දුෂ්කර විය හැකිය.

වැඩිදුරටත් විදර්ශනාව දියුණු වී සංඛාරපෙක්ඛා ඥාණය තහවුරු වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව සන්ධිදී යන්නේ, තවදුරටත් කලකිරීම නිවු කිරීම අවශ්‍ය නොවන නිසාය. (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි අංක 20 බලන්න.) එහෙත් විරාගානුපස්සනාව මෙහිදී තවත් ප්‍රබල වෙමින් ක්‍රියාකාරී වන්නේ, කලකිරීම් ස්වභාවයෙන් තොර වූ විදර්ශනා උපෙක්ෂාවට (= ඇලීම්- ගැටීම් නොමැති මෑදහත් බවට) වඩවඩාත් තුඩු දෙමිනි. සංඛාරපෙක්ඛාවෙහිදී ද මනසිකාරයට ලක්වන්නේ සංස්කාරයන්ගේ ත්‍රිලක්ෂණයන් අතුරින් එකකි. එහෙත් මෙවිට ඒ හේතු කොට ගෙන ජනිතවන්නේ කලකිරීම නොව විරාගය ය. (විරාගයේ මේ පරිණත මුහුණුවර ප්‍රකට වන්නේ උපෙක්ෂාව වශයෙනි.) එහෙයින් විරාගානුපස්සනාව නිරායාසයෙන් වැඩෙයි. මේ වන විට නිබ්බිදනුපස්සනාව අක්‍රිය වුව ද, විරාගානුපස්සනාව මේ තත්ත්වයට ප්‍රබල වූයේ මුලදී එය නිබ්බිදනුපස්සනාවෙන් ලද පිහිට නිසා ය. එහෙයින් විරාගානුපස්සනාවේ මෙම අවස්ථාව ද නිබ්බිදනුපස්සනාවේ ප්‍රතිඵලයක් යයි පැවසිය හැකිය. මෙය වඩා පැහැදිලි කරගැනීම පිණිස උපමාවකට සිත යොදවමු.

ළමයෙක් යාපු මාවතක් ඔස්සේ රෝදයක් පෙරළමින් දුවයි. ළමයා ද රෝදය ද එකට ම ගමන් කරනත්, සත්‍ය වශයෙන් රෝදය පෙරළෙන්නේ ළමයාගෙන් ලැබෙන ශක්තිය හේතුකොටගෙන ය. ළමයා ක්‍රමයෙන් තමා දුවන වේගය වැඩි කරයි. රෝදයේ ගමන් වේගය ද ඒ අනුව වැඩිවෙයි. ළමයා උපරිම වේගයක් යොදන අවස්ථාවේදී මාවත බෑවුමකට යොමුවෙයි. බෑවුම මුදුනේදී ළමයා රෝදය අතහැර තමාගේ දිවීම නවත්වයි. රෝදයේ ඉදිරි ගමනට තවදුරටත් තම ශක්තිය යෙදවීම අතවශ්‍ය නිසා ය. රෝදය බෑවුම ඔස්සේ නවත් වේගය වැඩිවෙමින් පෙරළෙන්නේ, මුලින් ළමයාගෙන් ලද ශක්තිය මුල්කොටගෙන ය. නිබ්බිදනුපස්සනාව ළමයාට ද විරාගානුපස්සනාව රෝදයට ද බලවත් විදර්ශනාව යාපු මාර්ගයට ද සංඛාරපෙක්ඛාව බෑවුමට ද සමාන කළ විට, මේ උපමාවේ අර්ථය වැටහෙනු ඇත.

සංඛාරපෙක්ඛාවේදී විරාගානුපස්සනාව මුහුකුරා ගොස්, ලෝකෝත්තර තත්ත්වයට පත්වන්නේය. මේ අනුව නිබ්බිදවේ ඵලය වශයෙන් ලැබෙන විරාගය පළමුව ලෞකික වශයෙන් වැඩී, දෙවනුව ලෝකෝත්තර අවස්ථාවට පෙරළෙන බව කිව යුතුය. අප මෙසේ පවසන්නේ නිබ්බිදවත් විරාගයත් බලවත් විදර්ශනාවේදී ක්‍රමයෙන් විකාශනය වන අනුපස්සනා දෙකක් වශයෙන් සලකාගෙන ය; 'නිබ්බිද' යනු පොදුවේ විදර්ශනාව හෝ එහි එක්තරා විශේෂ අවස්ථාවක් හෝ හඳුන්වන සම්මත පදයක් හැටියට ගෙන නොවේ. (5 වන පරිච්ඡේදයේ අධො ලිපි අංක 18 බලන්න.)

එසේ හෙයින් සාමාන්‍ය යෝගාවචරයාගේ දියුණු විදර්ශනාවේදී නිබ්බිද හා විරාග යන අනුපස්සනාවන් ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය අනුව, නිබ්බිද - විරාග- විමුක්ති යන අවස්ථා තුන එකිනෙකට සම්බන්ධ වන සේ යෙදී ඇති දේශනාවල (5 වන පරිච්ඡේදයේ අධො ලිපි අංක 21 බලන්න.) විරාග යනු හුදු ලෝකෝත්තර අවස්ථාව ම යයි ඒකාන්තයෙන් සැලකිය නොහැකිය. එහි විරාග පදයෙන් පූර්ව භාග ලෞකික විරාගානුපස්සනාව සහ ලෝකෝත්තර විරාගය යන අවස්ථා දෙක ම සඳහන් වෙතැයි ගැනීම වඩා සාධාරණ වනු ඇත.

විරාගානුපස්සනාවෙන් දුරුවන්නේ රාගය බැවින් විරාගානුපස්සනාව යනු දුක්ඛානුපස්සනාවේ ම එක්තරා මුහුණුවරක් ලෙසින් සැලකිය හැකිය. (දුක්ඛානුපස්සනාව තණ්හාවට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන හෙයිනි.) එහෙත් බය - විරාගය වශයෙන් අර්ථ දක්වන විට විරාගානුපස්සනාව (එනම්, සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික හඬගය පුනපුනා දැකීම)

අනිච්චානුපස්සනාවේ ප්‍රභේදයක් යයි කීව යුතුය. තව ද බය-විරාගයේ ඵලය ලෙස තදබිඟ - විරාගය පහළ වෙතැයි සැලකීමෙන්, බය-විරාග වශයෙන් වුවද විරාගානුපස්සනාව දුක්ඛානුපස්සනා පක්ෂයට එක් කළ හැකිය. කෙසේ වුවත් විරාගානුපස්සනාව යනු දුක්ඛානුපස්සනාවක් ම බවට ප්‍රබල සාක්ෂියක් “පටියමභිදමග්ගය” තුළින් ලැබේ.

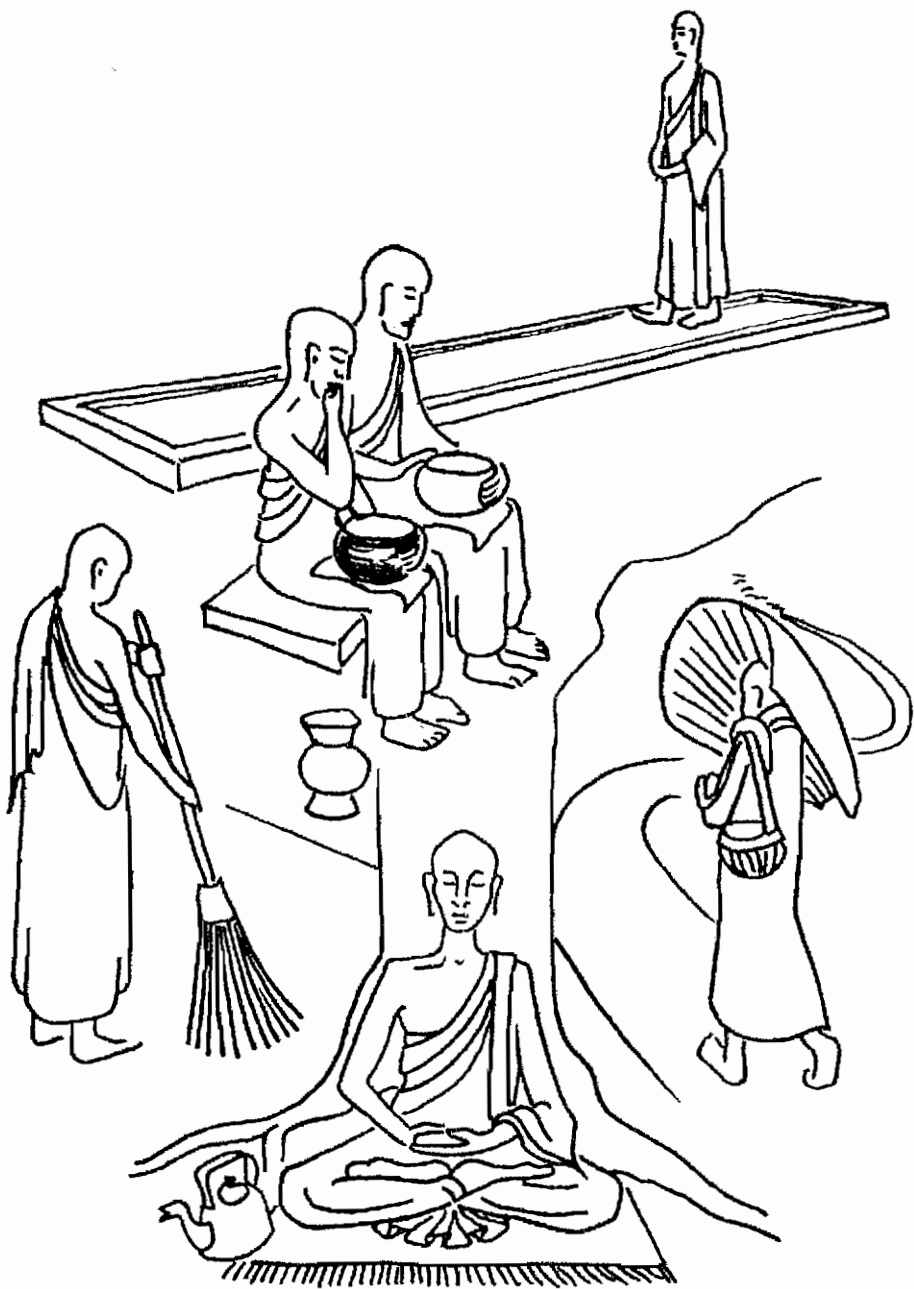
“පටියමභිදමග්ග”යෙහි ඒ ඒ අනුපස්සනාවෙන් දුරුකෙරෙන උපාදායන්ගේ වශයෙන් අනුපස්සනා වර්ගීකරණයක් දක්වා ඇත. ඒ අනුව අනිච්චානුපස්සනාව, අනන්තානුපස්සනාව හා ඒවාට අනුලෝම වන අනුපස්සනා එක් ගොඩකට ද, දුක්ඛානුපස්සනාව හා ඊට අනුරූප වන අනුපස්සනා එක් ගොඩකට ද බෙදා තිබේ. “කාම උපාදානයෙන් පමණක් මිදෙයි” නුයි දුක්ඛානුපස්සනා වශයෙන් වෙන් කොට ඇති සමුභයෙහි නිබ්බිදානුපස්සනාව හා විරාගානුපස්සනාව ද වෙයි. 27

විරාගානුපස්සනාවෙන් පහ කෙරෙන රාගය වනාහි සත්ව සන්තානයෙහි අතිශයින් බලවත් ආකාරයෙන් මුල් බැසගෙන තිබෙන ක්ලේශයකි. අප මේ බියකරු සසර තව දුරටත් රැඳී සිටිමින් භවයෙන් භවයට නොනැවතී ගමන් කරන්නේ සංස්කාරයන් කෙරෙහි පවතින රාගය- ඇලීම-නියා ය. මුල් කෙළවරක් නොපෙනෙන අති දීර්ඝ අතීත සංසාරය මුළුල්ලෙහි අපි කොතරම් නම් මේ රාගය පුරුදු කර ඇත්තෙමු ද? “රාගය අන්ධ කරන්නෙකි; නුවණ නැති කරන්නෙකි; දුක් පක්ෂයෙහි වූවෙකි; නිවන පිණිස නොපවතින්නෙකි.” 28

විදර්ශනා භාවනාවේදී යථාභූතඤ්ඤාසංස්කාරය (= ඇති සැටිය නුවණින් දැකීම) පහළ වෙයි. සියලු සංස්කාරයන් ම ඇතිවෙන - නැතිවෙන, ඒ නියා ම දුක් ගෙන දෙන, ආත්ම-පුද්ගල - සත්ව වශයෙන් ගත හැකි කිසිදු සාරයක් නොමැති හුදු ස්වභාව ධර්ම මාත්‍රයන් බව යෝගාවචරයා තෙමේ ම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. ඇලෙන්තට - බැඳෙන්තට - රැඳෙන්තට තරම් දෙයක් සංස්කාරයන් තුළ නැති බව මැනවින් අවබෝධ කරයි. එහෙයින් ඒවා පිළිබඳව සිතේ පලපදියන් වූ රාගය ගෙවී යයි.

විරාගානුපස්සනාව දියුණු වූ විට, තම ශරීරයේ ශෝභමානකම, තරුණකම, නිරෝගීකම, සවිමත්කම යනාදිය කෙරෙහි පෙර පැවති ඇලීම දැන් නැති බව යෝගාවචරයාහට වැටහෙයි. නොයෙකුත් විලාසිතාවන්ගෙන් යුත් ඇඳුම් පැළඳුම්, සුවඳ ගැල්වීම්, පාට කිරීම්, අඬුතැන් පිරවීම් ආදියෙන් සිරුර අලංකාර කිරීම හිස් දෙයක් ලෙස පෙනෙයි. අයුචි ගොඩක් වන මේ නොවටිනා කය පැවැත්වීම ම මහා බරක් යයි සිතෙයි. ලස්සණ රූප දකින්නට, මිහිරි ශබ්ද අසන්නට, ප්‍රියමනාප සුවඳ විඳින්නට, රසවත් ආහාර බුඳින්නට, සුව ඵලවන පහස් විඳින්නට, රාශික සිනිවිලි තුළ ගැලී සිටින්නට, දැන් කිසිදු ඕනෑකමක් නැති බව දැනෙයි. පෙර තමා ඉතා ප්‍රිය කළ පුද්ගලයන් - වස්තූන් ගැන දැන් සිතෙහි බැඳීමක් නැත. ලාභ, කීර්ති, වස්තුව, බලය ආදී ලෞකික සම්පත්ති පිළිබඳව අපේක්ෂාවක් නැත. මතු භවයන්හිදී දිව්‍ය - මනුෂ්‍ය ලෝකවල සැප විඳීමට තිබූ කැමැත්ත ද වියළී යයි.

අනුපස්සනාවේ උච්ච අවස්ථාවේදී රාගය මුළුමනින් ම යටපත් වී සිත අතිශයින් පිරිසුදු වෙයි. උච්චතාවෙන් ම රාගජනක ඉෂ්ට ආරම්භණයක් ගැන මෙතෙහි කළත්, රාගයක් නූපදියි; විරාගයෙහි ම සිත පිහිටනු ඇත. තමා සියලු කෙලෙසුන් දුරු කොට ඇතැ යි යෝගාවචරයාහට සිතෙනු ඇත. මේ නියා නොලද මඟ-පල ලබා ඇතැ යි අධිමානයක් ද

ජනිත විය හැකිය. එහෙත් මේ අවස්ථාවේදී සිදුවන්නේ තදබිඟ ප්‍රභාණයක් බැවින්, විදර්ශනා භාවනාව නවතා ටික දිනක් ගත කළහොත් නැවත කෙලෙසුන් හටගන්නා අන්දම තමාට ම පැහැදිලි වනු ඇත. ඉදින් ගුරු උපදෙස් අනුව සත්‍ය තත්වය හෝරුමගෙන තවදුරටත් විදර්ශනාව කරගෙන යන්නේ නම්, නොපමාව ම ලෝකෝත්තර විරාගය අත්දැකීමට පිළිවන් වනු ඇත.

* * *

“මහණෙනි, පුහුණු කරන ලද, බොහෝ සේ වඩන ලද විරාග සංකල්පව (= විරාගානු පස්සනාව) මහත් පල වෙයි; මහත් ආනිශංස සහිත වෙයි.....”²⁹

අධ්‍යායනය

1. විරජනීති විරාගො, විරජනං වා විරාගො.
2. ප. ම. - ii: 80 - 86 හා 204 පිටු; වි.ම.: 214 පිටු; දී. අ.-ii: 506 පිටු; දී. වි.: 330 පිටු; ප. අ.:177 පිටු ආදිය බලන්න.
3. “සබ්බං භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තතථ චිත්තං අවිරාජයං අපයජනං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය. සබ්බසුච්ච ඛො භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තතථ චිත්තං විරාජයං පජනං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය”නි.

- (බු.නි. - i: 322 පිටු.)

“මහණෙනි, (විදර්ශනාවේදී අරමුණු වන) සියලු සංස්කාරයන් මැනවින් නොදන ගන්නේ, පිරිසිඳු නොදන ගන්නේ, ඒවා කෙරෙහි සිතෙහි නොඇලීම නුපදවන්නේ, ඒවා (කෙලෙස් දුරු කිරීම වශයෙන්) අත් නොහරින්නේ, දුක් ගෙවාලීමට අභව්‍යයක් (= නුසුදුස්සෙක්) වන්නේ ය. සියලු සංස්කාරයන් මැනවින් දැන ගන්නේ, පිරිසිඳු දැන ගන්නේ, ඒවා පිළිබඳ (අණුමාත්‍ර හෝ) ඇලීමක් සිතෙහි නුපදවන්නේ, ඒවා අත්හරිනුයේ ම, දුක් ක්‍ෂය කිරීමට භව්‍යයක් වෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“.... තත් චිත්තං අවිරාජයනති නයමිං අභිසංඝර්ෂණයවිමෙයෙ පරිසංඝර්ෂණය අතනො චිත්තයනනානං න විරාජයං න විරජජනො, යථා තත් රාගො න භොති, එවං විරාගානුපය්‍යනං න උප්පාදෙතොති අනෙඨං.... විරාජයනති සමමදෙවියා අතිවචනාදි අවබොධෙන උපපනන-භයාදිනවනිබ්බද්දි සුඝනානුභාවෙන අතනො විපෙන අකරොතො, තත් අණුමනමපි රාගං අනුප්පාදෙතො....”

-(ඉ. අ.: 42-43 පිටු)

(ඉහත දේශනාවෙහි මුළු විදර්ශනා මාර්ගය ම අඩංගු වන අන්දම මෙම අටුවාවෙහි පෙන්වා දී තිබේ.)

4. “.... කතමෙ පඤ්ච විරාගා: වික්ඛම්භනවිරාගො තදඛගවිරාගො සමුච්ඡේදවිරාගො පටිපප්පසාදධිවිරාගො නියසරණවිරාගො. වික්ඛම්භනවිරාගො ච නිවරණනං පට්ඨප්පසාදධි- නං භාවයනො, තදඛගවිරාගො ච දිට්ඨිගනනං නිබ්බධිභාගියං සමාධිං භාවයනො, සමුච්ඡේදවිරාගො ච ලොකුතතරං බයගාමීග්ගං භාවයනො, පටිපප්පසාදධිවිරාගො ච ඵලක්ඛණං, නියසරණවිරාගො ච නිරොධො නිබ්බානං.....”

- (ප.ම. - ii : 204 පිටු)

“..... විරාග පස කවරේද (යන්): වික්ඛම්භන විරාගය, තදඛග විරාගය, සමුච්ඡේද විරාගය, පටිපප්පසාදධි විරාගය (සහ) නියසරණ විරාගය යි. ප්‍රථම ධ්‍යානය වඩනුවහට නිවරණයන්ගේ වික්ඛම්භන විරාගය ද, නිර්වේදභාගී සමාධිය (හෙවත් විදර්ශනාව) වඩන්නහුට (විදසුන් නුවණින්) දුෂ්චිත්තයේ තදඛග විරාගය ද, ලෝකෝත්තර (ක්ෂයගාමී) මාර්ගය වඩන්නහුට (කෙලෙසුන්ගේ) සමුච්ඡේද විරාගය ද, (ලෝකෝත්ත-

තර) එල ක්ෂණයෙහි පවිෂ්ඨයද්ධි විරාගය ද, නිරෝධ නම් නිවන නිස්සරණ විරාගය ද වෙයි!”

(ප.අ.: 513 - 515 පිටු; අ. අ. - i:287 පිට බලන්න.)

5. “භිදුරායං භික්ඛවෙ කායො, විඤ්ඤාණං විරාගධම්මං.....”

-(බු. නි. - i: 410 පිට)

“මහණෙනි, මේ කය බිඳෙන සුදු ය. විඤ්ඤාණය නැසෙන (පලුදු වන) සුදු ය.”

අටුවා විවරණය:

“.... විරාගධම්මනනි විරජ්ජනධම්මං, පලුජ්ජනසභාවනනි අපො.”

-(ඉ. අ.: 189 පිට)

6. “.... ‘බයවිරාගො’නි සඨ්ඛාරානං බණහධෙහා, ‘අවචනනවිරාගො’නි නිබ්බානං.....”

-(වි.ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට ආදිය)

7. “යාවනා භික්ඛවෙ ධම්මා සඨ්ඛනා වා අසඨ්ඛනා වා, විරාගො තෙසං ධම්මානං අගමකකායනී යද්දං..... නණහකඛ්ඨො විරාගො නිරොධො නිබ්බානනනි”

-(අ. නි. - ii : 70 පිට; බු. නි. - i: 438 පිට ආදිය)

“මහණෙනි, යම්තාක් හේතූන්ගෙන් උපන් හෝ හේතූන්ගෙන් නූපන් හෝ ධර්මයෝ වෙත් ද, යම් මේ..... නණහාවේ ක්ෂයවීම, රාගයේ නැසීම, (සංස්කාර) නිරුද්ධවීම, නිබ්බානය නම් වන විරාග ධර්මය ඒ සියලු ධර්මයන් අතුරෙන් අග්‍රය යි කියනු ලැබේ.”

8. “විරාගො මගෙහා.... නිබ්බානාඤ්ච විරාගො, යෙ ච නිබ්බානාරම්මණජානා ධම්මා සබ්බෙ විරාගා භොනනීති විරාගා.....”

-(ප.ම. - ii: 80 - 82 පිටු)

“විරාග යනු (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය යි.... නිවන ද විරාග නම් වෙයි. නිවන අරමුණු කොට උපන් යම් ධර්මයෝ වෙත් ද ඔවුහු හැම විරාග වෙත් නූ යි විරාග නම් වෙති.”

9. “පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි භට්ටගානුපස්සනා ඤාණ විවරණයෙහි, සත් අනුපස්සනා විස්තර කෙරෙයි. (මෙහි 9 වන පරිච්ඡේදය හෝ ප.ම. - 1: 108 පිට හෝ බලන්න.) ඒ අනුව විරාගානුපස්සනාවෙන් දැක්වෙන්නේ තදභිග-විරාගය යි. බය-විරාගය හෝ ලෝකෝත්තර - විරාගය හෝ මෙහිදී සඳහන් වන්නේ ම නැත. මේ විරාගානුපස්සනාවෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ බය-විරාගය නම් ඒ බැව් දැක්වීමට මෙය සුදුසුතම අවස්ථාව වෙයි. බය-විරාගය ප්‍රකට වන්නේ භට්ට ඤාණය තුළදී හෙයිනි. “පට්ඨමභිද මග්ග අටුවාව”, “විසුද්ධි මග්ගය”, “විසුද්ධි මග්ග චිකාව” ආදිය ද මෙහි විරාගානුපස්සනාවෙන් තදභිග විරාගය ම කියැවෙන බව සනාථ කරයි. (ප. අ. : 64 - 65, 182 පිටු;

වි.ම.: 482 පිට; වි. වී. (බු.)- ii: 441- 442 පිටු; දී. වී.: 74 පිට; අ. අ. -ii: 829 පිට; ඉ. අ.: 42- 43 පිටු; අ. වී. - ii: 275 පිට ආදිය) එහෙත් අටුවාවේ ඇතැම් තැනෙක බස - විරාගය ඇසුරෙන් ද විරාගානුපස්සනාව විග්‍රහ කොට ඇත. (වී. ම.: 214 පිට; ම. අ.-ii: 249 පිට; අ. අ. - ii : 722 පිට)

10. (i) “.... ඉධානඤ්ඤා භික්ඛු අරඤ්ඤාගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පටිසඤ්චිකඛති: ‘එතං සන්තං එතං පඤ්ඤං, යදිදං සබ්බසම්බරසමරො සබ්බු- පටිපටිනියාගො තණ්හකඛියො විරාගො නිබ්බානනති. අයං වුවචනානඤ්ඤා. විරාගසං- ඤ්ඤා” ති.

- (අ. නි. -vi: 198 පිට)

“..... ආනන්දය, මේ සසුනෙහි මහණ තෙම වනගත වූයේ හෝ රුක්මුලකට ගියේ හෝ හිස් ගෙයකට ගියේ හෝ මෙසේ නුවණින් සලකා බලයි: ‘සියලු සංස්කාරයන්හි සන්සිදීම ය, සියලු උපයින්ගේ හැරපීම ය, තණ්හාවෙහි ගෙවීම ය, විරාග ය, නිවන ය යි යන මේ යමක් වේ ද, එය ශාන්ත ය; එය ප්‍රණීත ය.’ ආනන්දය, මෙය විරාග සඤ්ඤාව යැයි කියනු ලැබේ.”

මෙය උපසමානුස්සති කර්මස්ථානයක් වශයෙන් ද (වී. ම.: 216 - 217 පිටු) පල සමවතට පිවිසීමෙහි කර්මස්ථානයක් වශයෙන් ද (අ. නි. - vi: 606, 668-674 පිටු; ව. අ.: 166 - 167 පිටු) ගත හැකිය. විරාග සඤ්ඤා යනු විරාගානුපස්සනාවෙහි උපදින සංඤ්ච ලෙස ද (දී.අ. -ii: 757 පිට; අ. අ. - ii: 665 පිට) වික්ඛම්භනාදී පංච විරාගය ම අරමුණු මකාට උපන් සංඤ්ච ලෙස ද (අ. අ. - i : 287 පිට) දක්වා තිබේ.

(ii). “.... ‘පච්චතං දුක්ඛං, අපපච්චතං සුඛං’ නති සන්තිපදෙඤ්ඤාණං....”
— (ප. ම. - i : 112 පිට)

“..... ‘(සංස්කාරයන්හි) පැවැත්ම දුක් ය, නොපැවැත්ම (= නිවන) සැපයැයි සන්ති පදය (= නිවන) පිළිබඳ නුවණ ය...”

අටුවා විවරණය

“..... අපපච්චතනනති ආදී නිබ්බාණමෙව, සන්තිපදෙති සන්තිකොට්ඨාසෙ; නිබ්බාණෙති අනෙථා. අනුසස්සවවසෙනාපි හි ‘සන්තිපද’ නති නාමමතතං ගහෙනවා උපපනනං ඤ්ඤාමපි සන්තිපදෙඤ්ඤාණනති වුතතං.”
— (ප. අ.: 185 පිට)

“... අපපච්චත (= නොපැවැත්ම) ආදිය නිවන ම ය. සන්තිපදය පිළිබඳ යනු.... නිවනෙහි යන අර්ථය යි. අනුස්සව වශයෙන් ‘සන්තිපදය’ (= නිවන) යන නාම මාත්‍රය ම ගෙන උපන් නුවණ ද ‘සන්තිපදයෙහි නුවණ’ යයි කියන ලදී.”

11. “... සම්බාරුතං බසං බසතොදසසනවිපයානාපි අවචනවිරාගං නිබ්බානං විරාගතොදසනං මග්ගඤ්ඤාමපි විරාගානුපස්සනා....”
- (ම. අ.- ii: 249 පිට; අ. අ. - ii: 722 පිට ආදිය)

“.... සංස්කාරයන්ගේ බිඳීම ක්ෂය වශයෙන් දක්නා විදර්ශනාව ද අවිචන්ත විරාගය වන නිවන විරාග වශයෙන් දක්නා (ලෝකෝත්තර) මාර්ග ඥානය ද විරාගානුපය්‍යනා ය.”

12. “.... රූපෙ ආදීනවං දිස්වා රූපවිරාගෙ ඡන්දජානො හොති සද්ධාධිමුත්තො. විත්තඤ්චය්‍ය සවාධිට්ඨිතං. රූපෙ විරාගානුපය්‍යි අය්‍යසිය්‍යාමීති සිකඛති. රූපෙ විරාගානු-පය්‍යි පය්‍යසිය්‍යාමීති සිකඛති.”

- (ප. ම. - i: 366 පිට.)

අටුවා විවරණය:

“රූපෙ ආදීනවං දිස්වාති භවිතානුපය්‍යනතො පට්ඨාය.... රූපකඛනෙධ ආදීනවං දිස්වා. රූපවිරාගොති නිබ්බාණෙ.... ඡන්දජානො හොතීති අනුසස්සවවයෙන උපපන්නාධ-මමච්ඡන්දො හොති.... විත්තඤ්චය්‍ය සවාධිට්ඨිතනාති අය්‍ය යොගිය්‍ය විත්තං බයවිරාගය-ධ්ධානෙ රූපභවෙග ආරම්භවයෙන, අවිචන්තවිරාගසධ්ධානෙ රූපවිරාගෙ නිබ්බාණෙ අනුසස්සවවයෙන, සුචුචු අධිට්ඨිතං සුචුචු පතිට්ඨිතං හොතීති....”

— (ප. අ.: 361 පිට.)

13. “... විරාගානුපය්‍යිති එතථ පන දො විරාගා: බයවිරාගො ච අවිචන්තවිරාගො ච.... ‘විරාගානුපය්‍යනා’ති තදුභ්‍යදය්‍යනවයෙන පවන්තා විපය්‍යනා ච මගෙගා ව....”

- (වි.ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට.)

“විරාගානුපය්‍යනාවෙන් යුක්තව යන මෙහි බය-විරාගය ද අවිචන්ත-විරාගය ද (යනුවෙන්) විරාග දෙකකි.... ‘විරාගානුපය්‍යනා’ යනු එම දෙක ම දැකීම වශයෙන් පවත්නා වූ විදර්ශනාව ද (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය ද (වෙයි).”

14. (i) “..... එතං දුක්ඛන්ති ඤ්ඤවාන මොසධමමං පලොකිතං චුස්ස චුස්ස වයං පය්‍යනති ඤ්ඤොන චුස්සිතවා සම්පය්‍යනො?”

— (ය. නි. -iv: 390 පිට)

“නැවෙත සුලු බිඳෙන සුලු මෙය දුක් යැයි දැන (නුවණින්) පැහැය පැහැය (= ස්පර්ශ කරමින්) හඬගය දකිනුයේ, මෙසේ එහි නොඇලෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“මොසධමමන්ති නය්‍යනා-සභාවං. පලොකිතන්ති පලුඡ්ඡනසභාවං, හිඡ්ඡනසභාවං. චුස්ස චුස්ස වයං පය්‍යනති ඤ්ඤොන චුස්සිතවා සම්පය්‍යනො?”

- (ය. අ. - iii: 83 පිට.)

(ii) “පට්ඨමභිද-මග්ග අටුවා” වෙහි බය - විරාගය වශයෙන් ආනාසානසති විරාගානුපය්-සනාව විග්‍රහ කළ පසුව මෙසේ ද දක්වා තිබේ:

“එතථ ව.... විරාගානුපය්‍යිති... සධ්ධාරෙසු විරඡ්ඡනසමන්ඨාය විපය්‍යනාය වයෙන.... චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.”

- (ප. අ.: 347 - 348 පිට)

“මෙහි දු.... විරාගානුපස්සනාවෙන් යුක්තව යනු.... සංස්කාරයන් කෙරෙහි නො ඇලීමට සමත් වන විදර්ශනාව වශයෙන්.... කියන ලද්දේ දහ යුතුයි.”

මෙහි අධොලිපි අංක: 15 දක්වන්නේ ද “පටියමිහිදමග්ග අටුවා”වෙහි ආනාපානසති විරාගානුපස්සනාව තදභිග විරාගයට බර වූ විචරණය කෙරුණු තැනෙකි.

(iii) 9 වන පරිච්ඡේදයෙහි 17 වන අධො ලිපිය බලන්න.

15. “..... විරාගානුපස්සති නිබ්බිදානුපස්සනාවයෙන....”

- (ප. අ.: 215 පිට)

16. අ. නි. -iii: 30, 324 පිටු; අ. නි. -iv: 426 පිට; අ. නි. -v: 340 පිට; අ. නි. -vi: 4 - 12 පිටු ආදිය.

මේ තැන්වලදී විරාගය යනු (ලෝකෝත්තර) මාර්ග බව අටුවාව කියයි. (අ. අ. - ii: 587, 676, 725, 817 පිටු) මේ සම්බන්ධව විමර්ශනයක් මෙම පරිච්ඡේදයෙහි ඉදිරියේදී කෙරෙනු ඇත.

17. (i) “.... ඉධානන්ද භික්ඛු යෙ ලොකෙ උපසුපාදානා වෙතයො අධිට්ඨානාහිනිවෙසානු- සයා නෙ පජනනො වීරමනි න උපාදියනොතො. අයං වුවචනානන්ද සබ්බලොකෙ අනභිරතසංසාරා”නි.

— (අ. නි. - vi: 200 පිට)

“..... ආනන්දය, මෙහි භික්ඛු තෙම, ලෝකයෙහි යම (නණ්හා - මාන - දිට්ඨි යන) උපයයෝ (= අනුව යැම) වෙත් ද, (කාම - දිට්ඨි - සිලබ්බන - අත්තවාද යන) උපාදනයෝ (= දැඩිව ගැනීම) වෙත් ද, (ශාශ්වත-උච්ඡේද යන) සිතෙහි දැඩි පිහිටා සිටීම වේ ද, (ආත්ම දුෂ්ටිය නම) සිතෙහි දැඩි බැස ගැනීමක් වේ ද, (කෙලෙස්) අනුසයෝ වෙත් ද, ඔවුන් දුරු කරන්නේ, දැඩිව නොගන්නේ, නොඇලෙයි. ආනන්දය, මෙය ‘මුළු ලොවෙහි නොඇලුණු හැඟීම’ යැ යි කියනු ලැබේ.”

(ii) “.....සබ්බලොකෙ අනභිරතසංසාරා පටිවිනෙත භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා වෙතයා බහුලා විහරතො ලොකවිනෙතසු විතතං පතිලියති, පතිකුටති, පතිවට්ටති, න සම්පසාරියති; උපෙකබා වා පටිකකුලායතා වා සණ්ඨාති....”

- (අ. නි. -iv : 356 පිට)

“...මහණෙනි, ‘මුළු ලොවෙහි නොඇලුණු හැඟීම’ පුහුණු කළ සිතින් බහුල ලෙස වසන භික්ඛුවගේ සිත ලොකික සිතිවිලි පිළිබඳව සැහවෙයි; හැකිලෙයි; පෙරළෙයි; සෘජුව නොයයි. උපේක්ෂාව හෝ පිළිකුල් බව හෝ පිහිටයි.”

(මෙය නිබ්බිදානුපස්සනාවට සම්බන්ධ කෙරෙන ආකාරය 5 වන පරිච්ඡේදයෙහි 25 වන අධොලිපියෙහි දක්වෙයි.)

18. “රාගොති ආදීනි ලොභයෙසට නාමානි. යො හි රඤ්ජනවයෙන රාගො, නඤ්ජනවයෙන නන්දී, තණ්හායනවයෙන තණ්හානි වුවවති.”
 - (ස. අ. -ii: 85 පිට)
 (ම. අ. - iv: 64 පිට ද බලන්න.)

19 “නන්දීනති යපපීතිකං තණ්හං, රාගනති නිපපීතික-තණ්හං.”
 - (ප. අ.: 94 පිට)

20. “..... රූපං භික්ඛවෙ, භික්ඛු යොනියො මනසිකරොනො රූපානිච්චතඤ්ඤා යථාභූතං යමනුපය්‍යනො රූපයමිං නිබ්බිද්දති. නන්දීකඛයා රාගකඛයො, රාගකඛයා නන්දීකඛයො, නන්දීරාගකඛයා විතතං විමුතතං සුච්චුතතනති වුවවති.”
 - (ස. නි. - iii: 92 පිට)
 (ස. නි. -iv: 282 - 284 පිටු ද බලන්න.)

අටුවා විවරණය:

“නන්දීකඛයා රාගකඛයො, රාගකඛයා නන්දීකඛයොනි ඉදං නන්දීනි වා රාගොති වා ඉමෙයං අතථනො නිතනානාකරණතාය වුතතං. නිබ්බිද්දනුපය්‍යනාය වා නිබ්බිතදු - නොනා නන්දීං පජහති විරාගනුපය්‍යනාය විරජජනො රාගං පජහති. එතනාවතා විපය්‍යනා නිට්ඨපෙතවා, රාගකඛයා නන්දීකඛයොනි ඉධ මග්ගං දයෙයතවා...”
 — (ස. අ. -ii: 197 - 198 පිටු)

“නන්දිය ගෙවීමෙන් රාගය ගෙවෙයි. රාගය ගෙවීමෙන් නන්දිය ගෙවෙයි යන්න, නන්දිය වේවා රාගය වේවා මොවුන්ගේ අර්ථ වශයෙන් තානත්වයක් නැති හෙයින් කියන ලදී. නිබ්බිද්දනුපය්‍යනාවෙන් හෝ කලකිරෙනුයේ නන්දිය දුරලයි, විරාගනුපය්‍යනාවෙන් නොඇලෙනුයේ රාගය දුරලයි. මෙපමණකින් විදර්ශනාව නිමවා, රාගය ගෙවීමෙන් නන්දිය ගෙවෙයි යනුවෙන් මෙහි (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය දක්වා....”

නන්දිය හා රාගය අතර වෙනසක් දැක්වීමට මෙහි ටීකා විවරණය උත්සාහ දරා ඇත. (ස. ටී. - ii: 222 පිට)

ස. අ. -iii: 33 පිට ද බලන්න. (නන්දියත් රාගයත් අර්ථ වශයෙන් එක ම යැයි මෙහි දැක්වෙයි.)

21. “.... විරාගමපතං භික්ඛවෙ යඋපනියං චදුමි, නො අනුපනියං. කා ච භික්ඛවෙ විරාගය්‍ය උපනියා? නිබ්බිද්දතිය්‍ය චචතීයං.....”
 - (ස. නි. - ii: 48 පිට)

අ. නි. -vi: 586 - 596 පිටු ද බලන්න.

22. “විරාගොති මග්ගො. යො හි කිලෙසෙ විරජජනෙනා බෙපෙනෙනා උපපනෙනා, තස්මා විරාගොති වුට්ඨති. නිබ්බිදති නිබ්බිදඤාණං. එතෙන බලවච්චය්‍යනං දයෙසති.”
 - (ස. අ. -ii: 40 පිට)

23. දී. අ. - ii: 476 පිට; ම. අ. - ii: 95 පිට; අ. අ. - ii: 587, 676, 725, 817 පිටු ආදිය.

“විරාගො මග්ගො, විමුක්ති ඵලං” (= “විරාගය ලෝකෝත්තර මාර්ගය යි. විමුක්තිය ලෝකෝත්තර ඵලය යි.”) යන “පට්ඨමහිදමග්ග”යෙහි ‘විරාග කථා’ උද්දේසය අනුව මෙම අටුවා සම්ප්‍රදය බිහි වී ඇතැයි අනුමාන කළ හැකිය. (ප. ම. - ii: 80 පිට හා ප. අ.: 436 පිට) එහෙත් අනුපස්සනා අර්ථයෙන් විදර්ශනාව ද විරාග නම් වන බව ‘විරාග කථා’යෙහි ම පසුව දක්වා තිබේ. (ප. ම. - ii: 86 පිට)

24. “යාවනා භික්ඛවෙ කාසිකොසලා, යාවනා රඤ්ඤා පසෙනදීය්‍ය කොසලය්‍ය විජිතෙ රාජා, තතථ පසෙනදීකොසලො රාජා අගගමකතායති. රඤ්ඤාපි බො භික්ඛවෙ පසෙනදීය්‍ය කොසලය්‍ය අසෙථ අඤ්ඤාථනං, අතථී විපරිණාමො. එවා පය්‍යා භික්ඛවෙ, සුතවා අරියයාවතො තස්මිමපි නිබ්බිදති, තස්මි නිබ්බිදනෙනා අග්ගෙ විරජජති. පගෙව භීතස්මිනති.”
 - (අ. නි. -vi: 106 පිට.)

අටුවා විවරණය:

“..... අතථී විපරිණාමොති මරණමපි අතථී. තස්මිමපි නිබ්බිදතීති තස්මිමපි සම්පතතිජාතෙ උක්කණ්ඨති. අග්ගෙ විරජජතීති සම්පතතියා අග්ගෙ කොසලරාජභාවෙ විරජජති....”
 - (අ. අ. -ii: 831 - 832 පිට.)

25. ම. නි. - iii: 500 - 506 පිටු.
 මෙහි කියැවෙන උපේක්ෂාව, ධ්‍යාන උපේක්ෂාව ලෙස අටුවාව විග්‍රහ කළත් (ම. අ. - iv: 186 - 192 පිටු) ධ්‍යාන සමාධියෙන් යුක්ත විදර්ශනා උපේක්ෂාව වශයෙන් ද ගත හැකිය. මෙම දේශනාව අයා සිටිමින් ම ඒ අනුව විදර්ශනා වැඩිමෙන් පුක්කුසාති අනාගාමී වීමෙන් දේශනාවෙහි ප්‍රායෝගික ස්වරූපය ප්‍රකට වෙයි.

26. මෙහි 20 වන අධ්‍යාලිපියෙහි අඩංගු වන අටුවා පාඨයෙහි අවසන් (අසම්පූර්ණ) වාක්‍යය සඳහා ටීකා විවරණය මෙසේ ය:

“..... එතනාවතාති නන්දිකඛයා රාගකඛයොති එතනාවතා. විපය්‍යනං නිධධපෙ-
 කාති විපය්‍යනාතිවච්චය්‍ය පරියොයානෙ. රාගකඛයාති වුට්ඨානගාමීතිපරියොයානාය විපය්‍යනාය රාගය්‍ය බෙපිතතතා, අනන්තරං උපපනෙනා අරියමග්ගෙන සමුච්චේදව-
 යෙන නන්දිකඛයොති. තෙනාහ ඉධ මග්ගං දයෙසකාති.”
 - (ස. ටී.-ii: 222 පිට.)

“..... මෙපමණකින් යනු ‘නන්දිය ගෙවීමෙන් රාගය ගෙවෙයි’ යන මෙපමණ කින්. විදර්ශනාව නිමවා යනු විදර්ශනා කෘත්‍යයාගේ අවසානයෙනි. රාගය ගෙවීමෙන් යනු වුවයානගාමිනිය කෙළවර කොට ඇති විදර්ශනාවෙන් රාගයාගේ ක්ෂය කිරීම හේතුවෙන්. අනතුරුව උපන් ආයථි මාරියෙන් සමුච්ඡේද වශයෙන් නන්දිය ගෙවෙයි. එහෙයින් මෙහි මාර්ගය දක්වා යී කිය.”

මේ අනුව, “නන්දිකඛයා රාගකඛයෝ” යන්නෙන් නිබ්බිදවෙන් ලෝකික විරාගය පහළවීම ද “රාගකඛයා නන්දිකඛයෝ” යන්නෙන් ලෝකික විරාගයෙන් ලෝකෝත්තර විරාගය පහළවීම ද දැක්වෙන සේ ගත හැකිය.

(අ. නි. -vi: 92 පිට හා අ. අ. -ii: 829 පිට ද බලන්න.)

27. “යඤ්ච දුක්ඛානුපය්‍යනාඤ්ඤං යඤ්ච නිබ්බිදනුපය්‍යනාඤ්ඤං යඤ්ච විරාගානුපය්‍යනා ඤ්ඤං යඤ්ච අපපණ්ණිනානුපය්‍යනාඤ්ඤං, ඉමානි චත්තාරි ඤ්ඤානි එකුපාදනා මුච්චනති: කාමුපාදනා”

- (ප. ම. -i: 458 පිට)

28. “රාගො ඛො ආච්චියො, අනධකරණො අවකච්චකරණො අඤ්ඤාණකරණො පඤ්ඤානිරොධිකො විසාතපකඛිකො අනිබ්බානායංචතතතිකො.”

- (අ. නි. - i: 382 පිට)

29. “විරාගසඤ්ඤා භිකඛවෙ, භාවිනා බහුලීකතා මහපඵලා හොති මහානියංසා.”

- (ස. නි. - (v) iii: 248 පිට)

නිරෝධානුපස්සනාව

[6] “නිරෝධානුපස්සනං භාවෙනොතා සමුදයං පජහති.”

“නිරෝධානුපස්සනාව වඩන්තා සමුදය දුරු කරයි.”

නිරුද්ධ වන්නා හෝ නිරුද්ධ වීම හෝ පැවැත්මේ අභාවය හෝ “නිරෝධය” යි.¹ මෙහිදී අදහස් කරනුයේ කවර නම් නිරෝධයක් දැයි විමසා බලමු.

“... එකත්පසෙක හුන් ආයුෂ්මත් ආනන්ද තෙරුන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය පැවසූහ.

‘ස්වාමීන් වහන්ස, ‘නිරෝධය, නිරෝධයැ’ යි කියනු ලැබෙයි. කවර ධර්මයන්ගේ නිරුද්ධවීමෙන් ‘නිරෝධයැ’යි කියනු ලැබේ ද?’

‘ආනන්දය, රූපය අනිච්ච ය; ප්‍රත්‍යයන්ගේ එක්වීමෙන් සකසන ලද්දෙකි; ප්‍රත්‍යයන් නිසා ප්‍රත්‍යයන් සමඟ උපන්නෙකි; ක්ෂය වන ස්වභාව ඇත්තෙකි; වැනැයෙන සැහැවී ඇත්තෙකි; බිඳෙන සැහැවී ඇත්තෙකි; නැතිවෙන සැහැවී ඇත්තෙකි. එහි (= රූපයාගේ) නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධ යැ’ යි කියනු ලැබෙයි. වේදනාව අනිච්ච ය.... එහි (= වේදනාවෙහි) නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධ යැ’ යි කියනු ලැබේ. සඤ්ඤාව අනිච්ච ය.... සඤ්ඤාවෙහි නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධයැ’ යි කියනු ලැබෙයි. සංඛාර අනිච්ච ය... සංඛාරයන්ගේ නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධ යැ’ යි කියනු ලැබෙයි. විඤ්ඤාණය අනිච්ච ය; සංඛත ය; පච්චව සමුප්පන්න ය; බය ධම්ම ය; වය ධම්ම ය; වීරාග ධම්ම ය; නිරෝධ ධම්ම ය. එහි (= විඤ්ඤාණයාගේ) නිරෝධයෙන් ‘නිරෝධයැ’ යි කියනු ලැබෙයි. ආනන්දය, මේ ධර්මයන්ගේ නිරුද්ධවීමෙන් ‘නිරෝධයැ’යි කියනු ලැබෙයි.”²

මේ අනුව, පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ හෙවත් සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම - නැතිවීම - හඬගය- අභාවය මැ මෙහිදී ‘නිරෝධ’ පදයෙන් අවධාරණය කෙරෙයි. මෙහිදී ප්‍රධාන අවස්ථා දෙකක් පැනෙයි.

නැවත සංස්කාරයන් ඉපැදීමට ප්‍රත්‍යය වන ආකාරයෙන් නිරන්තරයෙන් ම සිදුවන සංස්කාරයන්ගේ සාමාන්‍ය නිරුද්ධවීම, එනම් උප්පාද නිරෝධය, මින් එක් අවස්ථාවකි. සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික නිරෝධය වශයෙන් ගත් කල මෙය ‘බය- නිරෝධ’ නමින් ද හැඳින්වෙයි. ³

දෙවෙනි අවස්ථාව නම්, සංස්කාරයන් නැවත නූපදින ලෙසින් සිදුවන අනුප්පාද හෙවත් සමුච්චේද නිරෝධය යි⁴. එනම් ලෝකෝත්තර මාර්ග අවස්ථාව යි. ⁵ මෙහිදී අවචන්ත³ හෙවත් නිස්සරණ නිරෝධය ⁵ වන නිවන ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනු ලැබෙයි.

මෙම පරිච්ඡේදයෙහි පොදුලිපි:- 93 - 100 පිටු

මෙම නිරෝධානුපස්සනා විවරණයේදී අපගේ වැඩි අවධානය යොමුවනු ඇත්තේ සංස්කාරයන්ගේ උප්පාද නිරෝධය පිළිබඳව යි. අනුප්පාද නිරෝධය වනාහි නිරෝධානුපස්සනාව මුදුන්පත් වන විශේෂ අවස්ථාව ලෙස සැලකෙනු ඇත.

සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම නැවත නැවත විදසුන් නුවණින් සලකා බැලීම වන නිරෝධානුපස්සනාවේ විදර්ශනාවේදී නොයෙක් මුහුණුවරින් ඉදිරිපත්වනු ඇත. පළමුව එහි මූලික ස්වරූපය මතුවන අන්දම නිදසුනක් මගින් පැහැදිලි කර ගනිමු.

උදර වලනය මූල කර්මස්ථානය වශයෙන් වඩන්තා වූ විපස්සනායානිකයාගේ යති - සමාධි කෙමෙන් විශද වන විට, උදරයේ එක් පිම්බීමක ආරම්භය හා අවසානය මානවින් මෙනෙහි කළ හැකි වෙයි. (ඒ දෙක අතර වන්නේ පිම්බීමේ මධ්‍ය අවස්ථාව යයි සැලැකීමට ද හෙතෙම පුරුදු වෙයි.) එම පිම්බීමේ අවසානයක් සමඟ ම හැකිළීම ඇරඹෙයි. මදකින් එම හැකිළීම නිරුද්ධ වී නැවත පිම්බීම සිදුවෙයි. එය ද නැති වී නැවත හැකිළීම ආරම්භ වෙයි. සමාධිමත් සිතීන් මෙය නොකඩවා මෙනෙහි කිරීමෙන් අනිවච්චානුපස්සනාව සිද්ධ වෙයි. එවිට ඒ එක් එක් පිම්බීමක - හැකිළීමක අවසානය මෙනෙහි කරන අවස්ථාව, නිරෝධානුපස්සනාවේ ප්‍රාථමික ස්වරූපය වශයෙන් සැලැකිය හැකිය.

යෝගාවචරයාගේ මනසිකාරය නවත් නියුණු වත් ම, එක් පිම්බීමක් කුළ අනුක්‍රමික කුඩා පිම්බීම් රාශියක් ඇතැ යි නුවණින් දකියි. මේ කුඩා පිම්බීමක් පාසා ද ඇතිවීමක් හා නැතිවීමක් වෙයි. හැකිළීම සමබන්ධයෙන් ද මෙසේ ම ය. මෙම අවබෝධය ක්‍රමයෙන් සදෙරට හමුවන සෑම අරමුණක් පිළිබඳව ම පැතිරී යයි. උද්භරණයක් වශයෙන්, පෙරදී එකක් වශයෙන් දැනුණු ශබ්දයක් දැන් කැඩී - කැඩී (එනම්, ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින්) පවතින ශබ්ද සන්තතියක් ලෙසින් වැටහෙයි. සිතීවිලි ද පරමපරා වශයෙන් ඇතිව නැති වන අයුරු මානවින් පෙනෙයි. මෙසේ අනිවච්චානුපස්සනාව කෙමෙන් ගැඹුරට විහිදෙත් ම වර්තමාන වශයෙන් ම සියලු සංස්කාර අරමුණුවල ක්ෂණික ඇතිවීම - නැතිවීම ප්‍රකටව පෙනෙන්නා වූ උදයබ්බය ඤාණය පහළ වී මුහුණුරු යයි. ඒ සමඟ ම නිරෝධානුපස්සනාව ද වැඩී - දියුණු වන ආකාරය තේරුම් ගත හැකි වෙයි.

මීළඟට නිරෝධානුපස්සනාව පෙරමුණට එයි. සංස්කාරයන්ගේ ඇතිවීමට වඩා නැතිවීම ම ප්‍රකට වන්නට වෙයි. සිතට අරමුණු වන සෑම සංස්කාරයක් ම ඵලයෙන් බිඳී යන අන්දම යෝගාවචරයාහට පැහැදිලි වෙයි. අරමුණ මානවින් මෙනෙහි කරන්නට පළමුව ම එය නිරුද්ධ වන්නේ යැයි ඔහුට සිතෙයි. මෙනෙහි කරන සිත ද ඒ සමඟ ම බිඳී යන සෑවි දර්ශනය වෙයි. තමාගේ මනසිකාරයේ පිරිහීමක් සිදුව ඇතැයි හැතැම් විට යෝගාවචරයාහට හැඟෙන්නට ඉඩ තිබේ. එහෙත් ඇත්තෙන් ම මෙය ඔහුගේ විදර්ශනා ප්‍රඥාවේ අභිවාදයයි. හෙතෙම දැන් උදයබ්බය ඤාණය ඉක්මවා හඬග ඤාණයට අවතීර්ණ වී සිටියි. මෙහි දී වර්තමාන වශයෙන් ම සිදුවන සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික නිරෝධය හෙවත් බය - නිරෝධය යෝගාවචරයාගේ මනසෙහි තදින් කාචුදෙනු ඇත. මේ වනාහි නිරෝධානුපස්සනාවෙහි ප්‍රබල අවස්ථාවෙකි. 7

අනතුරුව අන්වයේ ඤාණයෙන්, අතිතයේදී ද මෙලෙසින් ම සංස්කාරයන් නොනැවතී බිඳෙමින් පැවතුන බව ද අනාගතයේදී ද මේ ක්ෂණික නිරෝධය නොසිඳී පවතින බව ද යෝගාවචරයා තේරුම් ගනියි.⁸ තම පඤ්චස්කන්ධයෙහි පමණක් නොව මුළු තුන් ලෝකයෙහි ම යථා ස්වභාවය නම් මෙය ම බව ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. මේ නයින්

සංස්කාරයන්ගේ අතිශය භයජනක ස්වභාවය විනිවිද දකියි. (= භයතුපට්ඨාන ඤාණය) එසේ ම සංස්කාරයන්ගේ මහත් වූ ආදීනවයන් නොයෙක් ආකාරයෙන් අවබෝධ කරයි. (= ආදීනව ඤාණය) එමඟින් සංස්කාරයන් පිළිබඳව කලකිරෙයි. (= නිබ්බිද ඤාණය) අතරක් නැතිව නිරුද්ධ වෙමින් පවත්නා වූ මේ සංස්කාර සන්නතියේ සදකාලික සන්සිද්ධිමත් - නිරෝධයක් වේ නම් එය ම යහපත් යැයි හැඟීම පහළ වෙයි. ⁹ මෙසේ බය - නිරෝධ ප්‍රත්‍යක්ෂය තුළින් අවචන්ත නිරෝධය වන නිවන අනුමාන ඤාණ වශයෙන් පුනපුනා මෙතෙහිවීම ද නිරෝධානුපස්සනාවෙහි තවත් මුහුණුවරක් ලෙසින් දැක්විය හැකිය. ¹⁰ එමඟින් 'සංස්කාරයන්ගෙන් මිදිය යුතුය' යන ඥානයමුද්‍රාක්ෂණ ඡන්දය තිවු වෙයි. (= මුද්‍රාචිතකමානා ඤාණය) ¹¹

ආතැම් පිට යෝගාවචරයා වඩන්නා වූ ප්‍රධාන කර්මස්ථාන ආරම්භණය සහමුලින් ම නිරුද්ධ විය හැකිය. ආනාපානායනීය වඩන්නාහට ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාස නොදැනී යයි; උදර චලනය මෙතෙහි කරන්නහුට උදරයේ පිම්බීම - හැකිලීම නොදැනී යයි; හිඳිමේ ඉරියව්ව අරමුණු කරන්නාහට සිරුර නොදැනී යයි; විටෙක භිය හෝ සිරුරෙහි වෙනත් අංගයක් හෝ නොදැනී යයි; සිරුරේ හැපීම සම්මසනය කරන්නහුට කායික ස්පර්ශය නොදැනී යයි; ධාතු මනසිකාර විදර්ශනාව වඩන්නහුට පඨවි - ආපො - ඡන්දො - වායො වශයෙන් සතර මහ භූත රූපයන් වෙන් කළ විට මුළු සිරුර ම නොදැනී යයි; ඇතමෙකුට රූපස්කන්ධය ම පිළිබඳ දැනීම නිරුද්ධ වී, හුදු චිත්ත සන්තානයේ පැවැත්ම පමණක් අරමුණු වෙයි. ¹² මෙසේ ඒ ඒ රූප කොටස් නොදැනී යාම නුවණින් මෙතෙහි කිරීම නිරෝධානුපස්සනාවේ තවත් අංගයක් ලෙස හැඳින්විය හැකිය.

මෙසේ නමා අරමුණු කරමින් සිටි ප්‍රධාන කර්මස්ථානය නොදැනී යාම නිසා ආතැම් යෝගාවචරයන් බියට පත්වන අතර, සම්භවෙක් "ලෝකෝත්තර තත්වයක් ලදීම්" යි මුළාවට පත්වෙති. එහෙත් මෙහිදී සිදුවන්නේ යෝගාවචරයාගේ විදර්ශනාවෙහි එක්තරා ලොකික දියුණුවකි. මෙම අවස්ථාවේදී ඔහු විසින් නමාට ප්‍රකට වන්නා වූ වෙනත් අරමුණක් මෙතෙහි කළ යුතුය. ඉදින් රූප කොටස් කිසිවක් නොදන්නාහෝ නම් චිත්ත සන්තානයේ පැවැත්ම කෙරෙහි අවධානය යෙදිය යුතු වෙයි. එසේ වෙනත් අරමුණක් මෙතෙහි කරමින් සිටියදී ආතැම් පිට පළමු කර්මස්ථානය නැවත වැටහිය හැකිය. එවිට නැවත එම කර්මස්ථානය ම මෙතෙහි කළ යුතුය. ඉදින් ඇය ආදී පස් දෙවින් ලැබෙන අරමුණු කිසිවක් නොදැනී හුදු මනෝද්වාරික චිත්ත සන්තානයෙහි පැවැත්ම පමණක් අරමුණු වන්නට වෙතොත්, එය උසස් සමාධිමය (ලොකික) තත්වයක් ලෙසින් සැලකිය හැකිය.

යෝගාවචරයාගේ සමාධිය වඩාත් ගැඹුරු වන කල්හි අරමුණු වන්නා වූ සෑම සංස්කාරයක ම නිරුද්ධවීම මැනවින් ප්‍රකට වෙයි. නිරුද්ධ වන්නා වූ සංස්කාර ධර්මය නැවත නුපදින සේම නිරුද්ධ වන අන්දම අවබෝධ වෙයි. අනතුරුව භටගන්නේ අළුත් ම සංස්කාරයකි. එය ද සැනෙකින් මුළුමනින් ම නිරුද්ධ වෙයි. ¹³ අරමුණත් එය මෙතෙහි කරන සිතත් කිසිවක් ශේෂ නොකොට මෙසේ ක්ෂණයක් පාසා සම්පූර්ණයෙන් ම නිරුද්ධවීම ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන නිරෝධානුපස්සනාව තුළින් අනාත්ම ස්වභාවය මතු වෙයි. පඤ්චස්කන්ධයනට සම්බන්ධ සියලු සංස්කාර ධර්මයන් එක් ක්ෂණයක දී සහමුලින් ම නිරුද්ධ වී, ඊළඟ ක්ෂණයේදී පහළ වන්නේ අලුත් ම ස්කන්ධ සමුහයක් නම්, එම ස්කන්ධයන් ද එම ක්ෂණයේදී ම කිසිවක් ඉතිරි නොකොට නිරුද්ධ වෙතොත්, මේ පඤ්චස්කන්ධය තුළ ආත්ම වශයෙන් ගත හැකි "මම" නම් සාරයක් නොවන බව

යෝගාවචරයා විනිවිද දකියි; 14 ආත්ම ස්වභාවයෙන් දුරින් ම දුරු වූ සංස්කාරයන්ගේ ශුන්‍යතාව පසක් කරයි.¹⁵

අනුපස්සනා නුවණ වැඩෙන් ම එමඟින් තම සන්තානගත කෙලෙස් තදභව වශයෙන් නිරුද්ධ වන ආකාරය¹⁶ පරිණත යෝගාවචරයාහට වැටහෙනු ඇත. විදර්ශනා ප්‍රඥලෝකයෙන් සංස්කාර ලෝකය පිළිබඳ යථා ස්වභාවය හෙළිවන කල්හි, අවිද්‍යා අන්ධකාරය දුරු වෙයි; පඤ්චස්කන්ධය තුළ කෙනෙක් - "මමෙක්" සිටිනි යි පවත්නා වූ මිථ්‍යා දෂ්ටිය නැගෙයි; සංස්කාරයන් "මම ය - මාගේ ය" යි උපාදනය කෙරෙන තණ්හාව නිරුද්ධ වෙයි; "මම" මිනුම් දණ්ඩ කොටගත් මානය නැතිවෙයි; සංස්කාරයන් සත්ව - පුද්ගල විසින් ගෙන ඒ හා ගැටෙන ද්වේශය භංග වෙයි; සංස්කාර ලෝකය "නිත්‍යය - සැප ය - සුභ ය" යි වන සඤ්ඤ විපල්ලාය අහෝසි වෙයි; සංස්කාර සන්තතිය දිගින් දිගට ම පවත්වාගෙන යාම පිණිස පවතින මීනෑකම ක්ෂය වෙයි.

මෙනෙක් භවයට ඇඳ බැඳ තබා ගන්නා වූ මෙවන් කෙලෙසුන්ගේ තදභව නිරෝධය¹⁷ හේතුවෙන් සයර දුක ද වර්තමාන වශයෙන් ම ගෙවෙන හැටි යෝගාවචරයා ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. ජරාව, ව්‍යාධිය, කායික දුක්ඛය, මරණය ආදී දුක් කෙරෙහි ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත උපෙක්ෂාව ප්‍රභූණ කිරීමෙන් ඒවායේ දුක්ඛ ස්වභාවය නිරුද්ධ වෙයි. ශෝකය, වැළපීම, උපායාසය, දේමනස්සය, අසහනය, පැතු දේ නොලැබීම ආදී දුක්චලින් දැන් පීඩාවක් නැත. පඤ්චස්කන්ධයන් උපාදනය කිරීමෙන් විඳි මහා දුක ද තදභව නිවී යයි.

වෙනත් ලෙසකින් කිවහොත්, අවිද්‍යා - තණ්හාදී කෙලෙස් ක්ෂය වීමෙන් පටිච්ච සමුප්පාද වක්‍රය නිරුද්ධ වී දුක්ඛ නිරෝධය යැලැයෙන අන්දම යෝගාවචරයා දකීයි.¹⁷

සත් නිස් බෝධි පාක්ෂික ධර්මයන් මැ මුහුකුරා ගොස්, ඉතා නියුණු නිරුත්සාහික විදර්ශනා මනසිකාර පද්ධතියක් ක්‍රියාවත් වන්නා වූ අනාපේක්ෂිත, එහෙත් අතිශයින් ප්‍රකට අවස්ථාවකදී නිරෝධානුපස්සනාව මුදුන්පත්වෙයි. අනිච්ච - දුක්ඛ - අනාත්ම යන අනුපස්සනා තුන අතුරින් එකක් විශිෂ්ට ආකාරයෙන් ක්‍රියාත්මක වෙද්දී එක්වර ම මෙනෙහි කරන අරමුණ නිරුද්ධ වී කිසිදු අරමුණකින් තොරව මෙන් එක් ක්ෂණයක් ගත වී නැවත සංස්කාර අරමුණු කෙරෙහින් සිත විදර්ශනාවට ම වැටෙයි. මේ වනාහි "යමක් හටගැනීම ස්වභාවයෙන් යුක්ත ද ඒ හැම නිරුද්ධ වන ස්වභාව ඇත්තේය." යන ප්‍රත්‍යක්ෂාවබෝධය සමඟ ලොචතුරු මහ - පල ලැබීම යි;¹⁸ අච්චන්ත හෙවත් නිස්සරණ නිරෝධය¹⁹ ප්‍රතිවේධ කරමින් අනුප්පාද හෙවත් සමුච්ඡේද නිරෝධය සිදුවන අවස්ථාව යි. (වෙනත් හේතූන් නියා ද මීට තරමක් සමාන අන්දකිමී ලැබිය හැකි බැවින් මෙම අවස්ථාව විනිශ්චය කිරීමේදී බෙහෙවින් පරීක්ෂාකාරී විය යුතුය.²⁰)

නිරෝධානුපස්සනාවෙන් සමුදය පහ කෙරෙයි. අනුපස්සනාවේ මූලික ස්වරූපය අනුව සලකා බැලීමේදී මෙහි සමුදය යනු සංස්කාරයන්ගේ උදය, හෙවත් ඉපැදීම වශයෙන් ගත හැකිය. ²¹ ක්ෂණික නිරෝධය ම මෙනෙහි කරන විට උදය පිළිබඳ අවධානය යොමු නොවී අත්හැරෙන බැවිනි. එහෙත් නිරෝධානුපස්සනාවේ පෘථුල ක්ෂේත්‍රය ගැන සිත යොදන කල්හි මෙන් ම අනුපස්සනාවෙන් ප්‍රභාණය වන්නේ කිලේසයක් විය යුතු බව සලකන විට ද, ඊට වඩා ගාමිණීර අර්ථයක් සමුදය යන්නෙන් ධ්වනිත වන බව හැහෙයි.

එනම්, අනාගතයෙහි නැවත - නැවතත් සංස්කාර හටගැනීම පිණිස හේතු වන්නා වූ

ප්‍රත්‍යය යන අර්ථය යි. සංස්කාරයන්ගේ නිරෝධය පුනපුනා දැකීමෙන් සංස්කාරයන් පිළිබඳ කලකිරීම-නොඇලීම මතු වී, තවදුරටත් මේ සංස්කාර සන්තතිය පවත්වාගෙන යාමට වන ආසාව දුරු වන හෙයිනි. එබැවින් සංස්කාරයන් නැවත හටගැනීමට හේතු - ප්‍රත්‍යය වන යම් තාක් කෙලෙස් වේ ද, ඒ හැම සමුදය යන්නෙන් හකුළවා දැක්වෙන සේ සැලැකිය හැකිය.¹⁶

නිරෝධානුපස්සනාව යනු රාගයේ නිරෝධය අනුපස්සනා කිරීම යයි²² අර්ථ දක්වන “පට්ඨමභිදමග්ග අටුවාව”, සමුදය යනු රාගයේ හටගැනීම වශයෙන් දක්වයි. ²³ රාගය වනාහි සමුදය පාක්ෂික සකල ක්ලේශයන් මුර්නිමත් කරන පදයක් හෝ සමුදය පාක්ෂික ප්‍රබල ක්ලේශයක් හෝ ලෙසින් ගත් කල එය අප මූලින් දක්වූ අර්ථ කථනය හා ගැළපෙන්නේය.

නිරෝධානුපස්සනාව හා සමුදය පිළිබඳව අප මෙතෙක් ගෙන හැර දක්වූ පුළුල් අරුත් දක්වීම අනුව, නිරෝධානුපස්සනාව වනාහි අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන්හි ම සංකලනයෙකි යි කිව යුතු වන්නේය. නිරෝධානුපස්සනාවෙහි ප්‍රධාන අවස්ථා හේදයක් වන හඬග ඤාණය තුළ මෙම තුන් අනුපස්සනාවන් ම ක්‍රියාවත් වන බව “පට්ඨමභිදමග්ග”යෙහි ද සඳහන් වෙයි. ²⁴ එම ග්‍රන්ථයෙහි ම, ඒ ඒ උපදානයන්ගෙන් මිදීම් වශයෙන් අනුපස්සනා වර්ගීකරණය කළ නැන්හි දු නිරෝධානුපස්සනාව වනාහි එම අනුපස්සනා තුනෙහි ම හෝ ඉන් දෙකක හෝ සම්මිශ්‍රණයක් බව පෙනෙයි. ²⁵ එහෙත් නිරෝධානුපස්සනාවෙහි මූලික ස්වරූපය අනුව, එය ප්‍රධාන වශයෙන් අනිච්චානුපස්සනාවෙහි ම ප්‍රහේදයක් ලෙසින් සැලැකීම වඩාත් උචිත වන්නේය.

අනිච්ච - විරාග - නිරෝධ යන අනුපස්සනාවන් එකට යෙදෙන බොහෝ නැන්වලදී අටුවාව විරාගානුපස්සනාව සහ නිරෝධානුපස්සනාව විග්‍රහ කොට ඇත්තේ එක ම ආකාරයකිනි. එනම්, විරාගානුපස්සනාව, බය විරාගය හා අච්චන්ත විරාගය වශයෙන් ද නිරෝධානුපස්සනාව, බය නිරෝධය හා අච්චන්ත නිරෝධය වශයෙන් ද බෙදීමෙහි. මෙහි බය විරාගය හා බය නිරෝධය යනු සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික හඬගය යයි ද, අච්චන්ත විරාගය හා අච්චන්ත නිරෝධය යනු නිවන යයි ද අටුවාව දක්වයි. ²⁶ මේ අනුව මෙම අනුපස්සනා දෙක ම එකක් ම යයි හැඟෙනු ඇත. නව ද මෙම අනුදර්ශනා දෙකෙන් දුරුවන්නා වූ කෙලෙස් වන රාගය හා සමුදය ද බෙහෙවින් එකිනෙකට සමානත්වයක් පෙන්වයි.

එතෙකුදු වුවත් මෙම අනුපස්සනා දෙක අතර වෙනසක් දක්වීමට “පට්ඨමභිදමග්ග අටුවාව” උත්සාහ දරා තිබේ. විරාගානුපස්සනාව යනු සංස්කාරයන් පිළිබඳ නොඇලීම ඇති කිරීමෙහි ලා සමත් වන විදර්ශනාව යයි ද, නිරෝධානුපස්සනාව යනු ඊට වඩා බලවත් වූ, කෙලෙස් නිරුද්ධ කිරීමට සමත් වන විපස්සනාව යයි ද එහි ‘ආනාපානසති මානිකා වණ්ණනාවෙ’හි සඳහන් කෙරෙයි. ²⁷ (මෙහිදී තදභිග - විරාගානුපස්සනාව අවධාරණය කොට ඇති බැව් පෙනෙයි.)

විරාග ස්වභාවය නම් හුදෙක් ස්වභාවය ඉක්මවා යාමේ ප්‍රකෘතිය බව ද, නිරෝධ ස්වභාවය නම් එසේ සැහැවී ඉක්මවීමෙන් පෙරළා පැමිණෙන ධර්මතාවක් නොව යළි නො එන අයුරින් ම නිරුද්ධ වන ප්‍රකෘතිය බව ද එම අටුවාවේ ‘සම්මයන ඤාණ නිද්දේස වණ්ණනාවෙ’හි කියැවෙයි. ²⁸ මෙහි දක්වා ඇත්තේ බය - විරාගය යි. මේ නයින් බය - නිරෝධානුපස්සනාව බය-විරාගානුපස්සනාවට වඩා ගැඹුරට විහිදෙන බවක් පෙනෙයි.

“පටියම්භිදමග්ග”යෙහි ආනාපානාසනී විපස්සනාව විස්තර කෙරෙන තැන, විරාගානුපස්සනා විවරණයට අධිංගු නොවන පටච්ච සමුප්පාදය සම්බන්ධ විශේෂ විග්‍රහයක් නිරෝධානුපස්සනා විවරණයෙහි ඇතුළත් කිරීමෙන්, විරාගානුපස්සනාවට වඩා නිරෝධානුපස්සනාව විශිෂ්ට බව දක්වන ලද ියි එම අටුවාව පවසයි. 29

විරාගානුපස්සනාවෙන් රාගය දුරු වන අතර නිරෝධානුපස්සනාවෙන් රාගයේ හටගැනීම දුරුවන බව දක්වීමෙන් නිරෝධානුපස්සනාව වඩාත් ඈතට පැතිරෙන බව ද “පටියම්භිදමග්ග අටුවාව” හඟවයි.

අච්චන්ත විරාගය හා අච්චන්ත නිරෝධය යනු නිවන ම ය. එහෙත් විරාගානුපස්සනාව යනු දුක්ඛානුපස්සනා ප්‍රභේදයක් ලෙසින් ද නිරෝධානුපස්සනාව යනු අනිච්චානුපස්සනා ප්‍රභේදයක් ලෙසින් ද සලකන්නේ නම්, මෙහිදී විමොක්ෂ භේදයක් නිරූපණය කළ හැකිය. ඒ අනුව, අච්චන්ත විරාගය වනාහි විරාගානුපස්සනාව මුදුන්පත් වන මොහොතේදී අස්පණ්ණික විමොක්ඛය (එනම්, සුඛ ප්‍රාර්ථනා ස්වරූපයෙන් තොර වූ විමුක්තිය) වශයෙන් නිවන අරමුණු වීම ය; අච්චන්ත නිරෝධය නම්, නිරෝධානුපස්සනාව මුදුන්පත් වන අවස්ථාවේදී අනිමිත්ත විමොක්ඛය (එනම්, නිත්‍ය නිමිති ස්වභාවයෙන් තොර වන විමුක්තිය) වශයෙන් නිවන අරමුණු වීම ය. 30

ප්‍රායෝගික වශයෙන් විදර්ශනාවේදී විරාගය බොහෝ විට අත්දකිනු ලබන්නේ රාගයේ ගෙවියාම, නොඇලීම, කෙලෙසුන්ගෙන් දුරුවීම, උපෙක්ෂාව වශයෙනි; නිරෝධය බොහෝ සෙයින් ප්‍රත්‍යක්ෂ වනුයේ විවිධාකාරයෙන් සිදුවන සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම වශයෙනි.

නියුණු නිරෝධානුපස්සනාවෙහි නියුතු යෝග්‍යවචරයා වෙත නිරතුරුව මරණ සතිය එළඹ සිටියි. එහෙයින් හේ සංස්කාරයන්ගේ සමුච්චේද නිරෝධය අපේක්ෂාවෙන් වඩ-වඩාත් අප්‍රමාදීවූ විදර්ශනාවෙහි මෑ යෙදෙන්නේය.

* * *

“මහණෙනි, නිරෝධ සඤ්ඤාව (= නිරෝධානුපස්සනාව) වැඩීමෙන්, බහුලව කිරීමෙන්, එල දෙකක් අතුරින් එක්තරා එලයක් කැමති විය යුතු වන්නේය: (එනම්) මෙලොවැදී ම අර්හත්වය හෝ ඉදින් කෙලෙස් ඉතිරිව තිබේ නම්, අනාගාමී බව ය...”31

1. "නිරුපකෘති, නිරුපකෘතං වා නිරොධො."
නි + රොධ = නිරොධ (පැවැත්මෙහි අභාවය යන අර්ථ යි.)
"නිරුපකෘතීනි න භවති." - (ප. අ.: 362 ඊට)

2. "..... එකමන්තං නිසිනෙතො ඛො ආයයමා ආනන්දො භගවන්තං එතදවොච:
'නිරොධො නිරොධොති භනෙත චුච්චති. කතමෙයානං ඛො භනෙත ධම්මානං නිරොධා
නිරොධොති චුච්චති'ති. 'රූපං ඛො ආනන්ද, අනිච්චං සඤ්ඤාං පටිච්චසමුප්පන්නං
ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මං. තස්ස නිරොධා නිරොධොති චුච්චති,
වෙදනා අනිච්චා -පෙ- සඤ්ඤා අනිච්චා-පෙ - සඤ්ඤා අනිච්චා - පෙ- විඤ්ඤාණං
අනිච්චං-පෙ-ඉමෙයං ඛො ආනන්ද, ධම්මානං නිරොධා නිරොධොති චුච්චති.'"
- (ස. නි. -iii: 42 - 44 ඊට)

3. "..... නිරොධොපි හි ඛයනිරොධො අවචන්තනිරොධොති දුච්චොයෙව."
- (අ. අ. - ii: 722 ඊට)
"..... නිරෝධය ද ඛය නිරෝධය, අවචන්ත නිරෝධය යයි දෙවැදූරුම් වේ ම
ය".

4. සියලු සංස්කාරයන්ගේ අනුප්පාද හෙවත් සමුච්ඡේද නිරෝධය පූර්ණ වශයෙන්
සිදුවන්නේ රහතන් වහන්සේගේ ස්කන්ධ පරිනිර්වාණය අවස්ථාවෙහිදී ය. එහෙත්
ලෝකෝත්තර මාර්ගවස්ථාවේදී ඒ ඒ මාර්ගයට අදාළ වන කෙලෙස් සීමාවන් (මේවා ද
සංස්කාර මැයි) සමුච්ඡේද වශයෙන් නිරුද්ධ වෙයි. එහෙයින් ම එම කෙලෙස් හා ඒවා
නියා හටගැනීමට අවකාශ කිලි සෙසු සංස්කාර ද අනුප්පාද ය. (= නැවත නූපදී) එම
අර්ථයෙන් ලෝකෝත්තර මාර්ගය, අනුප්පාද හෙවත් සමුච්ඡේද නිරෝධය වශයෙන්
සලකනු ලැබෙයි.

5. "..... කතමෙ පඤ්ච නිරොධා: විකඛම්භනනිරොධො තදඛනනිරොධො
සමුච්ඡේදනිරොධො පටිප්පය්‍යඤ්ඤිනිරොධො නිය්‍යරණනිරොධො. විකඛම්භනනිරොධො
ච නීවරණානං පයමජ්ඣානං භාවයනො, තදඛනනිරොධො ච දිට්ඨිග්‍යානානං
නිබ්බේධභාගීයං සමාධිං භාවයනො, සමුච්ඡේද නිරොධො ච ලොකුත්තරං ඛයගාමීමග්ගං
භාවයනො, පටිප්පය්‍යඤ්ඤි නිරොධො ච ඵලකඛණෙ, නිය්‍යරණනිරොධො ච අමනා
ධාතු...."
— (ප. ම. -ii: 204 ඊට)

"..... නිරෝධ පස කච්චේද (යත්): විකඛම්භන නිරෝධ යැ තදඛන නිරෝධ යැ
සමුච්ඡේද නිරෝධ යැ පටිප්පය්‍යඤ්ඤි නිරෝධ යැ නිස්සරණ නිරෝධයැ යි. ප්‍රථම
ධ්‍යානය වඩනුවහට නීවරණයන්ගේ විකඛම්භන නිරෝධය ද නිබ්බේධභාගීය සමාධිය
(එනම්, විදර්ශනාව) වඩන්නහුට (විද්‍යුත් නුවණින්) දිට්ඨිත්ගේ තදඛන නිරෝධය ද
ලෝකෝත්තර ක්ෂයගාමී මාර්ගය වඩන්නාහට (කෙලෙසුන්ගේ) සමුච්ඡේද නිරෝධය
ද (ලෝකෝත්තර) ඵල ක්ෂණයෙහි පටිප්පය්‍යඤ්ඤි නිරෝධය ද අමත ධාතු (නම්
නිවන) නිස්සරණ නිරෝධය ද වෙයි."

6. “නිරෝධානුපය්‍යනායාති සධ්ධිරානං නිරෝධස්‍ය අනුපය්‍යනාය.....”
 - (දී.ටී.: 74 පිට)

“නිරෝධානුපය්‍යනාවෙන් යනු සංස්කාරයන්ගේ නිරුද්ධවීම පුන-පුනා දැකීමෙන් (ය).”
 (මෙහි අධ්‍යාලිපි අංක: 7-(i) හා 10-(ii) ද බලන්න.)

7. (i) “.... නිරෝධානුපය්‍යනා හධ්ධිනානුපය්‍යනාවයෙන”
 - (ප. අ.: 215 පිට)

“.....නිරෝධානුපය්‍යනාවෙන් යුක්තව යනු හඬගය පුනපුනා දැකීම වශයෙන් (කියන ලදී.)”

(ii) “කථං ආරම්මණං පට්ඨංඛිනං හධ්ධිනානුපය්‍යනෙන පඤ්ඤා විපය්‍යනෙන ඤාණං: රූපාරම්මණනා චිත්තං උපපජ්ජිතා භිජ්ජති. තං ආරම්මණං පට්ඨංඛිනං තය්‍යචිත්තස්‍ය හධ්ධිං අනුපය්‍යති.....”
 - (ප.ම.-i: 108 පිට)

“කෙසේ නම් අරමුණ නුවණින් දැන පුනපුනා බිඳීම දැකීමෙහි නුවණ විදර්ශනා ඤාන වේ ද යත්: රූපය අරමුණු කරන්නා වූ සිත ඉපිද බිඳෙයි. ඒ අරමුණ (බිඳීම වශයෙන්) පුනාවේක්ෂා කොට ඒ (පුනාවේක්ෂාව සිදු කළ) සිතෙහි බිඳීම (ඊළඟ සිතින්) පුනපුනා දකීයි.....”

අටුවා විවරණය:

“රූපාරම්මණනා චිත්තං .... නි රූපාරම්මණං චිත්තං... තං ආරම්මණං... පට්ඨංඛිනාති තං රූපාරම්මණං පට්ඨංඛිනාය ජානිතවා. බයනො වයනො දිඨ්ඨාති අනෙථා. තය්‍ය චිත්තස්‍ය හධ්ධිං අනුපය්‍යනාති යෙන චිත්තෙන තං රූපාරම්මණං බයනො වයනො දිට්ඨං, තය්‍ය චිත්තස්‍ය අපරෙන චිත්තෙන හධ්ධිං අනුපය්‍යනාති අනෙථා....”
 - (ප. අ.: 182 පිට; වි. ම.: 482 පිට)

8. “ආරම්මණං අනවයෙන - උහො එකච්චතථානා
 නිරොධෙ අධිමුක්ඛනා - වයලකඛණ විපය්‍යනා.”
 - (ප. ම. - i : 110 පිට)

“(පුනාවේක්ෂයෙන් දුටු) අරමුණ අනුව යෑමෙන් (අතීත - දනාගත) දෙක්හි ද (මෙම ස්වභාවය මැයි) එකට ව්‍යවස්ථා කොට, (හඬග සධ්ධිනාන) නිරෝධයෙහි නිශ්චයට පත්වීම, වය ලකඛණ විපය්‍යනාව (එනම්, බිඳීම් ලකුණින් යුත් විදයුන) වෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“ආරම්මණං අනවයෙන උහො එකච්චතථානාති පච්චකඛනො දිට්ඨස්‍ය ආරම්මණස්‍ය අනවයෙන අනුගමනෙන, ‘යථා ඉදං තථා අතීතෙපි සධ්ධිනාගතං භිජ්ජි(තථ), දනාගතෙපි භිජ්ජියාති’නි එවං උභින්නං එකයභාවෙනව වචනථාපනනති වුත්තො....නිරොධෙ අධිමුක්ඛනාති එවං උභින්නං හධ්ධිනවයෙන එකච්චතථානං කතවා, තය්‍යං යෙව හධ්ධිනවයෙන නිරොධෙ අධිමුක්ඛනා... තප්පඛිනාරනාති අනෙථා.”
 - (ප. අ.: 183 පිට; වි. ම. : 483 පිට)

9. (i) “.....ඉධානනද භික්ඛු... ඉති පටියංචිකබ්භි: එතං සනතං එතං පඤ්ඤං යද්දං සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බපටිපට්ඨියසග්ගො තණ්හකබ්බො නිරොධො නිබ්බානනති. අයං වුච්චනානද නිරොධසඤ්ඤා.”

- (අ. නි. -vi: 198 පිට.)

“.... ආනන්දය, මේ සස්තෙහි භික්ඛුට.... මෙසේ නුවණින් සලකයි: ‘සියලු සංස්කාරයන්හි සන්ධිදීම ය, සියලු උපයින් හැරවීම ය, තණ්හාව ක්ෂයවීම ය, නිරෝධය ය, නිවීම ය, (හෙවත් නිවන ය) යන මේ යමෙක් වෙ ද, එය ශාන්ත ය; එය ප්‍රණීතයැ’යි. ආනන්දය, මෙය නිරෝධ සඤ්ඤාව යැයි කියනු ලැබේ.”

“නිරොධසඤ්ඤාති නිරොධානුපයසනෙ ඤාණෙ උපපනතසඤ්ඤා.”

- (අ. අ. -ii: 665 පිට)

“නිරොධ සඤ්ඤාව යනු නිරෝධානුපස්සනා ඤාණයෙහි උපත් සංඤාව ය.”

(ii) “උපසාදෙ භයා, අනුසාදෙ ඛෙම’නති සනතිපදෙ ඤාණං.... ‘ආයුභනා ආමීසං අනායුභනා නිරාමීයනති සනතිපදෙඤාණං... ‘නිමිතං සච්ඛාරා, අනිමිතං නිබ්බානනති’ සනතිපදෙ ඤාණං.....”

- (ප. ම. - i : 112 - 114 පිටු.)

“උප්පාදය භය ය, අනුප්පාදය (නම් නිවන) නිර්භයැ’යි ශාන්තිපදය (නම් නිවන) පිළිබඳ නුවණ වෙයි... ‘ආයුභනය (= කර්ම රැස්කිරීම) ආමීස ය, (හෙවත් සසරට ගොදුරු ය) අනායුභනය (නම් නිවන) නිරාමීය යැ’යි ශාන්තිපදයෙහි නුවණ වෙයි... ‘(සංස්කාර)නිමිත්ත සංඛාර ය, අනිමිත්ත නිවන යැ’යි සන්තිපදයෙහි නුවණ වෙයි.....”

(අටුවා විවරණය, 6 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යාය ලිපි අංක 10 -(ii) හි වෙයි)

10 (i) “රූපෙ ආදීනවං දියවා රූපනිරොධෙ ඡනදජානො භොති සද්ධාධිමුත්තො., චිත්තඤ්චයා සවාධිට්ඨිතං, ‘රූපෙ නිරොධානුපයසී අයසසියසාමී’ති සිකබ්භි; ‘රූපෙ නිරොධානුපයසී පයසසියසාමී’ති සිකබ්භි...”

-(ප. ම. -i: 366 පිට)

“(භව්ග ඤාණයෙහි සිට) රූපයෙහි ආදීනවය දැක, රූප - නිරෝධය (නම් නිවන) පිළිබඳ (අනුස්ථවයෙන්) භට්ඨන් (ධාර්මික) කැමැත්ත ඇත්තේ, (නිවන කෙරෙහි) සැදහැයෙන් නිශ්චයට ගියේ වෙයි. යෝගාවචරයාගේ සිත ද (අරමුණු කිරීම වශයෙන් බය නිරෝධයෙහි ද අනුස්ථව වශයෙන් අවිචන්ත නිරෝධයෙහි ද) මැනවින් පිහිටියේ වෙයි: ‘රූපයෙහි නිරෝධානුපස්ඨිවූ ආශ්වාස කරමි’ යි භික්ෂමෙයි; ‘රූපයෙහි නිරෝධානුපස්ඨිවූ ප්‍රශ්වාස කරමි’ යි භික්ෂමෙයි....”

(අටුවා විවරණය සඳහා 6 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යායලිපි අංක: 12 බලන්න)

(iii) 'නිරෝධසඤ්ඤා භාවෙනීති සධ්ධාරනිරෝධං ආරම්මණං කතවා උපපජ්ජනකසඤ්ඤා භාවෙනි, නිබ්බානං ආරම්මණං කතවා උපපජ්ජනකසඤ්ඤානනිපි වදන්ති.'"

- (අ. අ. - i: 287 පිට.)

"නිරෝධ සඤ්ඤාව වඩයි යනු, සංස්කාරයන්ගේ නිරෝධය අරමුණු කොට උපදින සංඥාව වඩයි. නිවන අරමුණු කොට උපදින සඤ්ඤාව යැයි ද කියති."

11. "..... තෙනෙවාහ, 'නිරෝධානුපය්‍යනාය නිරෝධෙනි, නො සමුදෙතී'ති. මුඤ්චිතුකම්මානා හි අයං බලප්පනා."

- (දී. වී. : 74 පිට.)

".... 'නිරෝධානුපස්සනාවෙන් නිරුද්ධ කෙරෙයි, නුපදවයි' යනුවෙන් එහෙයින් කියන ලදී. මෙය බලවත් මුඤ්චිතුකම්මානාව ය."

12. "... අථාපරං විඤ්ඤාණං යෙව අවසිසසති පරිසුද්ධං පරියොදනං...."

- (ම.නි. -iii: 502 පිට)

".... ඉක්බිති පිරිසිදු වූ, භාත්පසින් ම පිරිසිදු වූ, විඤ්ඤාණය මැ ඉතිරි වෙයි. "

13. "..... 'තෙ සධ්ධාරා නිරුජ්ඣන්ති යෙව; ආයතිං සමුදයවයෙන න උපපජ්ජනතී'ති එවං ච අනුපය්‍යනා නිරෝධානුපය්‍යනා ....."

- (දී. වී.: 74 පිට.)

"..... 'ඒ සංස්කාරයෝ නිරුද්ධ වෙත්හු ම ය. නැවත භට්ඨනීම් වශයෙන් නුපදිත්' යයි පුනපුනා දැක්ම හෝ නිරෝධානුපස්සනාව යි."

(අධොලිපි අංක: 28 ද බලන්න)

14. "අනිච්චසඤ්ඤානො මෙසිය, අනාතභසඤ්ඤා සණ්ඨාති ...."

(බු.නි. - i : 200 පිට; අ.නි. -v : 378 පිට)

"මෙසිය, අනිච්ච සඤ්ඤාව ඇත්තහුව, අනාත්ම සංඥාව පිහිටයි...."

(අ. නි. -v: 370 පිට හා ම. නි. -ii: 148 පිට ද බලන්න.)

15. "ආරම්මණඤ්ච පටිසම්බා-භඩ්ධඤ්ච අනුපය්‍යති සුඤ්ඤානො ච උපට්ඨානං - අධිපඤ්ඤා විපය්‍යනා"

- (ස. ම. -i: 110 පිට)

"අරමුණ ද නුවණින් මෙනෙහි කරයි. (ඒ අරමුණෙහි සහ අරමුණ ගන්නා සිතෙහි) බිඳීම ද දකියි. (සංස්කාරයන්) ශුන්‍ය වශයෙන් වැටහීම ද වෙයි. (මේ වනාහි) අධිප්‍රඥ සංඛ්‍යාත විදර්ශනාව ය."

අටුවා විවරණය:

“ආරම්භයේ පවිසඩකින් පුරිම රූපාදී ආරම්භය ජාතිකවා, හඩගැසූ අනුපයයකින් තයසාරම්භය හඩග දියවා තදරම්භය විනතය හඩග අනුපයයකි. සුඤ්ඤතෝ ච උපධ්‍යානනනි තයෙසව හඩග අනුපයයනෝ ‘සඬිගාරාව භිජ්ජනනි. තෙසං ගෙදො මරණං. න අඤ්ඤා කොච අතථීති සුඤ්ඤතෝ උපධ්‍යානං ඉජ්ඣති...”

- (ප. අ.: 183 පිට; වි. ම.: 483 පිට)

“... බිඳීම ද දකිම යනු, ඒ අරමුණෙහි බිඳීම දැක, ඒ බිඳීම අරමුණු කළ සිතෙහි බිඳීම ද දකිමි. ශුන්‍ය වශයෙන් වැටහීමද යනු, එම බිඳීම අනුව පුනපුනා දකින කල, ‘සංස්කාරයෝ ම බිඳෙත්. උන්ගේ බිඳීම ම මරණය යි. අන් කිසිවෙක් නැතැ’යි හිස් ලෙසින් එළඹ සිටීම යඵල වෙයි...”

- 16. (i) “.....නිරෝධානුපයසිති..... කිලෙසනිරෝධනායමනාය විපසයනාය වයෙන.... චුන්නනි වෙදිනබ්බං.”

- (ප. අ.: 347 - 348 පිටු)

“නිරෝධානුපයසනාවෙන් යුක්තව යන්නෙන් ... කෙලෙස් නිරුද්ධ කිරීමෙහි සමර්ථ වන්නා වූ විදර්ශනාවගේ වශයෙන්.... කියන ලද සි දන යුතුයි.”

- (ii) “..... නිරෝධානුපයසනාය කිලෙසෙ නිරෝධෙති....”

- (ප. අ.: 393 පිට)

“..... නිරෝධානුපයසනාවෙන් කෙලෙස් නිරුද්ධ කෙරෙයි....”

- 17. “..... නිදනනිරෝධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති, සමුදයනිරෝධෙන -පෙ- ජාතිනිරෝධෙන -පෙ- පහවනිරෝධෙන - පෙ- හෙතුනිරෝධෙන - පෙ- පච්චයනිරෝධෙන -පෙ- ඤ්ඤාප්‍රාදෙන - පෙ- නිරෝධුපධ්‍යානෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ඣති.”

- (ප. ම. -i: 368 පිට)

“..... නිදනය නිරුද්ධවීමෙන් අවිජ්ජාව නිරුද්ධ වෙයි. සමුදය නිරෝධයෙන්.... ජාති නිරෝධයෙන්....ප්‍රභව නිරෝධයෙන්.....හේතු නිරෝධයෙන්..... ප්‍රත්‍යය නිරෝධයෙන්..... (මේවායින්, තියුණු විපස්සනාවේදී තදභිග නිරෝධය ද මාර්ගක්ෂණයෙහිදී සමුච්ඡේද නිරෝධය ද කියන ලදී.) ... තික්ෂණ විදර්ශනා ඥානය හෝ මාර්ග ඥානය හෝ ඉපදීමෙන්.... විදර්ශනාවෙහිදී ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් ධ්‍යාන-නිරෝධයෙහි ද අනුස්සව වශයෙන් නිරෝධ නම නිවනෙහි ද එළඹ සිටීමෙන්, අවිඤ්චා නිරුද්ධ වෙයි.”

අටුවා විවරණය:

“නිදනනිරෝධෙනාති..... සමුදය නිරෝධෙනාති.... ජාතිනිරෝධෙනාති.... පහවනිරෝධෙනාති... හෙතුනිරෝධෙනාති... පච්චයනිරෝධෙනාති... හොති යෙව. එතෙහි තිකඛවිපසයනාබණ තදභිගනිරෝධො, මග්ගකබණ සමුච්ඡේදනිරෝධො

වූතෙහා හොකි. ඤාණපසාදෙනාති තිකබ්විපය්‍යනාඤාණයා වා මග්ගඤාණයා වා උපසාදෙන. නිරොධුපට්ඨානෙනාති විපය්‍යනාබණෙ පච්චකබ්‍රතො බයනිරොධය්‍ය, අනුසාවච්චසෙන නිරොධසධ්‍යානස්‍ය නිබ්බාණයා උපට්ඨානෙන... තද්ධගසමුච්ඡදනිරොධො ච වූතෙහා හොකි."

- (ප. අ.: 362 පිට.)

පට්ච්ච සමුප්පාද අංග 12 ම පිළිබඳව මේ ආකාරය මෙහිදී දක්වා ඇත. මෙය ආනාපානසති - නිරෝධානුපය්‍යනා විචරණයෙහි අඩංගු වන්නකි.

(5 වන පරිච්ඡේදයෙහි නිබ්බිදව මතුවීම පිළිබඳ උද්‍යරණයන්හි අංක: 4-6 ද බලන්න.)

18. "විරජං විතමලං ධම්මවකඛුං උදපාදි: 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ ධම්මනකි:'"

- (ස. නි. -v(ii): 274 පිට; ම. නි. - ii: 284 පිට ආදිය)

"යමක් හටගැනීම ස්වභාවය කොට ඇත්තේ ද එහාම නිරුද්ධ වන සුදු යැ' යි (කෙලෙස්) රජස් රහිත වූ (කෙලෙස්) මල රහිත වූ දහම ඇය (නම් ලෝකෝත්තර මාර්ග ඥානය) පහළ විය."

අටුවා විචරණය:

"විරජනී රාගරජාදි රහිතං. තෙසං යෙව මලානං විගතන්තා විතමලං. ධම්මවකඛුනකි.... යොතාපනම්මග්ගවකඛු."

- (අ. අ. - i: 448 පිට)

19. "යං බො පන කිඤ්චි භුතං සබ්බතං පට්ච්චසමුප්පන්නං, නිරොධො තස්ස නිය්‍යරණං."

- (වූ. නි. - i: 402 පිට; ප. ම. -ii: 242 පිට)

"(හේතුන්ගෙන්) හටගත්, (ප්‍රත්‍යයෙන්) සකසන ලද, (හේතු) නියා උපන් යමක් වේ ද, නිරෝධ නම් නිවන එහි නිස්සරණය (හෙවත් නික්මීම) වෙයි."

අටුවා විචරණය:

"නිය්‍යරණනකි අපගමො.... භුතනකි ජාතං..... නිරොධොති නිබ්බානං..."

- (ඉ. අ.: 173 පිට.)

20. නිර්වාණ ප්‍රත්‍යක්ෂය විනිශ්චය කිරීමේදී සැලකිලිමත් විය යුතු කරුණු කීපයක් නම්: (I) එම අත්දැකීමට අනතුරුව ම නිරුක්තියාහයෙන් කිසියම් ආකාරයක පච්චවෙක්ඛණ ඤාණ පහළවීම (II) පුද්ගල තත්වය අනුව, නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණයේ හෝ උදයබ්බය ඤාණයේ හෝ සිට අනුපිළිවෙළින් විදර්ශනා ඥානයනට්ඨාන එල සමච්චට අධිෂ්ඨාන කොට, සාර්ථක වීම (III) සෑම විදර්ශනා ඥානයක් ම පහළ වන විට, මෙහි 1 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි අංක: 10 හි සඳහන් වන දග ලක්ෂණයන් සම්පූර්ණව තිබීම.

21. "සමුදයනති... හඬගානුපයසනාය හඬගයෙව දයසනතො සධ්ධාරනං උදයං." - (ප. අ.: 94 පිට)

"සමුදය යනු... හඬගය පුනපුනා දැකීමෙන් හඬගයාගේ ම දැකීම නිසා, සංස්කාරයන් ගේ ආවරණය ය."

(වි. ම.: 482 පිට හා වි. වි. (බු.) - ii : 442 පිට ද බලන්න.)

22. රාගං නිරොධෙතිති නිරොධො. නිරොධො ච යො අනුපයසනා වාති නිරොධානුපයසනා...." - (ප. අ.: 65 පිට)

"පටිසම්භිද මග්ග"යෙහි හඬගානුපයසනා ඤාණ නිද්දේසය (ප.ම. - i: 108 පිට) සහ එහි "විසුද්ධි මග්ග" විවරණය (වි. ම.: 482 පිට) මෙම අර්ථ කථනයට මුල් වූ බැව් පෙනෙයි.

23. (i) "සමුදයනති රාගය සමුදයං...." - (ප. අ.: 94 පිට)

(ii) "සමුදයනති රාගය උපපනති....." - (ප. අ.: 183 පිට)

24. (අධොලිපි අංක: 7 - ii හා සම්බන්ධිතයි)

"... හඬගං අනුපයසනි. අනුපයසනීති කථං අනුපයසනි: අනිච්චතො අනුපයසනි, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො අනුපයසනි, නො සුඛතො; අනත්තතො අනුපයසනි, නො අත්තතො...."

- (ප. ම.: - i: 108 පිට)

".... බිඳීම පුනපුනා දකියි. පුනපුනා දකියි යනු, කෙසේ පුනපුනා දකියි ද යත්: අනිච්ච වශයෙන් පුනපුනා දකියි; නිත්‍ය හෙයින් නොවේ. දුක් විසින් පුනපුනා දකියි; සැප වශයෙන් නොවේයි. අනත් හෙයින් පුනපුනා දකියි; ආත්ම ලෙසින් නොවේ....."

25. අනිච්චානුපයසනා හා අනත්තානුපයසනා ප්‍රභේදයන්ගෙන් උපාදන 3 කින් ද දුක්ඛානුපයසනා ප්‍රභේදයන්ගෙන් එක් උපාදනයකින් පමණක් ද, මීදෙන නමුත් නිරෝධානුපයසනාවෙන් උපාදන සතරින් ම මීදෙන බව දක්වා තිබීමෙන් (ප. ම. - i: 458 පිට) නිරෝධානුපයසනාව වනාහි මූලික තුන් අනුපයසනාවන්හි ම හෝ අනිච්ච/අනත්ත හා දුක්ඛ යන අනුපයසනා දෙකක හෝ මිශ්‍රණයක් බව හැඟෙයි.

26. ම. අ. -ii: 249 පිට; අ. අ. - ii: 722 පිට; වි. ම.: 214 පිට; වි. වි. (සි.)-i: 280 පිට ආදිය බලන්න.

27. “විරාගානුපයසීති... සධ්ධාරෙසු වීරජනසමතරාය විපයසනාය වයෙන, නිරොධානුපයසීති තනො බලවතරාය කිලෙසනිරොධනසමතරාය විපයසනාය වයෙන..... චුත්තනති වෙදිකධ්ධං.”

— (ප. අ.: 347 - 348 පිටු.)

28. “විරාගධම්මනති.... කෙවලං සභාවානිකකමනපකතිකං, විරාගො නාම ජීග්ඛජනං වා සමතිකකමො වාති චුත්තං. නිරොධධම්මනති නයිදං සභාවානිකකමෙන පුනරාවනතිධම්මං, කෙවලං අපුනරාවනතිනිරොධෙන නිරුජ්ඣනපකතිකනති....”

- (ප.අ.: 177 පිටු)

29. “.... ඉමිනා එව ව විසෙසවචනෙන විරාගානුපයසනනො නිරොධානුපයසනාය විසුට්ඨභාවො චුත්තො හොති....”

- (ප. අ.: 362 පිටු)

(ප.ම. -i: 366 - 368 පිටු බලන්න)

30. “අනිච්චතො මනසිකරොනෙතො අනිමිත්තවිමොක්ඛය්‍ය වයෙන නිරොධං නිබ්බානං නිය්‍යාති. දුක්ඛතො මනසිකරොනෙතො අප්පඡිහිතවිමොක්ඛය්‍ය වයෙන නිරොධං නිබ්බානං නිය්‍යාති...”

-(ප. ම. -i: 486 පිටු)

“අනිච්ච හෙයින් මෙනෙහි කරනුයේ අනිමිත්ත විමොක්ඛයාගේ වශයෙන් නිරෝධ නම් නිච්චතට පැමිණෙයි. දුක් විසින් මෙනෙහි කරන්නා අප්පඡිහිත විමොක්ඛ වශයෙන් නිරෝධ නම් නිච්චතට පැමිණෙයි....”

31. “නිරොධසඤ්ඤය භිකඛවෙ, භාවිතාය බහුලීකතාය අවිනනං ඵලානං අඤ්ඤතරං ඵලං පාටිකධ්ධං: දිට්ඨව ධම්මෙ අඤ්ඤ, සති වා උපාදිසෙසෙ අනාගමිතා....”

-(ස. නි. - v (i) : 248 පිටු)

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව

[7] “පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං භාවෙනො ආදනං පජහති.”
“පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වඩන්නා ආදනය දුරු කරයි.”

“පටිනිස්සග්ග”¹ යන පදය සඳහා තේරුම් දෙකක් පෙන්වා තිබේ.² “පරිච්චාග” හෙවත් “පරිත්‍යාග” අර්ථය ඉන් ප්‍රධාන වෙයි. එයින් හැඟවෙන්නේ අත්හැරීම හෝ පහ කිරීම³ ය. එහෙයින් “පරිච්චාග-පටිනිස්සග්ග” යනු ස්කන්ධ-ධාතු-ආයතන - ඉන්ද්‍රිය - පටිච්ච සමුප්පාද අංග ආදී විවිධාකාරයෙන් බෙදෙන්නා වූ සියලු සංස්කාරයන්ගේ හැරවීම - දුරුකිරීම බව “පටිසම්භිද මග්ග”යෙහි ආනාපානාසති - පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විචරණය අනුව තීරණය කළ හැකි වෙයි.⁴

පරිත්‍යාග ස්වභාවයෙන් යුක්ත වන ප්‍රභාණය⁵ සියලු සංස්කාරයන් විෂයෙහි පැතිර පවතින අන්දම මෙම බුද්ධ දේශනාවෙන් ද පැහැදිලි කෙරෙයි:

“මහණෙනි, සියල්ල ප්‍රභාණය කළ යුතුය.⁶ මහණෙනි, කවර සියල්ල දුරු කළ යුත්තේ ද යත්:

මහණෙනි, ආය පහ කළ යුතුය. රූප හළ යුතුය. චක්ඛු විඤ්ඤාණය හැරවිය යුතුය. චක්ඛු සම්ඵස්සය ඉවතලිය යුතුය. චක්ඛු සම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් යම් යැප හෝ දුක් හෝ නොදුක් - නොසුවි (= උපෙක්ඛා) හෝ වේදනාවක් උපදී නම් එය ද පැහීය යුතුය....”⁶

මෙසෙයින් කතා, නැහැය, දිව, කය හා මනස ද සම්බන්ධ කොටගෙන මෙම දේශනාව විහිදෙයි.

අනුපස්සනා නුවණින් අවිජ්ජාව දුරු වී සංස්කාරයන්ගේ යථා ස්වභාවය ප්‍රකට කෙරෙයි. එවිට සංස්කාරයන් “මම ය - මාගේ ය” යි උපාදනය (= දැඩි ව ගැනීම) කරන්නා වූ ඡන්දරාගය (= තණ්හාව) තදඬුව ගෙවී යාම හේතු කොට ගෙන වර්තමාන වශයෙන් ම සියලු සංස්කාර අත්හැරීම සිදු වෙයි.⁷ (සංස්කාර සම්පූර්ණයෙන් ම නිරුද්ධවීමක් මින් අදහස් නොකෙරෙයි.)

ලෝකෝත්තර මාර්ග අවස්ථාවේදී මෙම වර්තමාන - සංස්කාර - පරිත්‍යාගය පරිපූර්ණ වෙමින් සියලු සංස්කාර අරමුණු මුළුමනින් ම සිතින් ගිලීහී ගොස් සිත විසංස්කාර (= සංස්කාර අරමුණුවලින් තොර) තත්වයට පත් වෙයි.⁸ මෙහිදී ඒ ඒ මාර්ගයට අදාළ කෙලෙස් ද ඒවායින් ජනිත වන්නා වූ කර්ම ද ඒ කෙලෙස් හා කර්ම නියා අනාගතයේදී පහළ වන්නා වූ ස්කන්ධ ද සමුච්ඡේද වශයෙන් පරිච්චාග කරනු ලැබේ. එහෙයින් ලෝකෝත්තර මාර්ගය ද “පරිච්චාග පටිනිස්සග්ග” නමින් දක්වා තිබේ.⁹

පටිනිස්සග්ග යන්නට දී ඇති අනෙක් තේරුම නම් “ පක්ඛන්දනය” (= ප්‍රස්කන්දනය) යි. පැනීම, වැදගැනීම, පිටිපිම, බැස ගැනීම යනාදී අර්ථ ඉන් ධ්වනිත වෙයි. මෙහිදී අදහස් කරනුයේ කවර නම් පැනීමක් ද? “නිවනෙහි සිත පිටියෙයි නු යි පක්ඛන්දන - පටිනිස්සග්ග නම් වෙයි.”¹⁰

විදර්ශනාවේදී, සංස්කාරයන්ගේ දෙස් දැකීමෙන්, එබඳු ආදීනවයන්ගෙන් ද සංස්කාරයන්ගෙන් ද තොර ස්වභාවය වන නිවන කෙරෙහි සිත නැඹුරුවීම - යොමුවීම වශයෙන් ද, මාර්ග අවස්ථාවේදී, සියලු සංස්කාරයන් අත්හැර නිවනෙහි සිත බැස ගැනීම වශයෙන් ද, පක්ඛන්දන පටිනිස්සග්ගය ක්‍රියාවන් වනු ඇත. මෙසේ ලෝකෝත්තර මාර්ගය ද පක්ඛන්දන පටිනිස්සග්ග නමින් හඳුන්වා තිබේ.¹¹

පරිච්චාග, පක්ඛන්දන ලෙසින් දෙ-වැදූරුම වන පටිනිස්සග්ගය අනුව, එය වැඩෙන සේ පුනපුනා විදසුන් නුවණ පැවැත්වීම පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ය.¹²

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙහි අන්තර්ගත වන මෙම අත්හැරීම සහ වැදගැනීම වූ කලී එක ම සංසිද්ධියෙහි දෙපැත්තක් විලසින් පෙන්විය හැකිය. කෙලෙස් හා සෙසු සංස්කාරයන් අත්හැරීම සමඟම නිවනට සිත පිරිනැමීම ද සිදුවෙයි. දියුණු විදර්ශනාවේදී මේ බැව් වඩාත් පැහැදිලි වෙයි. මාර්ග අවස්ථාවේදී මෙම ක්‍රියා දෙක ම ඒක-ක්ෂණික වෙයි. එබැවින් සෛද්ධාන්තිකව පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව දුට්ඨ වුවත් ප්‍රායෝගිකව එය එකක් මැ යි කීමට ඉඩ තිබේ.

අත්හැරීම වනාහි විදර්ශනාවෙහි සාරය යි. එසේ ම එය විදර්ශනා මාර්ගය මුළුල්ලෙහි ම පැතිර පවතියි.¹³ මූලදී සුඵචෙන් ආරම්භ වන පටිනිස්සග්ගය ක්‍රමයෙන් වැඩී ගොස් අවසානයේදී සියලු කෙලෙසුන් හා සංස්කාරයන් හැරපීමට තරම් මහා ශක්තියක් ලැබ ගනියි.

ශුද්ධ විදර්ශනා කර්මස්ථානයක් වචන යෝගාවචරයාගේ පළමු බැඳුරුම කාරිය වන්නේ නිවරණ දුරු කිරීම ය. (මෙය කෙලෙස් පරිච්චාගයකි.) එය සාර්ථකව ඉටු වීමෙන් චිත්ත සමාධිය සම්පූර්ණ වූ කල, යෝගාවචරයාගේ ආත්ම සංඥාව දුබල කරමින් නාම-රූප පරිච්ඡේද සඳහා පහළවෙයි. මෙම නුවණ මැනවින් මේරු විට, මෙනෙක් කලක් “මම ය - මාගේ ය” යි මුළා වී සිටියේ හුදෙක් නාම රූප සමූහයකට බව අවබෝධ වීමෙන්, සංස්කාර පරිත්‍යාගය සඳහා පදනම වැටෙයි. සංස්කාරයන් පිළිබඳ වන දැඩි ග්‍රහණය (= ආදනය) ලිහිල් වෙයි.

මිළඟට නාම - රූපයන්ගේ පඵලය පරිග්ගහය යහතින් සිදුවෙයි. මේ නාම-රූප පරම්පරාව එකිනෙකට හේතු - ප්‍රත්‍ය වෙමින්, හේතු-ඵල පද්ධතියක් ලෙසින් දිගින් දිගට ම ක්‍රියාත්මක වනු හැර, එය පාලනය කරන - ඊට අධිපතිකම් කරන “මමෙක්” නැති බව තහවුරු වීමෙන්, සංස්කාර බඳුගැනීම තවත් අඩුවෙයි; සංස්කාර අත්හැරීම පණ ගැන්වෙයි.

අනතුරුව අනිච්චානුපස්සනාව වැඩෙන්නට වෙයි. පඤ්චස්කන්ධය ම ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින ආකාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙන් ම, “මේ සංස්කාර සත්තතිය තුළ ‘මමෙක්’ කොසින් ද” යි යෝගාවචරයා අවබෝධ කර ගනියි. අනිච්චානුපස්සනාවට අනුකූලව

දුක්ඛානුපස්සනාව ද ක්‍රියාවක් වෙයි. “හුදු දුක් ගොඩක් වන මේ පඤ්චස්කන්ධය ‘මම’ වන්නේ, ‘මගේ’ වන්නේ කෙසේ ද? මෙය මුළුමනින් ම අත්හළ යුතු නිසරු කුණු ගොඩකි” යි වැටහීම් ඇතිවෙයි. මෙසේ අනන්තානුපස්සනාව ද තීව්‍ර වෙමින් “මම” සඤ්ඤාව දියැවී යන්නට වෙයි. පටිනිස්සග්ගයට වඩවඩාත් නැඹුරු වෙයි.

නිරෝධානුපස්සනාව තුළින් පඤ්චස්කන්ධයෙහි ම හඬගය පුන-පුනා දකිත් ම සංස්කාරයන්ගේ ආදීනවයන් තවතවත් ප්‍රකට වෙමින් නිබ්බිදනුපස්සනාව සවිමත් කෙරෙයි. සංස්කාරයන් “මම ය - මගේ ය” යි ගෙන සතුටු වන ස්වභාවය (= නන්දිය) වියළවමින් පරිච්චාගය වේගවත් වෙයි. සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් අන මිදීමෙහි කැමැත්ත යෝගාවචර සන්නානලයෙහි බලවත්ව නැඟී සිටියි.

එහෙයින් “මම ය - මාගේ ය” යි ආදරයෙන් රක්ෂා කළ ඇය - කන - නැහැය - දිව - කය පිළිබඳ රාගය ක්ෂය වී ඒවා අත්හැරෙයි. යෝගාවචරයා මමන්වයෙන් පරිහරණය කළ රූප - සද්ද - ගන්ධ - රස - ඵොට්ඨබ්බ යන පඤ්ච කාමයන්හි භයානක භාවය පසක් කළ බැවින් ඒවා ද දුරු කෙරෙයි. තම චිත්ත සන්නානලයෙහි හොල්මන් කළ ඇලීම් - ගැටීම්, රූපි-අරුචිකම්, අපේක්ෂා, දීවයි, විපරිත සඤ්ඤා, විතර්ක ආදිය ද මමායනය පහවීමෙන් ගිලීහී යනු දකිමින් මධ්‍යස්ථ වෙයි.¹⁴

මෙසේ විරාගානුපස්සනාව මුහුදුරා යයි. වර්තමාන වශයෙන් එළඹෙන සෑම සංස්කාර අරමුණක් කෙරෙහි ම යෝගාවචරයා උපේක්ෂක වෙයි. ඒ අරමුණ එතැන්හිදී ම නිරුද්ධ කෙරෙයි; හැර දමයි. අනාගතය ගැන බිඳකුදු පැනීමක් නැත. අතීතය ගැන බිඳකුදු තැවීමක් නැත.¹⁵ සන්දිට්ඨික වශයෙන්, අකාලික වශයෙන්, සිත නිවී සැනසෙයි.

තුන් ලෝකය ම පිළිබඳ සත්‍යය, යෝගාවචරයා අනිශ්චිත ගැඹුරු සමාධිමත් මතසකින් අත්දකියි. අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන විශ්ව සාධාරණ ධර්මතාවන් අස්සක් - මුල්ලක් නැර ක්ෂණයක් පාසා ක්‍රියාත්මක වන අන්දම හෙතෙම දැඩි උපෙක්ඛාවෙන් යුතුව නරඹයි. මුළු විශ්වය ම වනාහී ආත්ම ස්වභාවයෙන් මුළුමනින් ම ශුන්‍ය වන්නා වූ ¹⁶ හුදු ශක්ති (= ධාතු) සමුහයක අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රත්‍ය සම්බන්ධතාවකින් යුත් පැවැත්මක් පමණක් බව ප්‍රතිවේද කරයි. ඔහුගේ දර්ශන පථයෙහි “මම” නැත. තම පඤ්චස්කන්ධය ද බාහිර ලෝකය ද අතර වෙනසක් නැත. “එතැන” - “මෙතැන” කියා බෙදීමක් නැත. ඒ නියා ඒ “දෙතැන අතරක්” ද නැත. ද්වයතාව (= දෙකක්, දෙදෙනෙක්, දෙතැනක් ලෙස සැලකීම) මැකී ගොස් ඇත. ¹⁷ සෑම තැන ම සෑම මොහොතක ම ඇත්තේ ඒකීය භාවයෙකි; එක ම ධර්මතාවෙකි; එක ම සත්‍යතාවෙකි. එතැනත් මෙතැනත් කොතැනත් ඒ සත්‍යතාව එසේ ම ය. ඊයේත් අදත් හෙටත් ඒ ධර්මතාව එසේ ම ය. මෙසේ හේ තථතාව (= “එසේ - වන - බව”, යථා ස්වභාවය, සත්‍ය ස්වභාවය) අවබෝධ කරයි.¹⁸ ඒ අවිතථ (= “නොඑසේ - නොවන”, නොවෙනස් වන)¹⁹ ස්වභාව ධර්මයට හිස නමයි; අනුගත වෙයි; විරුද්ධ නොසෙයි. ස්වභාව ධර්මයන්, යටත් පිරිසෙයින් තමන්ට බොහෝ උපකාරී වූ බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් හෝ, “මම ය - මාගේ ය” යි නොගනියි. ²⁰ පරතෙර පෙතෙන ගහක් පරතෙරක් නොපෙනෙන මහ සමුදුරට එක්ව “ගහ ය” යන සම්මුතිය අත්හරින්නාක් මෙන්, යෝගාවචරයා “මම - මගේ” යයි මුළාවෙන් ගත් සියල්ල හැරයියා ධර්ම ප්‍රවාහයට එක් වෙයි!²¹

අතීතය අත්හැරී ඇත. අනාගතය ද අත්හැරී ඇත. වර්තමානයෙහි සංස්කාර මාත්‍රයක් පවතියි. එය ද අනිච්ච හෝ දුක්ඛ හෝ අනත්ත හෝ වශයෙන් විනිවිද දකිමින් කෙලෙස්

අනුයය කම්පා කරවමින් අත්හැරෙයි.²² නැවත කිසිදු සංස්කාර අරමුණක් ආදානය (= ගැනීම) නොකරමින්, “අනාදන” (= ආදානය නොමැති බව) නම් වූ ද,²³ “ආදන - පටිනිස්සග්ග” (= ආදානය හැරවීම) නම් වූ ද,²⁴ “සබ්බපට්ඨ පටිනිස්සග්ග” (= ස්කන්ධ, කෙලෙස්, කර්ම, කාම යන සියලු උපයින් හැරවීම) නම් වූ ද,²⁵ නිර්වාණ ප්‍රත්‍යක්ෂයෙහි සිත බැස ගනියි. ඒ සමඟ ම ඒ ඒ ලෝකෝත්තර මාර්ගය හා සම්බන්ධිත කෙලෙස් සීමාව නැවත නොගන්නා ලෙසින් ම අත්හැර දමනු ලැබේ. එවිට ඒ කෙලෙස් හේතුවෙන් මතු ඉපදීමට හැකියාව තිබෙන්නා වූ යම් තාක් සංස්කාර වේ ද ඒ හැම ද නූපදීම් වශයෙන් ම දුරු කෙරෙනු ලැබෙයි.

විදර්ශනාවෙහි විවිධ අවස්ථාවලදී සංස්කාරයන් හැර දමමින් ක්‍රියාවන් වන පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව මෙසේ ලෝකෝත්තර අවස්ථාවේදී මුදුන්පත් වෙයි.

“විදුද්ධි මග්ගය” ප්‍රධාන කොට ගත් අටුවාවෙහි දැක්වෙන පරිදි, ස්කන්ධ හා අභියඨබාර (= කර්ම) සහිත කෙලෙසුන්ගේ හැරවීම ලෙසින් ද පරිච්චාග පටිනිස්සග්ගය විස්තර කළ හැකිය. ²⁶ (සමස්තයක් වශයෙන් සියලු සංස්කාරයන්ගේ හැරවීම සේ ගත් කල, කෙලෙස් ද ස්කන්ධ ද කර්ම ද එහි ඇතුළත් වෙයි). තදභිගව කෙලෙස් දුරු කිරීම ද විදර්ශනා මාර්ගය පුරා ම සිදුවන ක්‍රියාවෙකි. ²⁷ මෙතෙක් විස්තර කරන ලද සෑම අනුපස්සනාවකින් ම කෙලෙස් පරිච්චාගයක් සිදුවෙයි. එහෙයින් ඒ ඒ කෙලෙස් අත්හැරීම ද එමගින් නිවනට නැඹුරුවීම ද මෙතෙහි කිරීම පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවක් වෙයි.²⁸

කෙලෙසුන්ගේ තදභිග ප්‍රභාණය නියා, මුලදී විස්තර කළ පරිදි, වර්තමාන වශයෙන් ම ස්කන්ධ හැරවීම සිදු වෙයි. එසේ ම තදභිග පහානය පවතින කාලය තුළ පහ වූ කෙලෙස් හේතුවෙන් කර්ම ජනිත නොවේ. ඒ කර්ම නූපන් බැවින් ඉන් අනාගතයේදී විපාක ලෙසින් ස්කන්ධ නූපදී. එහෙයින් කෙලෙස් තදභිගව දුරු වන විට ඒ හා මෙසේ ඇදුණු කර්ම හා ස්කන්ධ ද පරිත්‍යාග කෙරෙහි යි කියනු ලැබේ.²⁹ වෙනත් අයුරකින් කිවහොත්, මෙය වනාහි කිලේස - කම්ම - විපාක යන වට්ට තුන අත්හැරීමකි. ඉදින් මේ තුන් වට්ටය අත්හැරෙන ආකාරය විදෙසුන් නුවණට ප්‍රකට වෙයි නම් එය ද පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවක් සේ සැලකිය හැකිය.

විදර්ශනාවේ ප්‍රාථමික අවධියෙහි සිට පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ක්‍රමයෙන් වැඩෙයි; පුළුල් වෙයි; ගැඹුරට විහිදෙයි. අනිකුත් අනුපස්සනාවන්හි සාමූහික ඵලය ලෙසින් සැලකිය හැකි මෙය, විදර්ශනාව සඵලවත් කිරීමට මහෝපකාරී වෙයි. දියුණු විදර්ශනාවේදී විශේෂයෙන් ප්‍රකට වෙයි; ප්‍රබල වෙයි. මුඤ්චිකමාසනා - සඨබාරුපෙක්ඛා ඤාණ තුළ අතිශයින් කැපී පෙනෙයි.³⁰

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් දුරු කෙරෙන ආදානය නම් සංස්කාරයන් “මම ය - මගේ ය” යි තණ්හාවෙන් අල්වාගැනීම ලෙස හැඳින්විය හැකිය. ³¹ සන්තානගත මෝහය - නොදැනීම නියා ම එසේ මමත්වයෙන් ගැනීම සිදු වෙයි. ඒ තෘෂ්ණා ග්‍රහණය හේතුවෙන් සත්වයා සසරින් නොමිඳෙයි; හවයෙහි ම රැඳෙමින් මහ දුක් විඳියි.³²

එහෙත් අනුපස්සනා ඤාණ බලයෙන් මෝහ කඩතුරාව ඉවත් වෙයි; විදානාලෝකය පහළ වෙයි; සංස්කාර ලෝකයේ සැබෑ තතු හෙළි වෙයි; “මම ය - මාගේ ය” ආදානය කිරීමට තරම් සාරයක් - වටිනාකමක් කිසිම සංස්කාරයක නොමැති බව ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙයි;

ඇත්තෙන් ම එබඳු වෙන්කර ගැනීමක්, වැට - කඩුළු - බැමි බැඳීමක් කළ නොහැකි බව අවබෝධ වෙයි. සංස්කාර ප්‍රවාහය ඇතිවෙමින් - නැතිවෙමින් නොනැවති ගලා යයි. ඒ තුළ “මමෙකු” - කෙනෙකු - ස්ථිර සාරයක් තිබිය නොහැකි බව යෝගාවචරයාගට වැටහෙයි. “මම” යනු හුදෙක් මායාවක් - මිරිඟුවක් - මවා ගැනීමක් - මඤ්ඤානාවක් - අසත්‍යයක් බව පැහැදිලි වෙයි.³³

නැති “මමෙකු” ඇති කර ගැනීමට, පවත්වාගෙන යාමට දරන නිරර්ථක ව්‍යායාමය තුළින් සියලු දුක උරුම කර ගන්නා ආකාරය ද යෝගාවචරයා ප්‍රතිවේධ කරයි. “මම ය - මගේ ය” යි අල්වා ගන්නා සැම සංස්කාරයක් ම විපරිණාමයට පත්ව නිරුද්ධ වෙයි. ඉන් දුක හට ගනියි. එහෙත් පුනපුනා සංස්කාරයන් ආදානය කිරීමට ම මහ වෙහෙසක් - දුකක් දරෙයි. අවිජ්ජා, තණ්හා, මාන, දිවයි ආදී අත්‍යන්ත දනර්ථකාරී ක්ලේශයන් පවා “මම ය - මාගේ ය” යි ග්‍රහණය කරමින් දුක් ගිනි ජාලාවක නිමග්න වන හැටි ද යෝගාවචරයා දකියි.³⁴ කවර හෝ සංස්කාරයක් ආදානය කිරීම වනාහි ගිනිගෙන දිලියෙන මහ යකඩයක් හෝ විෂයෝර සර්පයෙකු හෝ බඳගැනීමක් වැනි අති බිහිසුණු ආදිනවයක් - මහා ම මෝඩකමක් බව ඔහුට හැඟෙයි.³⁵

ඒ ප්‍රත්‍යක්ෂාවබෝධය වැඩෙත් ම ආදානය ද අත්හැරෙයි! පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වැඩෙයි. නැවත නැවතත් සංස්කාරයන් ග්‍රහණය කිරීම අත්හිටුවෙයි. ආදානය දුරු කෙරෙයි.³⁶

අනාත්ම ලක්ෂණය මුල් කොට ගෙන සංස්කාරයන් අත්හැරීම යිද වන හෙයින්, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව අනත්තානුපස්සනාවෙහි ම විනාශනයක් බව පෙනෙයි. එහෙත් ඉන් දුරු වන ආදානය වූ කලී නණ්හාව පදාම කොට ගන්නක් වන නිසා, දුක්ඛානුපස්සනාවක ස්වරූපයක් ද එහි අඩංගු වෙයි. කෙසේ වුව ද පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව, මූලික තුන් අනුපස්සනාවන්හි ම මූලාපත්ථිමක් ලෙස සැලකිය හැකිය.³⁷

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙහි එක් විශේෂ ආකාරයක් මජ්ඣිම නිකායෙහි “දිසනබ සුත්ත”යෙහි දක්වෙයි.³⁸ මෙහිදී ලෝකනාථයන් වහන්සේ පළමුව දිසනබ පිරිවැණියාගේ උච්ඡේද දිවයින දුරු වන සේ උච්ඡේද, සස්සන, ඒකච්ච සස්සන (= “අනුමු ඡද නිතප ය”) යන ආචාර්ය පටිනිස්සග්ගය පිළිබඳව දේශනා කළහ. ඉන්බිනි කයෙහි රාගය පහ කිරීම සඳහා 11 ආකාර සම්මසනයක් වදාළහ.³⁹ අනතුරුව සුඛ, දුක්ඛ, උපෙක්ඛා යන තුන් වේදනාවන් හඳුන්වා දී, ඉන් එක් වේදනාවක් පවතින කල්හි අනෙක් වේදනා දෙක නොමැති බව පෙන්වමින්, අනිච්ච හා අනන්ත ලක්ෂණයන් මතු කොට දුන්න. තවදුරටත්, එම තුන් වේදනාවන් ම අනිච්ච - සඬ්ඛන - පටිච්ච සමුප්පන්න - බය - වය - විරාග - නිරෝධ ස්වභාවයෙන් යුක්තයැ යි දැකීමෙන් නිබ්බේදවත් විරාගයන් විමුක්තියන් යාන්තෘන් කෙරෙන අන්දම විස්තර කළහ. දේශනාව කෙළවර දිසනබ යෝවෘත් විය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පවත් සලමින් මෙම දේශනාව අයාගෙන හුන් යාවිචුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේට මෙසේ සිතුවේ:

“භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ ධර්මයන් විශිෂ්ට තුටුණින් දැන ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය අපට වදාළහ. යුග්‍මයන් වහන්සේ ඒ ඒ ධර්මයන් මැනවින් දැන, ඒවායේ පටිනිස්සග්ගය අපට වදාළහ.”

මෙය නුවණින් මෙනෙහි කරන කල්හි යැරියුන් ස්වාමීන් වහන්සේගේ සිත ආසවයන්ගෙන් මිදුණි. (= රහත් විය.)⁴⁰

සංස්කාරයන්ගේ ප්‍රභාණය හෙවත් පටිනිස්සග්ගය අනුව සිත යෙදීමෙන්, ප්‍රබල ලෙස පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ක්‍රියාත්මක වී අර්හත්වය සලසා දෙන ආකාරය මේ අනුව අපට පැහැදිලි වෙයි.

කෙලෙස් ඇතුළු සංස්කාරයන් අත්හැරීමෙන් යෝගාවචරයාහට මහා යැනසීමක් වර්තමානයේදී ම අත්දැකිය හැකි වන්නේය. මේ තාක් ඔහු මහා දුක් ගෙන දුන්නා වූ සංස්කාර ගොඩක් “මම ය - මාගේ ය” යි නිය මත පටවාගෙන, කෙලෙසුන්ගේ වහලෙකු වී මහත් පීඩාවකට පත්ව සිටියේ, තමා එබඳු අසරණ තත්ත්වයක සිටින බවකු දු නොදුන ය.

එහෙත් විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් හේ සන්තප්‍ය දකියි. කිසිම වැඩකට නැති අනවශ්‍ය බරක් උසුලමින් තමා දුකෙහි ගැලී සිටින ආකාරය අවබෝධ කරයි. එහෙයින් හේ ඒ සංස්කාර බර විකෙන් වික ඉවතට වීසි කරයි. බර අඩු වන තරමට තමාට ලැබෙන සහනය අත්දැකීමින්, ඉතිරි බර ද අත් හැරීමට උත්සුක වෙයි. අවසානයේදී, සියලු බර හැර දමා, වචනයෙන් වියතර කළ නොහැකි මහා සැහැල්ලුවක්, ශාන්තියක්, සන්සිද්ධිමත්, නිවීමක්, සිසිලයක්, විමුක්ති සුවයක් මෙලොවදී ම භුක්ති විඳියි.⁴¹ සැබෑ සැපය සාක්ෂාත් කරයි!

* * *

“එහෙයින් මහණෙනි, මෙහි ලා යමක් නුඹලාගේ නොවන්නේ ද, එය දුරු කරව! එය දුරු වූයේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය සුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, කුමක් නම් නුඹලාගේ නොවන්නේ ද?

මහණෙනි, රූපය නුඹලාගේ නොවෙයි. එය අත්හරුව! එය අත් හරින ලද්දේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය සුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, වේදනාව නුඹලාගේ නොවේ. එය පහ කරව! එය පහ වූයේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය සුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, සක්ඤ්ඤාව නුඹලාගේ නොවේ. එය හැර දමව! එය හැර දමන ලද්දේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් හිත පිණිය සුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, සධ්ධාර නුඹලාගේ නොවේ. ඒවා බැහැර කරලව! ඒ හැම බැහැර කරන ලද්දේ, නුඹලාට බොහෝ කල් හිත පිණිය සුව පිණිය වන්නේය.

මහණෙනි, වික්ඤ්ඤාණය නුඹලාගේ නොවෙයි. එය ප්‍රභාණය කරව! එය ප්‍රහීණ වූයේ, නුඹලාට බොහෝ කලක් යහපත පිණිය සැපය පිණිය වන්නේය.”⁴²

1. පටි + නි + යජ = පටිනියාජනං = පටිනියාගෙය.

2. “පටිනියාගෙයනි ඉච්ච පටිනියාගො: පරිච්චාග - පටිනියාගෙය ච පකඛනදාන-පටිනියාගෙය ච.”

- (ප. ම. - i: 370 පිට)

“පටිනියාගෙය යනු පටිනියාගෙය දෙකෙකි: පරිච්චාග පටිනියාගෙය ද පකඛනදාන පටිනියාගෙය ද (වෙයි).”

3. “කථං... පහනපඤ්ඤ පරිච්චාගටෙඨ ඤාණං...යෙ යෙ ධම්මා පභිනා භොනති, තෙ තෙ ධම්මා පරිච්චන්තා භොනති.”

- (ප. ම. - i : 166 පිට)

“කෙසේ ප්‍රභාණය (= පහ කිරීම) පිළිබඳ ප්‍රඥාව පරිත්‍යාග ස්වභාවයෙහි ඥානය (නම් වේ ද යත්) : යම් යම් ධර්මයෝ ප්‍රතිණ වූවාහු වෙත් ද, ඒ ඒ ධර්මයෝ පරිච්චාග කරන ලද්දහු (= හැර දමන ලද්දහු) වෙති.”

අටුවා විවරණය:

“පහනපඤ්ඤති... පජහනා පඤ්ඤා පජහනනිති චා පජහනනි තෙනාති චා පහාණං. පරිච්චාගටෙඨ ඤාණනති පරිච්චජනාසභාවං ඤාණං... පරිච්චන්තා භොනනිති පහාණවයෙනෙච ඡධධිතා නාම භොනති.”

- (ප. අ.: 24 හා 211 පිටු.)

“ප්‍රභාණය පිළිබඳ ප්‍රඥාව යනු... දුරු කිරීමේ ක්‍රමය ය. පහ කෙරෙහි යි හෝ මේ මඟින් පහ කෙරෙහි යි හෝ ප්‍රභාණ (නම් වෙයි.) පරිත්‍යාග ස්වභාවයෙහි ඥානය නම් පරිත්‍යාගය ස්වභාව කොට ගත් ක්‍රමය ය. පරිච්චාග කරන ලද්දහු වෙති යනු, ප්‍රභාණ වශයෙන් ම හැර දමන ලද්දහු නම් වෙති.”

4. “රූපං පරිච්චජනිති පරිච්චාගපටිනියාගෙයො... වේදනං -පෙ- යඤ්ඤං -පෙ- සඤ්ඤාමර- පෙ-විඤ්ඤාණං -පෙ-චකඤ්ඤං-පෙ-ජරාමරණං පරිච්චජනිති පරිච්චාගපටිනියා - ගෙයො.”

- (ප. ම. - i: 370 පිට.)

“රූපය අත්හරියි නු යි පරිච්චාග පටිනියාගෙය (නම්.)... වේදනාව... සංඥාව... සංඛාර... විඤ්ඤාණය... ඇය... ජරා-මරණය පරිච්චාග කෙරෙනු යි පරිච්චාග පටිනියාගෙය (වෙයි).”

මෙහි දක්වා ඇති පෙයාලමෙහි ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, ඉන්ද්‍රිය, භව, ධ්‍යාන, පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්ම ආදී සංස්කාර ප්‍රභේද ඇතුළත් වෙයි.

- (ප. ම. - i: 12 - 18 පිටු බලන්න.)

අටුවා විවරණය:

“රූපං පරිච්ඡින්නී ආදීනවදයානෙන නිරපෙකකතාය රූපකකතං පරිච්ඡින්නී.”

- (ප. අ.: 362 ඊට)

“රූපය අත්හරියි යනු ආදීනව දැකීමෙන් අපේක්ෂා රහිත වී රූපස්කන්ධය අත්හරියි.”

5. “පටිනිසුසජනං, පහාතබ්බයා තදධිභවයෙන වා සමුච්ඡෙදවයෙන වා පරිච්ඡතං = පරිච්චාගපටිනිසුසගො.”

-(වි. පී. (සි.) - i: 281 ඊට)

“පටිනිස්සජනාය (= හැරවීම), ප්‍රහාණය කළ යුත්තෙහි තදධිභවයෙන් හෝ සමුච්ඡෙද වශයෙන් හෝ පරිච්චාගය, = පරිච්චාග පටිනිස්සග්ගය යි.”

6. “සබ්බං භීකඛවෙ පහාතබ්බං, කීඤ්ච භීකඛවෙ සබ්බං පහාතබ්බං: වකඤ්ච භීකඛවෙ පහාතබ්බං, රූපා පහාතබ්බං, වකඤ්චිඤ්ඤාණං පහාතබ්බං, වකඤ්චයම්ඵයෙසා පහාතබ්බං, යමපිදං වකඤ්චයම්ඵයපච්චයා උපපජ්ජති වෙදධිනං, සුඛං වා දුකං වා අදුකඛමසුඛං වා තමපි පහාතබ්බං; යොනං-පෙ-සානං-පෙ-ජීවහං-පෙ-කායො-පෙ-මනො-පෙ-තමපි පහාතබ්බං.”

- (ස. නි. -iv: 64 ඊට; ප.ම. - i : 48 ඊට)

7. (i) “රූපං පසාදෙනා පජ්ඣති. වෙදනං පෙ-සඤ්ඤං-පෙ-සඛිඛරෙ-පෙ-චිඤ්ඤාණං-පෙ- වකඤ්ච- පෙ-ජරාමරණං පසාදෙනා පජ්ඣති....”

- (ප.ම. - i: 50 ඊට.)

“රූපය (විදයුත් නුවණින්) දකින්නේ පහ කරයි. වේදනාව.... සඤ්ඤාව... සඛිඛර.... විඤ්ඤාණය..... ආය.... ජරා-මරණය දකින්නේ පහ කරයි....”

(ii) “රූපෙ භීකඛවෙ, යො ඡනෙදු යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා, තං පජ්ඣථ. ඵචං තං රූපං පහීනං භවීයයි.... වෙදනාය-පෙ-සඤ්ඤාය-පෙ-සඛිඛරෙ -පෙ-චිඤ්ඤාණෙ - පෙ-ඵචං තං විඤ්ඤාණං පහීනං භවීයයි.....”

- (ස. නි. -iii: 280 ඊට)

“මහණෙනි, රූපය පිලිබඳ යම් ඡන්දයක් යම් රාගයක් යම් නන්දියක් යම් තණ්හාවක් වේ නම්, එය දුරු කරව. මෙසේ ඒ රූපය ප්‍රහීණ වුවා වන්නේය.... වේදනාව.... සඤ්ඤාව... සඛිඛර... විඤ්ඤාණය... මෙසේ ඒ විඤ්ඤාණය පහ වුවා වන්නේය.....”

(iii) අධොලීපි අංක: 42 බලන්න.

8. “විසඛිඛරගතං චිත්තං - තණ්හානං බයම්ඡකිගා.”

- (බු.නි. - i: 64 ඊට)

“(මගේ) සිත විසංස්කාරයට (= සංස්කාරයන්ගෙන් තොර වූ බවට) ගියේය. ආසාවන්ගේ නැසීමට පැමිණියෙමි.”

9. “.... මගෙහි සමුච්ඡේදවසෙන සද්ධි- බන්ධාභියඛිඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්ඡති.... නි පරිච්චාගපටිනියසගෙහි වෙච... වුච්චති.”
- (වි. ම. : 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට)

10. “නිබ්බානෙ විතතං පකබන්දනීති පකබන්දන-පටිනියසගෙහි.”
- (ප.ම. -i: 370 පිට)

11. “විපසයනා හි... සඨ්ඛනදෙසදසසනෙන ච තබ්බිපරිතෙ නිබ්බාණෙ තන්හිනනතාස පකබන්දනීති.... මගෙහි.... ආරම්භකරණෙන නිබ්බාණෙ පකබන්දනීති.... පකබන්දනපටිනියසගෙහි වානි වුච්චති.”
- (වි.ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට)

“විදර්ශනාව වනාහි.... සඨ්ඛන (ධර්මයන්ගේ) දෙස් දැකීමෙන් ඊට (= සඨ්ඛනයට) වෙනස් (අසඨ්ඛන ස්වභාවය) වන නිවනෙහි, ඊට නැඹුරුවීමෙන් පිවිස ගනිති යි (ද).... (ලෝකෝත්තර) මාර්ගය.... අරමුණු කරමින් නිවනෙහි වැද ගනිති යි (ද)... පක්ඛන්දන පටිනිස්සග්ග යයි ද කියනු ලැබේ.”

විකා විචරණය:

“.... තන්හිනනතාසානි තදධිමුත්තනාස. පකබන්දනීති අනුපවිසනි, අනුපවිසනතං විය හොති.”
- (වි. වි. (සි.) -i: 281 පිට.)

“.... ඊට නැඹුරුවීමෙන් යනු, එහි නිශ්චිත වූ බැවින් ය. පක්ඛන්දනය කරයි යනු, පිවිසෙයි; වැදගනු වැනි වෙයි.”

12. (i) “පටිනියසජනාකාරෙන පචන්තා අනුපසයනා = පටිනියසග්ගානුපසයනා”
- (දී. වි. : 74 පිට; වි. වි. (සි.) - i:279 පිට)

“පටිනිස්සග්ග ආකාරයෙන් පැවැත්වෙන අනුපස්සනාව = පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව ය.”

(ii) “පටිනියසග්ගයෙව අනුපසයනා = පටිනියසග්ගානුපසයනා: විපසයනාමග්ගානමෙතං අධිච්චනං.”
- (වි. ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට.)

“පටිනිස්සග්ගය ම අනුපස්සනා ද වූයේ පටිනියසග්ගානුපසයනා. (නම් වෙයි.) විදර්ශනාවට ද (ලෝකෝත්තර) මාර්ගයට ද වෙනත් නමකි.”

13. අධොලිපි අංක: 12 - ii බලන්න.

14. “යං කිඤ්චි රූපං.... සබ්බං රූපං ‘නොතං මම, නොයොතමයමී, නාමෙයො අතතා’ති එවමෙතං යථාභූතං සමමපපඤ්ඤාය පය්‍යති. යා කාචි වේදනා -පෙ-යා කාචි සඤ්ඤා -පෙ-යෙ කෙචි සධ්ධාරා -පෙ-යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං -පෙ- පය්‍යති.....”
 - (ස. නි. -iii: 174 - 176 පිටු ආදිය.)

“යම් රූපයක් වේ ද .... (ඒ) හැම රූපය... යම් වේදනාවක් වේ ද..... (ඒ) හැම වේදනාව..... යම් සඤ්ඤාවක් වේ ද..... ඒ හැම සංඤ්චි.... යම් සධ්ධාරයෝ වෙත් ද..... ඒ හැම සංඛාරයන්... යම් විඤ්ඤාණයක් වේ ද.... ඒ හැම විඤ්ඤාණය ‘මෙය මගේ නොවේ; මෙය මම නොවෙමි; මෙය මගේ ආත්මය නොවේ ය’යි මෙසේ මේ ඇති සැටිය මනා (විද්‍යුත්) නුවණින් දකියි.....”

15. “අතීතං නානවාගමෙය්‍ය - නසපටිකඬේඛ අනාගතං
 යදතීතං පභීතං තං - අපපතඤ්ඤව අනාගතං
 පච්චුපපතඤ්ඤව යො ධම්මං - තතථ තතථ විපය්‍යති....”
 - (ම. නි. - iii: 398 - 430 පිටු)

“අතීත (පඤ්චස්කන්ධයන් නන්දියෙන්) අනුගමනය නොකරන්නේය. අනාගත (පඤ්චස්කන්ධයන් නන්දියෙන්) නොපතන්නේය. යමක් අතීත ද එය ප්‍රභීණ වූයේ වෙයි. අනාගතය නොපැමිණියේ වෙයි. වර්තමාන යම් ධර්මයක් වේ ද (එය) එතැන් එතැන්හි ම විදර්ශනා කරන්නේය.”

16. “යසමා ච බො ආනඤ්ඤා, සුඤ්ඤං අනෙතන වා අත්තනියෙත වා, තයමා සුඤ්ඤා ලොකොති වුච්චති....”
 - (ස.නි. - iv: 120 - 122 පිටු; ප. ම. - ii: 140 පිට.)

“යම් භෙයකින් ආනන්දය, ආත්ම භාවයෙන් ද ආත්මයට අයත් චිත බවින් ද ශුන්‍ය වෙයි ද, එහෙයින් ලෝකය ශුන්‍ය යයි කියනු ලැබේ.”

17. “.... නෙව ඉධ, න හුරං, න උභයමනතරෙ.”
 - (ඔ. නි. - i: 144 පිට)

“..... මෙහි ද නොවන්නේය; එහි ද නොවන්නේය; (ඒ) දෙක අතරෙහි ද නොවන්නේය.”

18. (i) “යං අනිච්චං තං දුක්ඛං; යං දුක්ඛං තං අනිච්චං. යං අනිච්චඤ්ච දුක්ඛඤ්ච, තං අනාතතා. යං අනිච්චඤ්ච දුක්ඛඤ්ච අනාතතාව තං තථං. යං අනිච්චඤ්ච දුක්ඛඤ්ච අනාතතා ච තථඤ්ච, තං සච්චං. යං අනිච්චඤ්ච දුක්ඛඤ්ච අනාතතා ච තථඤ්ච සච්චඤ්ච, තං එකසධ්ධගහිතං. යං එකසධ්ධගහිතං, තං එකතතං.....”
 - (ප. ම. - ii: 24 පිට)

“යමක් අනිච්ච ද, ඒ දුක්ඛ ය. යමක් දුක්ඛ ද, ඒ අනිච්ච ය. යමක් අනිත්‍ය ද දුඃඛ ද, ඒ අනාත්ම ය. යමක් අනිච්ච ද දුක්ඛ ද අනත්ත ද, ඒ තථ ය. (= යථා ස්වභාවය ය.) යමක්

අනිය ද දුක් ද අනන් ද තථ ද, ඒ සත්‍ය ය. යමක් අනිත්‍ය ද දුක්ඛ ද අනාත්ම ද තථ්‍ය ද සත්‍ය ද, ඒ ඒක-සංග්‍රහිත ය. (= එකට කැටි කොට ගන්නා ලද්දේය.) යමක් එකට සංග්‍රහ කරන ලද්දේ ද, එය ඒකත්වය ය. (= එකකි)"

අටුවා විවරණය:

"..... යථාසභාවතො තථං... තං තථන්ති තං... සභාවගුණං"

- (ප. අ.: 423 - 424 පිටු)

"... යථා ස්වභාව වන බැවින් තථ ය.. ඒ තථය යනු, එය ... ස්වභාවය වූයේය."

(ii) "එකං හි සච්චං - න දුතියමතථී." - (සු. නි.: 278 පිටු)

"සත්‍යය එකක් ම ය. දෙවැන්නක් නැත."

(අධ්‍යා ලිපි අංක: 19 ද බලන්න.)

19 "වන්නාරිමානි භික්ඛවෙ තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤානි. කතමානි වතතාරි: 'ඉදං දුක්ඛන්ති භික්ඛවෙ, තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤාපමෙතං. 'අයං දුක්ඛසමුදයො' ති - පෙ- අයං 'දුක්ඛනිරෝධො'ති -පෙ- අයං 'දුක්ඛනිරෝධගාමීනීපටිපදා'ති -පෙ-අනඤ්ඤාපමෙතං....."

- (ස. නි.V(ii):284 පිටු; ප. ම. - ii : 20 පිටු)

"මහණෙනි, මේ සතරෙක් තථ ය. (= සත්‍ය ය.) අවිතථ ය. (= නොවෙනස් වන සුලු ය.) අනඤ්ඤාපම ය. (= අන් පරිදි නොවන සුලු ය.) කවර සතරෙක් ද යත්: මහණෙනි, 'මේ දුක්ඛයැ' යි යන මෙය..... 'මෙය දුක්ඛෙහි හේතුව ය' යන මෙය..... 'මේ දුක්ඛෙහි නිරෝධය' යි යන මෙය... 'මේ දුක්ඛ නිරෝධය සඳහා පිළිවෙත ය.' යන මෙය, 'එසේ ම වෙයි'; 'නො-එසේ නොවෙයි'; 'අන්-සේ නොවෙයි'..."

අටුවා විවරණය:

"සභාවාචිජ්ඣනවෙධන තථං. දුක්ඛං හි දුක්ඛමෙව චුන්නං. සභාවසය අමොසතාය අවිතථං. න හි දුක්ඛං අදුක්ඛං නාම හොති. අඤ්ඤාසභාවානුපගමෙන අනඤ්ඤාපමං. න හි දුක්ඛං සමුදයාදිභාවං උපගච්ඡති."

- (ස. අ. - iii: 228 පිටු)

"ස්වභාවය නොහරින ස්වභාවයෙන් තථ ය. දුක්ඛ වනාහි දුක්ඛ ම යැයි කියන ලදී. ස්වභාවයාගේ නොසිස් බැවින් අවිතථ ය. දුක්ඛ වනාහි නොදුක්ඛ නම් නොවේ. අන් ස්වභාවයකට නොපැමිණෙන හෙයින් අනඤ්ඤාපම ය. දුක්ඛ වනාහි සමුදය ආදී බවකට නොපැමිණෙයි."

තථතා (= "එසේ-වන-බව"), අවිතථතං (= "නො එසේ- නොවන - බව"), අනඤ්ඤාපමතා (= "අන්-සේ-නොවන-බව") යන පද පටිච්ච සමුප්පාදයට විශේෂණ වශයෙන් ද දක්වා තිබේ. (ස. නි. - ii:40 පිටු)

'.... ධම්මාපි වො පනාතඛබ්බා, පඥෙව අධම්මා.'

- (ම. නි. - i: 338 පිට)

".... නුඹලා විසින් (සමථ - විපස්සනා) ධර්මයෝ ද හළ යුත්තාහු ය. අධර්මයන් ගැන කවර කථා ද?"

අටුවා විවරණය

"එසේ ධම්මානි සමථවිපස්සනා."

- (ම. අ. - ii : 90 පිට)

21. ".... නියයවා විසඤ්ඤානා විපසමුත්තා විමරියාදිකතෙන වෙනසා විහරන්තීති."

- (ස. නි. -ii: 270 පිට; ස. නි. -iii. : 54 පිට)

"..... (සංස්කාරයන් 'මම ය - මාගේ ය'යි ගැනීම කෙරෙන්) නික්මුණහු, වෙන් වූවාහු, මිදුණාහු, සීමා කොට නොගත් සිතින් යුතුව වසති."

22. "මුඤ්ඤා පුරෙ මුඤ්ඤා පච්ඡතො - මජ්ඣෙ මුඤ්ඤා භවියස පාරගු සබ්බතථ විමුත්තමානසො-න පුන ජාතිජරං උපෙහිසි."

- (චූ. නි. -i: 110 පිට)

"අතීත සංස්කාරයන් මුදවා! අනාගත සංස්කාරයන් මුදවා! වර්තමාන සංස්කාරයන් මුදවා! (මෙසේ ඔබ) භවයෙහි පරතෙරට යන්නෙහි ය. හැම තන්හි ම මිදුණු සිතැත්තෙක් ව, නැවත ජාති - ජරායට නොඑන්නෙහි ය."

23. "අකිඤ්ඤානං අනාදානං - එතං දීපං අනාපරං නිබ්බානමීති තං බුදුමි - ජරාමච්චුපටිකඛයං"

- (සු. නි.: 336 පිට)

"(කෙලෙස් පළිබෝධයන්ගෙන් දුරු වූ හෙයින්) අකිඤ්ඤාන නම් වූ ද, (තෘෂ්ණා ග්‍රහණයෙන් තොර වූ හෙයින්) අනාදාන නම් වූ ද ඒ ද්වීපය (හෙවත් පිහිට) අනෙකක් නොවේ; ජරා - මරණයන්ගේ සන්සිදීම වන එය නිවන යයි කියමි."

නිද්දේස විවරණය:

".... අනාදානනති... ආදානප්පහානං.... ආදානපටිතියසග්ගො... අමතං නිබ්බානනනති .... අනාදානනති."

- (චූ. නි.: 296 පිට)

".... අනාදාන යනු ... ආදාන ප්‍රහාණය... ආදාන පටිනිස්සග්ගය.... අමාන නිර්වාණය යි '.... අනාදාන' වෙයි."

24. ".... ආදාන පටිතියසග්ගෙ - අනුපාදය යෙ රතා විණාසවා පුත්තිමනෙතො - තෙ ලොකෙ පටිනිබ්බුතා"

- (චූ. නි. -i.: 44 පිට)

“(සංස්කාරයන් නශ්නාවෙන්) නොගෙන යමෙක් ආදන පටිනිස්සග්ග (= සංස්කාරයන් ගැනීම හැරවීම) නම් (නිවනෙන්) ඇළුණාහු ද, ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කළ ඥානානුභව සම්පන්න ඒ රහත්හු ලෝකයෙහි පිරිනිව්‍යාහු ය.”

25. 6 වන පරිච්ඡේදයෙහි 10 වන අධ්‍යායෙහි ද 7 වන පරිච්ඡේදයෙහි 9 වන අධ්‍යායෙහි ද බලන්න.

26. “... විපසයනා හි තදභවයෙන සද්ධි- බ්‍රහ්මභවයෙහි කිලෙයෙ පරිච්චජති.... ති පරිච්චාගපටිනිසයගෙහා වෙච.... චුච්චති..”
- (වි. ම.: 214 පිට; ප. අ.: 347 පිට ආදිය)

27. “කතමාචානඤ්ඤ පහානසංඤ්ඤා: ඉධානනද භික්ඛු... උපපනනුපපනෙන පාපකෙ අකුසලෙ ධමම නාධිවාසෙති, පජහති, විනොදෙති, බ්‍යනති කරොති, අනභාවං ගමෙති. අයං චුච්චතානනද පහානසංඤ්ඤා.”
- (අ. නි. - vi: 198 පිට)

“ආනන්දය, ‘ප්‍රභාණ සංඤ්ච’ කවරේ ද යත්: ආනන්දය, මෙහි මහණ තෙමි... උපනුපන් පාපි අකුසල ධර්මයන් නො ඉවසයි; දුරු කරයි; බැහැර කරයි; විනාශ කරයි; නුපදීමට පමුණුවයි. ආනන්දය, මෙය ‘පහාන සංඤ්ඤාව’ යැයි කියනු ලැබේ.”

අටුවා විවරණ:

(i) “පහානසංඤ්ඤාං භාවෙතීති පඤ්චවිධං පහානං ආරම්මණං කතං උපපජ්ජනකසංඤ්ඤාං භාවෙති.”
- (අ. අ. - i: 287 පිට.)

“ප්‍රභාණ සංඤ්ච වඩයි යනු, පස් වැදූරුම් ප්‍රභාණය (= දුරු කිරීම) අරමුණු කොට උපදින සංඤ්ච වඩයි.”

පංචවිධ ප්‍රභාණය නම් වික්ඛම්භන, තදභව, සමුච්ඡේද, පටිපස්සද්ධි හා නිස්සරණ යන පහාන වෙයි. (ප. ම. -i: 48 පිට) විදර්ශනාවේදී තදභව පහානය සිදු වෙයි. (1 වන පරිච්ඡේදයේ 9 වන අධ්‍යායෙහි ද බලන්න.)

(ii) “පහානසංඤ්ඤාති පහානානුපසයනෙ ඤ්ඤාණෙ උපපනනසංඤ්ඤා.”
- (දී. අ. - ii: 757 පිට; අ. අ. - ii : 665 පිට; ව. අ.: 166 පිට)

“ප්‍රභාණ සංඤ්ච යනු පහානානුපස්සනා ඤ්ඤාණයෙහි උපන් සංඤ්ඤාව ය.”

මේ අනුව “පහාන සංඤ්ඤා” යනු පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වශයෙන් ද ගත හැකිය. මෙහි 3 වන අධ්‍යායෙහි ද බලන්න.

28. “යො යං නං (හෙති) අභිජ්ඣාදෙමනසානං පහානං, නං පඤ්ඤාය දියවා (දියවා) යාධුකං අජ්ඣුපෙකඛිතා හෙති.”
- (ම. නි. -iii: 232 පිට; ස. නි. -v (ii) :110, 122, 132 පිට.)

“හේ යම් ඒ අභිජ්ඣා - දෝමනස්සයන්ගේ (= ලෝභ - දෝෂ මූලික කෙලෙස්වල) ප්‍රභාණයක් වේ ද, එය නුවණින් දැක (දැක) මැනවින් උපේක්ෂිත (= මැදහත්) වූයේ වෙයි.”

අටුවා විවරණය

“පහානන්ති ‘අනිච්චානුපස්සනාය නිවච්ච සඤ්ඤථ පජහති’ති එවං පහානකරං ඤාණං අධිපෙපතං. තං පඤ්ඤාය දිඤ්චාති තං... පහානඤාණං අපරාය විපස්සනාපඤ්ඤාය, තමපි අපරායාති එවං විපස්සනාපරමපරං දසෙයති... න කෙවලං නිවරණාදිධමෙම, අභිජ්ඣාදොමනස්සාසීයෙන පන චූත්තානං ධම්මානං පහානඤ්ඤාණමපි පඤ්ඤාය දිඤ්චා දිඤ්චා අජ්ඣුපෙකතිනා හොති...”

- (ම. අ. - iv: 98 පිට; ස. අ. - iii: 212 පිට)

“ප්‍රභාණය යන්නෙන්, ‘අනිච්චානුපස්සනාවෙන් නිවච්ච සඤ්ඤථ දුරුවෙයි’ නු යි මෙසේ ප්‍රභාණය කරන්නා වූ නුවණ අදහස් කෙරෙයි. එය නුවණින් දැක යන්නෙන්, ඒ..... දුරු කිරීමේ නුවණ අනතුරු විදගුත් නුවණකින් ය, එය ද අනෙකෙකින් ය යනුවෙන් මෙසේ විපස්සනා පරමපරාව දැක්වෙයි.... හුදෙක් නිවරණාදි ධර්මයන්ගේ (පමණක්) නොව, අභිද්‍ය - දෝමනස්ස ශීර්ෂයෙන් කියන ලද්ද වූ ධර්මයන්ගේ පහ කිරීමේ නුවණ ද නුවණින් දැක දැක උපේක්ෂාවෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි...”

- (ම. වී. - iii: 303 පිට ද බලන්න.)

29. “... කිලෙයෙහි පජහනො නනතිමිත්තක - කමමං, නනො නිබ්බතනකකෙ බන්ධෙ ව පජහති නාම.”

- (වී. වී. (ඌ.) - ii: 442. පිට)

වී. වී. - (පි.) - i: 281 පිට ද බලන්න.

30. (i) “..... පටිනිසංගානුපස්සනා: පටිපඤ්ඤානුපස්සනා හි අයං.”

- (දී. වී.: 74 පිට)

“.... පටිනිසංගානුපස්සනා: මෙය සංඛාරුපෙක්ඛාව ය.”

(ii) “පටිනිසංගානුපස්සනා මග්ගස්ස ආසනනභූතාය අතිනිකඛාය විපස්සනාය වයෙන චූත්තන්ති වෙදිතඛිං.....”

- (ප. අ.: 318 පිට)

“පටිනිසංගානුපස්සනාවෙන් යුතුව යනු (ලෝකෝත්තර) මාර්ගයට ආයත්ත වූ අති භීක්ෂණ විදර්ශනාවගේ වගයෙන් කියන ලද්ද යි දත යුතුයි.”

(iii) “පටිනිසංගානුපස්සනා වුට්ඨානගාමීති විපස්සනාවයෙන.....”

- (ප. අ.: 215 පිට)

“පටිනිසංගානුපස්සනාවෙන් යුක්තව යනු (ලෝකෝත්තර මාර්ගය වෙත පැමිණෙන) වුට්ඨාන ගාමීති විපස්සනාව වගයෙන් ය.”

31. (i) “ආදානන්ති නිබ්බතනවයෙන කිලෙයානං, අදෙසදසසාවිතාය සධ්ධිතාරමමණස්ස වා ආදානං.”

- (ප. අ.: 94 පිට)

“ආදන යනු, ඉපදීම වශයෙන් කිලේසයන්ගේ හෝ දෙස් නොදැකීමේ ස්වභාවය හේතුවෙන් සඨබ්බ ආරම්භණයාගේ (= සංස්කාර අරමුණු) හෝ ගැනීම ය.”

(ii) “ආදනනති නිව්වාදිවසෙන ගහණං.”
- (දී. වී.: 74 පිට)

“ආදන යනු නිත්‍ය ආදී වශයෙන් ග්‍රහණය යි.”

(iii) “ආදනං චුච්චති තණ්හා”
- (චූ. නි.: 296 පිට)

“තණ්හාව ආදන යයි කියනු ලැබේ.”

32. “තණ්හා දුතියො පුරියො දීසමද්ධානාසංසරං
ඉතථභාව’ඤ්ඤාථාභාවං සංසාරං නානිවතනති.”
- (සු. නි.: 232 පිට)

“තණ්හාව දෙවැන්නකු කොටගත් පුරුෂයා ඉතා දිගු කල් යැවියරන්තේ, ‘මෙසේ වන - බව’ (= ඉතථභාව) හා ‘අන්-සේ-වන-බව’ (= අඤ්ඤාථාභාව) නමැති සංසාරය නො ඉක්මවයි.”

33. “අත්තනි ච භික්ඛවෙ අත්තනියෙ ච සුච්චනො ථෙතකො
අනුපලබ්භමානො....”
- (ම.නි. -i: 344 පිට)

“මහණෙනි, ආත්මය ද ආත්මය පිළිබඳ වන දෙයක් ද සත්‍ය වශයෙන් ස්ථිර වශයෙන් නොලැබෙන කල්හි....”

34. “මමාධිනෙ පසසථ ඵඤ්ඤානෙ - මචේඡථ අප්පොදකෙ ඩිණසොනෙ”
- (සු. නි.: 244 පිට)

“අල්ප දිය ඇති හිඳි ගිය දියපාරක මයුන් මෙන්, ‘මගේ’ යයි ගන්නා ලද්දෙහි සැලෙන්නා වූ (සත්වයන්) බලවූ!”

35. “සබ්බං ධම්මා නාලං අහිනිච්චෙසායා’ති.....”
- (ම.නි. -i: 592 පිට; ස. නි. -iv: 114 පිට; අ. නි. -iv: 410 පිට)

“සියළු ධර්මයෝ (‘මම - මාගේ’ යැ යි) බැස ගැනීමට නුසුදුසු වෙති යි....”

36. “අනියසිතො ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති.”
-(දී. නි. - ii: 440 - 496 පිටු; ම. නි. - i: 136 - 152 පිටු)

“තණ්හා වශයෙන් කිසිවක් ඇසුරු නොකොට ද වෙසෙයි. ලෝකයෙහි කිසිවක් (‘මම ය - මාගේ’ යැයි) දැඩිව නොගන්නේය.”

37. "පටියම්භිද මග්ග"යෙහි, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් සතර උපාද්‍යායන්ගෙන් ම ඡීදෙනැ යි දක්වා තිබීමෙන්, මෙය තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ සංකලනයෙකි යි හැඟෙයි. (ප. ම. -i: 458 පිට) පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් ජෙකලෙස් පරිච්චාග කෙරෙන හෙයින් සියළු උපාද්‍යායන්ගෙන් ඡීදෙනැ යි එම අටුවාව කියයි. (ප. අ.: 393 පිට)

38. ම. නි. -ii : 280 - 286 පිටු හා ම. අ.- iii: 138 - 144 පිටු බලන්න.

39. "අයං ඛො පන අග්ගිවෙසයනා, කායො රුපී වාතුමම්භාභුතිකො මාතාපෙත්තිකසම්භවො ඕදනකුම්මාසුපවයො අනිච්චුච්චාදන - පරිමදදන -හෙදන-විදධංසන - ධමමමා, අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණධතො සලලතො අසතො ආබාධතො පරතො පලොකතො සුඤ්ඤතො අනන්තතො සමනුපයසිතඛෙබ්බා. තසසිමං කායං අනිච්චතො -පෙ- අනන්තතො සමනුපයසතො, යො කායසිමං කායච්ඡන්දෙ කායයෙනතො කායන්වයතා යා පභියති." (ම. නි. -ii : 284 පිට)

"ගිතිවෙස්න, රූපවත් වන, සතර මහ භූතයන්ගෙන් උපන්, මාපියන්ගෙන් හටගත්, බන්ධන කොමුයෙන් වැටුණු, අනිත්‍ය වන, ඉලීම්-පිරිමැදීම-බිඳීම-විසිරීම ස්වභාව කොට ගත්, මේ කය, අනිච්ච ලෙසින්, දුක් ලෙසින්, රෝගයක් පෙයින්, ගඩුවක් සෙයින්, හුලක් වශයෙන්, දුක්ඛ-පීඩා-ස්වභාව (= අස) වශයෙන්, ආබාධයක් වශයෙන්, තම සතු නොවන (= පර) වීසින්, නැයෙන විසින්, හිස් හෙයින්. අනන්ත හෙයින්, මැනවින් පුනපුනා දැකිය යුතුය. (මෙසේ) මේ කය අනිත්‍ය වශයෙන්... අනාත්ම වශයෙන් මැනවින් අනුපස්සනා කරන්නානුව කය පිළිබඳ යම් ඡන්දයක් - ස්තේන්ද්‍රයක් - (තෘෂ්ණාවෙන්) කය අනුව යන බවෙක් වේ ද, එය පහවේයි."

40. "නෙන ඛො පන සමයෙන ආයසමා සාරිපුත්තො භගවතො පිට්ඨිතො සීහනා හොති භගවතනං චීජයමානො. අථ ඛො ආයසමතො සාරිපුත්තස්ස එතදහොසි: "නෙයං නෙයං කීර නො භගවා ධම්මානං අභිඤ්ඤ පභාණමාහ. නෙයං නෙයං කීර ඡනා සුගතො ධම්මානං අභිඤ්ඤ පටිනිස්සගගමාහාති. ඉතිභිදං ආයසමතො සාරිපුත්තස්ස පටිසංචිකඛතො අනුපාදය පාසවෙහි චිත්තං විමුච්චි." (ම.නි. -ii: 284 පිට)

41. "සබ්බං යො පටිනියාපජ් -යවෙ සනෙතාති චුච්චති." - (සු. නි.: 296 පිට)

"හෙතෙම සියල්ල අත්හැර ශාන්ත වූයේ යැයි කියනු ලැබේ."

42. "තයමාතිහ භික්ඛවෙ, යං න තුම්භාකං තං පජභථ. තං වො පභීනං දීසරතනං භිතාය සුබාය භවියසති. කිඤච භික්ඛවෙ න තුම්භාකං? රූපං භික්ඛවෙ න තුම්භාකං. තං පජභථ. තං වො පභීනං දීසරතනං භිතාය සුබාය භවියසති. වෙදනා භික්ඛවෙ - පෙ-සඤ්ඤ- පෙ-සඤ්ඤා-පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ- භිතාය සුබාය භවියසති." - (ම. නි.- ii: 350 - 352 පිටු; ස. නි. - iii: 60 පිට)

අටුවා විවරණය:

“පජ්ඣාති ඡන්දරාගප්පනානෙත පජ්ඣති.”

- (ස. අ.- ii: 192 පිට)

“දුරු කරමි යනු, ඡන්දරාගය ප්‍රභාණය කිරීමෙන් දුරු කරමි.”

ස. නි.- iv: 172 - 176 පිටුවල, ඇස ආදී ආයතන මුල් කොට මෙම දේශනාව දක්වා ඇත.

සම්බන්ධතා

මෙතෙක් අපි සත් අනුපස්සනාවන් වෙන් වෙන්ව ගෙන යාකව්‍යා කළෙමු. (ඇතැම් විටෙක යම් යම් අනුපස්සනා අතර සම්බන්ධතාව ද සලකා බැලුවෙමු.) දැන් අනුපස්සනා සත ම සම්පන්නත් වශයෙන් ගෙන පොදුවේ අවධානය යොමු කරමු.

“පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි සත්කානුපස්සනාවන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වය පෙන්වා දී ඇත්තේ මෙසේය:

“අනිත්‍ය වශයෙන් පුනපුනා දකිමි; නිත්‍ය වශයෙන් නොදකිමි. දුක්ඛ වශයෙන් පුනපුනා දකිමි; සුඛ වශයෙන් නොදකිමි. අනාත්ම වශයෙන් පුනපුනා දකිමි; ආත්ම වශයෙන් නොදකිමි. කලකිරෙමි, සතුටු නොවෙමි. නොඇලෙමි, ඇලීම නොකෙරෙමි. නිරුද්ධ කෙරෙමි, නුපදවමි. අත්හරිමි, නොගනිමි.

අනිච්ච ලෙසින් පුනපුනා දක්නේ නිච්ච සඤ්ඤාව දුරලමි. දුක් ලෙසින් පුනපුනා දකින්නේ සුඛ සඤ්ඤාව දුරලමි. අනත්ත ලෙසින් පුනපුනා බලනුයේ අත්ත සඤ්ඤාව දුරලමි. කලකිරෙනුයේ තන්දිය දුරු කෙරෙමි. නොඇලෙනුයේ රාගය දුරු කෙරෙමි. නිරුද්ධ කරනුයේ සමුදය දුරු කරමි. අත්හරිනුයේ ආදාය දුරු කෙරෙමි.”¹

සත්ත අනුදර්ශනාවන් අතර මූලිකත්වය දරන්නේ අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන් බව මින් සැහැදිලි වෙයි. සෙසු අනුපස්සනා සතර ම එම තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ ප්‍රතිඵලයෝ ය. (මුල් තුන අනුපස්සනා නමින් ද සෙසු සතර විපස්සනා නමින් ද “පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි නැතෙක සඳහන් වෙයි.)² ඇත්තෙන් ම විදර්ශනාව මුළුල්ලෙහි ම ක්‍රියාත්මක වන්නේ මෙම තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ ම ප්‍රභේදයන් ය.

තවද අනුපස්සනා සත අතර එක්තරා ක්‍රමික සම්බන්ධතාවක් ද මෙහි නිරූපණය කෙරෙයි. මූලික තුන් අනුපස්සනාවන් එකිනෙකට සම්බන්ධ වන ආකාරය ඉහත පරිච්ඡේදවලදී යාකව්‍යා කරන ලදී. සාමාන්‍යයෙන් අනිච්චානුපස්සනාවෙන් දුක්ඛානුපස්සනාව ද ඒ දෙක ම ප්‍රත්‍යය කොටගෙන අනත්තානුපස්සනාව ද සිද්ධ වෙයි.

මෙම තුන් අනුපස්සනාවන්ගේ ප්‍රතිඵලය නිබ්බිදව යි. නිබ්බිදනුපස්සනාවෙන් විරාගය ඇති වෙයි. විරාගානුපස්සනාවෙන් නිරෝධය සිදු වෙයි. නිරෝධානුපස්සනාවෙන් පටිනිස්සග්ගය වෙයි.

මේ නයින් විදර්ශනා මාර්ගය සම්පූර්ණයෙන් ම විචරණය කළ හැකි වන්නේය.

එහෙත් මෙම ක්‍රමික සම්බන්ධතාව සෑම විට ම ඒ ආකාරයෙන් ම සිදු විය යුතුයැ යි කිව නොහැකිය. විදර්ශනාව යනු සංකීර්ණ ක්‍රියාවලියකි. එහිදී ඒ ඒ අනුපස්සනාවන් විවිධාකාරයෙන් එකිනෙකට ප්‍රත්‍යය වනු ඇත. “පට්ඨමභිද මග්ග”යෙහි ම එක් නැතෙකදී පටිනිස්සග්ගයෙන් අනතුරුව නිරෝධය වන ආකාරයක් පෙන්වා දී තිබේ.” තව ද

බය-නිරෝධානුපස්සනාව හෝ බය-විරාගානුපස්සනාව හෝ මුල් වීමෙන් යෙසු අනුපස්සනා ක්‍රියාවත් වීම සිදු විය හැකිය. එසේ ම විදසුන මුදුන්පත් වන්නා වූ ලෝකෝත්තර මාර්ග'වස්ථාව, විරාගානුපස්සනා වශයෙන් ද නිරෝධානුපස්සනා වශයෙන් ද පවතිස්සග්ගානුපස්සනා වශයෙන් ද දැක්විය හැක්කේ ය.

එක ම අනුපස්සනාව විදර්ශනා මාර්ගයෙහි විවිධ අවස්ථාවන්හිදී පෙරමුණට එන හැටි ඒ ඒ අනුපස්සනා විස්තරයන්හිදී පෙන්වා දෙන ලදී. විදර්ශනාව මුහුකුරා යත් ම අනුපස්සනාව ද ක්‍රමයෙන් ගැඹුරු වෙයි; පුළුල් වෙයි. ඉන් ඇතිවන අවබෝධය ද ක්ලේශ ප්‍රභාණය ද ඒ අනුව කෙමෙන් තියුණු වනු ඇත.

මේ අනුව, එක් අනුපස්සනාවක් යම්පූර්ණ වූ පසුව ම ඊළඟ අනුපස්සනාවට බැයගැනීම සිදු වෙයැ යි නියමයක් නැත. හැම අනුපස්සනාවක ම පොදු ක්‍රමික විකාශනයක් දක්නට ලැබෙයි. එහෙත් විදර්ශනාවේ ඇතැම් සන්ධිස්ථානයන්හිදී එක්තරා අනුපස්සනාවක් විශේෂයෙන් කැපී පෙනීමට ඉඩ ඇත. වෙනත් අවස්ථාවන්හිදී අනුපස්සනා කීපයක් ම මාරුවෙන් මාරුවට ක්‍රියාත්මක වනු ඇත. එක ම අනුපස්සනාව නොයෙක් මුහුණුවරින් ද මතු වන්නේය.

ඇතැම් අනුපස්සනාවන් බොහෝ සෙයින් එකිනෙකට සමාන ස්වරූපයක් දරන බව පෙනී යයි. ප්‍රායෝගික දෘෂ්ටි කෝණයකින් බලන කල්හි විදර්ශනාවේ සම්භර අවස්ථා කවර අනුපස්සනාවක් යටතේ වර්ගීකරණය කළ යුතුද යි තීරණය කිරීම අසීරු වෙයි. එහෙත් මෙය යෝගාවචරයාහට බරක් විය යුතු නොවේ. සනියම්පජ්ඣය (= සිහිනුවණ) මැනවින් යෙදෙන්නේ නම්, සුදුසු අනුපස්සනාවන් නිරායාසයෙන් මෙන් මතු වී වැඩෙනු ඇත. විදර්ශනාව කෙරෙද්දී මේ අසවල් අනුපස්සනාව යැයි නම් වශයෙන් මෙනෙහි කිරීම අවශ්‍ය නොවේ. එබඳු වැටහීමක් ඉබේ පහළ වුව ද එය ද විදර්ශනාවට නෑවිය යුත්තේය.

ඒ ඒ යෝගාවචරයාගේ පෞද්ගලික කුසලතා ප්‍රභේද අනුව සලකා බලන විට, කාහටත් ගැලපෙන්නා වූ, අනුපස්සනාවන්හි පොදු පිළිවෙතක් දැක්වීම දුෂ්කර වන්නේය. එහෙත් කවර යෝගාවචරයකු වුව ද නිසි ලෙස විදර්ශනා මාර්ගයෙහි ගමන් කරන්නේ නම් මේ අනුපස්සනා සත ම වැඩෙන බව කිව හැකිය. මෙහිදී ඒ ඒ යෝගාවචරයාගේ උපනී:ශ්‍රය සම්පන්නිය (එනම්, පෙර සසර භාවනා කොට තිබීම හා එසේ භාවනා වඩන ලද ආකාරය) බෙහෙවින් බලපාන බව පෙනෙයි.

කෙසේ වුව ද, විදර්ශනා මනසිකාරයෙහි කඩවීම - පසුබැසීම වේ නම්, වරින්වර නිවරණ පෙළඹීම් මතු වෙයි නම්, උචිත අනුපස්සනාවන් පිළිබඳව වැඩි අවධානයක් යෙදීම ප්‍රඥාගෝචර වනු ඇත.

සිතේ බලවත් රාගයක් ඉපැදුණු විටෙකදී එක් යෝගාවචරයෙක් විරාගානුපස්සනාව වැඩිය. මනසිකාරය කෙමෙන් ගැඹුරු වී අවධානයේදී රාගය මුළුමනින් ම දුරු විය. මෙවිට යෝගාවචරයා ඕනෑකමින් රාග සිතක් ඇති කර ගැනීමට වැයම් කළ ද, නොහැකි විය!

සත්තානුපස්සනාවන් (මෙම පරිච්ඡේදය ආරම්භයේදී ම දක්වන ලද ආකාරයෙන්) හඬග ඥාණය තුළ ක්‍රියාවත් වන බව "පට්ඨමහිද මග්ග"යෙහි සඳහන් වෙයි.⁴ (හඬග ඥාණය බෙහෙවින් පුළුල් ලෙසින් පැතිරෙන අන්දම මින් තහවුරු වෙයි.) ඒ අනුව, හඬග

ඥාණයෙහි සිට ඉහළට විහිදෙන පහත පරික්ෂා අවස්ථාවේදී යත්තානුපස්සනාවන්ගේ අධිපති භාවය වෙතැ යි “විසුද්ධි මග්ගය” කියයි.⁵

භට්ඨ ඥාණයට පෙරාතුව මෙම අනුපස්සනා ක්‍රියාකාරී නොවෙතැ යි මින් අදහස් නොකෙරෙයි. මේ බැව් “විසුද්ධි මග්ගය” ම පැහැදිලිව පවසයි.⁶ “පට්ඨමහිද මග්ග” යෙහි ද බොහෝ තැන්වලදී විදර්ශනා මාර්ගය ම යත්තානුපස්සනාවන් ප්‍රමුඛ අටළොස් විදසුන් මගින් දැක්වීමෙන්,⁷ විදර්ශනාවේ ප්‍රාථමික අවස්ථාවේ සිට ම මෙම අනුපස්සනා ක්‍රියාත්මක වන බව හැඟවෙයි.

එහෙත් අනුපස්සනාවන් ප්‍රබල ලෙස කෙලෙස් දුරු කරමින් නදින් ම ක්‍රියා කරන්නේ භට්ඨ ඥාණයෙහි සිට ඉහළට යැයි කිව හැකිය. භට්ඨ ඥාණය විදර්ශනා මාර්ගයෙහි වැදගත් යන්ධිස්ථානයක් වෙයි. අනුපස්සනා වශයෙන් සලකනහොත්, භට්ඨ ඥාණයෙහි මූලික ස්වරූපය වනාහි බය - නිරෝධානුපස්සනාව හෝ බය-විරාගානුපස්සනාව හෝ වෙයි.

“පට්ඨමහිද මග්ග”යෙහි කායානුපස්සනා, වේදනානුපස්සනා, චිත්තානුපස්සනා, ධම්මානුපස්සනා යන සතර සතිපට්ඨානයන් විචරණය කොට තිබෙන්නේ ද යත්තානුපස්සනා වශයෙන් කෙරෙන අනුපස්සනා ලෙසිනි.⁸ එසේ ම යොළොස් වැදෑරුම් ආනාපානසති කර්මස්ථානයෙහි එක් එක් පියවරක් පාසා සත් අනුපස්සනා මගින් විදර්ශනා කෙරෙන ආකාරය මෙහි දක්වා තිබේ.⁹

ඒ ඒ අනුපස්සනාවෙන් දුරු කෙරෙන කෙලෙසුන් හේතු කොටගෙන කම්පාවක් - යැලිමක් නොවන අර්ථයෙන්, යත්තානුපස්සනාවන් ‘විදර්ශනා බල’ නමින් හඳුන්වා දී තිබේ.¹⁰ නිරෝධ සමාපත්තිය පිණිස ද මෙය පාදක වෙයි.¹¹ තවත් නොයෙක් විග්‍රහයන්හිදී යත්තානුපස්සනාවන් හා ඉන් සිදු කෙරෙන ක්ලේශ ප්‍රභාණය පිළිබඳව ‘පට්ඨමහිද මග්ගය’ සඳහන් කරයි.¹²

එහෙත් “පට්ඨමහිද මග්ගය” හැර, මෙලෙසින් මේ සත් අනුපස්සනාවන් හා ඉන් දුරු කෙරෙන කෙලෙස් ද දක්වා තිබෙන අන් යුත්‍ර පිටක ග්‍රන්ථයක් දක්නට නොමැත. අනුපස්සනා එකක් හෝ කීපයක් හෝ නම් වශයෙන් අඩංගු වන ආදී ම බුද්ධ දේශනා වෙතත්,¹³ මෙම අනුපස්සනා සත ම නම් වශයෙන් සඳහන් වෙන නම් බුද්ධ දේශනයක් නම් අපට හමු වූයේ නැත.

බුද්ධ දේශනාවෙහි ඇතැම් තැනෙක ‘සක්ඛා’ නමින් ද මේ අනුපස්සනා දක්වා තිබේ.¹⁴ ඒ මෙසේය:

1. අනිච්ච සක්ඛා = අනිච්චානුපස්සනාව
2. දුක්ඛ සක්ඛා හෙවත් අනිච්චෙ දුක්ඛ සක්ඛා = දුක්ඛානුපස්සනාව
3. අනත්ත සක්ඛා හෙවත් දුක්ඛෙ අනත්ත සක්ඛා = අනත්තානුපස්සනාව
4. සබ්බලොකෙ අනභිරත සක්ඛා = නිබ්බිදානුපස්සනාව
5. විරාග සක්ඛා = විරාගානුපස්සනාව
6. නිරෝධ සක්ඛා = නිරෝධානුපස්සනාව
7. පහත සක්ඛා = පට්ඨමහිද මග්ගානුපස්සනාව

ඇතැම් තැනෙක මෙම සංඥා සහ වෙනත් සමථ සංඥා තුනක් පෙරටු කොටගෙන දකින්නට ලැබේ.¹⁵ මෙම සජ්ඣා සංඥා තුළින් එකක් හෝ කීපයක් හෝ පමණක් ඇතුළත් වන දේශනා නම් රාශියෙකි.¹⁶

“සබ්බ සඨ්ඛාරොසු අනිච්ච සංඤ්ඤා” (= සියලු සංස්කාර කෙරෙහි අනිත්‍ය ය යන සංඥාව) යනුවෙන් ද දේශනා රාශියක අන්තර්ගත ව තිබේ. මෙහි විචරණය අනුව හැඟී යන්නේ එමඟින් නිබ්බිදව හෝ විරාගය හෝ කියැවෙන බවකි.¹⁷

අනිච්ච - දුක්ඛ - අනන්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන්ගෙන් අනතුරුව නිබ්බිදව හා විරාගය ඇතිවීම දුක්ඛවෙන මුද්ධ දේශනා බහුල වශයෙන් ඇත. (“නිබ්බිදනුපස්සනාව” පරිච්ඡේදයෙහි මෙවන් නිදසුන් රැසක් උසුලා දක්වා තිබේ.) නිබ්බිද - විරාග - නිරෝධ යන පද තුන පිළිවෙළින් යෙදෙන දේශනා ද වෙයි.¹⁸

“අනිච්ච ය: සඨ්ඛන ය (= ප්‍රත්‍යයන් එක්ව සැකසුණෙකි); පට්ච්ච සමුප්පන්න ය (= ප්‍රත්‍යයන් නිසා, ප්‍රත්‍යයන් සමඟ උපන්නෙකි); බය (= ගෙවෙන) ස්වභාවය වෙයි; වය (= වැනසෙන) ස්වභාවය වෙයි; විරාග ස්වභාවය වෙයි; නිරෝධ ස්වභාවය වෙයි.”¹⁹

මෙය ද සුත්‍ර පිටකයෙහි බහුලව යෙදෙන්නා වූ අනුපස්සනා ක්‍රමයෙකි. මෙම පටිපාටියෙහිදී අනිච්ච ලක්ඛණය මුල් තැන් ගන්නා බව පෙනෙයි. ‘බය’, ‘වය’ යනුවෙන් නිරෝධානුපස්සනාව දැක්වෙයි. (‘බයානුපස්සනා’ හා ‘වයානුපස්සනා’ නමින් අටළොස් මඟ විදසුන් පෙලෙහි තවත් අනුපස්සනා දෙකක් ද වෙයි). විරාග යනු බය - විරාගය හෝ තදභග - විරාගය හෝ විය හැකිය. ‘සඨ්ඛන’ හා ‘පට්ච්ච සමුප්පන්න’ යන දෙපදයෙන් ම අනිත්‍යතාව මෙන් ම අනාත්මතාව ද විදහා දැක්වෙයි.²⁰

කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිළිබඳව කියැවෙන ඇතැම් දේශනාවන්හි බය-වය-විරාග-නිරෝධ-වාග- පටිනිස්සග්ග යන අනු-පිළිවෙළක් සඳහන් වෙයි.²¹ මෙහි ‘වාග’ යන්නෙන් පටිනිස්සග්ගය ම හැඟවෙයි.

සත් අනුපස්සනාවන්ගේ වශයෙන් නම නොනොට නොයෙක් ආකාරවලින් දේශනා කරන ලද අනුපස්සනා ක්‍රම ද වෙයි. මෙවැනි අනුපස්සනා නිරූපණය කරන්නා වූ විශේෂ පද බොහොමයකගේ සංග්‍රහයක් “පට්ඨමහිද මග්ග”යෙහි වෙයි. පද 40 කින් සමන්විත වන මෙම එකතුවේ සෑම පදයක් ම නැවත අනිච්ච-දුක්ඛ-අනන්ත යන තුන් අනුපස්සනාවන්ට බෙද තිබේ.²² මෙම අනුපස්සනා විධි 40 ම ඇතුළත් වන්නා වූ නනි බුද්ධ දේශනාවක් දක්නට නොලැබුණත්, මින් 11 ක් හෝ ඊට අඩුවෙන් හෝ එකට යෙදී ඇති දේශනා රාශියක් වෙයි.²³ “විසුද්ධි මග්ගය” ද විදර්ශනා මාර්ගයෙහි කීප අවස්ථාවක් ම විස්තර කිරීම සඳහා මෙම වත්තාළියාකාර (= 40 ආකාර) අනුපස්සනාවන් යොදාගෙන තිබේ.²⁴

සත්තානුපස්සනා යනු අවධාරය (= 18) මහා විපස්සනා මාලාවේ මූලික අනුපස්සනා කාණ්ඩය බව ආරම්භයේදී ම සඳහන් කරන ලදී. එම අනුපස්සනා මාලාවේ සෙසු මහා විපස්සනාවලින් දැක්වෙනුයේ ද මෙම මූලික සත් අනුපස්සනාවන් ම විවිධ මුහුණුවරින් ඉදිරිපත් වන්නා වූ ආකාරයත් ය.²⁵

සත් අනුපස්සනාවන් පිළිබඳ විවරණය මෙතෙකින් සමාප්ත වෙයි. සත් අනුපස්සනා මාලාව ඒකාන්තයෙන් ම නිවනට පමුණුවන පියගැට පෙළකි.

* * *

“අනිච්චානුපස්සනාව වඩන ලද්දේ, බෙහෙවින් කරන ලද්දේ, ජවන පඤ්ඤාව (= දිවෙන සුලු වැනි පහසුවෙන් පැතිරෙන නුවණ) පුරවයි.

දුක්ඛානුපස්සනාව වඩන ලද්දේ, බහුලව කරන ලද්දේ, නිබ්බේධික පඤ්ඤාව (= විනිවිද කැපෙන සුලු, කෙලෙස් විදලීමට සමත් වන නුවණ) පරිපූර්ණ කරයි.

අනත්තානුපස්සනාව භාවිතා කරන ලද්දේ, බොහෝ සේ වඩන ලද්දේ, මහා පඤ්ඤාව (= මහත් වූ නුවණ) පිරිපුන් කෙරෙයි.

නිබ්බදනුපස්සනාව වැඩීමෙන්, බෙහෙවින් කිරීමෙන්, නික්බ පඤ්ඤාව (= නියුණු වූ නුවණ) පිරෙයි.

විරාගානුපස්සනාව වැඩීමෙන්, බෙහෙවින් කිරීමෙන්, විපූල පඤ්ඤාව (= පුළුල් නුවණ) පිරිපුන් බවට යෙයි.

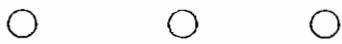
නිරෝධානුපස්සනාව වැඩීමෙන්, බහුලව වැඩීමෙන්, ගම්භීර පඤ්ඤාව (= ගැඹුරු නුවණ) පිරෙයි.

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාව වඩන ලද්දේ, බොහෝ සෙයින් කරන ලද්දේ, අසාමන්ත පඤ්ඤාව (= ළඟා විය නොහැකි නුවණ) සපිරෙයි.

මෙම සත්-නුවණ වැඩීමෙන්, බහුලව කිරීමෙන්, (සාධාරූපෙක්ඛා - අනුලෝම-ගෝත්‍රහු ඤාණ සධ්ධිභාන) පණ්ඩිත බව පිරීමට යෙයි.

මෙම අට-නුවණ වැඩීමෙන්, බහුලව කිරීමෙන්, (මාර්ග ඤාණ සධ්ධිභාන) පුපු පඤ්ඤාව (= පුළුල් වූ වෙන් වූ නුවණ) පිරෙයි.

මෙම නව - නුවණ වඩන ලද්දේ, බහුලව කරන ලද්දේ (පච්චවේක්ඛණ ඤාණ නම්) භාස පඤ්ඤාව (= සතුවන් යුත් නුවණ) පුරවයි.²⁶

පසු වදන:

මෙතෙක් අප විස්තර කළේ, දුකින් මිදී හැබූ සැපය ළඟා කර ගැනීමේ පිළිවෙතෙහි මහ සළකුණු කීපයකි. ඒ මහ වඩා ඒ සැපය පසක් කර ගැනීම තම නමනට අයත් වැඩකි. එහෙයින් සැදහැනි නැණැති හැම සුදනහු, නම් පෙර වාසනා මහිමිය හේතුවෙන් ලබා ඇති මෙම උත්තම ක්ෂණ සම්පත්තියෙන් නිසි පල නෙළා ගැනීම පිණිස, අප්‍රමාදී වෙන්වා!

* * *

“මහණෙනි, ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි හිතවත් වන, අනුකම්පා කරන ශාස්තෘවරයෙකු විසින් අනුකම්පාව මුල්කොටගෙන යමක් කළ යුතු වන්නේ ද, මවිසින් එය ඔබ උදෙසා ඉටු කරනා ලද්දේය.

මහණෙනි, මෙන්න රුක් මුල්! මෙන්න හිස් ගෙවල්! භාවනා කරවි, මහණෙනි, පමා නොවවි! පසුව විපිළිසර නොවවි!

මේ ඔබට අපගේ අනුශාසනාව යි!”²⁷

අධ්‍යාපන

1. “අනිවචනො අනුපයසති, නො නිවචනො, දුක්ඛනො අනුපයසති, නො සුඛනො, අනත්තනො අනුපයසති, නො අත්තනො, නිබ්බිද්දති, නො නාද්දති, විරජජති, නො රජජති, නිරොධෙති, නො සමුදෙති, පටිනියසජජති, නො ආදියති. අනිවචනො අනුපයසනො නිවචසඤ්ඤා පජභති, දුක්ඛනො අනුපයසනො සුඛසඤ්ඤා පජභති, අනත්තනො අනුපයසනො අත්තසඤ්ඤා පජභති, නිබ්බිද්දනො නාදීං පජභති, විරජජනො රාගං පජභති, නිරොධෙනො සමුදයං පජභති, පටිනියසජජනො ආදනං පජභති.”

- (ප. ම. - i : 108, 110, 144 - 150, 334 පිටු ආදිය)

2. “කුසලො තීසු අනුපයසනාසු - චතසො ච විපයසනාසු...”

- (ප. ම. - i: 110 පිට)

“තුන් අනුපයසනාවන්හි දක්ෂ වූයේ, විපස්සනා සතරෙහි ද...”

අටුවා විවරණය:

“කුසලො තීසු අනුපයසනාසුති අනිවචනානුපයසනාදීසු තීසු ඡෙකො භික්ඛු, චතසො ච විපයසනාසුති නිබ්බිද්දීසු ච චතුසු විපයසනාසු.”

- (වි. ම.: 483 පිට; ප. අ. : 183 - 184 පිටු)

“තුන් අනුපයසනාවන්හි දක්ෂ වූයේ යනු අනිවචනානුපයසනා ආදී තුනෙහි (එනම්, අනිවචන-දුක්ඛ - අනත්ත යන අනුපයසනාවන්හි) දක්ෂ භික්ෂුව ය. විපස්සනා සතරෙහි ද යනු නිබ්බිද්දව ආදී සතර විදර්ශනාවන්හි ද (එනම්, නිබ්බිද, විරාග, නිරෝධ, පටිනිස්සග්ග යන අනුදර්ශනාවන්හි ද) ය.”

3. “චොයසජජිතතො තතො නිරුජ්ඣන්ති.”

(ප. ම. - i: 418, 420 පිටු)

“හැර දැමූ බැවින්, ඒ හේතුවෙන් නිරුද්ධ වෙති.”

අටුවා විවරණය:

“..... මග්ගයා උපපාදකඛණෙ යෙව කිලෙයෙ ව බ්බෙව ච චොයසජජිතතො තෙනෙව කාරණෙන කිලෙයා ව බ්බො ච අනුප්පත්තිනිරොධවයෙන නිරුජ්ඣන්ති.....”

- (ප. අ.: 380 පිට)

“.... (ලෝකෝත්තර) මාර්ගයාගේ උත්පාද ක්ෂණයෙහි ම කෙලෙස් ද ස්කන්ධයන් ද හැර දැමූ බැවින්, ඒ කාරණයෙන් ම ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අනුප්පාද නිරෝධ වශයෙන් නිරුද්ධ වෙති...”

4. ප. ම. - i : 108 පිට (7 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධ්‍යාපන අංක 7 -(ii) හා 24, මේ පරිච්ඡේදයේ අධ්‍යාපන අංක: 1 හා සම්බන්ධ කළ විට, මෙම පාඨය සම්පූර්ණ වෙනු ඇත.)

5. වි. ම.: 455 - 456 පිටු (1 වන පරිච්ඡේදයේ 17 වන අධ්‍යායනය බලන්න.)

6. තීරණ පරීක්ෂණ අවස්ථාව තුළ මෙම ඇතැම් අනුපස්සනා එක්තරා ප්‍රමාණයකින් ක්‍රියාත්මක වෙමින් කෙලෙස් දුරු කරන බව ද, අටලොස් මහ විද්‍යුත්ති ඇතුළත් වන යථාභූතඥාණදස්සනා සඳහා පරීක්ෂණව තුළදී ම සම්පූර්ණ වෙනු යි ද “විසුද්ධි මග්ගය” සඳහන් කරයි. (වි. ම.: 472 පිට) තීරණ පරීක්ෂණවට අයත් වන සම්මයන ඥාණ අවස්ථාවේදී සත් අනුපස්සනාවන් ම ක්‍රියා කෙරෙන බව සංයුත්ත අටුවාව ද කියයි. (ස. අ. - ii: 83 පිට) 2 වන පරිච්ඡේදයේ අධ්‍යායනය අංක 8 ද බලන්න.

7. ප. ම. - i: 36, 42 - 46, 58-60, 86-88, 320 පිටු ආදිය.

8. “කථං කායෙ කායානුපයසී චිහරති? ඉධෙකච්චො පයචිකායං අනිච්චතො අනුපයසති, නො නිච්චතො.... පෙ.... පටිනියසජ්ජනො ආදානං පජහති. ඉමෙහි සත්තහි ආකාරෙහි කායං අනුපයසති.”
(ප. ම. - ii: 220 පිට)

“කෙසේ කයෙහි කය (අනුව) පුනපුනා දකිමින් වෙසෙයි ද? මෙහි එකෙක් පයචිකාය (= පයචි ධාතු සමූහය) අනිත්‍ය වශයෙන් පුනපුනා දකියි. නිච්ච ලෙසින් නොදකියි.... හැර දමනුයේ ගැනීම දුරු කරයි. මේ සත් ආකාරයෙන් කය අනුපස්සනා කරයි.”

(මෙහි 1 වන අධ්‍යායනය අනුව, ඡේදය සම්පූර්ණ කර ගන්න.)

මෙසේ ම සෙසු ධාතු කායයන් ද කෙස්-ලොම් ආදිය ද වේදනාවන් ද සිත් ද අනිකුත් ධර්මයන් ද සත් අනුපස්සනාවනට නැගෙන අයුරු මෙහි විස්තර කෙරෙයි.)

9. ප. ම. - i :334, 344, 348, 352 - 372 පිටු

මෙම කර්මස්ථානයෙහි අවසාන පියවර සතර නම අනිච්ච-චිරාග-නිරෝධ-පටිනිස්සඟ්ග යන අනුපස්සනා ය. ඒවාද මෙහිදී නැවත වරක් සන්නානුපස්සනාවනට නොගැත්තේ කවර හේතුවක් නිසාද යි විමසිය යුත්තකි.

10. “කතමං විපයසනාබලං: අනිච්චානුපයසනා විපයසනාබලං-පෙ-පටිනියසඟ්ගානුපයසනා විපයසනාබලං.....කෙනධස්ස විපයසනාබලං: අනිච්චානුපයසනාය නිච්චසඤ්ඤාය න කම්පනීති විපයසනාබලං-පෙ-පටිනියසඟ්ගානුපයසනාය ආදනෙ න කම්පනීති විපයසනාබලං.....”

- (ප.ම. - i: 186 - 188 පිටු; ප. ම. - ii: 132 - 134 පිටු)

11. ප. ම. - i: 186 පිට

නිරෝධ සමාපත්තිය යනු ධාතන අට ම වශී කළ රහත් හෝ අනාගාමී හෝ

උතුමෙකුනට, අධිෂ්ඨාන කළ කාල සීමාවක් තුළ (උපරිම කාලසීමාව දින හතකි.) සිත තිරුද්ධ කොට විසීමට ඇති හැකියාව යි.

12. ප. ම. - i : 144 - 150, 158, 450 පිටු ආදිය

13. “අනිච්චානුපසයි”, “දුක්ඛානුපසයි”, “අනත්තානුපසයි” :- ස. නි.-iii: 72-74 පිටු; අ.නි.-iv: 298 පිටු; අ. නි.- vi: 196 පිටු ආදිය

“නිබ්බදනුපසයි”:- අ. නි. i: 100 පිටු

“අනිච්චානුපසයි”, “වීරාගානුපසයි”, “නිරොධානුපසයි”, “පටිනිසංගානුපසයි”:- ම. නි -i: 592 පිටු; ම. නි.-iii: 132 පිටු; ස. නි. - iv: 398 - 404 පිටු; ස. නි. -v (ii) : 110 - 132 පිටු; අ. නි.- iv: 410 පිටු ආදිය.

“අනිච්චානුපසයි”, “දුක්ඛානුපසයි”, “අනත්තානුපසයි”, “බයානුපසයි” “චයානුපසයි”, “වීරාගානුපසයි”, “නිරොධානුපසයි”, “පටිනිසංගානුපසයි”:- අ. නි.-vi: 676 - 680 පිටු (බයානුපසයනා හා චයානුපසයනා යනු අප්පලොස් මහ විදසුන් පෙළෙහි නවත් අනුපස්සනා දෙකකි.)

(2, 3, 4, 5 පරිච්ඡේදයන්හි පිළිවෙළින් 5, 12, 30, 25 යන අංශාලිපි ද බලන්න.)

14. මෙම අංශාලිපි බලන්න:

2. චන පරිච්ඡේදයේ අංශාලිපි අංක: 5 හා 19
3. චන පරිච්ඡේදයේ අංශාලිපි අංක: 6, 12 හා 15
4. චන පරිච්ඡේදයේ අංශාලිපි අංක: 30
5. චන පරිච්ඡේදයේ අංශාලිපි අංක: 25
6. චන පරිච්ඡේදයේ අංශාලිපි අංක: 17, 10 හා 29
7. චන පරිච්ඡේදයේ අංශාලිපි අංක: 9 හා 31
8. චන පරිච්ඡේදයේ අංශාලිපි අංක: 27

15. දී. නි. - III : 540 පිටු; අ. නි. VI: 188 පිටු; අ.නි. - I : 86 පිටු

16. දී. නි. -II: 124 පිටු; දී. නි. -III: 426, 430, 500, 528, පිටු; ස.නි - V (i): 246 - 250 පිටු; අ. නි. -III: 126 පිටු, 132-136 පිටු; අ. නි. -IV: 88, 272 පිටු; අ.නි.-VI: 190, 194 පිටු ආදිය.

17. “..... ඉධානඤ්ඤ භික්ඛු සබ්බසංඛාරෙහි අප්චියති, හරායති, ජිග්ඛුජති. අයං චුළ්චනානඤ්ඤ සබ්බසංඛාරෙසු අනිච්චසංඤ්ඤ.”
- (අ. නි. -VI: 200 පිටු)

“.... ආනන්දය, මෙහි මහණ තෙම සියලු සංස්කාරයන් කරණ කොටගෙන පෙළෙයි; ලජ්ජාවෙයි; පිළිකුල් කෙරෙයි. ආනන්දය, මේය සියලු සංස්කාරයන්හි අනිච්ච සංඤ්ඤාව යයි කියනු ලැබේ.”

2 වන පරිච්ඡේදයෙහි අග හා එහි 19 වන අධ්‍යායේ සිට ද බලන්න. බය - විරාගය තුළින් තදබල විරාගය මතු වීමක් මින් දැක්වෙන බව හැඟෙයි.

18. (i) "... නිබ්බදය විරාගය නිරෝධය පටිපනොනා හොති." - (ස. නි. -II: 76 පිට; ස. නි. -III: 34 පිට; අ. නි. -I: 126 පිට ආදිය)

".... නිබ්බදව පිණිස, විරාගය පිණිස, නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේ වෙයි."

(ii) "..... එකතනනිබ්බදය විරාගය නිරෝධය උපයමාය අභිසංඝාය සමෙඛාධාය නිබ්බානාය සංවතනනති".

-(දී. නි. -II: 380 පිට; අ. නි. - I: 62 පිට; අ. නි. -III: 133 පිට ආදිය)

".... ඒකාන්ත නිබ්බදව පිණිස, විරාගය පිණිස, නිරෝධය පිණිස, සන්සිද්ධි පිණිස, වෙසෙසින් දැනගැනීම පිණිස. මනා අවබෝධය පිණිස, නිවන පිණිස, පවත්නාහු ය."

19. "... අනිච්චං සඬ්ඛනං පටිච්චසමුප්පන්නං බයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරෝධධම්මෙනති...."

- (ම. නි. -I: 285 පිට; ස. නි. - II: 42 පිට; - ස.නි.-III: 42 - 44 පිටු ආදිය)

20. "..... සඬ්ඛනනති පටිච්චයෙහි සඬ්ඛම්ම ඛනං. පටිච්චසමුප්පන්නනනති තෙ තෙ පටිච්චයෙ පටිච්ච සමමා සහ ව උප්පන්නං. පඨමෙන.... අනිච්චනා, උත්තියෙන (= 'සඬ්ඛන' පදෙන) අනිච්චසායාපි සතො පට්ඨයානුභාවදීපනෙන පරායතනනා, තතියෙන (= 'පටිච්චසමුප්පන්න' - පදෙන) පරායතසායාපි සතො පට්ඨයානං අබ්‍යාපාරතතදීපනෙන එවං ධම්මනා දීපිතා හොති ...."

- (ප. අ.: 85 - 86 පිටු)

"..... සඬ්ඛනය යනු ප්‍රත්‍යයන් එන්ටීමෙන් කරන ලද්දය. පටිච්චසමුප්පත්තය යනු ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයන් නිසා මැනවින් ද (ඒවා) සමහ ද උපන්න ය. පළමු පදයෙන්... අනිච්චතාව ද දෙවන (= 'සඬ්ඛන') පදයෙන් අනිත්‍ය වන්නා වූ ද ප්‍රත්‍යයන්ගේ ආනුභාව දැක්වීමෙන් පර (= තමාගේ නොවන) ස්වභාවය ද තෙවන (= 'පටිච්ච සමුප්පන්න') පදයෙන් පර බැව් වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයන්ගේ අව්‍යාපාර භාවය (= නිසිවේකුගේ මෙහෙයවීමෙන් තොරබව) පෙන්වීමෙන් 'මෙසේ-වන-බව' ද දක්වන ලද්දේ වෙයි...."

21. ම. නි. -I: 18 පිට; ම. නි. -III: 144 පිට; අ. නි.-IV: 272 පිට ආදිය

22. ස. ම. -II: 228 - 238 පිටු

23. ම. නි. -II: 170, 284 පිටු; ස. නි. -III: 294 - 298, 340 පිටු; අ. නි. - II: 248 පිටු ආදිය.

මෙම අධ්‍යාලිපි ද බලන්න:

4. වන පරිච්ඡේදයේ 3 වන අ.ලී; 5 පරි. - 12 අ.ලී; 6 පරි. - 14 අ.ලී; 8 පරි. - 39 අ.ලී.

24. වී. ම.: 458 - 460, 489, 492 පිටු.

25. උපග්‍රන්ථය V: "අවධාරය මහා විපස්සනා" බලන්න.

26. "අනිවච්චානුපයසනා භාවිතා බහුලිකතා ජවනපඤ්ඤා පරිපූරණි. උක්ඛානුපයසනා -පෙ- නිබ්බිදිකපඤ්ඤා පරිපූරණි. අනන්තානුපයසනා - පෙ- මහාපඤ්ඤා පරිපූරණි. නිබ්බිද්දානුපයසනා - පෙ- නිකම්පඤ්ඤා පරිපූරණි. වීරාගානුපයසනා - පෙ- විපුලපඤ්ඤා පරිපූරණි. නිරොධානුපයසනා -පෙ-ගම්භීරපඤ්ඤා පරිපූරණි. පටිනීයසග්ගානුපයසනා -පෙ- අසාමන්තපඤ්ඤා පරිපූරණි. ඉමා සත්තපඤ්ඤා -පෙ-පණ්ඩිච්චං පරිපූරණි. ඉමා අවධිපඤ්ඤා-පෙ-පුඤ්ඤා පරිපූරණි. ඉමා නවපඤ්ඤා භාවිතා බහුලිකතා භාසපඤ්ඤා පරිපූරණි."

- (ප. ම. - II: 154 පිටු)

අටුවා විවරණය:

"..... පණ්ඩිච්චං පරිපූරණිති... යසමා යථාච්චන්ත සත්තපඤ්ඤා පරිපූරණං භාවෙත්වා පණ්ඩිතලකබණ්ඩපනෙතා සීඛාපහන්-චුට්ඨානගාමීනිවිපයසනාසංඛාතෙහි සධ්ධාරුපෙක්ඛානුලොම - ගොත්‍රභුක්ඛණ්ණි පණ්ඩිතො හුත්වා පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතො ගොති..... පුඤ්ඤා පරිපූරණිති යසමා තෙන පණ්ඩිච්චෙන සමන්තාගතො හුත්වා යො පණ්ඩිතො ගොත්‍රභුක්ඛණ්ණාණානන්තරං නිබ්බාණං ආරම්මණං කත්වා ලොකුන්තරභාවයන්තියා ලොකියතො පුඤ්ඤානුත්තො විපුං භුන්තො පුඤ්ඤානුති සංඛාතං මග්ගඵලපඤ්ඤා පාපුණාති.... පට්ච්චෙකබණ්ණපඤ්ඤා භාසාකාරෙන පව්වන්මානවිත්තසන්තානං භාසපඤ්ඤා නාම ගොති...."

- (ප. අ.: 466 පිටු)

27. "යං භික්ඛවෙච්ච සඨාරා කරණියං යාවකාතං භිතෙසිනා අනුකම්පකෙන අනුකම්පං උපාදය, කතං වො නං මයා. එතානි භික්ඛවෙච්ච රුක්ඛච්චුලානි, එතානි සුඤ්ඤාගාරානි. ක්ඛාසථ භික්ඛවෙච්ච. මා පමාදස්. මා පච්ඡා විපපට්ඨාරිතො අහුවස්. අයං වො අමහාකං අනුසාසති."

- (ම. නි. - III: 624 පිටු ආදිය)

සම්මුතිය සහ පරමාර්ථය

ඇත්ත දෙවැදෑරුම් වෙයි. සම්මුති සත්‍යය හා පරමාර්ථ සත්‍යය යනුවෙනි. බැලූ බැල්මට ඇත්ත යයි පෙනෙන නිසා ද, අදහස් හුවමාරු කරගැනීමේ පහසුම උදෙසා ද, සත්‍යය යි ලෝකයෙහි සම්මත වී ව්‍යවහාර වන දෙයට සම්මුති සත්‍යය යි කියනු ලැබේ. මේ සම්මුති ස්වභාවය නුවණින් බෙද-බෙද බැලූ විට, සත්‍ය වශයෙන් එය නොපවතින්නක් බවත් නියම ඇත්ත අනිකක් බවත් පෙනෙයි. නවදුරටත් බෙද වෙන්කළ නොහැකි, සත්‍ය වශයෙන් ම පවත්නා වූ ස්වභාවය පරමාර්ථ සත්‍යය නම් වෙයි.

දැන් ඔබ ගැන ම මොහොතක් හිත යොදන්න. ඔබ විසින් "මම" යනුවෙන් කරනු ලබන ව්‍යවහාරයක් තිබේ. "මම යනවා", "මම විඳිනවා", "මම හඳුනනවා", "මම ක්‍රියා කරනවා", "මම දන්නවා" යනාදී වශයෙන් කෙරෙන මෙම ව්‍යවහාරයට අනුව, "මම" කියා කෙනෙකු තමා තුළ සිටින බවක් හැඟවෙයි. එහෙත් "මම" යයි සලකන මේ පද්ධතිය (= පඤ්චස්කන්ධය:- රූප, වේදනා, සංකල්ප, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ගොඩවල් පහක එකතුව) සිත හා කය වශයෙන් කොටස් දෙකකට බෙද බැලූ විට, ඉන් කවරක් "මම" ලෙස ගත හැකි වේද? තවදුරටත් කය හෙවත් රූපය, කෙස්, ලොම්, නිය, දත්, යම්, මස්, තහර, ඇට ආදී දෙතිස් කුණප වශයෙන් බෙද බලනොත්, "මම" යන සම්මුතිය බිඳ වැටෙනු ඇත. මේ රූප කොටස් ද වැඩිදුරටත් සියුම් ලෙස නුවණින් බෙද පරීක්ෂා කිරීමේදී, ඒ හැම සෑදී ඇත්තේ, නද-මුදු, කර්කශ ගතිය (= පඨවි ධාතු), කැටිකරන-වැගිරෙන, ඇලෙන ගතිය (= ආපො ධාතු), උණුසුම්-සිසිල්, ජායවන ගතිය (= තේජො ධාතු), රුකුල් දෙන-සෙලවෙන, පුම්බවන ගතිය (= වායොධාතු) හා හිස්-ඉඩ ගතිය (= ආකාශ ධාතු) යන මූලික පද්ධතීන් බව පෙනී යනු ඇත. සිත හෙවත් නාමය ද අරමුණු දැනගැනීමේ ශක්ති මාත්‍රයක් පමණක් බැවින් එය විඤ්ඤාණ ධාතු නමින් මේ පද්ධතියට ම ඇතුළත් වෙයි. මේ අනුව සම්මුති මට්ටමේදී "මම" සත්‍යයක් ලෙස පිළිගන්නේ වී මුත්, පරමාර්ථ වශයෙන් නම් "මම" නැත. සත්‍ය වශයෙන් ම පවතින්නේ, යන්ම - සුද්ගල ස්වභාවයෙන් තොර වූ ධාතු භයක සංකලනයකි.

මුළු භෞතික විශ්වය පුරා ම ඇත්ත වශයෙන් පැතිර ඇත්තේ, පඨවි- ආපො- තේජො-වායො-ආකාස-විඤ්ඤාණ යන මේ ධාතු භය පමණකි. මේවා ද්‍රව්‍ය නොවේ. ආකාස ධාතුව යනු හුදෙක් හිස් ස්වභාවයම ය. සෙසු ධාතු පහ ම, ආකාස ධාතුව තුළ, නිරන්තරයෙන් වෙනස් වෙමින්, හේතුමුල සම්බන්ධතාවකින් යුතුව ක්‍රියාත්මක වන ශක්ති මාත්‍රයෝ ය. පැවැත්මක් ගැන සිතා ගැනීමටවත් නොහැකි තරම ශීඝ්‍රයෙන් ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් සිදුවන ක්‍රියා මාත්‍ර සමුදයයෝ ය.

මෙම ධාතූන්ගේ විවිධාකාර සංකලනයන් නිසා, විද්‍යමාන වන්නේ යැයි සැලකෙන සියලු සවිඥානක-අවිඥානක චස්තු මෙන් ම, ඒ චස්තු හැඳින්වීම සඳහා සම්මත කරගන්නා ලද නාමයන් ද සත්‍ය යයි ගතහැකි වන්නේ, සම්මුතිය බලපවත්නා සීමාවන් තුළ පමණ ය. මේ අනුව මුහුදු, කඳු, ගස්, ඉඩම්, ගෙවල්, ඇඳ-පුටු, ඇඳුම්, මිනිසුන්, දෙවියන්, නිරිසනුන්, "මම", "ඔබ" ආදී වචන සහ ඒ වචනවලින් හැඟවෙන දේවල් සම්මුති හෙවත් පැනවීම් (= ප්‍රඥප්ති) පමණකි. වචනය ද සම්මුතියක් ලෙස සලකන විට, පරමාර්ථ ස්වභාවයන්

හඳුන්වන නාමයන් ද සම්මුති මාත්‍ර බව කිව යුතුය. එහෙත් ඒවා කවර සම්මුති නම්වලින් හැඳින්වුව ද, ඒවායේ පරමාර්ථ ස්වභාවය වෙනස් නොවේ.

අප තුළත්, අප අවටත්, සෑම මොහොතක ම පරමාර්ථ ස්වභාවය ක්‍රියාත්මක වෙමින් පවතියි. එහෙත් අපේ හිත්වල ඇති මෝහය (මෙය ද විඤ්ඤාණ ධාතුවට අයත් පරමාර්ථයකි.) නිසා, ඒ සත්‍යය නොදකිමු. සම්මුතිය ම පරම සත්‍යය ලෙස සලකා, දුකෙන් දුකට ම පත් වෙමු.

මේ මෝහ කඩතුව බිඳ පරමාර්ථ සත්‍යය මතු කරගැනීමේ පිළිවෙත විදර්ශනා භාවනාව ය. විදර්ශනාව ආරම්භ කරන්නේ, ආනාපානාය, දෙනිස් කුණප, උදර ඵලනාය වැනි සම්මුති කර්මස්ථානයක් මුල්කර ගෙන ය. ක්‍රමයෙන් ඉන් පරමාර්ථ ස්වභාවය මතු වනු ඇත. එය ම විවිධාකාරයෙන් පුනපුනා සලකාබලන යෝගාවචරයා ලෝකයෙහි සැබෑ තනු වටහා ගැනීමෙන් ඒ කෙරෙහි ආයාච අතහැර, ලෝකෝත්තර පරමාර්ථ ස්වභාවය වූ නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරගෙන ලෝකය නමැති දුකෙන් මිදෙයි.

ෂට්-ධාතු වශයෙන් මෙහිදී විස්තර කරන ලද ලෞකික පරමාර්ථ ස්වභාවයේ (මේවා වෙනත් ආකාරවලින් ද විග්‍රහ කළ හැකිය.) ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් ම නිවැරදිව අවබෝධ කළ යුත්තේ ය. එහෙත් වචනවලින් ද තරමක් දුරට (අසම්පූර්ණව) හෝ විස්තර කළ හැකි වෙති. ලෝකෝත්තර පරමාර්ථ ස්වභාවය වූ නිර්වාණය එසේ වචනවලින් පැහැදිලි කිරීම අතීශයින් දුෂ්කර වුවකි. එය අවකාශ-කාල ආදී සියලු ලෞකික මිනුම් දඩු, සම්මුති, ප්‍රඤ්ඤා ඉක්මවා සිටින්නකි. එහෙත් ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයට ගෝචර වන්නකි.

එදිනෙද ජීවිතයේදී අපට සම්මුතිය භාවිතා කිරීමට සිදුවේ. එහෙත් එය පරම සත්‍යය නොවන බව සිහියේ තබා ගැනීම බොහෝ වැඩිදයක වනු ඇත.

සුනම්‍ය ඥාණය සහ භාවනාමය ඥාණය

ධර්මය ඉගෙනීමෙන් ලැබෙන දැනුම සුනම්‍ය ඥාණය යි. මෙය සම්මුතියට සීමා වූ දැනුමකි. විදර්ශනා භාවනාවෙන් ලැබෙන ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ධර්මාවබෝධය භාවනාමය ඥාණය නම් වෙයි.

පළපුරුදු කර්මස්ථානාචාර්යවරයෙකු යටතේ සිටිමින් භාවනා කරන යෝගාවචරයෙකුට එතරම් පුළුල් සුනම්‍ය ඥාණයක් අත්‍යවශ්‍ය නොවේ. සුදුසු තැන්වලදී නිසි ගුරු උපදෙස් ක්‍රමානුකූලව ලැබෙන නිසා ය. ගුරු ඇසුරකින් ආත්ම භාවනා කරන්නෙකුහට භාවනා මාර්ගය ගැන පැහැදිලි සුනම්‍ය ඥාණයක් අවශ්‍යවනු ඇත. ආවායඪයන් වහන්සේලා වෙතින් අර්හත්වය දක්වා කම්මහන උගෙන, විවේකී යෙනසුන් යොයා ගොස් භාවනා කළ පුරානන භික්ෂුන් වහන්සේලාගේ පුවත්වලින් ද පෙනෙන්නේ, භාවනාව පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් සුනම්‍ය ඥාණයක් ආරම්භයේදී ම ඇතිකරගත් බව ය. "විසුද්ධි මග්ග"යෙහි ද, අටුවාවන්හි ද සුනම්‍ය ඥාණය පෙරදැරි කරගෙන ම භාවනාමය ඥාණය මතුකර ගැනීමේ මනසිකාර ක්‍රමයක් දක්වා ඇති බව පෙනෙයි. "පටියම්භිදමග්ග පාලි" යෙහි ඥාණ මානිකාවෙහි ද සුනම්‍ය ඥාණය අවධාරණය කොට තිබේ.

ඇතැම්විට සුනම්‍ය ඥාණය භාවනාවට බාධාවක් ද විය හැකිය. භාවනා මාර්ගයේ විවිධ අවස්ථා ගැන දැන සිටින යෝගාවචරයා ඒවා ගැන කල් ඇතිව ම බලාපොරොත්තුවෙන් සිටියි. සමහර විට ඒ අවස්ථා හිතෙන් ම මවාගෙන මුළාවට පත්වෙයි. භාවනාව නියමිත පරිදි කෙරෙයි නම්, සතුටු වෙමින් තණ්හා-මාන-දිට්ඨි-උපදවා ගනියි; නිසි සේ නොකෙරෙයි නම් භාවනාව ගැන කලකිරෙයි. මෙවැනි අවස්ථා තුවණින් දැන හෝ ගුරු උපදෙස් අනුව හෝ වහා මමනෙහි කර දුරුකර නොගන්නේ නම්, භාවනාව පිරිහෙයි.

එබැවින් සුනම්‍ය ඥාණයෙන් යුත් යෝගාවචරයා නිතර ම භාවනාමය ඥාණයට මුල්තැන දීමට වහබලා ගතයුතුය. භාවනාමය ඥාණය මතුකර ගැනීමට රුකුලක් ලෙස සුනම්‍ය ඥාණය යොදගත හැකි වෙන්නේ, එය භාවනාමය ඥාණය ලෙස වරදවා නොගැනීමට සැලකිලිමත්වීම අවශ්‍ය ය.

භාවනාවේදී මතුවන ඇතැම් බාධක මහහරවා ගැනීමට සුනම්‍ය ඥාණය ඉවහල් කරගත හැකිය. නිදසුනක් වශයෙන්, නරුණු උදයබිබය ඥාණ අවස්ථාවේදී මතු විය හැකි විදඹිනා උපක්ලේශ ගැන දැන සිටින යෝගාවචරයාහට ඒවායින් මුදා නොවීම පිණිස ඒ දැනුම භේතු විය හැකිය. එසේ ම භාවනාවේදී ලැබෙන ප්‍රත්‍යක්‍ෂ අවබෝධයන් සම්මුති මට්ටමෙන් පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා ද සුනම්‍ය ඥාණය උපකාරවත් වෙයි. පය්චි ධාතුමේ ස්වභාවය භාවනාමය ඥාණයෙන් අවබෝධ කරද්දී, මේ "පය්චි ධාතුව" ය යන අදහස ස්ථිර වශයෙන් ඇතිවන්නේ සුනම්‍ය ඥාණය ඇනොත් පමණි. එහෙත් භාවනාවේදී වැටහෙන විවිධ ධර්මයන් සම්මුති නම්වලින් තේරුම් ගැනීම, භාවනාවේ ඉදිරි ගමනට අවශ්‍යවන්නක් නොවේ. විදර්ශනා භාවනාව යනු සම්මුතිය ඉක්මවා සිටි පරමාර්ථ ස්වභාවය පිළිබඳව ම වන්නක් නිසා ය. සම්මුති නාම ඔස්සේ සිත මෙහෙයවීමට තැන් කිරීම භාවනාවට බාධාවක්

වනු ඇත. එම නිසා භාවනා අත්දැකීම් සුතමය ඥාණය හා ගැලපීම නිරායාසයෙන් සිදුවේ නම්, ඊට ඉඩ හැරීම කම් නැත. එය නොසිදුවේ නම්, ඒ ගැන නොතැවී භාවනා මනසිකාරය ම දිගට ගෙනයා යුතුය.

සත්‍යාවබෝධය සම්පූර්ණවන්නේ, භාවනාමය ඥාණය මගින් ම ය. සුතමය ඥාණය මෙන් ම, වින්තමය ඥාණය (= හුදු වින්තනය මගින් ලබන නුවණ) තුළින් ද සත්‍යය පිළිබඳව ලැබිය හැකි වන්නේ එක්තරා ප්‍රමාණයක අවබෝධයක් පමණකි. ඒ නිසා කොතරම් උසස් සුතමය හා වින්තමය ඥාණයක් තිබුණ ද, ඉන් සැහීමට පත් නොවී, භාවනාමය ඥාණය ලබාගැනීමට හැකිතාක් වැයම් කළ යුතු වන්නේය.

භාවනාමය ඥාණයෙන් තොරවීම නිසා, සුතමය දැනුම වරදවාගෙන දෘෂ්ටි ජාලාවන්හි පැවැත්ම ඇතැම් උගතුන්ගේ කියුම්-කෙරුම් හේතුකොටගෙන ශාසනයට සිදුවිය හැකි හානිය සුළුපටු නොවන බව ද සංවේගයෙන් මුත් මෙහිදී සිහිපත් කළ මනා ය.

සතර කමටහන්

සතර කමටහන් නවක යෝගාවචරයාගේ සිත තැන්පත් කරගැනීමට උපකාරවත් වෙයි. බුදුගුණ වැඩීමෙන්, බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිබඳ බලවත් ශ්‍රද්ධාවක් හටගනියි; එය පදනම් කොටගෙන බාධක මැඩලමින් භාවනාවෙහි නිරතවීමට ධේරුය ලැබෙයි; ප්‍රීතිය වැඩී සිත ප්‍රසන්න වී, භාවනාවට යෝග්‍ය මානසික වාතාවරණයක් සකස් වෙයි.

මෙම ශ්‍රී භාවනාවෙන්, සිත මෘදු වෙයි; භාවනාවට බලවත් පළිබෝධයක් වන ද්වේෂය (= තරඟ) යටපත් වෙයි; බාධක ඉවසා දරාගනිමින් සතුටින් භාවනාව කරගෙන යාමට හැකිවෙයි; තුන්වන ධ්‍යානය තෙක් සමාධිය දියුණු කරගැනීමට ඉඩ ලැබෙයි.

අසුභ භාවනාවෙන්, සමාධියට එරෙහිවන ප්‍රධානතම නීවරණය වන කාමච්ඡන්දය දුරු වෙයි; තම සිරුර ගැන අපේක්ෂාවක් නොමැතිව, ඉන් ලැබෙන පීඩා නොතකමින්, භාවනාවෙහි යෙදීමට සිත සකස් වෙයි; ප්‍රථම ධ්‍යානය ඉපදවීමට හැකිවෙයි; විදර්ශනාවට වඩාත් ආසන්න වෙයි.

මරණසතියෙන්, ජීවිත මිදය දුරුවෙයි; සසර බිය වැඩෙයි; අප්‍රමාදීව භාවනාව සම්පූර්ණ කරගැනීමට බලවත් චිරියක් ජනිත වෙයි; පහසුවෙන් විදර්ශනාවට යොමුවීමට හැකියාව ලැබෙයි.

තරමක් දුරට හෝ මේ සතර කමටහන් හොඳින් ප්‍රගුණ කළ සිත ඕනෑම මූල කර්මස්ථානයක් වැඩීමට සුදුසු තත්වයකට පත්වෙයි. එසේ වඩන්තා වූ මූල කර්මස්ථානයෙන් ම චිත්ත සමාධිය සම්පූර්ණවන තෙක්, අසු වශයෙන් දවසේ මුල් ම භාවනා වාරය ආරම්භයේදී හෝ, සතර කමටහන් (හෝ නමාට පහසුවෙන් වින්ත සමාධිය ගෙන දෙන්නා වූ ඉන් එකක්-දෙකක් හෝ) මගින් සිත තැන්පත් කරගෙන ම මූල කර්මස්ථානයට හිත යෙදීම වඩා සුදුසු ය.

සතර කමටහන් වැඩීමේදී ඉන් එකක් නමාට පහසුවෙන් දියුණු කරගත හැකි බව පෙනෙයි නම්, එමගින් ම සමාධිය සම්පූර්ණ කරගෙන එය විදර්ශනාවට භාදක කරගැනීමට උත්සාහ කළ හැකිය. ඇතැම්විට මේ කමටහන් තුළින් නිරුත්සාහයෙන් විදර්ශනාව මතු වීමට ද ඉඩ තිබේ. එවිට ඒ අනුව විදර්ශනාවට පිවිසීම නුවණට හුරු ය.

මෙම කමටහන් ප්‍රගුණ කොට තිබීම ප්‍රයෝජනවත් වන තවත් ආකාරයක් තිබේ. මූල කර්මස්ථානය වඩද්දී, කිසියම් නීවරණ ධර්මයක් බලවත් ලෙස සිතෙහි තැඹී සිටියේ යැ යි සිතමු. එවිට ඒ කර්මස්ථානය නවතා, පුරුදු කළ සතර කමටහන් අතුරින් අවස්ථාවට අනුරූප වන කමටහනකට සිත යොමු කොට, කෙලෙස් බලපෑම යටපත් කළ යුතුය. දැන් නැවත මූල කර්මස්ථානය සුවසේ වැඩිය හැකි වන්නේය. මෙසේ භාවනාව ගැන අරතියක්-නොඇලීමක් හෝ සැකයක්-කුකුසක් හෝ ඇති වී නම් බුදුගුණ ද, දැඩි තරඟක් හෝ බියක් හෝ හටගන්නේ නම් මෙමත්‍රිය ද, දැඩි රාගය සඳහා අසුභය ද, පසුබටවීමක්-කුසිත බවක් වී නම්, මරණසතිය හෝ බුදුගුණ ද, සිතේ විසිරීම හෝ නිරසබව හෝ සඳහා බුදුගුණ හෝ මෙමත්‍රිය ද, යොදගත හැකිය.

විවිධ ආකාරයෙන් මූලික භාවනාව පෝෂණය කරමින් ආරක්ෂා කරන හෙයින් සතර කමටහන්, සතර ආරක්ෂක භාවනා නමින් ද හඳුන්වනු ලැබෙයි.

සත්කාය දිට්ඨිය

උපාදන වශයෙන් දැඩිව ගත් පඤ්චස්කන්ධය “සත්කාය” නමින් හැඳින්වෙයි. (ස. නි. -iii: 274 පිට ආදිය) මෙහි උපාදන නම් ඡන්දරාගය යි; (ස. නි. - iii: 172, 292 පිටු ආදිය) හෙවත් ආසාව යි. මෙසේ තණ්හාවෙන් තදින් ගත් ස්කන්ධ පඤ්චකය ආත්ම වශයෙන් වරදවා දැකීම-දැඩිව පිහිටීම-සත්කාය දිට්ඨිය යි. (= ‘සත්කාය දුෂ්ටිය යි’) එක් එක් ස්කන්ධය ආයුරු කොට සතරාකාරයකින් ඇතිවිය හැකි මේ ආත්ම දුෂ්ටිය ස්කන්ධ පහ ම සලකන කල විසි ආකාරයකින් යුක්ත වෙයි. (ස. නි.-iii: 172 - 174 පිටු ආදිය) ‘පට්ඨමභිදමග්ග’යෙහි මේ විසි ආකාරය සවිස්තරව දක්වා තිබේ. (ප. ම. -i: 282 - 283 හා 266 - 281 පිටු) දැන් එය කෙටියෙන් සලකා බලමු.

- 1. “රූපය ආත්මය වශයෙන් විපරිතාකාරයෙන් දකියි.” (= “රූපං අත්තතො සමනුපසසති.”)

ආයු ආදී පස් ඉඳුරන්, කෙස් ආදී දෙතිස් කුණපයන්, කසිණ භාවනා වැඩීමෙන් ලැබෙන පටිභාග නිමිති ආදිය “මම ය - ආත්මය යි” දැඩිව සැලකීමෙන් ප්‍රථම රූපවස්තුවක (= රූපය පදනම් කොටගත්) සත්කාය දුෂ්ටිය පහළවෙයි. “දුල්වෙන තෙල් පහතෙහි දුල්ලත් එහි පැහැයත් දෙකක් නොව එකක් ම වන්නාක් මෙන් රූපයත් ආත්මයත් දෙකක් නොව එකෙකි.” යි මේ දුෂ්ටිගතිකයා (= මේ දිට්ඨියට බැසගත් තැනැත්තා) තර්ක කරයි.

- 2. “ආත්මය රූපය ඇත්තකු වශයෙන් විපරිත ලෙස දකියි.” (= “රූපවන්තං අත්තානං සමනුපසසති.”)

මෙහිදී ආත්මය යි සලකනු ලබන්නේ අරූප (= නාම) කොටස් ය; හෙවත් චේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ සතර යි. “මේ අරූපී ආත්මය (= ‘මම’) එකෙකි; රූපය අනෙකෙකි. එසේ වන කල ආත්මය (= ‘මම’) රූපය නියා රූපවත් ය. (= රූපය ඇත්තෙකි)” යනු රූපය ආධාර වන දෙවන සත්කාය දුෂ්ටිය යි. “සෙවනැල්ලෙන් යුත් ගසක් ගැන සලකන් විට, ගසත් සෙවනැල්ලත් එකිනෙකින් වෙනස් වුවත්, ගස එහි සෙවනැල්ල නියා සෙවනැලිවත් වන්නේය.” යනු මේ දුෂ්ටිය තහවුරු කිරීමට ගෙනෙන නිදසුන යි.

- 3. “ආත්මයෙහි රූපය ඇතැ යි විපරිත දුෂ්ටියෙන් දකියි.” (= “අත්තනි රූපං සමනුපසසති.”)

මේ දෘෂ්ටි සංකල්පයෙහි ද ආත්ම මඤ්ඤනාව පවත්වන්නේ අරූප ස්කන්ධ සතර සම්බන්ධ කොටගෙන ය. සිතෙහි ඇසුරෙහි රූපය පවත්නා සැටි සලකමින්, අරූපී ආත්මයෙහි රූපය ඇතැයි තීරණය කරන මේ දුෂ්ටිගතිකයා මෙසේ පවසයි. “රූපය එකක්; අරූපය වූ ආත්මය අනෙකක්. ඒ රූපය මේ ආත්මයෙහි පිහිටා ඇත. උදහරණයකි: යුවද ඇති මලෙහි යුවද වෙන යි, මල වෙන යි. මේ මලෙහි යුවද පවතියි. එසේ ම අරූපී ආත්මයෙහි රූපය පිහිටා තිබේ.” මේ රූපවස්තුවක තුන්වන සත්කාය දිට්ඨිය යි.

4. "රූපයෙහි ආත්මය පිහිටා ඇතැයි විපල්ලාසාකාරයෙන් දකියි." (= "රූපයමී අත්‍යන්තං සමනුපසසති.")

මේ දෘෂ්ටිය පවත්වන දෘෂ්ටිගතකයා ද වේදනාදී අරූප ධර්ම සමුදයය ආත්ම යයි සලකාගෙන , ඒ ආත්මය මේ රූපයෙහි පිහිටා ඇති බව මෙසේ කියාපායි: "මේ රූපය යි. මේ ආත්මය යි. මේ රූපයෙහි මේ ආත්මය පිහිටා ඇත. උදහරණයෙකි: කරඬුවක මැණිකක් තිබේ. එහි කරඬුව වෙත යි; මැණික වෙත යි. කරඬුවෙහි මැණික තිබේ. එසේ ම රූපයෙහි ආත්මය පිහිටා ඇත." මේ රූපවස්තුක සතරවන සන්කාය දිට්ඨිය යි.

5. "වේදනාව ආත්මයයි විපරිතව දකියි." (= "වේදනං අත්‍යන්තො සමනුපසසති.")

සදෙරින් අරමුණු ගැනීමේදී උපදින සචුදුරුම් වේදනාව හෝ සුඛ - දුක්ඛ-උපෙක්ඛා යන තෙවැදුරුම් වේදනාව හෝ ආත්මය වශයෙන් මඤ්ඤනා කෙරෙන මේ වේදනා වස්තුක (= වේදනාව ආධාරය වන) පළමු සන්කාය දිට්ඨිය, රූපවස්තුක මුල් සන්කාය දිට්ඨිය හා සමවෙයි.

6. "ආත්මය වේදනාවෙන් යුක්ත යයි විපරිතව දකියි." (= "වේදනාවන්තං අත්‍යන්තං සමනුපසසති.")

7. "ආත්මයෙහි වේදනාව ඇතැ යි විපරිතව දකියි." (= "අත්‍යන්ති වේදනං සමනුපසසති.")

8. "වේදනාවෙහි ආත්මය ඇතැ යි විපරිතව දකියි." (= "වේදනාය අත්‍යන්තං සමනුපසසති.")

මේ දෘෂ්ටිගත තුනේදී ම ආත්මය යි සලකන්නේ සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ, රූප යන ස්කන්ධ සතර යි. පිළිවෙළින් ඒ ඒ රූපවස්තුක දෘෂ්ටිවලට සමාන ය.

9. "සඤ්ඤාව ආත්ම වශයෙන් විපරිතව දකියි." (= "සඤ්ඤං අත්‍යන්තො සමනුපසසති.")

සදෙරට සම්බන්ධ සචුදුරුම් සඤ්ඤාව මෙහිදී ආත්මය ලෙසින් පරිකල්පනය කෙරෙයි. රූපවස්තුක ප්‍රථම සන්කාය දෘෂ්ටිය හා සමානය.

10. "ආත්මය සංඤාව ඇත්තෙකු යයි විපරිතව දකියි." (= "සඤ්ඤාවන්තං අත්‍යන්තං සමනුපසසති.")

11. "ආත්මයෙහි සංඤාව තිබේ යයි විපරිතව දකියි." (= "අත්‍යන්ති සඤ්ඤං සමනුපසසති.")

12. "සඤ්ඤාවෙහි ආත්මය තිබේ යයි විපරිතව දකියි." (= "සඤ්ඤාය අත්‍යන්තං සමනුපසසති.")

මේ දෘෂ්ටි තුනේදී ම රූප, වේදනා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධයන් ආත්මය ලෙසින් සිතාගනු ලැබේ. ඒ ඒ රූපවස්තුක දෘෂ්ටිවලට සමානය.

13. “සංඛාරයන් ආත්මය යි විපරිතව දකියි.” (= “සංඛාරෙ අත්තතො සමනුපසසති.”)

මේ සංඛාර වත්පුක පටම සක්කාය දිට්ඨියේදී, ආත්මය වශයෙන් කල්පනා කෙරෙන්නේ ප්‍රධාන වශයෙන් ම චේතනාව ය. එය ද සද්දෙරට සම්බන්ධ කොට සවැදූරුම් වන සේ ගත හැකිය. සංස්කාර ස්කන්ධයට අඩංගු වන චේතනත් ධර්මයන් ද මෙහිදී ආත්මය ලෙසින් සලකාගැනීමට ඉඩ තිබේ. රූපවස්තුක ප්‍රථම සත්කාය දෘෂ්ටියට සමවෙයි.

14. “ආත්මය සංස්කාරයන්ගෙන් යුක්ත යයි විපරිතව දකියි.” (= “සංඛාරවන්තං අත්තානං සමනුපසසති.”)

15. “ආත්මයෙහි සංස්කාර පිහිටියේ යයි විපරිතව දකියි.” (= “අත්තනි සංඛාරෙ සමනුපසසති.”)

16. “සංස්කාරයන්හි ආත්මය ඇතැ යි විපරිතව දකියි.” (= “සංඛාරෙසු අත්තානං සමනුපසසති.”)

රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ සතර මේ කල්පිතයන්හිදී ආත්මය ලෙසින් සලකනු ලැබේ. ඒ ඒ රූප වස්තුක දෘෂ්ටිවලට සමවේ.

17. “විඤ්ඤාණය ආත්ම වශයෙන් විපරිතව දකියි.” (= “විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපසසති.”)

විවිධාකාරයෙන් වර්ගීකරණය කරන ලද විඤ්ඤාණය, මෙම විඤ්ඤාණ වස්තුක ප්‍රථම සත්කාය දෘෂ්ටියේදී ආත්මය ලෙසින් උපකල්පනය කෙරෙයි. ප්‍රථම රූප වස්තුක දෘෂ්ටියට සම ය.

18. “ආත්මය විඤ්ඤාණයෙන් යුක්ත කොට විපරිතව දකියි.” (= “විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපසසති.”)

19. “ආත්මයෙහි විඤ්ඤාණය පිහිටියේ යයි විපරිතව දකියි.” (= “අත්තනි විඤ්ඤාණං සමනුපසසති.”)

20. “විඤ්ඤාණයෙහි ආත්මය තිබේ යයි විපරිතව දකියි.” (= “විඤ්ඤාණසම්මං අත්තානං සමනුපසසති.”)

රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර යන ස්කන්ධ සතර මේ දෘෂ්ටිවලදී ආත්මය වෙයි. ඒ ඒ රූපවත්පුක දිට්ඨිවලට සමාන වෙයි.

*

මෙසේ පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ වශයෙන් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සක්කාය දිට්ඨිය විභාග කොට දක්වන ලද මුත්, බොහෝ විට අන්ධ පෘථග්පතයා සක්කාය

දිවයිනට වහල්වන්නේ මේ ධර්ම විභාගය ගැන අවබෝධයක් නැතිව ය. ඇතැමෙක් ස්කන්ධ පස ම ආත්ම වශයෙන් මඤ්ඤනා කරන අතර, (ම. නි. - i: 546 පිට ආදිය) සමහරෙක් ස්කන්ධ එකක් හෝ කීපයක් හෝ ඉහත දැක්වූ ආකාරවලින් ආත්මය යි අදහති. (දී. නි. -ii: 98 පිට හා ම. නි. -i: 22 පිට ආදිය) අත්තවාද උපාදනය (= ආත්මවාදය දැඩිව ගැනීම) නමින් ද ව්‍යවහාර කෙරෙන සක්කාය දිවයින, සෙසු උපාදන තුනට වඩා තේරුම් ගැනීම දුෂ්කර ය. (ම. නි. -i:160 පිට) දිවයි අනුසය අප්‍රතිණව තිබීම නිසා මතු වන සක්කාය දිවයිගෙන් මැඩුණු සිතින් වසන අග්‍රාන්තවත් පාඨග්ජනායා උපන් සක්කාය දිවයින දුරු කරන අයුරු නොදනියි. බැහැර නොකිරීමෙන් ශක්තිමත් වන සක්කාය දිවයින ඔහු සයරට බැඳ තබන සංයෝජනයක් වන්නේය. (ම. නි. - ii: 164 පිට) සද්ධර්මය නොදන් මේ පාඨග්ජනායා බැඳුණේ ම උපදියි; බැඳුණේ ම මියයයි; බැඳුණේ ම මෙලොචින් පරලොචට යයි. (ස. නි. - iii: 288 පිට) බල දම්වැලෙන් දැඩි උලෙක හෝ වැඹෙක හෝ බැඳුණු බල්ලෙකු මෙන් හෙතෙම පඤ්චස්කන්ධයන් වටා ම දුවයි; ස්කන්ධයන් අනුව ම පෙරළෙයි; ස්කන්ධයන් කෙරෙන් නොමිඳෙයි; ජාතියෙන්, ජරාවෙන්, ශෝකයෙන්, වැළඹීමෙන්, කායික දුකෙන්, මානසික දොමනසින්, දැඩි ආයාසයෙන් නොමිඳෙයි. (ස.නි. - iii: 256 පිට)

ශාශ්වත සහ උච්ඡේද යන අන්ත දෙකට වැටෙන සියළු දුෂ්චිලට බැසගන්නේ සක්කාය දිවයින (= පඤ්චස්කන්ධය ඇසුරෙහි ආත්මයක් ඇතැයි වරදවා දැකීම) මුල් කොටගෙන ය. ආත්මයක් වෙනැ යි මඤ්ඤනා කළහොත්, ඒ ආත්මය සදකාලික ය, (= ශාශ්වතය) හෝ චිත්තාශ වෙයි, (= උච්ඡේදය) හෝ යනුවෙන් නිගමනය කළයුතු හෙයින්. එක් එක් ස්කන්ධය වෙන්වෙන්ව ආත්ම වශයෙන් සලකන සක්කාය දිවයි පහ (= මෙහි අංක 1, 5, 9, 13, 17 දරන දුෂ්චි) උච්ඡේදවස්තුක (= උච්ඡේද දුෂ්චියට පදනම් වන) බව ද ඉතිරි සක්කාය දිවයි 15 ම ශාශ්වතවස්තුක (= ශාශ්වත දුෂ්චියට ආධාර වන) බව ද, 'පටිසම්භිදමග්ග'යෙහි දැක්වෙයි. (ප. ම.- i: 248 පිට).

දිවයි අනුසය සමඟින් සක්කාය දිවයි සංයෝජනය සොවාන් මනින් සමුච්ඡේද වශයෙන් ප්‍රභාණය කෙරෙන බැවින්, (ප.ම.-i: 376 පිට ආදිය) ආයු උත්තමයාට සක්කාය දිවයි ඇති නොවේ. අනාත්ම ලක්ෂණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ විපස්සනා යෝගාවචරයා තදබ්‍රහ වශයෙන් සක්කාය දිවයින දුරුකරයි. (නාම රූප පරිච්ඡේද ඤාණයෙන් මේ තදබ්‍රහ ප්‍රභාණය සිදුවන බව අටුවාවේ සඳහන් වෙයි. -ම. අ. -i:21 පිට ආදිය.) ධර්මය හැදෑරීමෙන් අනාත්ම ස්වභාවය ගැන නිශ්චයාත්මක විනිශ්චයක් ඇතිකරගත් ග්‍රාන්තවත් පාඨග්ජනායාට ද සක්කාය දිවයිගේ ක්‍රියාකාරී ස්වභාවය පාලනය කරගත හැකි වනු ඇත.

අත්තවාදපටිසංයුත්ත - දිවයි (= ආත්මවාදයෙන් යුක්ත දිවයි), අත්තානු-දිවයි (= අත්ත දිවයි-ආත්මදුෂ්චි) යන නම්වලින් ද සක්කාය දිවයි හැඳින්වෙයි. (ප. ම. -i: 266, 298 පිටු ආදිය)

අට්ඨාචාරය මහා විපස්සනා

සත්තානුපස්සනා යනු අට්ඨාචාරය මහා විපස්සනා මාලාවෙහි මුලින් ම ලැබෙන්නා වූ අනුපස්සනා යන ය. මෙම මූලික සත් අනුපස්සනාවන් පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් විමර්ශනයක් දැනට කෙරී තිබේ. අටළොස් මහ විද්‍යුත් පෙලෙහි ඉතිරි අනුපස්සනා එකොළස ද කෙටියෙන් හඳුන්වාදීම දැන් සිදු කෙරෙනු ඇත.

මෙම මහා විපස්සනා 11 සඳහන් කෙරෙන එක ම සූත්‍රාන්ත ග්‍රන්ථය වන “පට්ඨමහිද මග්ගය” ඒවා විස්තර කොට පෙන්වා දී නැත. මේ අනුපස්සනා පිළිබඳ අර්ථ විග්‍රහයක් කර තිබෙන ආදිකම ග්‍රන්ථය වන්නේ “විසුද්ධි මග්ගය” යි. (වි.ම.: 522-523 පිටු) විදුහනාවෙහි ඒ ඒ අවස්ථාවන්හිදී සුදුසු පරිදි මෙම අනුපස්සනා වැඩෙන බව එහි සඳහන් වෙයි. (වි.ම.: 472 පිට) එහෙත් ඉන් මැන භාගයේදී සම්පාදනය කරන ලද “පට්ඨමහිද මග්ග අටුවාව” කියන්නේ, සියලු ම අනුපස්සනාවන් එකකට එකක් පඩි පෙලක් මෙන් අනු-පිළිවෙළින් සම්බන්ධ වෙමින් අනුක්‍රමයෙන් විදර්ශනා මාර්ගය සපුරන බව ය. (ප.අ.: 74-75 පිටු) “පට්ඨමහිද මග්ග”යෙහි “ඉන්ද්‍රිය කථා”වෙහි එබඳු අනුක්‍රමික සම්බන්ධතාවක් දක්වා තිබීම (ප.ම. - i: 396 පිට) නිසා මෙම අනුපිළිවෙළ එහි (= අටුවාවෙහි) පෙන්වා තිබේ.

එහෙයින් මෙම පෞරාණික ග්‍රන්ථ දෙකෙහි ඇතැම් අනුපස්සනාවන් විචරණය කොට තිබෙන ආකාරයන්හි වෙනස්කම් දක්නට ලැබෙයි. එබඳු වෙනස්කම් ඇති විට, “විසුද්ධි මග්ග විචරණය” (= වි.ම.වි.) හා “පට්ඨමහිද මග්ග අටුවා විචරණය” (= ප.අ.වි.) වෙනවෙන ම ද වෙනත් මත වේ නම් ඒවා ද ඉදිරිපත් කරමින් අනුපස්සනා විස්තරය කෙටියෙන් කෙරෙනු ඇත.

8. “බයානුපස්සනං භාවෙනොනා සනාසඤ්ඤං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂයවීම පුනාපුනා දැකීම (= බයානුපස්සනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන් ඒකත්වයෙන් යැලකීම (= සන සඤ්ඤාව) දුරු කරයි.”

වි.ම.වි.: “සනාස (= සමුහයක්/යන්නතියක්, එකක් ලෙස ගැනීම) බෙද වෙන් කොට, ක්ෂයවීම අර්ථයෙන් අනිත්‍ය යැයි මෙසේ ගෙවීම දැකීමේ නුවණ බයානුපස්සනාව ය.”

ප.අ.වි.: “වර්තමාන ස්කන්ධයන්ගේ හඬගය දැකීම ද ඒ අනතුරුව ම ඒ බිඳීම පරමුණු කළ සින් හා සිතිවිලි (= ජෛවසික) බිඳීම දැකීම ද බයානුපස්සනාව ය.”

සන්නති සනාස බිඳීම පළමුවෙන් සම්මයන හා උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවලදී සිදු වන්නෙකි. “ක්ෂයවීම අර්ථයෙන් අනිත්‍ය ය” යන සම්මභිතය චිනාහි සම්මයන ඤාණයට සම්බන්ධව දැක්වෙන්නෙකි. (ප.ම. - I: 102 පිට) එහෙයින් වි.ම.වි. ට එකඟ නොවන “පට්ඨමහිද මග්ග අටුවාව”, බයානුපස්සනාව හඬග ඤාණ අවස්ථාවෙහි ලා විග්‍රහ කරයි. “විසුද්ධිමග්ග ටීකාව” ද වි.ම.වි. අනුමත කරන අතර ම බයානුපස්සනාව යනු සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂණික හඬගය අනුපස්සනා කිරීම යයි චරෙක කියයි. (වි.වි. (බු.) - ii : 417 පිට)

කෙසේ වුව ද මෙම අනුපයයනාව අනිච්චානුපයයනාව හෝ නිරෝධානුපයයනාව හෝ තුළ අන්තර්ගත වන්නෙකි.

මෙහි සන සඤ්ඤාව යනු සන්තති වශයෙන් සනායෙකි යි හැඟීම යයි "පටිසම්භිද අටුවා"වෙහි දැක්වෙන්නේ, සන්තති - සමුච්ච - කිච්ච - ආරම්භණ යන සන සනරක් ම මින් කියැවෙන බව ටීකාවල සඳහන් වෙයි. (පී.ටී. (බු)- II : 417 පිට; දී.ටී.: 74 පිට ආදිය) බයානුපයයනාව අනිච්චානුපයයනාවක් වන බැවින් මෙහි පළමු මතය නිවැරදි යයි හැඟෙයි.

9. "වයානුපයයනං භාවෙනො ආයුභනං පජහති."

"සංස්කාරයන්ගේ වැයවීම අනුපයයනා කිරීම (= වයානුපයයනාව) වඩනුයේ සංස්කාර හෙවත් කර්ම රැස්කිරීම (= ආයුභනය) දුරු කරයි."

වර්තමාන සංස්කාරයන්ගේ හඬගය දැක අන්වයේ නුවණින් අතීත - අනාගත සංස්කාරයන්හි බිඳීම ද දැකීම වයානුපයයනාව ලෙස දක්වා තිබේ. මෙම අර්ථ විග්‍රහය සඳහා "විසුද්ධි මග්ගය" උපයෝගී කොට ගෙන ඇත්තේ "පටිසම්භිද මග්ග"යෙහි හඬග ඤාණ නිද්දේසයෙහි එන ශාඛාවක් බව පෙනෙයි. (මෙහි 7 වන පරිච්ඡේදයෙහි 8 වන අධොලිපිය හෝ ප.ම. - I : 110 පිට හෝ බලන්න.)

මේ අනුව වයානුපයයනාව ද අනිච්චානුපයයනාවෙහි හෝ නිරෝධානුපයයනාවෙහි හෝ ප්‍රභේදයකි.

10. "විපරිණාමානුපයයනං භාවෙනො ධුවසඤ්ඤං පජහති."

"සංස්කාරයන්ගේ වෙනස්වීම පුනපුනා දැකීම (= විපරිණාමානුපයයනාව) වඩන්නා සංස්කාර ස්ථිර ය යන හැඟීම (= ධුව සඤ්ඤාව) පහ කරයි."

වි.ම.වී.- "උපන් සංස්කාරයන් ජරාවට හා මරණයට පත්වීම වන බැවින් අන් ආකාරයකට පෙරළෙන සුලු යයි දැකීම විපරිණාමානුපයයනාව යි. මෙහිදී 'රූප-සත්තක', 'අරූප-සත්තක' වශයෙන් සම්මසනය කළ යුතුය." (වි.ම: 464-472 පිටුවල මේ සම්මසන විධි දැක්වෙයි).

ප.අ.වී.- "සංස්කාරයන්ගේ හඬගය පිළිබඳව ම නැඹුරුවීම හේතුවෙන් අතීත - වර්තමාන-අනාගත සියලු සංස්කාර වෙනස්වන සුලු යැයි දැකීම විපරිණාමානුපයයනාව යි."

මෙහිදී ද වි.ම.වී. සම්මසන ඤාණ අවස්ථාව ද, ප.අ.වී. හඬග ඤාණ අවස්ථාව ද හුවා දක්වයි. විපරිණාමානුපයයනාව ද අනිච්චානුපයයනාවෙහි ම තවත් මුහුණුවරෙකි.

11. "අනිමිත්තානුපයයනං භාවෙනො නිමිත්තං පජහති."

"සංස්කාරයන්ගේ නිත්‍ය නිමිතිවලින් තොර බව පුනපුනා නුවණින් දැකීම (= අනිමිත්තානුපයයනාව) වඩන්නා සංස්කාර නිත්‍ය නිමිති සහගත ලෙස ජිකත්වයෙන් ගැනීම (= නිමිත්ත) දුරු කරයි."

මෙහි නිමිත්ත යනු සංස්කාර සන්තතියක්, එකක් සේ ගෙන නිත්‍ය වශයෙන් සලකන ඕලාරික ස්වභාවය යි. අනිමිත්තානුපය්‍යනාව ද අනිවිචානුපය්‍යනාවෙකි. (වි.ම.: 522 80)

12. “අපපණිතානුපය්‍යනං භාවෙනො පණිධිං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ පැනිය යුතු බවක් නොමැතිවීම පුනපුනා දැකීම (= අපපණිතානුපය්‍යනාව) වඩන්නේ සංස්කාර පිළිබඳ තෘෂ්ණා යහගත ප්‍රාර්ථනාව (= පණිධිය) දුරු කරයි.”

මෙය දුක්ඛානුපය්‍යනාවෙකි. (වි.ම.: 522 80)

13. “සුඤ්ඤානුපය්‍යනං භාවෙනො අහිනිවෙසං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ ආත්ම ස්වභාවයෙන් ශුන්‍ය බව අනුපය්‍යනා කිරීම (= සුඤ්ඤානුපය්‍යනාව) වඩනුයේ ආත්ම දෘෂ්ටියට බැස ගැනීම (= අහිනිවෙසය) ප්‍රහාණය කරයි.”

මෙය අනත්තානුපය්‍යනාවෙකි. (ප.ම. - I : 484 80; වි.ම.: 522 80)

14. “අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනං භාවෙනො සාරාදනාහිනිවෙසං පජහති.”

“අධිප්‍රඤ්ඤ සඵඛ්‍යාත, (සංස්කාර) ධර්මයන් පිළිබඳ විදර්ශනාව වඩන්නා සංස්කාරයන් සාර ලෙස දැවීව ගෙන වැදගැනීම (= සාරාදනාහිනිවෙසය) අත්හරීයි.”

වි.ම.වි.: - (I) “අධිපඤ්ඤා ධම්ම විපස්සනා යනු සියලු විදර්ශනා ද වෙයි.” (වි.ම.: 472 80)

වි.ම.වි.: - (II) “අධිපඤ්ඤා ධම්ම විපස්සනා යනු සිතෙහි ද එහි අරමුණෙහි ද බිඳීම දැක, ‘සංස්කාරයෝ ම බිඳෙති. සංස්කාරයන්ගේ ම මරණය වෙයි. අන් කිසිවෙක් නැතැයි’ හඬග වශයෙන් ශුන්‍යතාව ගෙන පවතින විදර්ශනාව ය.” (වි.ම.: 522 80)

“පටිසම්භිදමග්ග අටුවාව” මෙම දෙවැනි විවරණය අනුමත කරයි. මෙම අරුත් දක්වීමට මුල් වී ඇත්තේ “පටිසම්භිදමග්ග”යෙහි හඬග ඤාණ නිද්දේසයෙහි එන ගාථාවක් බව පෙනෙයි. (මෙහි 7 වන පටිච්චේදයේ අධොලිපි අංක: 15 හෝ ප.ම. - I: 110 80 බලන්න.) එහි සඳහන් වන්නේ “අධිපඤ්ඤා-විපස්සනා” යන පදය යි. “අධිපඤ්ඤා-ධම්ම-විපස්සනා” යන පදය අංගුත්තර නිකායෙහි යුත්‍ර කීපයක දක්වෙයි. (අ.නි. - ii: 174 - 180 පිටු) ඉන් හැඟෙන්නේ, මෙය වනාහි “දව්‍යබ්බ” (= දනගත යුතු) “සම්මසිතබ්බ” (= සම්මර්ශනය කළ යුතු) හා “විපස්සිතබ්බ” (= විදර්ශනා කළ යුතු) යන තුන් අවස්ථාවන් ම අඩංගු වන (1 වන පටිච්චේදය බලන්න.) මුළු විදර්ශනා මාර්ගය ම හඳුන්වන පොදු පදයක් බව ය. අධිපඤ්ඤා-ධම්මවිපස්සනාවෙන් යුත් නැතැත්තා මාර්ග-චල ලැබුවෙකි යි “පුග්ගල පඤ්ඤත්තිප්පකරණය” හඳුන්වා දීමෙන් මේ මතය සනාථ වෙයි.

(පු.ප.: 378 පිට) “අධිපක්ෂකාධිමච්චපස්සනා” යන පදයේ මූලික අර්ථයෙන් පෙන්නුම් කෙරෙන්නේ ද විදර්ශනාව පිළිබඳ විශේෂ අවස්ථාවක් නොව පොදු අදහසකි. මේ අනුව වි.ම.වි. (I) වඩා උචිත ය. එසේ සලකනහොත්, අධිපක්ෂකාධිමච්චපස්සනා යනු තනි අනුපස්සනාවක් ලෙස ගැනීම අසීරු වෙයි. (අන් අනුපස්සනා මෙන් මේ පදය “අනුපස්සනා” යන්නෙන් කෙළවර නොවීම ද විමසිය යුත්තකි.)

15. “යථාභුතඤ්ඤාදය්‍යනං භාවෙනො භාමොභාහිනිවෙසං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ යථා ස්වභාවය තුළින් දැකීම (= යථාභුතඤ්ඤාදය්‍යනං) වඩන්නා සංස්කාරයන් පිළිබඳව දැඩි මුළාවට බැස ගැනීම (= සම්මෝහාහිනිවෙසං) දුරු කරයි.”

වි.ම.වි.- “යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං යනු ප්‍රත්‍යයන් ද සහිතව නාමරූප අවබෝධ කිරීම ය.” (එනම්, නාම-රූප පරිච්ඡේදය හා පච්චය පරිශ්ගහය යි).

ප.අ.වි.- “යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං යනු, භවිගය දක දක, ‘සංස්කාරයෝ භය සහිතයහ යනුවෙන් පවතින්නා වූ භයතූපට්ඨාන ඤ්ඤාය යි.”

මෙම ප්‍රකාශ දෙක පරස්පර විරෝධී වන බැවින්, යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං යනු කුමක්දැයි වටහාගැනීමට අපට බුද්ධ දේශනාවට ම නෙන් යොමු කිරීමට සිදුවෙයි. සමාධිය පාදක කර ගනිමින් යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං ද යථාභුතඤ්ඤාදය්‍යනං හේතු කොටගෙන නිබ්බිදව ද නිබ්බිදවෙන් විරාගය ද පහළවීමේ ඒකාන්ත ප්‍රතිපදවක් දක්වන දේශනා පෙලක් වෙයි. (අ.නි.- vi: 586 - 596 පිටු; ස.නි.- ii: 48 පිට ආදිය) මින් පැහැදිලි වන්නේ, විදර්ශනාවෙහි ආරම්භයෙහි සිට නිබ්බිද ඤ්ඤාය හෝ බලවත් නිබ්බිදනුපය්‍යනාව දක්වා යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං විහිදෙන බව ය. මෙහිදී යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං, නාමරූප පරිච්ඡේදයේ සිට මග්ගාමග්ග ඤ්ඤාය (= බලව උදයබ්බය ඤ්ඤාය) දක්වා ද නිබ්බිදව, භයතූපට්ඨාන ඤ්ඤායෙහි සිට සංඛාරූපෙන්බා ඤ්ඤාය දක්වා ද පැනීරෙන බව සංයුත්ත අටුවාව කියයි. (ස.අ. -ii: 40 පිට) යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං යනු නරූණ චිපස්සනාව බව ද නිබ්බිද යනු බලවත් චිපස්සනාව බව ද ඉහත කී දේශනා විග්‍රහයේදී අටුවාවෙහි නොයෙක් තැන දක්වා තිබේ. (ස.අ.- ii: 40 පිට; අ.අ. -ii: 587, 676, 728 පිටු ආදිය) (5 වන පරිච්ඡේදයෙහි අධොලිපි ආක 16, 17 හා 18 ද බලන්න.) මේ අනුව, යථාභුත ඤ්ඤාදය්‍යනං යනු තනි අනුපය්‍යනාවක් නොව, (මේ පදය “අනුපය්‍යනා” යන්නෙන් කෙළවර නොවීම ද සැලකිය යුත්තකි.) අනුපය්‍යනා කීපයක සහභාගිත්වයෙන් උද්ගතවන්නා වූ විදර්ශනා මාර්ගයෙහි එක්තරා අවස්ථාවක් හඳුන්වන පදයක් බව පෙනෙයි. (“යථාභුතඤ්ඤාදය්‍යනං” යන පදයේ ඇතුළත් වන පොදු අර්ථය නිසා ම යන්‍ය දර්ශනය පිළිබඳ වෙනත් අවස්ථාවන් නිරූපණය කිරීමට ද මේ පදය ඇතැම් විට යොදාගෙන තිබේ. උදා:- ස.නි. -v (ii): 274 පිට)

16. “ආදීනවානුපය්‍යනං භාවෙනො ආලයාහිනිවෙසං පජහති.”

“සංස්කාරයන්ගේ දෙස් පුනපුනා දැකීම (= ආදීනවානුපය්‍යනාව) වඩන්නා සංස්කාරයන්හි ආලයෙන් වැදගැනීම (= ආලයාහිනිවෙසං) පහ කරයි.”

මෙය භයතූපට්ඨාන ඤ්ඤායෙන් මතුවන ආදීනව ඤ්ඤාය යි “විසුද්ධි මග්ගය” හා

“පටිපමහිද මග්ග අටුවාව” කියයි. නිබ්බදනුපය්‍යනාව ද මින් දැක්වෙනු යි “ප.අ.” වැඩි දුරටත් සඳහන් කරයි. ආදීනවානුපය්‍යනාව දුක්ඛානුපය්‍යනාවෙහි ප්‍රභේදයකි.

17. “පටිපඩ්ඛානුපය්‍යනං භාවෙනෙතා අපපටිපඩ්ඛං පජහති.”

“ත්‍රිලක්ෂණය ම නැවත නැවත නුවමින් දැකීම (= පටිපඩ්ඛානුපය්‍යනාව) වඩනුයේ මෝහය (= අප්පටිසංඛාව) අත්හරීයි.”

වි.ම.වි.: -“පටිපඩ්ඛානුපය්‍යනාව යනු සංස්කාරයන්ගෙන් මිදීමේ උපාය සෙවීම වශයෙන් සිදුවන පටිපඩ්ඛා ඤාණය ය.”

ප.අ.වි.: -“පටිපඩ්ඛානුපය්‍යනාව නම් මුඤ්චිතුකමාසා ඤාණයෙන් උපන්නා වූ, සංස්කාරයන්ගෙන් මිදීම පිණිස කෙරෙන අනිච්ච - දුක්ඛ - අනන්ත අනුපය්‍යනාවන් පිළිබඳ නුවමණකි. මුඤ්චිතුකමාසා, පටිපඩ්ඛා හා සංඛාරූපෙක්ඛා යන විදර්ශනා ඥාන තුන ම මෙහි අන්තර්ගත වෙයි.”

18. “විච්චානුපය්‍යනං භාවෙනෙතා සංයෝගාභිනිච්චෙසං පජහති.”

“සංස්කාරයන් කෙරෙන් පෙරැළී නිවනට යොමුවීම දැකීම (විච්චානුපය්‍යනාව) වඩන්නේ සංස්කාරයන් හා සංයෝග වී තදින් වැදගැනීම (= සංයෝගාභිනිච්චෙසය) හැර දමයි.”

වි.ම.වි.: -“විච්චානුපය්‍යනාව යනු සඛ්ඛාරූපෙක්ඛා සහ අනුලෝම ඤාණ ය. මෙහිදී සියලු සංස්කාරයන් කෙරෙන් සිත හැකිලෙයි; පෙරලෙයි.”

ප.අ.වි.: -“විච්චානුපය්‍යනාව යනු අනුලෝම ඤාණයෙන් උපන් ගෝත්‍රභූ ඤාණය යි.” (‘පටිපමහිද මග්ග’ ශ්‍රී විච්චානුපය්‍යනාව සඳහා ආචර්ජන සිතක් දක්වා නොතිබීම, මෙම තීරණයට හේතුව ය. ප.ම. - i: 158 පිට; ප.අ.: 75 පිට)

ගෝත්‍රභූඤාණය උපදින්නේ එක් සිතෙක පමණකි. විච්චානුපය්‍යනාව යනු ගෝත්‍රභූ ඤාණය නම්, ‘අනුපය්‍යනා’ යන පදයෙහි අඩංගුවන ‘පුන පුනා දැකීම’ යන අරුත හා එය ගැලපෙයි දැයි විමසිය යුතුය. (එක් සිතෙක පමණක් උපදින ලෝකෝත්තර මාර්ග ඤාණය ද විරුහානුපය්‍යනා, නිරෝධානුපය්‍යනා හා පටිනියසග්ගානුපය්‍යනා නමින් අටුවාවේ විග්‍රහ කොට තිබේ. එහෙත් ඒ වනාහී ඒ ඒ ලෝකික අනුපය්‍යනාවන්ට විකල්ප වශයෙන් පමණකි. වි.ම.: 214 පිට; ම.අ.- ii: 249 පිට; අ.අ. - ii: 722 පිට; ප.අ.: 347 පිට ආදිය)

විච්චානුපය්‍යනාව යනු පටිනියසග්ගානුපය්‍යනාවක් වශයෙන් සැලකිය හැකිය.

සත්තානුපයස්සනාවන්හි එක්තරා අනුක්‍රමික සම්බන්ධතාවක් පෙන්නුම් කළ හැකි වුවත්, අවධාරය විපය්‍යනාවන් ම ගතහොත් එබන්දක් හුවා දැක්වීම දුෂ්කර බව පෙනෙයි. එසේ පූර්වාපර සම්බන්ධතාවක් වෙතොත්, ආදීනවානුපය්‍යනාව නිබ්බිදනුපය්‍යනාවට පෙරටුවෙන් සඳහන් විය යුතුය. එසේ ම විරාග-නිරෝධ-පටිනියස්ගේ යන අනුපය්‍යනා විදසුන මුදුන්පත්වීම තෙක් විහිදෙන පරිණත විදර්ශනාවෝ ය. ඉන් අනතුරුව බය - වය - විපරිණාම අනුපය්‍යනා දැක්වීමෙන් විදර්ශනාවෙහි පසුබැස්මක් නිරූපණය කෙරෙයි. (බුද්ධ දේශනාවන්හි බොහෝ සේ බය-වය අනුපය්‍යනා යෙදෙන්නේ විරාග - නිරෝධ - පටිනියස්ගේ අනුපය්‍යනාවනට පළමුව ය. උදා:- ස.නි.- iv: 398 - 404 පිටු; අ.නි. -vi: 671-680 පිටු).

අනිමිත්ත - අප්පණිත - සුඤ්ඤාන අනුපය්‍යනාවෝ ද විමොක්ඛ මුඛ වෙමින් විදර්ශනාවේ උච්චතම අවස්ථාවේදී ද ක්‍රියාත්මක වෙති. (2 වන පරිච්ඡේදයේ 16 වන අධොලිපිය බලන්න.) ඉන්පසුව අධිපඤ්ඤා ධම්මවිපය්‍යනාව, යථාභූතඤ්ඤායනාය, ආදීනවානුපය්‍යනාව වැනි අනුපය්‍යනා යෙදීමෙන් ආපසු බැසීමක් පෙන්නුම් කෙරෙයි. තව ද අධිපඤ්ඤාධම්මවිපය්‍යනාව සහ යථාභූත ඤ්ඤායනාය එක් විශේෂ අවස්ථාවකට සීමා වන අනුපය්‍යනා නොව පොදු විදර්ශනාවන් බව අපි ඉහත පෙන්වීමු. (වචනාර්ථයට මුල් තැන දෙනහොත්, පටිසම්බානුපය්‍යනාව ද එවන් පොදු විපය්‍යනාවක් ලෙස ගත හැකිය.) මේ අතර එකිනෙකට බෙහෙවින් සමාන වන අනුපය්‍යනාවෝ ද වෙති. (උදා: නිරොධ - බය - වය අනුපය්‍යනා)

කරුණු මෙසේ හෙයින්, අටලොස් මහ විදසුන් පෙල වනාහි ඒකීය අබණ්ඩ සම්බන්ධතාවකින් යුක්ත අනුපය්‍යනා පිළිවෙළක් ලෙස සැලකීමට වඩා, විදර්ශනා ප්‍රතිපද කීපයකින් ම සමන්විත අනුදර්ශනා සංග්‍රහයක් සේ ගැනීම යුක්ති යුක්ත ය.

අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත යන මූලික තුන් අනුපය්‍යනාවන් සකල විදර්ශනා ප්‍රතිපදවනට ම සාධාරණ කේන්ද්‍රය වන බැවින් මහා විපය්‍යනා මාලාවෙහි මූලින් ම සඳහන් කොට තිබේ. මෙම ත්‍රිවිධ අනුදර්ශනාවන් ස්වාධීන විදර්ශනා ප්‍රතිපදවක් ලෙස ද ගත හැකිය. විදර්ශනා මාර්ගය මුළුල්ලෙහි ම පැතිර පවත්නේ මේ අනුපය්‍යනා තුන වන හෙයිනි. (මෙතැන් සිට දක්වෙන නිදසුන්වල ඇතැම් තැනෙක “අනුපය්‍යනා” නම දක්නට නොලැබේයි).

මූලහට අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත - නිබ්බිද - විරාග යන කාණ්ඩය තවත් ප්‍රකට විදර්ශනා පද්ධතියක් වෙයි. අනිච්ච - විරාග - නිරෝධ - පටිනියස්ගේ යන අනුපය්‍යනා පිළිවෙළ ද ප්‍රමුඛ විදර්ශනා ප්‍රතිපදවෙකි. මේ අනුපය්‍යනා සතරට වයානුපය්‍යනාව ද එක්වීමෙන් සෑදෙන තවත් පටිපදවක් දක්නට ලැබේ. (ස.නි.- iv: 398 - 404 පිටු) සත්තානුපස්සනාවන් තුළ අඩංගු වන මෙවන් විවිධ විදර්ශනා ප්‍රතිපද තවත් කීපයක් 9 වන පරිච්ඡේදයෙහි පෙන්වා ඇත.

සත්තානුපස්සනා ද ප්‍රධාන අනුපස්සනා පිළිවෙළකි. ඒ අතුරින් කීපයක් බය - වය අනුපස්සනා සමඟ එක්වීමෙන් සෑදෙන විදර්ශනා පටිපද ද කීපයෙකි. (උදා: අනිච්ච - දුක්ඛ - අනත්ත - බය - වය - විරාග - නිරොධ - පටිනියස්ගේ අනුපස්සනා: අ.නි.- vi: 676 - 680 පිටු; බය - වය - විරාග - නිරෝධ: ස.නි. -ii: 92 පිට ආදිය) ඇතැම් විට විපරිණාමානුපස්සනාව ද එක් වෙයි. (උදා: අනිච්ච - බය - වය - විරාග - නිරෝධ - විපරිණාම: ස.නි. - ii: 42 පිට; ස. නි.- iv: 412 පිට).

යථාභූතඤ්ඤාදස්සන - නිබ්බිද - විරාග යනුවෙන් තවත් වැදගත් විදර්ශනා ප්‍රතිපදාවෙකි. සංඤ්‍ය නාමයෙන් අනුපස්සනා හැඳින්වෙන දේශනා තුළින් ද විවිධ විදර්ශනා පටිපාටි උකහාගත හැකිය. (උද:- අනිච්ච, අනත්ත, අසුභ, ආදීනව, පහාන, විරාග, නිරෝධ යන සංඤ්‍ය: දී.නි.- ii: 124 පිට; දී.නි. - iii: 430, 500 පිටු).

බුද්ධ දේශනාවෙහි දැක්වෙන මෙවන් විදර්ශනා ප්‍රතිපදා රැසක් ම අටළොස් මහ විදසුන් හි ඇතුළත් කළ හැකි වෙයි. මේ අනුව, මහා විපස්සනා මාලාව වනාහි පෙළෙහි අනුපස්සනා නමින් දැක්වෙන්නා වූ ද අනුපස්සනා නමින් නොහැඳින්වූව ද අනුපස්සනා ගණයට වැටෙන්නාවූ ද විදර්ශනාවන් එක් කොට පුරාණ ආවායභිවරුන් විසින් සකසන ලද සංග්‍රහයකි යි අනුමාන කළ හැකිය.

අදියර කීපයකින් යුතු විදර්ශනා පද්ධතියක් ලෙසින් ද අටළොස් මහ විදසුන් පෙල විග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය. බලවත් පාරමී ශක්තියකින් හෙබි යෝගාවචරයෙකුට මූලික තුන් අනුපස්සනාවන් පහසුවෙන් සපුරාගෙන තියුණු නිබ්බිදනුපස්සනාවකින් අනතුරුව විරාගනුපස්සනාවෙන් විදර්ශනාව මුදුන්පත් කරගත හැකි වන්නේය. එසේ සම්පූර්ණ නොවන අයෙකුට සත්තානුපස්සනාවන් ම වැඩිමට සිදුවෙයි. ඉහුදු අභිමතාර්ථ සාධනය නොවන්නේ නම්, බය-වය-විපරිණාම අනුපස්සනාවන් වැඩිදුරටත් දියුණු කරගෙන අනිමිත්ත - අප්පණ්ණිත - සුඤ්ඤාන යන අනුපස්සනා මහින් විදසුන කෙළවර කළ හැකිය. අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාව මේ සියලු අනුපස්සනාවන් මුර්තිමත් කරන්නේයැ යි සිතිය හැකිය. මීළඟට යථාභූතඤ්ඤාදස්සන - ආදීනව - පටිසංඛා - විච්ච යන අනුපස්සනා සාධන පිළිවෙළක් සේ දැක්විය හැකිය.

සම්මත අනු-පිළිවෙළකින් තොරව, යුදුසු අවස්ථාවේදී අවශ්‍ය අනුපස්සනාව මතුවෙමින් විදර්ශනා මාර්ගය මුහු කරවන්නේ යැයි ද සැලකිය හැකිය. සාමාන්‍ය යෝගාවචරයා පිළිබඳව නම් කිව යුත්තේ එය යි.

“පටිසම්භිද මග්ගය” බොහෝ විට විදර්ශනා මාර්ගය දක්වන්නේ අවධාරය මහා විපස්සනා මාර්ගයෙනි. එහෙත් එහි මෙම අනුපස්සනා පිළිබඳව අර්ථ විග්‍රහයක් කොට නැත. “පටිසම්භිද මග්ගය” සකස් කෙරුණු අවධියේදී, අමුතුවෙන් විචරණයක් කිරීම අනවශ්‍ය තරමට මහා විපස්සනා මාලාව ප්‍රචලිතව තිබූ බවක් ද ඉන් හැහෙයි. එහෙත් වෙනත් කිසිදු සූත්‍රාන්ත පිටක ග්‍රන්ථයෙක අවධාරය විපස්සනා මාලාව සඳහන් නොවීම විමතියට කරුණෙකි.

අද ද යෝගාවචරයනට මේ මහා විපස්සනා අත්දැකිය හැක්කේය. සෑම යෝගාවචරයෙකුට ම මේ අනුපස්සනා 18 ම සාධාරණ නොවනු ඇත. විදර්ශනාවේදී අනුපස්සනා වෙන් වෙන්ව දැකීමට උත්සාහ කිරීම නවක යෝගාවචරයාට අවශ්‍ය නොවෙයි. එහෙත් ඇතැම් තැන්වලදී විදර්ශනා ප්‍රගතිය අඩාල වෙතැයි පෙනෙන්නේ නම්, යුදුසු අනුපස්සනාවන් පිළිබඳ විශේෂ අවධානය යෙදීම අර්ථදයක වනු ඇත.